De monnik in het westen

Victor J. Brunclair

bron
Victor J. Brunclair, *De monnik in het westen*. Regenboog, Antwerpen z.j. [1930]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/brun005monn01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

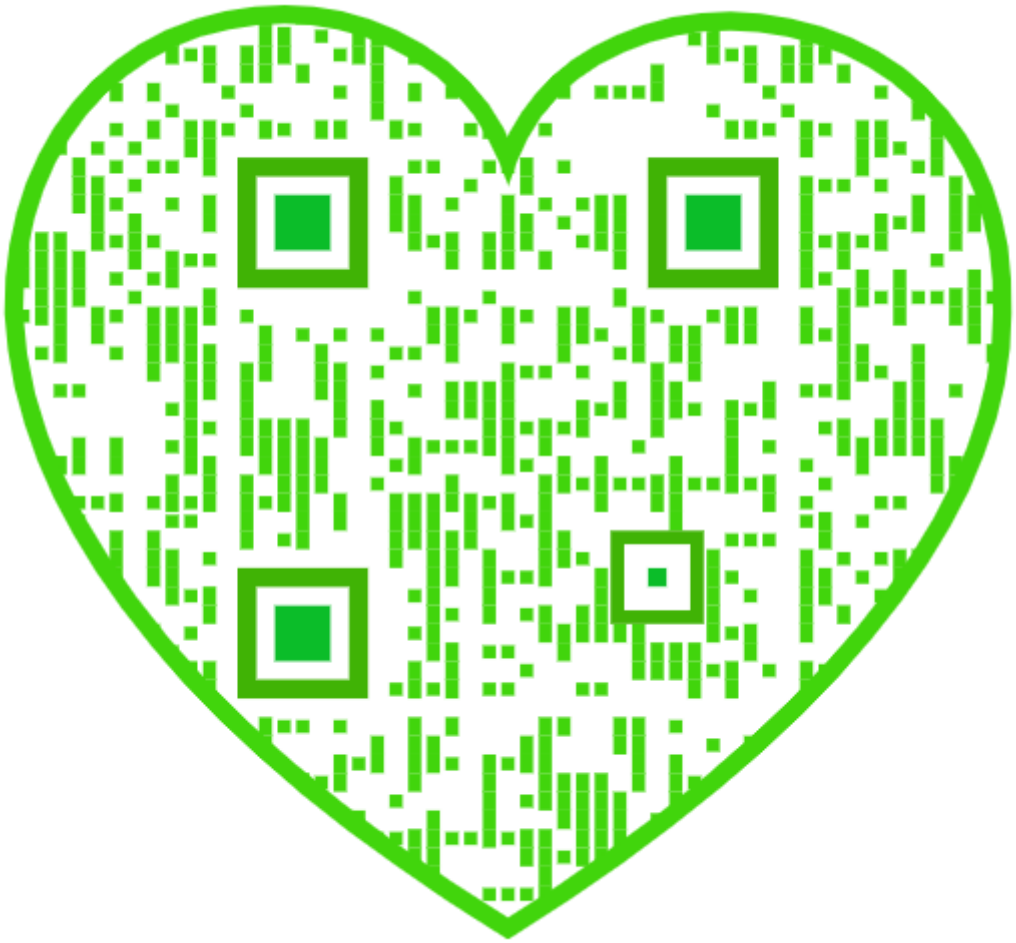

Hoofdstuk I.
Nella perduta Gente.

Amper was de dooitijd over de besneeuwde vallei ingetreden en ver nog hing het klankgewoel der lente als een ongespeelde symphonie, die men volheerlijk weet.

De mistmorgen had het verdoezelde landschap in ijle tint verweven. Beken boordevol - het ijs gebroken, - stortten zich vol blij geklater naar de gezwollen rivier, die zoolang spiegeleffen lag en waar een eenzame schaatser het inschrift grifte van zijn blij gebaar. Onder de verwonnen winterdezolatie voelde men de latente groeikracht van het land opstuwen, en de sneeuwman aan de dorpskom, waar hij onwrikbaar zijn heerschappij doorheen besternde vriesnachten hooghield, smolt nu van verteedering bij de zoete boodschap van een nieuw getij, die hem door den milden wind van over de bergen werd toegefluisterd.

Rond de verweerde kerk, onder den gulden schaduw van haar domgewelf, voelde zich het dorp beschut. Het zilverlint der rivier omrolde de de kleurige huizenmassa, en haalde hun saam-

hoorigheid nauwer toe. Langs de berghellingen gleed het diepe mysterie der omliggende wouden, een gordel rond veie akkerlanden.

De veroveringsmarsch der zaaiers was nabij. Guur was de winter geweest en in menige stulp wierp men het laatste sprokkelhout in den haard. De voorraadschuren waren leeg en nijpend ware de nood geworden, had niet de winter zijn hermelijnen doodsmantel van de verkilde aarde gelicht.

Op dien morgen vol zonbeloven was over het gemoed van Wassili Gospodar een algoede sereniteit neergezegen. Voor de zooveelste maal zag hij de hergeboorte van het land, het naakte twijggewelf in het heimnisvolle woud, dat rilde nu van volle krachtwekking. Zoete smart vermilderde zijn wezen steeds bij den aantocht van elke nieuwe lente, want zwond de sneeuw alover de beemden onder de triomfkracht der herleving, zijn kruin had ze jaar na jaar stilaan getooid met zilvergrijs.

Ruim een halve eeuw had hij gekromd gelegen aan den grond, om door zijn wrochten er het gedijen aan te ontwoekeren, dat in den volzomer tot gulden oogstgarven uit zou zwellen. Lang had ontbering als een zwarte vogel over zijn hoeve gescheerd, en de noodnachten voor het offerlicht der icone lagen nog dichtbij in zachte weemoedheugenis. Arbeid was hem steeds geweest de voorbestemde vloek, die geslacht na geslacht door de heffing

van al zijn krachten van zich af moet wentelen, om zich door de vrome naleving van het bijbelsch gebod, dat men zijn brood zal verwerven in het zweet zijns aanschijns, te louteren naar Gods welgevallen.

Wassili Gospodar leunde aan de deurpost en liet zijn oogen waren over het nog doordoomde land, dat te lillen lag tot de ploeg zijn hart vol heerlijkheden naar het licht zou rijten. Zoo vaak had hij den hartslag der aarde in zijn pols gevoeld, en als in het hoogseizoen de kleuren en geuren van land en lucht vergroeiden tot één geweldige machtopenbaring van bloei, steeg het unisono tot een jubel van verrukking in hem, die hem dankbaar en vol ootmoed neerwierp vóór het Godsbeeld in zijn kluis.

Als de rinkelschelletjes van de oogstwagens door het dal klingelden, doorbeierden zij den vredigen eenvoud van zijn ziel, en vol schroom en ontzag begroetten zij den landheer, die eraan hield persoonlijk tegenwoordig te zijn bij de formaliteiten van inontvangstneming. Barine Ossip de feodale landedelman, had hem steeds de meeste goedwilligheid betoond, want waar andere pachters hun tijd verdobbelden in schuine kroegen, bij brandewijn en schor gezang, bleef Wassili de vrome, onderworpen werker bij uitnemendheid.

Ook liet Ossip nooit na, bij ieder jaarbezoek, als de karren gilden onder de zware vracht, hem welgeteld zes flesschen mirakelwijn present te doen,

waarvan de eerste dan ter plaatse werd ontkurkt. Op beider welvaren werd een glas geledigd. Dat was voor Wassili de bekroning van zijn noesten werkwil. En toen, hoogst tevreden en welgedaan, Barine Ossip hem eindelijk de vergunning gaf, voortaan in den herfst dood hout te (mogen) sprokkelen in zijn bosschen, kende Wassili's erkentelijkheid geen grenzen.

Met Allerzielen trad hij, te midden late zon naar het geringe terpje, dat hij op het kerkhof aan de nagedachtenis van zijn vrouw had gericht, en hij wijdde haar in piëteitvol gedenken rouwkrysanten.

Zoo wielden de getijden aan hem voorbij. Nu echter voelde Wassili, dat hij midden het bont gewemel van groen en brons en blank meer en meer verwinteren zou, nu de tijd zijn leven in grijsheid had verstramd.

Maar een verteederde glimlach doorsikkelde zijn ombaard gelaat als hij dacht aan zijn drie zoons. Zoo vaak was zijn hoop in steigering vol ongeduld den gang van het gebeuren met een armvol illusies vooruitgeloopen. Stil en in zichzelf teruggetrokken had hij behagelijk zitten mijmeren over de onontbolsterde mogelijkheden van hun jonge levens. En hij had zich ook voorgenomen deze drie onstuimigheden in één bedding te drijven, kanaalklaar naar het doel. Voorzeker kon zijn stichtelijk voorbeeld met anders dan heilzaam op hun gemoederen heb-

ben ingewerkt, en zou zich hun wil onder zijn hand laten vormen als verduldige klei.

De drie zoons - de fratsen der kwajongensjeugd waren uitgetempeest - groeiden in dit haveloos gehucht als barrevoeters op. Nauwelijks een laars hoog, hadden zij zich ontpopt tot wildzangen, overzat van licht en leven. In de volkomenste onbewustheid betrekkelijk de levensomstandigheden, die eenmaal over hun bestaan de hoofddeterminante zouden worden, wierpen zij zich met een hunker naar genot bandeloos in het vrije. Er was in hen een onbestemde drang naar kattekwaad, en hun geravot reed over de tong der kletsgrage dorpers. Zij verkenden al de wegeltjes van de dorpsomgeving, bespiedden eekhoorntjes van onder het zonbeplaste woudloover, dronken met diepe teugen aan de woudbron. Soms hield de ring der heuvelen ze te nauw omsingeld. Zij klauterden dan om het vlugst de boomen in en beheerschten de heele streek met hun blij gekraai, zoodat de verschrikte vogelen hun vlucht schuw verlaagden bij dit gejoedel en hun fluweelnest ontfladderden, dat de boefjes kostbaar wegborgen onder hun grof boezeroen. Het minzaam gekijf van moeder had dit jeugdspan niet kunnen breidelen en als zij de rekeltjes telkens en telkens weer na hun zwerftochten verschijnen zag met doorvlagde pantalonnetjes, greep zij goedgeduldig naar de naald. Van vaderszijde was het onthaal

doorgaans niet zoo mild en hij besloot zijn vermaan steeds met een beroep op Barine Ossip, kinderlijk onderworpen als hij was aan de machtigen der aarde. Van hun prilste jeugd af had Wassili zich bevlijtigd de onderdanigheid aan den landheer bij hen in te prenten. Het bleef, lacy, een vrome wensch. Ook was het pijnlijkste oogenblik voor hem geweest die zomerdag, als bij een onverhoedsch gebaar van den landheer, de drie rakkers hun muts ondanks de kabbalistische teekens van Wassili, vast op de gestreuvelde haren hielden, en, o gruwel, in een moment van algemeene onoplettendheid, om beurten getrokken hadden aan den staart van Ossip's rossinante. Het dier was schichtig geworden, maar tijdig kon de palfrenier de teugels grijpen. Barine Ossip had het luid misbaar van Wassili, die inmiddels tegen zijn kroost was losgedonderd, zwijgend aangehoord, klopte den verbolgen man goedsmoeds op den schouder en ging met een gedwongen lachje heen. Op den terugweg naar het kasteel, had hij het roekelooze trio, dat intusschen aan den haal was gegaan, in het groen betrapt en zeer boos bekeken. Dien dag verborg moeder het gelaat stil in haar boezelaar, en rond de lamp bij het avondmaal woog beklemming in de geringe isba.

Korten tijd nadien werd moeder ten grave gedragen.

Middenherfst zette het landschap in vermiljoen en aan het kerkhofhekken viel blad na blad de laatste oktoberroos.

Op de karaktervorming van de drie jongens zou deze gebeurtenis een diep spoor nalaten. Vader had zich omsloten met douloureuze stilte, en in de kinderoogen werd zijn smart tot opperst ontzag gewijd. De wispelturige guitigheid, de snakerij had haar aantrekkingskracht op hen verloren. Zij werden niet langer tot gespelemei verstrooid. 's Avonds traden ze met Vader het Madonabeeld toewaarts, bekruisigden zich en prevelden een ingetogen gebed in memoriam Moeder, wier gulden glimlach vanuit de eeuwigheid een nimbus lei rond hun geneigde hoofdjes.

Voor zij de slaapstee ingingen, luisterden zij naar de klare stem van Vader, die bijbel las onder lampeschijn, of zijn doorbladerden aloude prenteboeken, die de naieve beelding waren van wonderlijke fantasmen.

Zoo naderde voor hen de rijpe jeugd, en nam, ontmanteld als zij werd uit den vagen nevel van kinderlijke onbewustheid, hun inborst allengs vaster gestaltenis. Dit zich voltrekkende processus van langzame bewustwording zou de zottebollen van voorheen grondig naar wezensaard differentieeren.

Wassili zou daarvan de eerste getuigenis ervaren, nu hij hen een toekomstbeeld wou schetsen. Lang

had hij bedacht hoe hij het terrein daartoe zou voorbereiden. Maar thans was hij besloten de kans erop te wagen. Zijn zoons stonden in volle jongelingschap, vol kracht, vol wil en dadendrang, en hij zou hun leven de goede richting uitdrijven.

Heldere lach rinkelde in het dalravijn. Zij aan zij traden de broeders aan. Toen zij van verre Wassili bij den deurpost ontwaarden, klonk uit hun mond driestemmig een blij goedendag. Wassili wuifde met de hand en glimlachte.

***

In Wassili vergaarde zich den ernst van het oogenblik:

- 'Jongens' klonk het gemoedelijk, 'ik wil vandaag eens met jullie praten' Boris, Leonid en Stepan leenden het oor, en nu vader sprak fladderde de scherts als een vlugge vogel weg van hun gelaat.

- 'Jullie weet, dat ik mijn taak hier beneden met vromen zin en aldoor geduldig heb volbracht. Nu loopt mijn zending op haar eind. Ik heb mijn tol afgedragen. Jaren en jaren heb ik de ploeg door dit land gevoerd. Nu heeft zij mijn voorhoofd doorreten. Ik wil het werk aan jullie overdragen. Ik durf de hoop koesteren, dat ik mij jegens mijn zoons steeds van mijn vollen

plicht heb gekweten, en zou graag de bevestiging daarvan uit hun mond hooren.'

- 'Welzeker, oudje' sprong Leonid met een impulsief-verteederd gebaar op. 'Je hoeft daarbij niet zoo'n ceremonieelen toon aan te slaan. Je weet volop dat we je op de handen dragen. Wat hoeven we je plechtige verzekeringen af te leggen. Geef ons een zoen! Daar!' en hij vloog Wassili onstuimig om den hals.

- 'Zacht wat Leonid' weerde vader hem af, ik weet jij hebt de trouwste inborst. Maar wat denken je broers? Nu Boris? Nu Stepan?'

Het gelaat van Boris had zich in norschen plooi verstrengd, en weerspiegelde een vastberaden kalmte, die Wassili geen goeds voorspelde. Boris bleef zwijgen. Stepan liet eerst de stilte een wijl over hen hangen, en heropende dan effektzeker en gevat weer het gesprek:

- 'Natuurlijk, Vader, willen wij het beheer van deze hoeve uit uw handen overnemen. Mijns inziens is het evenwel ook billijk, dat je ons den toestand volledig blootlegt, opdat wij daarin een aanknoopingspunt kunnen vinden om met goed gevolg de dingen te beredderen!'

Wassili had deze opmerking niet voorzien en een vool zonk over zijn stem: -

- 'Wat zal ik je meer zeggen, Stepan? Je was toch dagelijks getuige van het bedrijf hier? Wat

verlang je meer? Ik heb je toch den weg voorgetrokken?'

- 'Nu, vader, voor wat ik zou noemen je prestaties hebben wij al het verschuldigd ontzag. Evenwel is het voor ons ook niet oninteressant, ingelicht te worden omtrent de opbrengst in natura. Met andere woorden, dit jarenlange getob en labeuren heeft je voor zoover ik berekenen kan, aan het hoofd gesteld van een niet onaardig vermogen, en...'

- 'Jongenlief' onderbrak Wassili spijtig, ik ben geen heereboer. Denk je aan een begraven schat? Mijn leven was geen sprookje!'

- 'Kom kom, vader! Je hebt toch niet voor je reinste genoegen dag aan dag roggemik en koolsoep verorberd! Let wel. Ik vraag je dat alles niet uit berekening, of om je testament vooruit te loopen, maar ik ga van een zuiver zakelijk standpunt uit. Wie een bedrijf beheeren wil, dient ook den omzet en het grondfonds te kennen, wil hij de onderneming produktief uitbreiden.'

Het hoofd van Wassili lag gezonken. Zooveel innige verstandhouding had hij van dit onderhoud verwacht, dat hij nu in vulgaire geldgier zag verkeeren, en één na één wierpen Stepan's woorden die brooze illusie stuk. Zijn handen trilden en achter zijn oogen stonden tranen. Leonid had dit tooneel sprakeloos bijgewoond. Teeder omvatte hij

den schouder van zijn ouden vader die daar zat als versteend en wezenloos. Dan sprak hij.

- 'Het is pure aanstellerij van je, Stepan, hier met pedante huishoudkunde op te geven. Kun je dan niet begrijpen, dat vader in ons zijn eigen herrijzenis wou beleven, dat hij zijn eigen vleesch en bloed wou zien opgaan in de kultus dien hij eert? Na, mijn kompliment, gewikst ben je wel. Je hebt het debat op een zeer verheven terrein gebracht.'

Een scherpe lach sneed hem het woord af. Aan de overzij der tafel grijnsde Boris. Het leek of al de saamgedrongen bitterheid, die in hem was zich plots ontladen ging. Hij hoonde ongenadig:

- 'Wonderzalf of abdijsiroop past bij je natuur Leonid. Hoepel op met je zeemzoet geleuter, man! Plechtig vertoon is hier niet vandoen. Jullie beide hebt vader gekend - we waren bitter jong nog vol kracht, vol levenslust, boomsterk. En nu, zie wat hij geworden is: een oud man, afgejakkerd, dood-op. Nu die adellijke ploert van het kasteel al zijn energie heeft verbruikt, tot de stakkerd erbij viel, kan hij voor de rest vierkant verrekken. Wat gewordt er van hem, als wij niet zorgen voor proviand en onderdak? Waar komt hij terecht? In het kerkportaal na de hoogmis, met garen en lint, of met lucifers. De keus is ruim genoeg!'

Wassili's hart kromp ineen. Maar hij rechtte zich en riep:

- ‘Geen woord meer Boris! Je lastert!’

- ‘Lasteren Vader? Lasteren?’ weervoer Boris hartstochtelijk, maar zij heftigheid dempte zich in vaag berouw om het leed dat hij zijn vader sloeg. Terwijl zijn gelaat verkrampte en tranen zijn vuuroogen ontsprongen, riep hij gesmoord: ‘Barine Ossip is een fielt. Ik weet, Vader, dat mijn woorden hard klinken voor jou, omdat ik iemand in de goot sleur dien jij steeds aanzien hebt als edelgeboren en achtenswaardig. Ha, ik weet wel beter. Nooit heb ik je naieve vereering voor dien man willen schenden. Aldoor heb ik mijn woede verkropt en je in dien waan gelaten. Immers, Barine Ossip was je weldoener, ons aller schutspatroon, de hemelsche voorzienigheid in burgerskleeren. Bah, 't is te grotesk! Eens, ik was nog een dreumes, betrapte me die adelborst met een handvol peren in zijn boomgaard. Heidaar, mannetje, waar komt dat fruit vandaan, riep hij gestreng. Met de fiere onschuld van een kind om dit heele kunststukje, de perelaars zijn hoog voor klein-duimpje, antwoordde ik argeloos: Zelf geplukt. Hoeveel dan wel vroeg hij uit de hoogte. - Zeven. Ah zoo! Zeven! Hier dan klein ondier, daar heb je zeven takken, om ze er aan te hangen.’ En zevenmaal streelde zijn rotting

mij den rug, dat ik neerbrak van heete pijn. Ossip grinnikte even, en ging zijn weg.'

- 'Dat is misschien zeer dramatisch, Boris, maar je hadt toch gestolen. Let wel, gappen mocht je voor mijn part naar hartelust. Het eenig ongelijk van je' sprak Stepan verder, 'was je te laten betrappen!'

Wassili had het verhaal van Boris sprakeloos gevolgd en de handen voor zijn zoo sereen gelaat geslagen. Toen hij ze lichtte weerspiegelde zijn aanschijn zoo'n vertwijfelden angst, dat Boris tot hem ging en dof zei:

- 'Nu vader. Maak je maar geen zorg. Ik weet wel, wij zijn dompelaars en zullen ons heele godgansche leven miserere zingen. Maar dat je Ossip nog in de blommetjes ging zetten. Heusch dat was me te machtig. Vergeef me.'

- 'Iedere zonde wordt geboet, Boris' zei vader toonloos 'De zeven stokslagen waren jouw deel. Ossip krijgt het zijne hiernamaals!'

- 'Zeventig maal zeven maal' beaamde Leonid bijbelsch en vol hoogen ernst.

- 'O, wees gerust' weervoer Boris met een ong van zijn te lang bedwongen onstuimigheid 'De brave man zal niet zoo lang behoeven te wachten' en terwijl hij achteloos speelde zijn zakmes 'Hij krijgt wel tijdig een voorschot!'

***

Door de vallei klonk het frivole gerinkel der telegaschelletjes. Ossip was in aantocht. Waar hij langsreed aan de schamele hutten, viel de groet der landslieden vol diep ontzag. Voor Wassili's woning hield hij stil. Het was een forsch gebouwde vijftiger, wortelvast, rechtop in den middag van zijn leven. De heerschersmanie van den toenmaligen landadel vond in hem haar volledigste vleeschwording. Mateloos uitgezwollen eigenliefde die in verwaandheid kulmineerde. Door afstamming aan het hoofd van een onmetelijk domein gesteld, was hij de hoogstapelaar geworden van een reuzenvermogen. Wijduit in den ronde, waar zich het oog verloor, strekten zijn bezittingen. Hij deed daarin een jaarlijksche rondreis om zich persoonlijk met het beheer van zijn landgoed in te laten en bleef alsdan gedurende ettelijke dagreizen afwezig. Zijn kasteel dat veilomrankt rees uit de kroosbegroeide sloot die het omgroende, was de zuignap, die de arbeidsvoortbrengst van een in nooddruft neergedrukte agraarbevolking naar zich toetrok. Ossip, een mengsel van arglist en wantrouwen, wachtte er zich wel van de leidsels van zijn grootgrondbezit aan een bureaucratische intendantuur over te laten. Hij omringde zich met een tiental vast bezoldigde toezichters, die hem

regelmatig verslag uitbrachten over de uitbating. Zoozeer werd hij door hen gevreesd, dat zij zijn bevelen steeds in alle volstrektheid naleefden. Er was tot dusver geen enkel geval van corruptie voorgekomen, want men wist, Ossip sloeg ongenadig. Hij kende geen erbarmen. Tot in de verste landbouwnederzettingen was zijn ijzeren hand voelbaar. Eens viel het voor, dat een snaaksche liedjeszanger, door den afstand overmoedig, hem op de jaarmarkt van een afgelegen dorpje met een hupsch rijmpje over den hekel had gehaald. De tuchtiging kon niet uitblijven. De liedjeszanger werd zonder de geringste vormelijkheid van zijn goed verbannen, en had zich voor de rechtbank wegens eerroof te verantwoorden. De oolijkaard Werd tot lijfstraf verwezen en ter dekking van de proceduurkosten, gedoogde zelfs Ossip dat men den inboedel van den onverlaat openbaar verkocht. Banne Ossip zou niet dulden, dat aan zijn gevestigde macht, waarvan de attributen adel waren vermogen, door luizig klootjesvolk zou worden getornd. Ook prees men bij standgenooten, die niet zoozeer als hij vermocht hadden hun privilegieën te handhaven en de opkomst van een welvarenden boerenstand te stremmen, allerwegen zijn landgoed als een modelinrichting.

De eenige dochter uit zijn geldhuwelijk gesproten, kon met al de aangeboren gratie die haar

tooide, zijn hardheid niet vermilderen. Hij had haar een strenge kloosteropvoeding verstrekt, en ook haar zou hij, eenmaal de tijden rijp, beschouwen als een zetsteen in zijn belangenspel. Ossip verbeidde ongeduldig den stond harer huwbaarheid en hield reeds het oog op een voor haar geschikte partij.

Zoo stond Ossip, vastgeregen in zijn rijpak, op den grintweg. De oude Wassili was, toen de telega aan den baanbocht verscheen, ijlings opgeschrikt, en wachtte op den stoep, de muts in de beschroomde beefhanden. Ossiep liep door en belandde in de woonkamer. Vooraleer Wassili hem dank kon zeggen voor de gunst van dit onverhoopt bezoek, sneed hij hem autoritair het woord af:

- 'Hoor eens Wassili' klonk het minder gemoedelijk en ruwer dan anders, 'Ik was zinnens je mijn zaakgelastigde te sturen. Maar ik was vlak in de buurt en doe meteen de boodschap zelf. Ziehier. Ik ben zinnens deze hoeve vanaf dit jaar te verpachten. Je geraakt stilletjes op jaren man en het werk wordt je heusch te zwaar!'

Het schemerde Wassili voor de oogen. Met een bliksemsnelle voorvoeling van het onheil, dat hij over zijn hoofd zag aanzwellen, werd hem door deze koude woorden de hardvochtige natuur van zijn heer onthuld. Hij begreep instinctief, dat deze

kluis, waaraan hij met lijf en ziel gehecht wast hem ging ontrukt worden, en met het angstgebaar van die zijn have beschut, wou hij dit perijkel in dit opperst moment van nood met een deemoedig woord van zich afwentelen:

- ‘O Heer, hebben mijn diensten U niet altoos bevredigd?’

- ‘Welzeker Wassili, welzeker’ zei Ossip neutraal en het was hem aan te zien, dat hij elke sentimenteele scène kordaat zou voorkomen, maar je hebt rust noodig, man. Schud je kous uit en geniet van je spaarduiten!’

- ‘Maar Heer! Ik bezit niets. Moet een stakkerd als ik dan de keien op, zonder thuis, zonder vuur, zonder boterham? Heb ik dat verdiend?’ en tranen oversproeiden Wassili's gelaat.

Schaamteloos stapte Ossip over dezen uitroep heen. En met een lachje:

- ‘Niets? Hmm. Ja dat vertellen ze allemaal. Ik dacht niet Wassili, dat jij me zoo'n nonsens zou opdisschen. Niets zeg je, en daar bengelen nog drie hammen aan de balken. De Winter is voorbij. Is dat nooddruft? Dat is overvloed man!’ en scherper ‘Zonder dan nog rekening te houden met de vette hazenfamilie, die je met dien lichtbak hebt gestroopt. Dus begin Maart zal je zoo vriendelijk wezen, dit huis te ontruimen. Ik groet je en dat God je zegene!’

Wassili doorzag, dat het onherroepelijke zich over hem voltrokken had en met een luiden jammer stortte hij neer in geween.

Ossip achtte zijn zending afgeloopen en reeds maakte hij aanstalten om terug in te stappen toen Boris hem met een hoofschen hoofdknik weerhield.

- 'Heer' sprak hij, 'mijn broers en ik genoten tot op heden het vruchtgebruik van dit land. Wij willen niet daadloos daarop voortteren. Mogen wij U om de gunst verzoeken U voortaan gedrieën te dienen waar vader alleen was?'

Ossip mompelde wat in zichzelf en beet op zijn knevel. Weliswaar had hij moeilijk zijn repulsie voor deze drie kinkels kunnen verwinnen. Maar alles bij mekaar was dit geen onvoordeelige oplossing van het geval. En plots klaarde zijn gelaat op. Immers zijn toeleg was geslaagd. Te lang reeds had hem de lediggang van deze drie zonnekloppers dwars gezeten. Enkel het voldongen feit kon ze uit hun schelp lokken.

- 'Kijk, dat is waar ook. Je denkt, die dreumessen blijven broekventjes, en warempel, Leonid draagt reeds baard. Wel volgraag vrienden, volgraag! Ik benijd je je zoons Wassili,' sprak hij met gefingeerde hartelijkheid 'Jaja, kinderliefde wordt een 'zeldzaam iets' en of

hij eensklaps in een vlaag van mededeelzaamheid zijn eerste barsch optreden wou vergelden: ‘Daar heb je mijn dochter, Tamara...’

- ‘Hoe stelt het de freule?’ haastte Wassili zich te vragen.

- ‘Ach, ach! Ik voel, er broeit wat. Sedert haar terugkeer uit het klooster doet ze zoo zwijgzaam, net of ik had ze geherbergd in een gesticht voor doofstommen. Ze is afgetrokken, peinzaam, verstrooid, wordt bij het geringste voorvalletje prikkelbaar, leest romannetjes. Larie zeg ik, larie. Ik moet naar een man voor d'r uitkijken. 't Wordt hoogst bedenkelijk. Maar kom, we dwalen af. Om dus ons gesprek saam te vatten: Ik zie ervan af, dit erf te verpachten, en het is mij heusch een genoegen het verzoek van je zoons te kunnen inwilligen. Wassili, kom: een glas daarop!’

Wassili voelde zich onrustig bij de zoo vreemde doening van Boris. Vóór Ossip's bezoek had hij zich nog zoo heftig uitgelaten, en nu was alles ten goede gekeerd. Zat daarachter geen boos toeleg geen heimelijk opzet? Maar met een volzalig geluksgevoel suste Wassili zijn beangst gemoed gerust.

Reeds had Boris het ammelaken gespreid en een bottel mirakelwijn ontkurkt. Het blonde nat parelde in de glazen.

- ‘Op aller welvaren’ toostte Ossip.
- ‘Prosit!’ klonk het in koor.

Alleen Boris hief zijn glas hooger en bracht zijn dronk met een spontaan gebaar:

- ‘Op het heil van freule Tamara!’

In zijn oogen smeulde vreemd vuur.

Hoofdstuk II.
Het Steekspel der Liefde.

Aan het raam bij den landweg had Wassili zijn zetel geschoven, en het pastoraal beweeg van boevers en oogstwagens trok aan zijn doovend oog voorbij. De zoons hadden gehoopt, dat deze effen rust den ouderling wat fleur herschenken zou en dat de rondgang van den man met de zeis eerst over jaren de hoeve zou aandoen. Toch, de mergel vrat dieper in op Wassili's wang, de groeven op zijn aangezicht werden dieper uitgesneden, de stem werd witter en vreemde beving ging door zijn beenderharde handen, als hij 's avonds na het maal zijn kinderen bekruisigde voor de nacht.

Openlijk hadden zij nooit een woord gewisseld over deze trage maar onverbiddelijke krachtzinking in het gestel van vader. Maar bij wijlen, als zij zijn meer en meer onzekere doening zijdelings gadesloegen, kwam over hen een vake beklemming; en waar het gesprek met luchtige scherts werd ingezet hing plots een stilte, als stond de zwarte engel des doods reeds bij den haard met norsch vermaan. Leonid neigde dan over zijn ge-

bedenboek, Boris voelde in zich de woeste rebellie opwoelen tegen het lot, dat vader voortwees als een geslagene naar het graf. Stepan alleen rookte bij het houtvuur onverstoorbaar zijn pijp, het oog verloren in blauwe voluten.

In den hoogzomer, als oogst op de landen rijp stond gebald, ontsliep Wassili vredig in den Heer. Bij de baar stond Boris wezenloos en terwijl de preveling van het bidkoor aan de sponde de lange nachtwaak eenzelvig doorreeg, brak zijn verstarring in douloureus gemijmer open. Zoo was dan geweest het labeurleven van dien wroeter: de aarde had hij tot gul gedijen omgewoeld en uit den flank van het braakland blonden overvloed naar het licht gewekt. Als alles is vervuld, neemt de aarde hem weer tot zich en overstemt met haar jubel den nood van zijn verscheiden. En zie, deze vrome hoofden in deemoed rond het wit ledikant, zij alle dragen reeds het merkteeken van den levensgang die zich aan hen voltrekt. Allen zijn zij stille scheppers van het bloeiwonder, dat den nacht, den nacht aloud met een offer van aromen tot een sterrenglimlach verteedert, en eens toch zinken hun moede leden ontzield en gebroken naar de groef, eens treuren schrale zoden over hun lichaam en dwarrelen er wat doode bladeren. Wordt dan nooit de ban gebroken, ontwindt zich nooit de nachtgordel, die deze wrakke levens

houdt omsingeld? Wordt nooit het rijk der dominatores terrae uitgeluid?

Vroegmorgen bezilverde het raamkozijn en uit het dal kwam een trage aanklank van klokken dof in treurenis. Toen begon Wassili's uitgeleide. Rij aan rij begroetten hem de dorpelingen langs het praalbed dat wegzonk onder garven wilde boschbloemen. Hoog stonden daarboven in roerloos gepeins ovaalvlammen van knetterkaarsen. Het was een stille stoet van verworpelingen die aan Wassili voorbijtrad: gebroken grijsaards, ellendevrouwen in grof gewaad, stoere werkers in onderworpen mannenkracht. Toen het lijk werd gelicht verscheen in de rouwkapel een lakei, die vol afgemeten ceremoniaal een tuil overreikte, met het lapidaire rouwbeklag van den landheer. Rond zijn vergulde gestalte week de grauwe schare schuw terzij. Boris hield de garve een wijl in de verkrampte handen. Dan brak hij de koninklijke bloemen, die ontbladerd neerdwarrelden, één na één. Een stond nadien lag hun hulde die een hoon was, vertreden op den kiezel.

Allengs was in de hoeve de oude doening herbegonnen. Stepan had de bestendiging van het gemeenschappelijke lot met tegenzin onthaald. De enge dorpskom had zich als een ijzeren ring rond zijn slapen geslagen, en de horizont, met zijn monotoon lijnenspel onder regen en zon, werd hem een

lasso rond den strot. Hij overwoog, dat nooit zijn aspiraties zich met dit benepen natuurdecorum verzoenen zouden, en hij voorzag den stond, waarop zijn troosteloos gevoel van eenzaamheid zich in een wilden drang naar ruimer vergezichten ontladen zou. Trouwens hoe meer hij zich van lieverlede ging afvragen, welken koers hij in dit leven zou uitzeilen, hoe meer de overtuiging bij hem wortelvast indrong, dat dit primitief agrariërsgedoe nooit de bekroning van zijn hang naar macht en aanzien zou verwezenlijken. Want, hoezeer hij Barine Ossip ook hartsgrondig naar den nikker wenschte, om het nooddruftig bestaan, waartoe hij vader en de broers had gedoemd, toch kon hij zich niet ontveinzen, dat de heerscherswil van den landedelman de uiting was van een zeer superieuren geest, die een gansche gemeenschap dwong naar het ijzeren gebod van zijn heerenmoraal. Daarom wentelde het konsept dat Stepan zich over samenleving en sociale orde had gevormd rond deze alternatieve: trappen of vertrapt worden. Geen tusschenweg was mogelijk. Namen de broers met de laatste uitkomst vrede, hij toch zou er dan de kans op wagen, op de maatschappelijke ladder niet de laagste spurt te moeten innemen. Nog steeds bleef hij den landarbeid in stilte verrichten, maar hij zat met nauw bedwongen hunker op vinkenslag, om de geringste mogelijkheid tot lotsverbetering zich ten nutte te maken. Hij

vermeed angstvallig over deze beweegredenen te reppen, omdat onvruchtbaar gekrakeel met zijn broeders stellig niet zou zijn uitgebleven. Voor hem was Leonid een hopeloos geval: hij verried door zijn doening maar al te klaar, dat hij de patriarchale traditie van hun geslacht welgevallig zou voortzetten, en er deemoedig in berustte, den keten, waaraan hun stamvader sedert onheugelijke tijden werd geklonken, ook nu doorheen zijn parialeven mee te sleepen, terwijl hij zich de illusie voorspiegelde, dat die keten hem een guirlande was. Niets zou hij daarom hebben in 't werk gesteld om Leonid te bepraten, en hem tot zijn meening over te halen, omdat Leonid wis en zeker, tegen alle logica in, dadelijk een paar bijbelteksten zou hebben opgedolven, om tot de handhaving van hun huidigen bestaanstatus te besluiten, door de materieele armoede in de schaduw te stellen van zijn zielerijkdom.

Zou Boris te overreden zijn? De onverzoenlijke haat dien hij den kasteelheer toedroeg was een teeken in de goede richting. Evenwel bleef Boris zoo onmededeelzaam en zoo karig aan woorden dat Stepan aarzelde hem op dit stuk te polsen. Stiekem had Stepan al de voorbereidselen tot zijn vertrek getroffen. Hij, die zich vroeger wel eens verlaatte in de dorpskroeg, werd nu van een voorbeeldige soberheid. Penning na penning hield hij terzij, om zich fatsoenlijke plunje, spoorgeld en een paar

maand verblijfkosten in de stad te kunnen verschaffen. Naarmate hij zijn bezit tot het gewenschte bedrag zag aangroeien, werd het ongeduld om eindelijk den drempel van een nieuw leven te betreden, hooger in hem gespannen. Eindelijk, op een regennacht - de wind wervelde door het verre woud - rees Stepan behoedzaam van zijn bed, trok zijn plunje aan, legde een klaargeschreven afscheidsbrief op den huisbijbel, en begaf zich op weg naar het station om den vroegtrein voor de stad te halen.

Toen hij voorbij het kerkhof kwam, wijlde hij even bij den bemosten zerk van vader en sloeg een kruis. De stortvlaag was geluwd, en aan de kim trok de dag zijn eerste lichtstreep. Het signaal ging op.

Bij hun ontwaken vonden de broers Stepan's vaarwel. Leonid liep, toen hij de mare had vernomen in gemijmer over en weer. Eindelijk keek hij Boris ernstig aan en sprak:

- ‘Ik had voorzien, Boris, dat er leegte in dit huis zou komen. Vader heeft de groote reis gemaakt en Stepan loopt zijn avontuur. Nu is het mijn beurt je mijn belijdenis af te leggen. Geloof mij, nooit zou ik zoo driest zijn, tegen de beschikking van den Heer in verzet te komen en mij aan de harde taak, die mij hier wacht te onttrekken. Maar verleden nacht, ja het moest zijn op het oogenblik dat Stepan ten laatsten male over den

vloer liep, verscheen mij een gestalte zoo zuiver van aanblik, en overstraald met een vloedgolf van hemellicht, als enkel een afgezant van het rijk hierboven in hooge heerlijkheid aan ons sterfelijk oog voorbij kon gaan. De engel des Heeren, want hij was het die zich aan mij had veropenbaard, raakte met zijn ombloemden staf mijn leden, en sprak het elyseisch wekwoord met een stem van diep azuur. Hij bracht de verkondiging, dat ik mij richten zou van dit doorneveld laagland naar de lichtkruin, waar rijst de blanke baziliek boven dal en boven rots. Daar zal ik in derven en in vroomheid mijn ziel zuiveren tot Gods wonderbaarlijken genadestaat. Eenmaal uitverkoren als drager van de boodschap der hemelingen, zal ik gaan tot de schare, wier leven vermoddert in veil bedrijf en ze weerleiden naar het sterrenspoor waarover de serafen heen glijden rond Gods troon.'

Boris had nauwelijks acht geslagen op die woorden, maar hoe hij zich ook weerde tegen den hoogen ernst die erin verluidde, toch hield een onzeggelijke bekoring hem overmand. Voor hem stond Leonid, het oog verijld in de wazigheid van een bovenaardsch vizioen.

Het gemoed van Boris was één wrangheid. Ha, het moest een booze gril zijn van het noodlot, dat hij, die meer nog dan zijn broers den brand van

het hondsmerk op zijn voorhoofd voelde, het laatst zou nablijven in dit mizeriekrot, waar hun jeugd hopeloos haar dooden droom beweende. Stepan en Leonid, die, de eerste uit cynism voor het gaan en komen der dingen, de andere uit begeesterde godsvrucht, wereldvergeten, den last van alle dagen torsen zouden met licht gemoed, zij beiden togen uit, weggelokt door den trek naar nieuwe lotsbestemming. Hij, die al zijn zelfbeheersching inspannen moest om niet met een opstandig gebaar het juk van zich af te werpen, was dus voorbestemd, om den beker tot den droesem te ledigen. Waren de broers zijn havelooze weggenooten gebleven, zoo hadde hun daarzijn hem in zijn vertwijfelde eenzaamheid gesterkt. Nu viel de laatste schakel. Hij zou voortaan het gulden woord derven, dat Leonid hem in oogenblikken van ontreddering en wilden zielenood zoo vaak had toegesproken. Ook de gulle handslag op zijn schouder, waarmee Stepan de sombere inzichzelfgekeerdheid in hem met wat los gebazel tot een schater had doen verkeeren, werd hem ontzegd. Beide broeders hadden de roepstem naar een hoopvoller toekomst gevolgd, en hij, Boris bleef alleen, zielig vereenzaamd, met zijn ongekoelden haat voor menschen en dingen. En toch, iets hield hem hier; een vaag gevoel waarvan hij de drijfveeren nooit had ontleed; maar dat hij toch in zich aan-

wezig wist, deed hem iederen morgen het alaam alweer opnemen. Was het een onbewust verlangen naar vergelding? Hoopte hij eenmaal, in omstandigheden, die hij voorloopig niet voorzien kon, de nagedachtenis van vader aan de bewerkers van zijn ondergang te wreken? Sekondensnel werd zijn brein met deze overwegingen doorwarreld. Het troosteloos besef van zijn verlorenheid bleef dominant, en hadde zijn stugge trots hem niet weerhouden, hij zou Leonid weenend als een kind gebeden hebben, saam zijn lot te blijven deelen. Maar Leonid stond volzalig voor hem, vervoerd in een extaze die niet was van deze wereld.

Boris omarmde hem innig en murmelde nauw hoorbaar: - ‘Ga!’ Zijn stoere stem brak in een snik. Leonid zonk in blijde dankzegging voor de icone. Daarna knielde hij bij den deurpost, zoende lang de aarde voor het vaderhuis waar hem zijn zending werd onthuld. Toen hij heenschreed, wendden de geringe bloemen hun kelk hem toewaarts en bleven zijn gestalte nastaren, die over de bezonde beemd te zweven leek.

***

- ‘Ik zal je wel niet hoeven duidelijk te maken, jonge man’ begon Barine Ossip het gesprek, ‘dat de uittocht van je broers me verplicht, met betrek op de hoeve ander schik-

kingen te treffen. Stepan heeft hem stiekem gesmeerd en wil de groote stadslucht voor zijn longen. Wel bekome het hem. En Leonid wil een wierookvat. Ik heb op mijn woord, nooit gedacht dat deze snaken het zoo hoog in hun bovenkamer hadden!'

Boris' gelaat betrok, en Ossip zag wel dat het niet geraden was langer te gekscheren.

- 'Nou dan, Boris, jij bent niet zoo eerzuchtig maar nijver, sterk en lang niet dom!' Als een striem trof Boris die platte vleierij. 'Daarom, wat zou je denken van een emplooi als jachtwachter? Je weet zoo goed als ik, dat het op mijn domeinen krioelt van stroopers. Wolfijzers en schietgeweren helpen niets. Daarom reken ik op jou, om ze eens terdege mores te leeren.'

Boris was door het gebeuren van de laatste dagen nog zeer terneergedrukt, en willoos zei hij met het voorstel van den landman genoegen te nemen. Deze betoonde te zijnen opzichte een zoo rondborstige jovialiteit, die, hoewel geveinsd, Boris niet tot een bits antwoord kon aanhitsen. Met een toonloos 'Zeer verplicht' nam hij afscheid.

Een paar dagen later had hij op het landgoed intrek genomen. Hij bewoonde daar een bungalow aan de overzijde van den vijver. Het huisje was heelemaal afgelegen. Enkel het geswatel van den

wind door hoog geboomte drong er door. Boris meed allen omgang, trok zich als een egel in zijn afzondering terug. Bij nacht staarde hij, van op een tronk verstrooid naar het schijnsel der lichtbakken. Zijn maats van zooveel nachten konden gerust zijn. Hij zou ze niet aan de galg praten. Zoodra de zon boven het woud rees, doorliep hij, den tweeloop onder den arm, het weidsch domein. Herfst had het landschap met goudgloed overstort. Bladerval was ingetreden en dwarreldanste allerwegen.

Boris had zich opzettelijk verschanst, ver van alle menschelijk verkeer, om met zichzelf tot klaarte te komen, het troebel ferment dat zijn wezen doordeesemde diep te peilen, en de wardraden waarin zijn voelen en denken verstrikte tot een zuiver richtsnoer voor de daad te twijnen. Meermalen had hij bij zelfanalyse de slotsom moeten trekken, dat in zijn gedragingen meer onberedeneerd instinkt voorzat dan wel koel overleg, en dat het werkelijk bewustzijn over zijn handelingen eerst bij hem intrad, als hij onder het imperium van een onbevroede macht binnen hem de daad reeds had gesteld. Hij wou nu door bezinking en door kalmte de rust herwinnen, die zijn leven in kalme zilvervaart zou doen verglijden. Zijn eenig begeeren was te geraken tot algeheele harmonie met dit bucholische leven, en hij koesterde den

vromen wensch, dat het éénmaal leggen zou den stillen lichtzoen van geluk, zoo gering en zoo grootsch tevens, op zijn van zorgen ontrimpeld voorhoofd. Hij zou in natuurbespiegeling verkluizenaren en wellicht, doordien geen prikkels van buitenaf in zijn innerlijk leven die onbewuste stuwkracht zouden oproepen, kwam ook voor hem de stond van zacht bezinnen over de nietigheid van den aardschen loop der dingen. En misschien vlijmde later niet zoo scherp meer de herinnering aan vader's menschenwee, als hij zich eenmaal boven het gewemel van zijn drift tot albetrachting had ontheven.

Toch, de inkeer naar eenvoud zou bij Boris in kern begoocheling blijven. Als het vreemde vuur in hem - hij wist het smeulen, latent diep aanwezig - zijn vlam weer opjoeg, voelde Boris zich in een zonderling waas wegzinken. Het gebeuren, dat zich aan hem had ontrold, voorvalletjes, die zich, toen zij plaatsgrepen, in geenerlei oorzakelijk verband verhielden, warrelden kaleidoskopisch in versneld tempo voor zijn koortsheet oog. Het was een obsessiestoet van droomgedaanten, die tot hem inrende bij staat van wake, een opwerveling van voorstellingen en bedolven indrukken, die het gewelf waaronder de bezinning alle subconscientie aan het pozitief bewustzijn onttrekt, plots wegwentelden en zich aan Boris in scherp zintuige-

lijke gestaltenis veraanschouwelijkten. Ook physisch doortrilde hem zulke gejaagdheid, dat hij enkel door een opperste poging tot zelfbeheersching zijn zenuwen breidelen kon. Boris beijverde zich aldoor, enkel zuiver zintuigelijk zijn omwereld te ervaren, en iederen prikkel binnenwaarts, die door associatie een fantastischen voorstellingskreits binnen den schijnwerper van zijn bewustzijn zou betrekken, door de afleiding van zijn aandacht op een ander objekt neutraal te maken. Het werd hem evenwel een kringloop dien hij niet zou weten te ontspringen, en des te meer percepties hij opving, des te schielijker reageerde daarop het innerlijk fantasma, met zijn bliksemsnellen optocht van hallucinaties. Deze vuurring omsingelde hem allengs dichter en dichter, en Boris voelde dat enkel de opdrijving van zijn wil tot een steeds hooger potentiaal dit vreemde beleg zou kunnen heffen. Het werd een worsteling lijf aan lijf. Als de krisis haar toppunt had bereikt zonk zij plots weer in het niet en Boris, afgemat, vaalbleek, herwon zijn zelfkontrool verdwaasd en krachteloos.

Daarom ontliep Boris alle menschelijk verkeer, zonderde zich af in het doorschemerd woud, en poogde door de inleving van een bij uitstek rustieke atmosfeer, de neurose te bezweren. Vaak zat hij gehurkt bij de kronkelbeek, die met haar zoet gefrazel het windlied begeleidde, of hij lei zich in

de weldadige nazomerzon en schouwde naar het effen azuur van hemelen onbewolkt. Zoo verraste hem op één van zijn doolagies een plots onweer. Het was zeer zwoel geweest dien nanoen en Boris had zijn dorst met enkele woudbessen gelescht. Eensklaps vervaalde de zon en rukte vanover de kim het stormheir der wolken: een grauwe kolk, één perijkelvol gevaarte boven het land. Het licht verschemerde asschig, en bliksemzigzag sloeg zijn weerhaak in het ruim. Toen brak het noodweer los met een ontzettend furioso van de elementen. Boris kon nog juist het jachtpaviljoen bereiken om het einde van het hemelsch torment af te wachten. Dwarse regenrafeling schramde de ruit. Hij lei zijn geweer op de kreupele tafel en zette zich aan het raam een pijp te rooken. Plots klonk door het dondergebrom heen een snelle hoefslag zeer nabij. De deur vloog open en zooals een gewonde vogel heenwiekt naar het eindelijk nest, stormde freule Tamara het paviljoen binnen, doodelijk verschrikt. Toen zij Boris bemerkte had zij een instinktief gebaar achteruit. Maar zij was zoo beangst, dat zij ras bleek met dit gedwongen samenzijn genoegen te nemen. Zij wierp haar doorweekten rijmantel van zich af en toen zij zich van haar hoed ontdeed stortten zich haar lokken in goudgolving over haar schouders. Rild en tenger stond zij in het deemsterlicht. Tusschen Boris en haar was een lange

blik, maar geen woord viel. Schuw blikte Tamara terzij als de bliksem feller schichtte, maar hoe bevreesd en weerloos zij zich ook gevoelde, zij perste de lippen saam, om zich tegenover Boris niet te moeten uitlaten. Boris, van zijn kant was van den stoel gerezen en plooide zijn verfomfaaide das korrekt. Door de beklemming van het noodweer heen drong na een wijl bij de freule het romanesk behagen. Zijdelings nam zij de gestalte van den jongen man op, maar wendde weer het hoofd toen hij haar blik met een onachtzaam gebaar betrapte. Nerveus trommelde Tamara met haar rijzweep. De regen hield op en de donder verdofte aan den horizont. Toen Tamara weer haar hoed greep, haastte Boris zich naar buiten, waar de schimmel hitsig steigerde. Hij greep de teugels tot het dier weer mak werd. Dan hielp hij de freule in het zadel. Vóór zij het paard de sporen gaf, zag zij hem weer aan oog in oog, en rende heen.

Boris stond star. Tot in het diepste diep had deze blik gepegeld, en lang oogde hij de bekoorlijke verschijning na, die vlood reeds ver in het regendoordropen loover, dat lag zonbekorreld. Langzaam, ten prooi aan een onzeggelijke bekoring, trad Boris weer in het paviljoen om zijn buks te halen. Als ontzind bleef hij naar de wolken staren, die vloden in aftocht voor de zonnespeer.

***

Met schaterschelle karnavalkleuren had de jaarmarkt haar harlekinade te midden van het dorp geplant, en in de lucht hing de verroeste kermisdeun van een mallemolen, een aria, dat zichzelf tot pijnscherpen wanklank afknaagde. Over de tenten en bont barakkoloriet sloeg een weëe golf van nostalgie. Het spleen had deze foor behuizigd en ratelde zijn snoer van klaterklank in den ronde. Er waren zigeuners met een beer, sabelslikkers en vuureters, een hansworst, die voor wat goren nikkel uit zijn bochel muziek liet kloppen, schoonheidsprijzen uit Paramaribo (diploma 25 jaar terug) een nougatventer-fakir onder een blauw zeil vol halve manen, en een wereldberoemd astroloog naast het vlooientheater. Over de bonte wemeling der feestgangers kruisvuurde geroep. Daarin wierp een buikspreker zijn basnoten, orakelzwaar. Gorgelorgels snakten naar adem. Loensch begluurde foorlicht malven valavond. Een liedjeszanger zeurde zangerig, klagerig, magerig tegen het bolle tumult aan. Het schietkraam ‘De Pijp aan Marten’ rythmeerde met knalscherp den sakkadehartklop van dit dwaas beweeg, door alle onbestemde klankzindering heen kordaat. De trilsnaar van een mandoline borduurde pijniging met bits geduld. Maar boven gejoel en gejoedel snorde

plots een horlepijp en kletterde het geschetter van een klare klarinet. Twee rondreizende muzikanten - zij trokken zorgeloos door de landouw - hielden intocht naar het hart der foor. Voor den doedelzak moest de buikspreker het afleggen, en ook de felle klarinet brak het staag geraas van den melodieënmolen. De menigte, die uit elkaar was gewerveld in de verscheidenheid van kermisjool, hersmeedde rond den speleman haar samenhoorigheid. Stapvoets, met gekneusd schoeisel en bestofte plunje, traden zij nader, het geliefde speeltuig in de krachthanden geklemd. Daarboven verblaaskaakte hun gelaat. Het massabeweeg ging zich ordenen op den maatgang van hun lied. Huppelkadans en lijze gewiegewaag. Opgeschoten jongens omprangden met blij gebaar den leest van hun kermislief en over de hoofden deinde een zee van gezang. De haren in den wind, liep nu in wilde sarabande de losgelaten schaar warmbloedig en met onverholen graagte naar genot door zwijgzame boomgaarden en niets zou vermogen hun krachtmarsch te stremmen. Hoog laaide het vreugdevuur waarrond zich een fantastischen dans ontrolde. Toen de houttas te smeulen lag, rukte de dolblije schaar door de spelemannen voorafgegaan naar de tapperij. De waard had zijn lusttuin voor de gelegenheid a giorno verlicht. Schrijlings op een dyonisisch vat hernam de bag-piper aldoor

zijn dreundeun en hooger gilde de klarinet haar ongestild verlangen. Het orkest werd aangevuld door een blinden harmonikaspeler, die midden het bandeloos jolijt droef glimlachte om den lichtroof aan zijn oog voltrokken.

***

Boris had reeds de luiken dichtgedaan en de lamp opgestoken. De verre foor loeide in machteloos gekerm. Weigerig was hij het lachend gelonk van de kermisdeernen ontloopen, en hun frivool geschater liet hem onberoerd, al had hij mee den laatsten oogstwagen van het veld gereden. Ook het gezwets der drinkgezellen vond bij hem geen weerklank. Sedert zijn ontmoeting met Tamara hield een heimnisvolle ban hem omtooverd. Spotziek vroeg hij zich af, of hij er de man naar was zoo dweepzuchtig door te hollen naar een chimera die hij nooit bereiken zou. Maar hij wankelde in een doolhof, en hoe meer hij trachten wou een uitgang te vinden, des te dieper hij er zich in verloor. De vreemde aantrekkingskracht, die de freule op hem had uitgeoefend, hield hem onontkoombaar in de knel, en zwakker aldoor werd zijn verweer.

Misschien was dit alles inbeelding, en zou het volstaan zijn begeeren dat zoo onbestemd nog aanstuwde bij om 't even welke del te stillen, opdat na zinsbevrediging de rust kon komen. Trouwens

er bestond niet de minste reden waarom hij zich bepaaldelijk aan de freule hechten zou. Immers zij kwam pas weer uit de kostschool, zij was jarenlang afwezig gebleven, en geen woord viel ooit tusschen beiden. Neenee, een vluchtige indruk als die van het paviljoen zou niet vermogen zijn wezen in lichtelaaie te zetten. Nochtans, dag en nacht zweefde haar gestalte hem voor, en alle pogingen om haar beeld uit zijn oogappel te rukken bleken vergeefs. Wat had hem aan haar bekoord? Een ranke lichaamslijn? De melodische golving harer borst? Het doorgloeid amber van haar gelaat? Ieder vrouweflank kon hem toch dezelfde genieting bieden. Dus zuiver vleeschelijk behagen.

Heimelijk tokkelde op den wind het luchtig scherzo van den verren reidans. Boris doofde weer de lamp en kuierde lusteloos naar het dorp.

Toen haar Engelsche gezelschapsdame zich ter rust had begeven, sloeg Tamara haar mantille om, trad behoedzaam op het terras en sloop achteloos langs den slotmuur naar het hekken. De kruk krijschte onder haar greep. Tamara vluchtte in den schaduw. Een schuwe vleermuis scheerde langs. In de rijdreef viel een zoete regen van schemerhamonieën. Tamara voelde zich vreemd te moede. Daags te voren had zij nog een onderhoud met vader, die haar op zijn gewone koud-zakelijke wijze haar aanstaande verloving met vrijheer Stepano-

witsch had aangekondigd, een bleekneus die haar op het laatste bal met overdreven voorkomendheid had omfladderd, en taktloos verveeld met aanstellerigen kout. Haar balwaaier wuifde den geaffecteerden adelborst met verwijfde handen en schriele schouders, als een saaien flirt uit haar herinnering. Maar toen vader zonder haar te raadplegen, haar lot aan Stepanowitsch wilde verpanden en van haar geluk een schaamteloos koopje maakte, kwam het verzet zoo heftig in haar los, dat haar eerste gebaar was te vluchten, om elders de weelde die zij de vrucht wist van uitbuiting, door taaien arbeid vrij te koopen.

In de gouden kooi die haar omtralied hield, was niemand waaraan zij zich vertrouwelijk kon uitspreken. De gezelschapsdame vereenigde in zich al de vooroordeelen over standsverschil en vooze moraal en spande zich terdege in, Tamara's karakter naar die artificieele kaste-indeeling te plooien. Zoo was Tamara van lieverlede, door de norschheid van haar vader, en uit weerzin voor den oorsprong van haar grootbezit, totaal van dit feodale midden vervreemd, maar zij had voor haar geweten de gelofte afgelegd de stille tragiek van haar geval tot het bittere einde te trotseeren. Hoogrood was de blos op haar wang en donker joeg haar bloed. Zij herinnerde den jongen jachtwachter, dien zij ontmoet had op een stormdag in het woud. Nu het stormde in

haar leven, zou zij weer tot hem gaan, want zijn oogen spiegelden trouwhartigheid. Zij zou gaan tot de koelies in de vallei, zich mengen met het grauw en breken het donkere brood der droefenis aan de tafel der verworpelingen. Ontzaggelijk doorwoelde haar een drang, om de schijnwaarden van dit kleurloos leven van zich af te werpen, en haar gekluisterde vrijheid te heroveren. Zij vloog haar redder tegemoet, het hart barstensdroef van ongezegde teederheden. Hij toch was in nooddruft en ontbering opgegroeid, en van zijn lot droeg zij de zware medeschuld. Zij zou de handen streelen, die voor haar hadden gewrocht en effen zoenen dit doorgroefd voorhoofd, waarin haar stand het hondsmerk had geslagen, om het naar den grond te drukken in geschonden majesteit.

Onder de linde was het feest in vollen gang. Frissche festoenen hielden de dansruimte afgeperkt en kleurige lampions overschenen de kakelbonte menigte. Toen Tamara op het landelijk bal ver scheen, dempte zich de uitgelatenheid tot stil gefluister. Nooit hadden de dorpers freule zonder geleide in hun midden gezien. Tamara voelde den stekeligen wrevel, die haar verschijning had onthaald, en zag dat de feestelingen uit verschuldigden eerbied hun vreugde gingen intoomen. Er viel verlegen stilte rond het wijngelag. Tamara zag dat zij haar als een brekespel beschouwden en daarom zou

zij almeteens het ijs breken en stormenderhand het hart van dit kermisvolk veroveren.

Zij hief een grove drinknap en riep:

- ‘Op mijn welvaren, kameraden!’

Toen ging één hartekreet uit de schare omhoog:

- ‘Leve de freule!’

En het warrelbal herbegon in woesten galop.

Met heesche stem kondigde de blinde harmonikaspeler: ‘Wisselwals!’

De paren werden gevormd op de glijding van een zeepsuikerigen Donauwals. Een schelletje, kristalklaar als een geiteklokje, gaf middenin den dans het signaal: dan wierpen zich de vrouwen en meisjes in den arm van een anderen begeleider, en wie geen danseres meer vond, bleef als een beduusd muurbloempje staan kijken.

Boris was zat van licht en rumoer. Een na één vlijden zich de poezelige deernen aan zijn borst; door hun adem loeide een zee van heet begeeren, en zoete hekserij was met fluweelen geluifel van hun oogen. Hij voelde zich wegzinken in scharlaken drift, vol overgave in een Hesperidentuin van purperpassie. Daar klingelde weer het beierklokje. Boris wankelde verdwaasd na den spiraalsis van razend ritmus, in plotsen stilstand midden het woelziek gedobber der verhitte hoofden. Een arm vatte weeklenig zijn schouder, en toen de muziek weer inzette, zag hij Tamara die als een teedere klimroos

oprankte langs zijn willoos lijf. Meteen ontzonk hem alle bezinning en een wildsmaak van vervoering prikkelde hem tot verrukkelijk lustenspel. Aan zijn borst lag Tamara's heerlijk aanschijn hem toegewend en in het oogengit las hij den wenk van den verzoeker vol weidsch geschitter. De schel ging en Boris handen vielen. Maar als een slang slingerde zich het gloedwarm lichaam van Tamara tegen hem aan. Beloftezwaar deinde de golving harer borsten aan zijn gehitste zinnen. Nog menigmaal luidde de trilnoot van het schelletje langs hen heen. Boris en Tamara hielden elkaar zoetzalig omklemd in onzeggelijk behagen en gleden alvergeten op den maatgang van het loos gespeel, boven den kaoskolk naar een land zwoelgeurig van bruiloftsbloesem.

De roep om brandewijn meldde het einde van den dans.

Tamara vluchtte het woud in. Dolzinnig rende Boris haar achterna. Haar blanke sluier wuifde ver. Aan de boomrotonde vond hij haar. Haar adem sloeg: een heesche vogel. Met een vuurzoen zegelde hij het karmijn harer lippen. Onder zijn harde macht gebroken zonk zij op het koele mos.

Een krekel zong. En de glimwormen hadden een knipoogje voor de sterren.

Hoofdstuk III.
Tamara's Val.

Na den roes overschouwde Boris het gebeuren van dien nacht. Het kwam hem alles zoo onwezenlijk voor, als hadde hij omgedwaald in de kabbalacyclus van het buitenbewustzijn.

Nu de verscherpte voorstelling van deze belevenis zich in de heugenis afrolde, beijverde zich Boris in een floers van nagenieting te ontraadselen wat hem gisteren had bezield. Zalig welbehagen verloomde zijn leden en zijn bevredigde drift zweeg na zwoele nachtweelde. Hij werd verwonnen door den oerbronst van het dier. De roode roep van het vleesch had alles in hem overstemd en de prikkel geslagen in zijn dronken zinnen. Na dezen passionanten drang, waarin hij werd meegevoerd ondanks zichzelf, als aangetrokken door een lokstem uit de verste verborgenheid, zou weer koele klaarte zijn denken bestrijken en hem bijlichten voor de peiling van zichzelf. En naarmate hij den weeken aanslag voelde van de meepsche voldaanheid om dit zoetzondig minnespel, sprong in een oogenblik van helder peinzen de walg hem naar de strot. Een made

wroette zich uit de gevallen vrucht te voorschijn. Boris huiverde van weerzin, nu de vreemde menner de hand niet langer sloeg aan het span dat hem meetrok in die droeve vaart naar veil bedrijf. Hij zag weer het leepe gelispel van vrouwelippen, snoof weer de bedwelming der ontwonden nachtharen, waardoor zijn adem ging in waanzinhunker. Tamara had den bloesem harer jeugd weggeworpen in den slootgeur van wat modderig gespeel. Onder den schijn harer voornaamheid ontmantelde zich haar droefnaakt zondelijf. En toch, zij droeg misschien de perversie als een doem waaraan men niet ontkomen kan? En lag nu wellicht doorschokt van schreien als een gemeene slons, die haar lichaam wegwierp in een schuldoffer zonder genade. Boris stond vertwijfeld. Langer samenzijn van beiden, bestendiging van hun duistere dierlijkheid zou hen ten val leiden. Nooit meer zou Boris ingaan tot haar, wou zijn bestaan niet verlagen tot wat spelverzonken erotiek. En toch, hij vreesde den weerklank door haar stem in hem gewekt, hij zou zich rechten met vergaarde kracht, om de verzoeking, die eenmaal over hem triomfeerde niet langer zwakmoedig in te volgen, maar ze door de herwinnig van het meesterschap over zijn daden, bannen als de deemstering van een kwaden dag.

***

Bij dageraad ontwaakte Tamara. Het hooglied der vervulling zong in haar. Zij had zich gegeven met de blijde zekerheid dat hierdoor de losprijs voor haar bevrijding werd afgedragen. Immers het opgedrongen huwelijk werd nu onmogelijk. Er zou misbaar zijn en gejammer. Vader zou haar uitstooten als een melaatsche. Alle sociale vooroordeelen had zij overtreden en haar gedrag wierp een smet op zijn blazoen. Maar dat alles zonk in schaduw tegenover de zegezekere levensmogelijkheid die Boris voor haar openen zou. Zij was innig gelukkig met het offervaardig inzicht hem trouwelijk te dienen, en waar zijn weg ook heenvoerde, zij zou steeds aan zijn zijde staan en lief en leed met hem deelen. Hij was de uitverkorene, die haar leven uit de valsche praal waarmee het lag omhuld, zou overleiden naar het lichtspoor der reiniging. Niets zou vermogen het unisono hunner harten te verbreken. Met een gulden lach om haar zelfveroverd geluk begroette Tamara den dag die rees. Het morgenrood op de kim zou dra den heelen hemel overmilderen en er werd een zonneboog gewelfd, waar zij straks de vrijheid zou inloopen. Met gezwinden tred ging Tamara naar het ontbijt. De zon doordartelde haar weerspannige lokken. Barine Ossip wachtte reeds. Zijn rupsige wenkbrauw fronste toen zijn dochter

verscheen. Hij legde zijn servet neer en na een norsch ‘Goedenmorgen’ zette hij het gesprek volgenderwijze in:

- ‘Ik vernam, Tamara, dat je tegenover Stepanowitsch van een vreemdsoortige koelheid bent en je aanstaande werd door deze onverklaarbare teruggetrokkenheid zeer mishaagd. Hij maakte mij er hoffelijk op attent, dat hij zich niet aan jou wil opdringen. Kortom hij staat op het punt de verloving te verbreken. Van die breuk zou jij de schuld dragen, en de verstandhouding en gulle omgang tusschen de Stepanowitschs en ons, dreigt door jouw dwaze gril teloor te gaan! Laat me je zeggen dat dit alles me zeer onaangenaam heeft verrast! Je verloofde zal straks hierkomen om een schikking in den eenen of den anderen zin te treffen. Ik heb hem gezegd dat die oogenschijnlijke onverschilligheid van je reine inbeelding was, dat je pas uit de kostschool kwam en je nog bij de nieuwe sfeer moest aanpassen. Ik reken stellig op je, Tamara, om hem van zijn voornemen de verloving te verbreken, te doen afzien. Nu, wat is je antwoord?’

- ‘Ik zal Stepanowitsch niet ontvangen!’ zei koelweg Tamara.

- ‘Ik zeg: je zal hem ontvangen!’ weervoer Ossip autoritair. ‘Je wilt je eigen dwaaskop uitwerken en recht tegen mijn besluit ingaan. Weet

dan dat ik er de man niet naar ben, me door een zinlooze romantische bevlieging van jou te laten imponeeren. Wat ik wil doorvoeren is trouwens om je best wil.'

- 'Onnoodig aan te dringen, vader. De kwestie is veel te ernstig, dan dat ik me op dit stuk door om 't even wie zou laten bepraten!'

- 'Precies, omdat de kwestie zoo ernstig is zal je naar me luisteren!' stoof haar vader op, 'en nu het tusschen ons toch tot een botsing komt, ja, dat was onvermijdelijk, wil ik klaren wijn met je schenken.'

- 'Moet ik daaruit begrijpen vader, dat je tot dus ver geen klaren wijn met me geschonken hebt?' weervoer Tamara scherp.

- 'Geen listig woordenspel, meisje! Ik laat me niet van mijn doel afleiden!'

- 'Jouw doel is niet het mijne vader. Daarmee is alles gezegd en de zaak afgedaan.' Ossip sprong op.

- 'Emancipatie? Jawel. Slecht verwerkte lectuur en prullaria voor blauwkousen zeg ik je. Dweeperij, die kant noch wal raakt. Maar wat vermag al die nonsens tegen het reëele leven? Je bent onervaren en...'

- 'Jij wilt die onervarenheid van me gebruiken als een zetsteen op je duister schaakbord. Dat is

erg lief van je, maar heusch, geef je geen moeite,. 't Is vergeefs.’

Waar het gebod faalde beproefde Barine Ossip het met overreding:

- ‘Maar kindlief, ik vraag me af welke grieven je tegen Stepanowitsch hebt in te brengen? Hij heeft een lang niet onaardig uiterlijk, is een volmaakte gentleman, een zeer aangenaam causeur, en finantieel heeft hij groote verwachtingen. Zijn erftante...’

- ‘Jaja, vader, 't is een halfgod. Heelemaal akkoord. Maar er is toch een voor de hand liggen de oplossing!’

- ‘Wat bedoel je?’ vroeg Ossip kort.

- ‘Huw jij de erftante en je hebt het doel dichtbij. Wat al omwegen wil je toch maken! De rechte lijn is de kortste afstand tusschen twee punten.’ Tamara proestte.

- ‘Na onwil gekheid? Had ik ongelijk als ik zei dat je nog een groentje bent? Luister Tamara. Je weet wij stammen uit een oeradelijk geslacht. Dit erf is het palladium van onzen stamtrots. Ik heb de traditie plichtbewust voortgezet. Hoelang zal ik nog leven? En na mijn dood zou de boom aan de kruin worden afgeknot en dorren? Nee, met deze tekortkoming zal ik mijn geweten niet bezwaren. Geloof me, op jou rust een hooge zending! Jij bent de laatste loot van ons ras.’

- ‘En daarop wil jij nu een vreemden tak inenten zonder je af te vragen of die laatste loot juist door de inenting niet verschrompelen zal!’

- ‘Onzin kindje, onzin!’

- ‘Trouwens vader, er zijn dwingende redenen, die mijn huwelijk met Stepanowitsch in den weg staan.’

- ‘Geen enkele voor zoover ik zien kan!’

- ‘Nu dan zal ik je verder laten zien. Niet langer dan dezen nacht geleden, heb ik me gegeven!’

Ossip werd vaalbleek bij deze bekentenis. Wezenloos herhaalde hij:

- ‘Je... je hebt je gegeven? En dat zeg je zoo maar?’

- ‘Ik heb de ingeving van mijn hart gevolgd vader’ zei Tamara traag en ernstig ‘en daarin kan nooit schuld liggen!’

- ‘Raaskal niet, meid! Geen schuld? Je hebt zin voor ironie en het geval is er drommels tragisch genoeg voor. Maar wie, wie is de vuilik, die de hand aan jou dorst slaan?’

- ‘Als ik je nou zeg de palfrenier of een pachter, wat komt het er opaan?’

- ‘Je praat verdomd als een hoer die zich afgeeft met het uitvaagsel van de straat! Maar Tamara, mijn kind, besef je dan niet dat je reddeloos verloren bent?’

- ‘Nu eerst vangt mijn redding aan, Vader! Je hebt me opgevoed in een omgeving van louter logen, waar geldgier als hoogste deugd wordt aangeprezen en waar men offert aan het drogbeeld van sociaal aanzien. Mijn geluk heb je willen uitwisselen tegen kontante betaling. Nee de prostitutie zit niet langs mijn kant! Nooit zal jij het impuls begrijpen dat me heeft geleid. Het is één droefenis, die vervreemding tusschen vader en kind. We staan beiden aan overzijden van één stroom: het leven. Wij moeten den oever volgen, aldoor zonder omkijken, en steeds wordt het water breeder, tot het beeld aan de overzij in nevel verwaast en wegvalt uit onzen gezichtskring. Zoo is het ons gegaan. Nooit heb je een woord van toenadering gesproken en getracht mijn jong gedacht te begrijpen. En de metamorfose heeft zich aan mij voltrokken, zonder dat jij daarvan ook maar eenig besef hadt. Nu staan we droef en ver, en het verleden dat we samen deelden sleept als een smartelijke heugenis na.’

Ossip zat star voor zich uit te turen. De gebeurtenissen hadden zich heelemaal buiten den kreits van zijn verwachtingen ontrold. Zijn stamtrots, het heilige pand dat hij onaantastbaar in zich omdroeg, werd door zijn verdwaald kind onbezonnen door den modder gesleurd, en haar leven dat hij glorierijk verheffen wou boven het gekrioel der menigten

viel als een beproeving tegen hem uit. Zijn bloed werd vermengd met troebel janhagel. Een schennishand had zijn adelbrief beduimeld. Hij zag reeds het leedvermaak in de gluiperige tronies van zijn landvolk als het schandaal zou ruchtbaar worden. Wat zou er gesmaald worden om den misstap van Tamara. Hij zou er in de eerste plaats den weerslag van gevoelen. Zijn gezag zou er stellig worden door ondermijnd. Wat zouden de dorpers nog met ontzag naar hem hoeven op te kijken, nu zijn dochter zich vergooid had en prat ging op haar zonde? Had zich bij haar een latente erfelijke tare uit den oernacht der onbewustheid losgeworteld, om haar ondanks strengen levenswandel en gedegen kultuur willoos te storten in een cloacum van veilheid? Radeloos, verdwaasd onder den onverhoedschen slag tuurde Ossips ijle blik. Een traan sprong op zijn wang. Zijn hand viel ontkracht. Toen lispelde Tamara een zwak vaarwel. En liet hem met zijn leed alleen.

***

In het woud ging Tamara's adem krachtig. De wind wapperde door haar zonneharen, en boetseerde warm haar lichtlijf in het holle kleed. Hooggestemd jubelde Tamara's vreugde met den gulden leeuwerik mee, zat van azuur. In vervoering zag zij onder kathedraalbogen van rank geboomt het

doorwoelde mos en het gebroken beeldhouwwerk der varens, die nog het prentmerk droegen van hun nachtbekoring. Zoet voerde haar de drang naar den geliefde. Zij herkende de plekjes, waar zij hem tersluiks had nagekeken, verscholen in het hout, als hij op zijn ronde even den schrillen triller van een zomervogel naschuifelde of een grashalm perste tusschen de lippen uit kortswijl. En zij hersmaakte de hoopvolle verbeiding die haar wezen had doorjaagd met droefblij ongeduld om het geluk, dat eindelijk ontfermingvol, licht van zaligheid en van weelden zwaar als een engelenvlerk op haar was neergestreken. Nu hield de zachte toover van haar vervulden droom haar zoo teederlijk omhuld, dat zij tegelijkertijd had kunnen juichen, weenen en bidden. Een mengeling van blijheid, ingetogenheid en weemoed doorgolfde haar. Haar witte ziel in het bruidsgetij, en de hoogbloei van haar ontloken zinnen alles riep om de komst van den welbeminde.

Boris wachtte in het paviljoen. De nacht had zijn gelaat verwoest en een morbiede trek lag rond zijn mond gegraven. Hij herinnerde zich het eerste samentreffen met Tamara in deze omgeving en hoe zijn heele wezen doortrild werd in opgang naar haar hemelsche verschijning. Onbevroed had zich de idolatrie voor haar in hem aangevoed. Nu hij den bloesem van haar lijf geroofd had, voelde hij zich tegenover het geboden geluk weiger en afgewend.

In dien stond van opperste ééniging werd de kiem der vervreemding reeds gelegd. Het bereik van zijn droom had de majesteit ervan onder zijn handslag doen vervalen, en wat hem voorheen volheerlijk en glanzig in de belofte aantrok, lag nu terneer als vormelooze klei na de vervulling. Al wat restte was met troebele zinnelijkheid, die Boris zich voornam tot in den wortel uit te roeien, wou hij niet de speelbal worden van het blind instinkt.

Het froufrou van Tamara's kleed ruischte zeer dichtbij, scherper dan het ritselen van bladeren. Hij wist haar liefde een felle vuurbloem met in den kelk een zeer zoet gift, haar fulpen stem en haar kersenlippen de bedwelming van zijn leden.

Hij vreesde haar komst omdat ze weer in hem zou wakker roepen den gil van passie, die in jammer neerbreekt na genot.

Tamara was op hem toegetreden en omvatte zijn hoofd met vervroomde handen. Zijn wasbleek gelaat, waarin den blik lag onbewogen als het koele glinsteren van gesteenten, had haar zeer verschrikt. Maar zij wou dit doorreten voorhoofd weer effen zoenen en zijn lippen pletten tot een lach.

Boris weerde haar gebaar en sprak toonloos: - ‘Wij moeten scheiden, Tamara!’

Tamara schrok en beving doorsidderde haar. Haar wimpers trilden als gewonde vogels. Instinctief voelde zij de nadering van het groot ont-

goochelen en haar vingers rilden in het licht. Floers overtoog haar oogen.

- ‘Heb je de woudbeek nagestaard, Tamara, hoe zij dartel voortklatert onder doorzomerd loover. Zij ontsprong aan de klare kreek, ginds in het harte zelf van bloembergen kleurenzwoel. Zij koos haar loop en wending, kronkeling naar schemerverten, dronken van haar eigen zang. Zie hoe de bedding aanslibt en vermoddert! Zoo zal ons leven glijden, lichtgedragen aan het oppervlak, maar de bodem wordt een poel, drassig en goor waarom de waterlelie weent. Wij moeten scheiden, Tamara!’

Zoo aartsomber had hij gesproken, dat Tamara het nuttelooze van elke bede inzag. Maar plots in een onweerstaanbare opwelling van alovergave wierp zij zich aan Boris' voeten en wendde haar gelaat met het ontzette noodlicht der oogen, vertwijfeld hem toewaarts.

Zij prevelde ontzind: ‘Lieveling, zal zoo onze jonge droom ontbladeren, nog vóór hij naar het licht is uitgegroeid! Ik heb je toch alles gegeven. Mijn heele wezen hoort je toe. Treedt je dan mijn offer met de voeten? Ik smeek je Boris onttrek me niet je sterkte en je trouw, wil je niet dat ik neerstort in een nacht zonder einde, sterreloos en diep!’

Als bladerval in herfst en het vergaan van een

ontluisterde schoonheid dwarrelden haar woorden aan zijn strak gepeins voorbij. Zacht hief hij haar uit den ootmoed waarin zij lag geknield.

- 'Wij moeten sterk zijn Tamara en niet den tijd verluisteren aan de valsche lokstem die ons wenkt. Als we diep in ons zelve treden, en den duisteren drang voorlichten, die ons tot elkaar bracht, vinden we slechts den prikkel van ons arm vleesch, die ons verstrooien wil op den rozenweg der zonden.'

Tamara kromp onder de wreede bekentenis. Een noodschrei welde naar haar lip. Meer dan ooit stond zij van den geliefde gescheiden. In extaze was zij gegaan tot hem. Om hem had zij de valsche gewaden verscheurd, betrouwend dat hij met haar bouwen zou de blanke baziliek van hun koenen droom. Nu wierp hij haar geschonden, weerloos als een hondsvod van zich af. Hij had haar genomen zooals men een gewillige straathoer aan het lustbed drukt, om het droeve plezier van haar verontreinigd lijf, en anoniem vandaan gaat door den avond. Hem was haar schoot de stortkom voor zijn drift. Wilde wanhoop angelde als een vuurstift haar gemoed. Hij beet zich de lippen tot bloedens toe. Een snik brak in haar keel. Met een uitzinnigen kreet rende zij de dreef in. Aan den veldweg zonk zij geknakt ten gronde en bedde haar hoofd op koele zoden. Toen brak het leed blind in haar los. Drab-

big slootwater gudste aan haar voet. De leeuwerik viel pijlsnel.

***

De vroegtrein snorde door de vallei. Het motregende druilig. De morgen rees in verbleekte pracht, gesluierd. Over de velden hing doom. Tamara zat kouwelijk weggedoken in een hoek van het coupé. Wondergroot stonden haar oogen van smartelijk niet begrijpen. Na het tooneel met Boris had zij met koortsige haast een paar toiletbenoodigdheden saamgeraapt en was naar het station geloopen. Nog voor zij terug tot bezinning kwam hield zij het ticket voor de verre bestemming in de zenuwhanden. Niet ver genoeg kon deze reis haar leiden. Reeds viel het bouwdoosdorpje ginds in de glooiïng der heuvelen verloren, en eenbaarlijk joeg het gedokker van den trein, krijschte het roestige ritmus van de raderen. Oh, kon deze vaart op een katastrofisch terminus te pletter loopen, waar het minzaam lonken van den lieven dood den neergang van haar leven zalven zou tot een peiselijk 't is volbracht. De trein reed een tunnel binnen. Scherper knarste het railtempo en het werd een aartssombere jacht naar de nederwereld, waarboven het sidderlicht in den wagon zijn wankele vlam sloeg.

Het was als gleed in de felle treinvaart de oeroude hartklop van de wereld over. Aldoor dieper

zonk Tamara in duister naar het ingewand van den berg, aan wiens flank de wilde wijnstok tierde en waarvan de kruin sereen lag in eeuwige sneeuw, het voortapijt naar hemelen eindeloos. Eens had zij den top betreden en triomfantelijk gedronken het azuur. Nu werd zij meegevoerd als wrakhout op de Laethe van de onderwereld, en door een doem van zonden gilde hoog de fijnfluit: het leed.

Zoo werd het boetgetij voor haar ingeluid. Haar smart zou rijzen als de fontein, die telkens weer opklautert in hemeldrang en op haar eigen val zich zoetelijk uitzingt, telkens weer. Dit is de groote verdoling van de droefenis: haar monding belandt waar zij ontsprong, zij keert steeds naar haar oorsprong weer. Geen bedding voert haar naar de kimlijn van esmerald en nergens zegent een hand van benedijding de stuwing der wateren.

Toen de reis weer liep door de luie landouw, die goudgeel naar het licht zich vlijde, voelde Tamara hoe de duisternis zich als een doodenschrijn over haar ziel had verstold.

Op den horizon rees de stad: een groote slijmkwal in den nevel. Het spoor ontdubbelde zich, vertienvoudigde en vlocht langs de treinvaart onvatbare arabesken. Melaatsche huizen en veelkleurige blufborden vol reklame vormden de haag. Een spitse kathedraal sprong uit de grauwe massa.

Eindelijk het station met zijn besmookte hal en locomotieven buiten adem.

Tamara liep verloren in het gebroken gekrioel der reizigers. Toen bij den uitgang het stadstohubohu haar in 't gelaat sloeg, ontlokte de drenzerige melopee van een versufte krantevrouw haar een traan.

***

Het avondde purper. De eerste dag in Babelsburg was voor Tamara monotoon verloopen. Zij had gehoopt, dat de wisseling in het stadsbeweeg haar een welkome afleiding brengen zou, en dat haar droefenis door de panoramische inelkaarwarreling van nieuwe uitzichten, voor haar in het aanschijn van de nieuwe omgeving herrezen wilskracht zou wijken.

Zij was naar het park geslenterd, vreeselijk moe en zat een wijl in troosteloos gestaar. Zwanen gleden koninklijk door den watertuin. Door den laatnamiddag zwoelde essens uit bloemperken. De faun stond onbewogen midden het geurenoffer met een glimlach van oud brons. Van op den nabijen toren wierp de tijd losse klaterparelen in bodemlooze stilte. Wolken gleden in oranjearchipel en bouwden torens van fantasmagorie. Een eenzame vogel sloeg. Wandelaars wekten den knarstand van het grint.

Tamara poogde haar verstrooiden zin te harden tot een recht besluit. Zou zij van nacht in dezen ongerepten vijver haar neergebroken leven storten, haar noodschrei smoren in het maanklaar water, waar Ophelia verging met wierdoorwingerd haar? De vrede zou zich sluiten boven haar hoofd, en niemand kon vermoeden hoe zij tot den dood was ingegaan. Melancholie zeeg als een smartelijke balsem op haar hart. Niemand zou daar zijn bij den waterboord om haar met een lief gebaar te nooden, weg van de zilvervaart der nenufars, weg van den sterrenspiegel en het speelsch gelispel van het nachtelijk water. Niemand zou haar nedervaart beschreien. Zij wandelde verder. Lichtglobes hingen goudvruchten over de stad. Agaatschemering vloeide door de straatravijnen. Tamara liet zich meedrijven op den vloed der wandelaren. De koffiehuizen lengden hun innigheid uit tot op het terras, waar het verkeer ze stremde en wierp in een baaierd van jachtig beweeg. Tremschellen speelden beiaard.

Toen werd een wondere stemming over Tamara vaardig. Zij bleef niet langer de verworpen doolares bestoven met het smeursel der uitkomstlooze wegen. Haar wezen bloeide duizendvormig in het gebeuren open. Zij voelde hoe haar stap gedragen werd op een onvatbaar, irreëel ritmus, waaraan allen deelachtig waren en dat nergens en overal

werd verwekt, hoe haar gebaar de krachtsom was: kwintessens uit den wisselstroom die langs haar heenvoer. Het toonloos teeken van de lichtreklamen was een klare zoen op haar beloken leed. Voor het eerst had zij de machtige bekoring van de groot stad aangevoeld en vreemde wellust roodde haar wang. Eén werd zij met den rondgang der dingen. Wat was ten slotte het noodweer in haar zieleken? Was het niet volmaakt evenwaardig aan de borreling van wat bronwater in dit rilde glas? Was haar smart, die als een lens lag voor haar aanschouwing, niet een gering deeltje, een miljonnaire trilling van de sentimenten die het heele Zijn beroeren? Zij zou zich afzonderen in den kultus van een dooden droom, als heel de schepping rond haar den wonderbaarlijken stoet der fenomenen opriep? Kon de vertroosting om haar ongestild leed niet liggen in de belevenis van een ander ideaal? Werd haar treurnis niet weer tot een lach verkeerd door het aldoor zich hernieuwende zijnswonder, waarvan de eerste golfslag haar had aangedaan? Wat was haar klein kalvaren, vergeleken bij dien samenstroom van alle lotsbestemmingen, bij dit gigantsch leven waarvan de krachtadem op den avondwind voorbijstoof? Zij zou verweesd staan in dien wedren van strevingen waarop het stadsleven werd gekruisigd! En waaruit het elken morgen rees met verhelderd aanschijn, herboren, tijdeloos, onsterfelijk! Haar tragisch ge-

val zonk als een nietigheidje in het fluks en refluks om haar heen. Zij werd er zich van bewust dat ze zich hier zou kunnen uitleven algeheel. Geronnen pijn smolt onder den gloed van een zeer zachte verteedering. De herinnering Boris werd uit haar weggewischt door het aldoor opduiken van nieuwe profielen. Het slot, haar vroegere levenswandel, haar verlieving op Boris, dit kleine kettinkje van indrukken werd losgeschakeld, rinkelde naar vergetelheid en zij had gemeend dat dit een bagnoketen voor het leven was. Zij ging haast lachen om haar dweeperig gedoe van voorheen. Wat zou ze midden haar ontsierde droomen blijven wanhopen, nu de tentaculaire grootstad een schoot openwentelde vol heerlijkheden? Neen; zij zou dit pas onthulde fabelland bereizen, dat opschitterde door sprookjesdoom vol irreëelen luister. Een aartsengel danste koord op den trolley. In zijn vlerken lag de nacht genesteld, maar zijn aanschijn was overaardsch en glorierijk. Tamara werd opgenomen in den vloedgolf van het koortsige Babelsburg.

***

Aan de lichtreklamen ontgloeiden similijuweelen, het veelkleurige siersel van de nachtvorstin. Uit de lindenlaan zeeg zoele geur. De avond welfde zijn dom van donkerblauw vol siderale pracht. De trems leken in de verte van hun lichtspoor weg te rijden

en te ontstijgen naar een hoogland, volheerlijk en onwezenlijk.

Toen groeide boven het gewoel een staag geraas, de branding van een verre zee die naderrolt. Een donkere drom op den maatgang van fijfer en trom overrompelde de middenstad.

In stilgevallen verkeer stremde de hartslag van de stad. Alles hield den adem in. En nader zwol de schaar overwapperd met oriflammen in het rosse schijnsel van fakkelvlammen. Er was gedrang en kruisgeroep. Diepe zang sloeg omhoog. Roode vaandels doorwondden den nacht.

Op het voetpad zag Tamara den optocht naderen: een tot fantasma uitgegroeide werkelijkheid te midden van schaduwspel. Onder rauwen val van toortslicht kregen de gezichten hallucinante plooien: krijtmaskers die wisselden tot schalieblauw. Strakke blikken die plots opgloeiden in bits vuur, en doofden daarna asschig en verstorven. Schouder aan schouder dreunde rij na rij: één grauwe golf van nooddruft, waarin het schuim der achterbuurten lag saamgekolkt, overspoelde de heele straat. Op den hoogsten top der golf, voortgestuwd door de duizendkoppige menigte, vooraan in den stoet stapten de leiders, minder sjofel en welbehagelijk om het indrukwekkend machtvertoon.

Plots voelde Tamara een krachtarm rond haar middel. Zij sloeg de oogen op, zag een evangelisch

gelaat als een bloem van mededoogen haar toegeneigd. Werktuigelijk liet zij zich meevoeren, ritmeerde mee den marsch en mengde haar stem in het donker lied.

Zoo slingerde de betooging uren lang door de nachtstad heen. Aldoor hield de arm van haar gezel haar omsloten. Zij werd broos en veerlicht aan zijn dappere borst.

Eindelijk weken de lichten, betoogers zwenkten zijwaarts en beiden stonden zij aan zij op een bladstil plein. Toen pas brak de stilte die de bindlijn tusschen hen had gelegd. De gesloten man stelde zich voor: - ‘Feodor Wiliashenko!’

Op haar beurt maakte Tamara zich kenbaar en verhaalde bondig haar wedervaren. Feodor aanhoorde minzaam het relaas en toen hij hoorde dat zij voor het eerst in Babelsburg kwam, drong hij er aanstonds op aan, dat hij bereid was haar gastvrijheid te verleenen. Zijn schildersatelier lag vlakbij en zoo hoefde Tamara niet op dit late uur nog naar logies uit te kijken. Tamara wilde het aanbod afslaan, maar Feodor wist zijn voorstel zoo delikaat in te kleeden, dat haar argwaan week. Reeds had hij haar hoffelijk den arm geboden, en zij liet zich, aangelokt door het onverwachte van deze avontuurlijke kennismaking meetroonen.

In een smalle zijstraat hield hij stil. Over een hobbelige binnenkoer leidde hij haar naar zijn

atelier. Hij ontstak de gloeipeer en de lampekap werd een overvloedshoorn van licht. Een paar beeldhouwwerken stond dwaas in onvoltooide klei. Allerwegen stapels houtskoolschetsen en raamlooze doeken. Het kleurvlaktapijt dempte innig den stap. Tamara nam plaats op de ottomane. Hij vroeg haar vriendelijk zijn karigen disch eer aan te doen, ontkurkte daarbij een flesch ouden wijn.

Na het maal ontstak hij zijn pijp en toen de blauwe rookkrinkels langs hem heen vervluchtigden kwam zijn stem zilverig los:

- ‘U ziet waar ik verkluizenaar. Met de buitenwereld heb ik weinig kontakt. Zit liever in mijn eenzaamheid mijn ouden droom te herkauwen. Want eens toch zal de groote vooravond aanbreken. De betooging die U hebt meegemaakt is een van de onmisbare teekenen, dat de wormstekige maatschappelijke orde kraakt in haar gebinten en dat het nieuwe heilsrijk nabij is! Ik ried het dadelijk. Uw hart staat bij ons, niet waar?’

Met kameraadschappelijke gemeenzaamheid vertrouwde Tamara hem de agonie harer jeugd. Hoe zij den kluister van zich had afgeworpen, met den onverzettelijken wil te ijveren voor de wegbereiding naar een ideaal-heimat. Uit zijn wezen straalde stille vreugde om den gevonden medestander, en zijn oogen werden bronnen van klaarte. Tamara's

onrust was gezwonden. Het alleenzijn met dien vreemdeling schrikte haar niet langer af. Feodor spreidde haar een rustbed op den divan, trok een draperij dicht, knikte goedennacht en ging. Tamara ontkleedde zich en gleed tusschen de frissche lakens. Zij hoorde Feodor nog even bewegen achter het scherm. Hij doofde het licht. Als een weldaad kwam de slaap over haar.

***

De zon stond al in het zenith als Tamara ontwaakte. Zij voelde zich verkwikt, liep welgezind naar het waschbekken, kleedde zich. Zij schoof den fluweelen voorhang terzij en begroette Feodor die kleuren mengde op zijn palet. Op de lage theetafel wachtte het ontbijt. Tamara was door deze stille voorkomendheid zeer getroffen. Vooral de schroom, waarmee Feodor zich tegenover haar uitte, de voornaamheid in zijn houding, zijn fijngevoeligheid, alles droeg er toe bij haar gunstig jegens hem te stemmen. Evenwel wou ze van deze gastvrijheid geen misbruik maken. Zij zette haar hoed op en maakte aanstalten om te vertrekken. Feodor had haar doening zwijgzaam gadegeslagen.

Toen zij haar erkentelijkheid met een welgemeend dankwoord wou betuigen vroeg hij lijzig:

- ‘Mag ik U om een gunst verzoeken?’
- ‘Volgraag! Ik ben tot wederdienst bereid.’

- ‘Ik wou U vragen’ klonk het beschroomd met den schemer van een verre hoop ‘of U er iets op tegen zou hebben voor mij te pozeeren?’

Zeer gevoelig werd de snaar harer ijdelheid geraakt. Feodor was dus getroffen geworden door haar schoonheid. De vrouwelijke behaagzucht was haar te sterk.

- ‘Ja, ziet U’ vervolgde Feodor, ‘wij dragen wel het ideaalbeeld der volmaaktheid in ons om, maar zelden wordt het ons geboden, de belichaming daarvan konkreet te mogen aanschouwen! U verpersoonlijkt bizonder frappant een figuur die ik het me als een onverhoopt geluk zou aanrekenen, in kleur te kunnen vastleggen. Wilt U mij bijstaan in mijn ijdele onderneming?’

De eenvoud van zijn vraag prikkelde haar coquetterie. Zij zegde toe.

- ‘Denk vooral niet’ sprak hij na een dankwoord, dat ik hierin een voorwendsel zoek tot een amoreus esbattement. Wat ik op doek wil overbrengen is zuiver uw gelaatsexpressie!’

Meteen vrat bij Tamara door de nijd van het gesmade vleesch. Zij liet zijn opmerking onverlet en vroeg achteloos wanneer hij met de séance dacht aanvang te nemen. Hij plette de kleuren en antwoordde: Met uw welnemen dadelijk!’

Scheppingsdrift voltrok in hem een vreemde

transfiguratie. Hij, anders zoo afgetrokken en van een onverstoorbare zelfbeheersching, werd nu teugelloos voortgedreven op den adem der bezieling. Zijn witte handen krampten aan het maagdelijk doek in jacht naar het onvatbare. Hoogspanning doorvoer zijn leden en hij wrochtte om de ziellooze materie naar een vergeestelijkten beeldvorm te ontheffen. Soms beet hij zich de lippen blauw, om aan den obsedanten drang die hem overrompelde zijn meesterschap te ontworstelen en de begenadigde ingeving tot een harmonische tegenwaarde te ontdubbelen. Roerloos was Tamara getuige van dit hooglaaiend spasma. In de stilte was de wording van grootsche dingen, hymnisch doorruischt als een goddelijken aanvang, weidsch gebenedijd.

Eenmaal de extaze in vervulling opgelost, vlood het hoogrood van Feodors wangen, en het was als de terugvloeiing van zijn vervoerde krachtimpulsie naar den chaosnacht van het niet-ik. Hij herkreeg zijn wijze apathie en zijn melödisch gebaar waarin niets den doortocht van den ontketenden genius verheelde.

Tamara had zich weerhouden naar de genesis van zijn werk te vragen, bevreesd als zij was het bloeiwonder door een plomp woord te ontwijden. Na de séance rolde Feodor geestafwezig een sigaret. Toen Tamara opstond brak zijn verstrooiing en hij hervatte het gesprek. Behoedzaam borg hij telkens

het onvoltooide doek in zijn hetorocliete kast en trok den sleutel uit het slot.

Zoo verliepen dagen. En er was rond beiden een heimelijke sfeer ontstaan, die hen baadde in gelukzalige verrukking. Tamara was er innig van bewust dat in Feodors brein de vergroeiing van model en schilderij onscheidbaar lag ingeankerd en vereenzelvigde zijn kultus voor het zich realiseerende werk met de aanbidding voor haar. Zij wist wel dat Feodor nooit dit doek zou kunnen aanzien, zonder dat door lijn en kleur heen haar gestalte voor hem oprees. Hij, de jager naar het absolute, de minnaar van een schoonheid die zich enkel aan hem openbaarde in overaardsche vizioenen, zou eenmaal toch neerdalen tot de stof waaraan zijn scheppingsdrift had geput voor de vormgeving van het bovenzinnelijke. Hij meende, de dwaas, dat hij haar schoonheid kon aanwenden als een aliment voor zijn kunst. Ras zou het hem duidelijk worden, dat zijn kunst neerlag voor haar schoonheid, en dat zich onbewust in hem het processus had ontwikkeld, waarbij zijn geestkracht werd uitgeschakeld onder den toover van haar wezen. Hij meende zijn zinnen uit te dagen en ze dienstig te stellen aan een hooger oogmerk. Dra zou hij ervaren dat hun imperium over zijn heele wezen door hemzelf werd ingeluid.

Feodor had de voltooiing van zijn werk in uitzicht gesteld. Op den bewusten dag vroeg hij

Tamara om een paar uren respijt, ten einde haar de verrassing voor te bereiden. Tamara doorliep de stad, ging even uit winkelen. Toen zij weer in het atelier belandde was Feodor uitgegaan. Het doek stond daar gesluierd. Overal geurden bloemen. Met hooggespannen verwachting lichtte Tamara het linnen. Zij ontstelde. Op het schilderij zag zij haar trekken afgebeeld, verpuurd in etherische bovenwerkelijkheid. Feodor had haar aanschijn tot een heiligrein Madonabeeld gesublimeerd. Er zinderde door kleur en lijnenspel een vervoering onzeggelijk en gratievol.

Als een giftbeet trof dit zicht Tamara. Zij, de zondares allegorisch verheven tot een hemeling. Zij grijnslachte cynisch voor het schilderij, dat als een bespotting haar verbeurde zuiverheid weer aan haar oog opriep. Toen greep zij Feodors verfmes en kraste het leugendoek woest aan flarden, zoo dat de schennis onherstelbaar was. Haar kwade lach gilde. Zij gespte daarna bedaard haar gepak, wierp een paar banknoten op Feodors werktafel en vertrok onverstoorbaar.

's Anderdaags vond een buurvrouw Feodor Wiliashenko in het atelier verhangen.

Hoofdstuk IV.
In de Onderwereld.

Als voorheen sloeg in het verre dorp Boris de hand aan het alaam. De episode met Tamara beschouwde hij als afgesloten. Wel had hij vernomen dat de freule het ouderlijke dak was ontloopen, en hij vermoedde dat deze vlucht nauw samenhing met hun beider wedervaren. Evenwel verdiepte hij zich niet over Tamara's lot. Zij zou immers wel terecht komen. De stad was toch een dankbaar experimentterrein voor haar heetbloedige perversie. Zonderling genoeg, zijn eigenliefde werd gestreeld als hij bedacht hoe hij de plebeëer, deze hoogadellijke hoer van zich had uitgewezen. Hij aanvaardde dit leedvermaak als een geringe vergelding voor al wat zijn lotgenooten vanwege den kasteelheer moesten verduren, en verheugde zich in de gebogen gestalte van Ossip, die als gebroken omwaarde door het landgoed. Boris wist dat op het raakpunt waar beider wegen zich hadden gekruist, hij ditmaal als triomphator was vandaan getreden. Toch, hij was ervan overtuigd, was het konflikt tusschen hem en dezen kleindapperen despoot op lange na niet eindgeldig

beslecht. Kille haat vroeg ongestild in hem naar voedsel. Fatalistische berusting in den loop der dingen, maakte hem tot het blinde werktuig der wraak. Was zijn verbittering niet volmaakt gerechtigd? In hem schreide de jammer van een heele onderdrukte gemeenschap, hij belichaamde de nood van een gansch geslacht. Het uitgemergeld gelaat van vader, zooals het neerzonk op het vale laken, het vreugdeloos lamento van zijn leven, waaraan de landheer onbewogen was voorbijgegaan, hooghartig en norsch van eigendunk, dit alles dreef er Boris toe, zijn verzet tegen Ossip te stijven, onvermurwbaar en slagvaardig. Er lag een groote deernis aan den oorsprong van zijn drang naar rechtherstel, hij haatte uit liefde voor zijn volk. Ondertusschen was door Tamara's val waaraan hij zich vleide zijn demonisch deel te hebben een eerste wond geslagen bij den landheer. De vereffening was nakend, en woest, dolzinnig liep Boris het oogenblik vooruit, waarop zich de onafwendbare kastijding op Barine Ossip zou uitvieren. Hij zou eenmaal zijn verfletste oogen blindschreien in laat berouw om al het gepleegde onrecht, en aan den lijve voelen, pijnscherp de wraakroede van het zelfgestichte leed. Geen verteederen voor zijn schuld. Te lang had hij machtdronken, het havelooze volk aan de aarde gekromd en zich gespijsd aan zijn ontbering.

Boris geloofde onwrikbaar aan den uiteindelijken zegetocht van het recht, dat geen verschil maakt tusschen het grof boezeroen en keizerlijk purper bij den doorslag van de schaal. Ossip, wiens wanbedrijf een gestadige uittarting was van de opperste rechtvaardigheid zou den terugslag van het kwaad op zijn eigen lot gevoelen.

In het dorp was gisting. Waar vroeger verborgen werd gemord, kwam nu de muiterij tegen den landheer openlijk aan het licht. Ossip had een paar malkontenten uitgedreven, in de hoop een stichtelijk voorbeeld te stellen. Maar de krachtdadigheid van voorheen was hem ontzonken. Hij voelde zich gekrenkt en moedeloos, en dorst niet in te grijpen als vroeger, met ijzeren hand. Van zijn aanzien, zijn gezag bleef slechts wat puin over. Een gevallen meisje, door hem vroeger om haar zwangerschap verjaagd, doolde nu weer als een ellendesloor door het dorp. Zij had hem op den landweg ontmoet en hield het slapend kind met haar groote handen als een kleinood aan de borst gedrukt. Haar blik doorhagelde hem. Nog wou hij haar bitsen oogslag wegstooten, maar in hem rees een zwaar vermaan: Tamara! Tamara! Hij boog het hoord en strompelde verder. Zoo zwol de branding van het verzet tegen hem aan. Op zijn doortocht murmelden gore monden een schimpliedje op de verloopen dochter. Ook in zijn kring wendden zich tot zelfs de trouw-

ste vrienden van hem af. Bezoeken verschaarschten. Rond hem sloeg de stilte haar onheilvolle samenzwering. Eenzaamheid groeide troosteloos. Hij had vernomen dat het Boris de jachtwachter was, die Tamara had onteerd. Toch liep de man nog rond op het erf. Ossip hadde hem kunnen koudmaken zonder leedwezen. En toch, hij had Boris niet eens verraden dat hij de heele toedracht van de zaak kende. Jammerlijke lafheid weerhield hem den jachtwachter over het geval aan te roepen. Hij vreesde de losbarsting die zich tusschen hem ontladen zou. Was het verdwazing na den slag die hem getroffen had of schuldbesef om het bedreven onrecht? Ossip trachtte zelfs niet den waren zin van zijn verval na te speuren. Hij voorvoelde den aantocht van gebeurtenissen waardoor zijn leven beslissend zou worden beinvloed. Hij die vroeger het gansche gebeuren beheerschte en het uitdreef naar het richtsnoer dat hij zich had gesteld, lag nu doorwond op Gods genade, en slingerde als speelbal tusschen tweespalten, waarvan de sluitsteen hem ontgleed.

Slapeloos doorstaarde hij de nachten. Hij zag zijn leven een schaduw die kromp. Zijn toezicht op de onderneming werd losser. Allerwegen stak de rebellie tegen zijn overheersching het hoofd op. Het stond bij hem als een heipaal vast: de vaart van zijn leven zou katastrofisch neergaan. Een doffe

gelatenheid brak allen weerstand in hem. Maar welke toekomst ook zijn deel werd: hij zou in grootheid ondergaan. Nooit zou van hem getuigd worden dat hij ook maar een duimbreed was afgeweken van het voorvaderlijk pad.

Bij de dorpers openbaarde zich een groote blijdschap. Het was hen als werd de zerksteen waaronder hun bestaan geplet lag, stilaan gelicht en weggewenteld. De gezichten bloeiden open bij het drinkgelag en men voelde de wind der opstanding het in verworpenheid neergestorte leemdorp als een heerlijke bode aandoen. De alomtegenwoordigheid eener beloftevolle herrijzenis hing als lentehuivering in de lucht. Niemand wist met stelligheid te bepalen, wanneer de tijd van vrijdom zou aanbreken, en niemand beraamde plannen om aan de ontvoogding zijn werkzaam deel te wijden. Maar er was een teedere pieteit over de gemeenschap manifest geworden, en men voelde dat onzichtbare machten de dingen naar het alvermogen eener groote goedheid uitdreven. Minder vertwijfeld klonken de zondagsgebeden in de koele kapel en menig oog weerstraalde de Godslamp in dauw van tranen.

Boris was sedert geruimen tijd aan een vreemde opwinding ten prooi. Hij ervoer, dat achter het scherm van zijn bewustzijn een onontraadseld Iemand de draden van zijn leven twijnde tot een fantastisch kluwen. Het koele verstand, dat hij als

een waakzame grenspost had uitgezet om het geheimzinnig wisselspel tusschen ervaring en subconscientie uit te vorschen, verwarde zich in ijdele verkenning. Waarheen het zich ook wendde, het voelde achter zijn gestalte steeds een schaduw uitgelengd, die zijn aandacht ontsprong. Het subtielste net van redeneeringen vermocht niet den smokkel van een onvatbare contrabande uit den kolk der onbewustheid naar de daad te verhoeden. Hoe Boris de mazen ook dichter toereeg, toch sijpelde de vreemde gifstof door. Wat meer was, de verre wasdom van die onbewustheid ging allengs zijn denken overwoekeren, nam onherkenbare travestivormen aan en drong de bakens van Boris' zelfcontrole meer en meer achteruit.

De tijdelijke redding van het gebed kon dezen vloed niet afdammen. Boris werd behuizigd door myriaden schijngestalten waarin zijn wezenskern verschitterde. Hij stond verblind midden deze irradieering. Eens zijn beheersching opgeheven en de onmiddellijke bindlijn tusschen omwereld en onderbewustzijn ook maar van één seconde gelegd, kon over deze dunne brug een leger van instinkten uitstormen. Hij werd tegenover deze horde even onmachtig als de schildwacht die pogen zou een heele krijgsvendel te omsingelen. Boris was er zich van bewust dat de sataneske dubbelganger in hem, langs de bekoring des vleezes om, hem met een

dwaalbeeld van zuivere ethiek had aangezet, zich van Tamara af te wenden. En dat hij als motiveering van die daad, zijn wraak verkleed had als het Recht. Zoo voltrok zij, booze alter ego de muntschrooderij van alle waarden, en vergiftigde de bron van zijn voelen en denken aan den oorsprong zelf, waar wereldweedom lag en verbitterd lijden.

Boris stond verslagen in deze schrikkelijke metamorfose naar het kwade. Hem doorgloeide een vuurbundel van aandriften, en hij zag alle goedheid, alle zuiverheid versmeulen in den gloed. Over alles heen rolde een brokkele lach van waanzin.

Zijn omgeving werd ondragelijk. De stilte drukte hem dood. Misschien zou het vergaren van indrukken elders, een reis of gedegen studie bij machte zijn, door het uitzenden van een refluks binnenwaarts naar zijn persoonlijkheid, deze evenwichtiger te ordenen en hem de sterkte geven om den woekergroei in hem te wieden. Maar dadelijk bezon hij zich en redeneerde dat eenzaamheid het eenig middel was, om zijn bevliegingen te kortvleugelen. Zoo volgde tegenstrijdigheid op tegenstrijdigheid. Hij verloor het kompas. De poolster viel uit zijn hemel.

***

Ossip liep door het woud. Meewarig en afge-

trokken. Hij had zich voorgenomen wat wild te jagen uit verstrooiing. Maar een haas mocht hem vanuit het groen met groote weemoedoogen beloeren om daarna als een schicht te vlieden over den blonden weg, of schuw gevogelte zijn bont pluimage openwaaieren in hoog geboomt, Ossips tweeloop bleef naar den grond gericht. Hij kon zijn stroef gepeins niet van zijn beslommeringen afwenden. Bij het water vlijde hij zich tegen den berm en legde zijn geweer naast zich. Wezenloos bleef hij naar het gewiewouter der libellen uitstaren.

In het kreupelhout lag Boris. Hij had den landheer zien verschijnen, de trekken doodelijk vaal, een torve plooi rond den verkrampten mond. Een schielijke schicht doorflitste zijn kranke hersens. Geruischloos sloop hij over het gras, met ingehouden adem, de blikken vastgeschroefd op het neergelegde wapen, waarvan de loop naar Ossips flank was gekeerd. Boris kwam vlakbij. Met hyenischen greep sloeg hij de hand aan den tweeloop en haalde den haan over. Ossip trof de volle laag schroot in de hartstreek. Met een korten kreet trok het doorschoten lichaam samen. Boris sprong op, nijgde over het geknakte hoofd en zag in Ossip's pupil de laatste glimp van leven verdoffen. De oogen stonden glazig en dwaas nu, en uit het wassen gelaat vloeide de laatste pijn onder een supreme kalmte weg. Boris bracht de hand aan het voorhoofd,

streek werktuigelijk door zijn opgestreuveld haar en rende als een bezetene het woud uit.

Houthakkers vonden het lijk van den landheer in het hooge gras. De mare van zijn verscheiden was bliksemsnel het dorp doorgegaan. De gerechtelijke macht stelde haar onderzoek in. Naar wat uit voorhanden gegevens kon worden afgeleid stond men hier voor een zelfmoord. Alle teekenen wezen erop om deze hypothese waarschijnlijkheid bij te zetten. Ossip's neerslachtigheid der laatste weken als gevolg van Tamara's vlucht, de algeheele neergedruktheid van zijn geestestoestand maakten weldra de onderstelling zelfmoord tot een zekerheid. De expert in balistiek trad het standpunt bij, na een oogslag op het diagram waarop hij de kogellijn had uitgestippeld.

Barine Ossip's uitvaart had plaats op een regenzwaren mistmorgen. Niemand volgde de lijkkoets. Nergens werd de vrome wensch gesproken: de aarde weze hem licht.

***

De rauwe realiteit bespookte Boris als een gruwel. Alhoewel niet de geringste verdenking op hem woog, hield hij zich dagenlang voor de menschen schuil. Uit een verloren krant vernam hij, dat het onderzoek gesloten werd en dat het gerecht de meening had gedeeld, dat Barine Ossip in een

oogenblik van vertwijfeling en levensmoeheid de hand aan zichzelf had geslagen. Voor het oog der wereld was Boris dus van alle schuld vrij. Hij kon zich onverdacht in volle vrijheid bewegen en nooit zou iemand hem om het misdrijf nawijzen. Nu de rechtspraak in dezen had beslist en het dwaalspoor als de rechte weg naar de oplossing van het geheim had aanvaard, kon Boris zich zonder bezwaren bij deze interpretatie van het geval neerleggen. Hij herademde en wierp de obsessie van zich af. En weer spiegelde zijn redeneering hem de onweerlegbare motiveering van zijn daad voor. Immers, was het een vergrijp iemand koelbloedig naar het leven te staan, Ossips dood zou van de herwording van een gansche arbeidersgemeenschap het eerste zaad zijn. Wat psychologisch als verwerpelijk kon gelden, werd van den socialen gezichtshoek uit, een weldaad. Hij lachte om de sentimenteele nabetrachtingen die hij rond zijn handelwijze had gesponnen, en die toch maar werden ingegeven door zijn overgevoeligheid. Wat zou hij zich dien manslag berouwen, nu het hoogste heil voor zijn medestanders hieruit voortvloeide? Wel lag in zijn geheugen onuitwischbaar, de laatste breking in Ossip's oogslag en de aschgrauwe tint van het ontzield gelaat, maar deze indrukken behoorden tot de sentimenteele insceneering van het geval. Evenzoo bleek lag Vader op de laatste sponde. Neenee,

een hoogere macht boven alle individueele bedenkingen en boven alle wankelmoedigheid verheven, had zijn arm tot een grootsche reddingsdaad gehard, in het teeken van het oeroud gebod: oog om oog, tand om tand. Door zijn persoonlijkheid heen had zich de alvermogende wetmatigheid van het recht voltrokken. Wat zou hij verder versuffen in subtiele zelfontleding, het geval betrekken in casuistische haarkloverij? en zinloos mijmeren? Ossip werd getuchtigd langswaar hij had gezondigd. Hij die jarenlang geteerd had op roofbouw en onrecht, brak ten grond, gemaaid door de reaktie op zijn wanbedrijf. Er was geen traan te storten op zijn graf en even vergeten zou zijn lichaam in den moederschoot der aarde vergaan als dat van den gehalsrechte in de gemeene groef.

Boris suste zijn geweten met kalmen zin in slaap. Koud redematig ontzegde hij het sentiment alle inmenging in de ontleding van zijn sluipmoord. Hij wist wel, hij had tot bloedvergieten en geweld zijn toevlucht genomen, maar was dit een bezwarende omstandigheid? Waarin lag de grootste doseering kwaad? In zijn optreden, recht naar doel, met den vooropgezetten wil zijn vijand onschadelijk te maken, of in de langzame marteling waarin vader was bezweken? Door Ossip te straffen had hij immers Vaders gedachtenis gerehabiliteerd.

In de krant was een sensationeele nieuwstijding

verschenen met het omstandig relaas omtrent Ossip's levenswandel en zijn tragisch einde. Maar de sociale draagkracht van zijn dood bleef onvermeld. Boris droeg het glorierijke panacea van zijn daad in stilte. Hij groeide boven de anekdotiek van het geval uit, en zijn graagverleide ijdelheid dreef hem ertoe zich zelf met den krans der zelfverheerlijking te omhangen. Alles rond hem scheen hem verhelderd onder zonnezegen. Over de vallei waarde de lofzang der verlossing.

De boevers gaven elkaar van op de heuvelen signalen met de knalzweep: geknetter van een vreugdevuurwerk, wekwoord van hart tot hart. Boris werd hooggedragen in dit blij tumult en gepuurd rees hij boven den somberen doem van zijn misdrijf. Was niet het triomfante beeld van een herboren werkelijkheid de kwijtschelding van zijn zonde? Vergiffenis lachte hem toe uit den milden mond van de jonge moeder, die zoolang haar onderkomen wicht aan de dorre borst had gedrukt en die nu haar flank torste vol vruchtbaarheid haar schoot breidend als een kelk ter ontvangenis van het hemellicht. En de kinderen in onbewust spel op den stoep: eenmaal de mannenkracht in hem gesteigerd zouden zij in Boris den pionier erkennen naar een hooger lotsbestemming, de toortsdrager in een nacht van verworpenheid die het eerste zaad had gestort waaruit opstuwde de volle wasdom van hun leven.

Zijn zonde was gebenedijd door de duizendvormige herrijzenis alover het land. Er was geen schuld, neen er was geen schuld, want over de landouwen golfde een eroica van ontheffing, de volzang van het broederhymne. Niet langer zou de gelijkberechtiging van alle aardelingen in opgang naar het paradijs een schimmige chimaera blijven, heimwee zwaar en onvervuld. Weg de banaliseering die hem dreigde te wurgen met het drogbeeld van den doodslag zonder meer! Zijn overval op Ossip was geen geisoleerde moord, die zich verzadigt aan lauwen bloedgeur en boos beraad. Over hem heen had zich de kurve van het tijdsgebeuren glorierijk voltrokken.

Zoo werd het beschikt dat hij de verwezenlijker zijn moest van een grootsch herwordingsverschijnsel, dat de sociale orde zou omstormen en waarvan de machtige dadendrang overvlerkt werd door het eeuwige, onaantastbare Recht. De geschiedenis nam spijts alles en door alles heen toch haar loop. De oude Bastille wankelde in haar grondvesten. Hij Boris, zou vooraanstaan in de schare en ze leiden naar de uiteindelijke zegepraal over verdrukking en roof. Geen zelfzucht was in hem, wel het altruism van een alomvattend wereldgevoel, de voedbodem van heroism, de overgave aan het offer. Hier in het dal was de opstand ontgensterd. De vonk zou uitslaan van dorp tot dorp, van stad tot

stad, oplaaien als een reuzenvlam die verdelgt en loutert, en waarin staalhard het geloof aan een edeler zijnsorde zou worden gesmeed. Het was geen onvruchtbaar nihilism, dat de vernietiging huldigt om haars zelfs wille, maar een titanenstrijd van de Idee, in botsing met de verworden werkelijkheid, die zij zou omwentelen en opstuwen met de onbelemmerde krachtwekking van heel haar potentiaal. Te lang bleef de hang naar idealen verneveld in een afzijdige ideologie zonder konkrete bestaansmogelijkheid, een hersenschimmige denkbeeldige macht, een krachtelooze abstractie. Dichters en denkers hadden deze idealen lyrisch bezongen en theoretisch saamgeklemd. Wat had het gebaat zoolang aan de bestendiging van het aardsch inferno niet werd getornd, zoolang niet de ziener zijn vizioenaire zone waarmaakte door haar overgang in het uitzicht der dingen als een tastbaar oogmerk voorop te stellen? Maar Boris was de godgeroepen beeldstormer, die de valsche idolen van hun voetstuk stiet, een wetschender, die de vleeschwording van zijn nieuw credo door de mirakeldaad zou inluiden. Als een helle waarheid rees voor hem dit vroede inzicht: in den mensch ontspringt de wereld. Het gebeuren is de kausale voltrekking van de menschelijke daad. Veruitwendig het ideaal dat uw geestkracht afleidt naar het bovenzinnelijke en meteen wordt het tweespalt

tusschen wereld en idee opgeheven. Dan eerst hervindt de idee haar spiegelbeeld in de fenomenen, en is de uitbloei van het individu in de menschenheimat volmaakt harmonisch.

Daarom, allerwegen het zaad der rebellie uitgestrooid. De mensch zal zich niet langer omsingeld voelen door den doem eener tyrannieke werkelijkheid en niet op den rand der maatschappelijke toestanden zijn heimwee naar het ideale vaderland uitschreien of verdroomen. Er zal niet langer bestaan de heerschappij van den meerdere over de geringeren, noch de wanbedeeling der aardsche goederen volgens den lagen maatstaf van het mammonism.

Boris was als aan zichzelf ontstegen bij het vinden van deze heerlijke geloofsbelijdenis. Zij werd over hem werkzaam als een openbaring. Woorden van profetische kracht welden omhoog. Heel zijn wezen werd een hunker naar het oogenblik, waarop de gemeenschap zich ontvoogden zou. Hij zou den weg afbakenen, spijts wet en macht, onverbiddelijk logisch in al zijn gedragingen, midden het trommelvuur der muiterij en zijn geloof heffen als een oriflam over de barricaden. De uitgestootenen op den zelfkant der samenleving, hij zou tot hen gaan als een schutspatroon, hun menner worden en zich in de barning der gevaren vooropstellen, zijn armen gestrekt als de borstweer voor

hun recht. De strijd zou hard zijn. Tegenover zijn verzuchtingen stond de oppermachtige burcht van gezag en goud. Wellicht viel hij in den opmarsch naar bevrijding, maar zijn voorbeeld zou de massa roeren en bezielen en door haar werd later zijn daad duizendvoud vermenigvuldigd.

Voor het eerst sedert geruimen tijd verscheen Boris weer in het dorp. Vastberaden was zijn stap en in zijn oog glom vinnig vuur. In de kroeg werd gedobbeld en gedronken. Toen Boris binnentrad vroeg de waard hem met zijn minzaamsten glimlach of hij verrezen was. De spelers begroetten hem luidruchtig en herbegonnen den steenworp. Boris trad op hen toe, slingerde den speelbak van de tafel en begon een improvisatie. Hij trachtte de geestdrift aan te blazen, door een zinspeling op Barine Ossips dood. Toen de naam van den landheer werd uitgesproken, bekruisigde zich een ouderling, die bij het raam opkeek boven zijn ontplooide krant. Als een bom barstte Boris los. Welhoe vanuit het graf hield het ontzag voor den landheer zich nog overeind. In hooge vervoering sprak Boris. De spelers luisterden onthutst en bekeken elkaar ondervragend. Boris bracht den dorpers de vroegere slavernij in herinnering, hoe zij neerlagen verklonterd met den modder van hun akker, hoe zij voor den heerscher cyns moesten afdragen, en vergingen van kommer en ontbering. Hij verweet hun die lotsonder-

danige lafheid, die berusting in de mizerie, dan als het toch maar van hun eigen kracht afhing, onbelemmerde meesterschap te veroveren op hun eigen leven. En hij besloot met een oproep om front te maken, één voor allen, allen voor één en op te rukken naar den triomf van het recht. Stilte volgde op zijn opgeschroefde toespraak. De dorpers roerden niet en toen zijn blik in den ronde ging met de hoop den weerklank van zijn woord op hun gelaat na te speuren, sloegen zij de oogen neer. Toen sprak de oude man na zijn krant terzij te hebben gelegd:

- 'Je sprak van Barine Ossip, jonge man. Wij weten allen dat hij ons harteloos heeft bejegend en zoowaar als God mij hoort, ik wil geen dooden lasteren, maar zijn gedrag was zwaar van zonden. Ik zal geen rechter zijn, hoewel ik hier getuigen kan, dat mijn vrouw door zijn schuld verhongerde, omdat hij aan mijn hard labeur nog de onontbeerlijke bete broods onttrok. En toch, ik voed geen wrok. Barine Ossip heeft geboet voor zijn misdrijf. Wroeging, laat berouw deden hem de hand aan zichzelf slaan. Zelfs ik had hem dien dood niet toegewenscht. Ik begrijp de verbittering, Boris, maar je ziet, de kastijding is voor Barine Ossip niet uitgebleven. En zoo zal het hen vergaan die zijn als hij!'

Een scherpe zenuwlach klonk door de gelagkamer. Boris schaterde vervaarlijk. Zijn oogen

stonden wild en doodelijke bleekheid had zijn gelaat overtogen. Meteen zonk hij terug in stugheid; zijn blik dwaalde menschenschuw en rusteloos. Hij wankelde de kroeg buiten.

De spelers bekwamen van hun verbazing. Boris plotse uitval sloeg ze een oogenblik uit hun lood. De waard zette den speelbak weer op de drinktafel en zei meewarig: ‘Er schort wat aan den jongen. Er zit iets niet in den haak in zijn bovenkamer. De eenzaamheid heeft hem uit koers geslagen.’

Weer rolden de dobbelsteenen, maar een floers lag over de stemmen. De grijsaard bij het raam schudde het hoofd wijs en stil en bleef mijmeren.

Boris liep over den landweg, het hoofd geknakt op de felle borst, met gebalde vuisten. Door hem sneed een striem van spotternij. Hij onderging de nawerking van 's grijsaards antwoord. Die oude simpele snullige sufbol! Kon hij den drang beseffen die uit het leven opstuwt en het hoogbeurt naar ruimere horizonten, hij de afgeleefde, half door de dood reeds ingepalmd? Zijn tandelooze mond had woorden gepreveld van onderworpenheid in het teeken van het dwaas gebod: loont het kwade met het goede. En toch, had de verdrukking ook zijn leven niet geteisterd? Van waar dan de laffe deemoed, die hem in den hoon berusten deed; wankelmoedig en zwak? De anderen hadden gezwegen, stompzinnig boven hun grijpgraag gescharrel. Niet

één had instemming betuigd en hem kameraadschappelijk den handslag gegeven. De dwazen! Zij leefden onbewust van de hooge roeping die hen werd voorbeschikt, verwenteld in de stof, met als eenige bekommernis hun veege leven te rekken in vreeze voor den dood. In Ossips vermeenden zelfmoord zagen zij de lotsvoltrekking van een hoogere macht, de tusschenkomst der hemelsche voorzienigheid. Zelf waren zij bloodaards, die er laag bij den grondsch genoegen mee namen als voetveeg te worden vertrapt onder de geverniste hakken van den landheer. Maar nu hun kranke verbeelding hen voorspiegelde dat de goddelijke wraak op Barine Ossip was neergebliksemd, verheelden zij niet hun voldaanheid er zonder kleerscheuren te zijn van af gekomen. Geen van allen wist, dat zonder zijn doordrijvendheid de macht waaronder zij bukten nog steeds hoogtij vieren zou. De goddelijke wraak! Een pasklaar Deus ex machina om hun lafheid te begoochelen. Hij, Boris, was de wreker geweest, die Barine Ossip had uit den weg geruimd. Zijn borst zwol van trots. Als ergens geschreven staat dat de straf de zonde achterhaalt, dan had zich deze waarheid in hem belichaamd en hem geadeld tot drager van een grootsche zending. En de laffelingen van wier schouders hij het juk had gewenteld, zij gingen onverschillig en met een spotlach aan zijn regeneratietaak voorbij, en lieten ondank voor

zijn deel. Beseften zij in hun gevallen waan dan niet dat het geloof in de revolutie de stormram was die het wormstekige kraam van een heele afgedane gedachtenwereld versplinteren moest, om de grondlaag eener nieuwe levensordening te vestigen? Beseften zij niet dat de dood van Ossip een weksein aangaf, voorbestemd om duizendvoud vermenigvuldigd, de metten te kleppen over het avondland in puin? Hij had de reddingsdaad bedreven, om de hoopgenster aan te blazen tot een wereldbrand en kille woorden sloegen als verregende vlaggen op zijn geestdrift.

Maar toch, van dit verloren dorp uit zou nooit de roode vloed zijn bedding graven naar het hart der dingen. Het kwam erop aan de maatschappelijke instellingen niet in haar defekten te heelen, maar ze aan den voozen wortel zelf aan te tasten. Zelfs stond heel het dorp onder zijn parool geschaard, dan nog stond hij amper met een handvol medestanders, en zou de ontwikkelde draagkracht van hun werking te gering zijn, om hun samenleving ingrijpend te hervormen. Wat baat het zorgzaam op een strookje gronds te tuinieren als de heele streek verwoekert in braam en distel? Het moest een gigantische worsteling worden, lijf aan lijf, met voor hem de geusurpeerde macht en haar verwording, en diep in hem de kernkracht van een menschelijker zijnsbestreving. Hij en zijn geloofsge-

nooten, zij zouden staan ombarnd door den troebelen kolk der ontluisterde dingen, waaruit zij zouden pogen het merkteeken van de ware essentie weer naar voor te lichten. Misschien werden zij vermalen in het raderwerk, misschien zouden zij hun werking zoodanig weten in te schakelen, dat het maatschappelijke tuig door hen werd aangezuiverd, ontdaan van zwarten smeer en voortaan de heilige olie nam voor aliment.

Of was de moord op Ossip, waarvan hij het geheim diep in zich had ingemuurd, enkel een groteske begoocheling van den waanzin die hem met een hondsblik schuin beloerde? Weer enterde vertwijfeling hem aan haar weerhaak. Waarom had hij zich zoo vroolijk gemaakt over de dwaling der gerechtsdienaars, en vanwaar kwam de tevredenheid omdat hij hun speurzin had doen ontsporen? Lag daar niet het mysterische fluisterwoord van een booze genius, het looze toeleg van den gemeenen misdadiger? Als zijn daad dan toch een mijlpaal was op den heilweg, waarom ze dan niet openlijk beleden en begroet als een eerste trofee behaald op een vijand in aftocht?

De heen- en weerslingering op de doode zee van zijn instinkten, zonder dat hij haar diepte kon doorpegelen, wierp Boris in een koortsige gemoedsstemming. Nu de vertwijfeling omtrent de beweegredenen van zijn daad, dan het volheerlijk credo

in zijn apostolaat betwisten elkaar den bewustzijnsvoorgrond. En opnieuw stortte Boris zich in ontleding van elken inval, die zich aan zijn rusteloos gedacht opdrong, met de meest vlijmscherpe skepsis.

In vereenzaming zou hij nooit over dit tweespalt heenkomen, omdat het quietism hem elke proef op de som ontzegde. Enkel door aktief deelachtig te worden aan het tijdsgebeuren, kon dit experiment op zichzelf een eindgeldige uitkomst bereiken.

Boris gespte zijn gepak en vertrok hoopvol en beangst naar Babelsburg.

Hoofdstuk V.
De Komkommerkoning.

Stepan was in de grootstad aangeland met het besliste inzicht in het struggle for life niet onder te liggen. Zijn scrupules had hij bij 't verlaten van 't station in de gepakzaal nagelaten. Bevrijd van dezen onnutten ballast voelde hij een groote opluchting. Hij kocht een nieuwsblad aan den krantkiosk en grasduinde op de pagina der aankondigingen. Een allegaartje van offerten waarin zijn spitsneus rondroerde. Hij besloot als spoeljongen in dienst te treden in een bierpaleis op de leien. Stond met hemelhooge verachting voor zijn zinkbak. Zijn metgezellen die voor het meerendeel uit ruw hout waren gesneden, en er niet voor terugdeinsden hun welsprekendheid met een vuistslag te punctueeren, behandelden hem niettemin vanop afstand, omdat naar hun meening van zijn persoontje een onbepaalbare aristocratische verfijning uitging. Het volstond dat Stepan, even, zonder ook maar een kik te geven, zijn oogen liet waren over de twistende schotelwasschers, opdat alle gekibbel als bij tooverslag zou ophouden. Zij waren er bij voorbaat van

overtuigd, dat Stepan in de hierarchie van het drankhuis nog eens een aanzienlijke betrekking zou veroveren. Zaak was dus hem zoo pluimstrijkerig mogelijk te behandelen.

Iederen Zaterdag rond middernacht ging Stepan zijn schamel salaris aan de kas opstrijken. Ook de waardin, die de stuivers beheerde, had den jongen man opgemerkt, die in tegenstelling met zijn morsige werkmakkers steeds zoo netjes, met een verschgestijfseld boord warempel, week na week aan haar telmachine verscheen. Zij was een bolborstige matrone, die met haar volbloedig en kerngezond uiterlijk als eenige warme vleeschwaar zat tentoongesteld temidden van het koud buffet. Haar echtelijk leven was versleten als de nikkel, waarvan zij kardoezen maakte, want haar huisband, schriel, haast schouderloos, had nooit het tempeest van haar zinnelijkheid kunnen kalmeeren. Hij volgde met onverflauwbare belangstelling het kaartspel van iederen avond. Vanuit het culinair criterium waaraan de waardin de gansche wereld uit beroepsmisvorming toetste, werd hij bij haar op de zelfde lijn geapprecieerd als een afgespleten haringgraat. Ook loosde haar blaasbalgboezem zucht na zucht tegen het verwoed gesnor der ventilators op. In de troostelooze monotonie van avonden vol tabakwalm en blindend licht overschouwde de waardin onzeggelijk melankolisch den tredmolen van haar leven.

Zoo gebeurde het dat haar dragonderstem tranerig verteederd de neutrale kellners aanriep dwars door den klinkklank van eetgerei en glazenrinkel. De ober had steelsch bespied, dat in haar gemoed een besliste wisseling was ingetreden en hij betrapte de kellners meermaals in oolijk gesprek over de wiskunstige onfeilbaarheid van de kassierster. Vroeger akkuraat als geen, verwarde zij zich nu in foutrekeningen zonder einde. Als het strijkje, dat zij vroeger als noodzakelijk lawaai duldde, de macaroniserenade van Tosseli inzette, werd het opgekropte sentiment haar plots te machtig en leekten de tranen uit den druppelteller van haar viragoverdriet in de saus van een bestelden sandwichroastbeef. Het kon ook de fletse kookgeur zijn die in de restauratie alterneerde met scherpe braadlucht, maar eensklaps warrelden wanhoop en walg zóó in haar op, dat zij dadelijk naar het buitenland had willen vluchten met haar grillroompiccolo of een huurkoetsier van den nabijen rijtuigstand, om het even.

In zulke stemming trof haar Stepan, toen hij weer voor haar schenkbank verscheen. Verstrooid beduimelde zij de verfrommelde bankjes. Hij nam aan en telde een surplus. Dit was een gelegenheid om het vertrouwen van Mevrouw te winnen. Hij maakte haar op de vergissing attent en legde de banknoot weer op den toog. De waardin slok een

snik in en zegde diep ontroerd, dat hij het behouden mocht. Het gestreel van zijn stem zalfde haar kwabbige wang. Zij prees zijn eerlijkheid en verzekerde hem, dat het loon daarvoor niet zou uitblijven. Twee dagen later was Stepan geroepen om den nachtportier te vervangen. Toen de waardin hem deze bevordering meedeelde - meneer was gaan visschen en zij zaten alleen in het zijsalon - werd haar stem fluweeleriger en zij betuigde een groote aanhalerigheid van gebaren. Stepan had beide armen noodig om haar leest te omvatten. Hij dacht aan de eeuwenoude boomen, wier omtrek men op een dergelijke wijze meet, en hij voelde dezelfde majesteit. Hij zoende haar op de rozige oorlel en haar lach kirde pizzicati. Zoo sleten ze in het salon een genoegelijk uur. Als een waterval was Mevrouws vertrouwelijkheid losgekomen. Maar zij jubelde kinderlijk vervoerd om het snoeperige buitenkansje, dat Stepan haar had gegund. Toen de klok ging waarschuwde zij hem moederlijk nu zoetjes te zijn. Stepan trok zijn das recht, ontknoopte zijn schort, dat naar schotelwater rook, en paste den gegalonneerden rok van den nachtportier.

Toen hij de gulden pet wou opzetten, kwam een ontstelde man met het bericht, dat meneer in het vestingwater was getuimeld, en dat zijn stoffelijk overschot in het doodenhuis kon worden afgehaald. Stepan zette zijn pet af en lei den rok weer op de

stoelleuning. Zijn triomfmarsch naar de macht zou dus niet langs het nachtportaal loopen.

De waardin deed statig haar rouwtijd uit. Maar toen de laatste dag verstreken was, legde zij de zware gitkralen vroo van hart in haar relikwiekast en kocht een bottel haarverf om haar tweede lente met de onmisbare attributen te sieren. Gelaatsmassage wist de ganzepooten rond haar oogen te verdrijven, zij hanteerde lippenstift, rouge en kohl. Stepan was een principieel tegenstander van gerestaureerde schoonheid. Verstrooid van zin gaf hij gehoor aan het hupsch gespelemei van dezen monsterbaby. Maar in laatste analyse leek hem het kompromis niet zoo onvoordeelig. Immers, deelde hij de sponde van deze lustige weduwe in herfstbloei, hij had het ook meteen tot hotelier gebracht. Het voorgevoel der spoeljongens had zich in een minimum tijds bewaarheid. Stepan droeg nu zijn gepommadeerd haar in een scheiding, en tooide zijn parelgrijze zomervest met een rozenknop. Hij sliep een gat in den dag en fuifde een eind in den nacht om het evenwicht te herstellen. Toen de waardin hem op een moeden morgen, hij had haarpijn en zij legde kompressen teederlijk bezorgd vroeg een regelmatig leven te leiden antwoordde hij met een stopwoord. - ‘Een regelmatig leven? Ik kom toch regelmatig om drie uur 's nachts thuis! Wat wil je meer?’

Mevrouw wist wel dat hij op tournée du Grand Duc ging met doordraaiers en slampampers van zijn soort, maar vreemd genoeg, zij kon hem daarvan geen grief maken. Wel integendeel, toen zij haarspelden vond in zijn vestzak, of een dameskous op de plaats van zijn hart, joeg haar pols feller en zij werd trotsch als geen. Immers lag daarin niet het bewijs, dat ook haar late luister hem behagen kon, en dat zij dus de konkurrentie met jenter vleesch eervol aanhield. Zijn ontrouw streelde haar eigenliefde en het was haar een wellust bij wijlen met hem de lupanars af te loopen, waar hij het jonge wild najoeg. Zij beroesde zich aan zijn sukses bij dit dartel vrouwvolk, want zij wist zijn liaisons, aldaar zeer broos, dus talrijk, dan als haar samenzijn met hem toch bestendigd bleef. Zij behaalde het rekord van den langsten duurtijd en was fier op haar palm. Niet in het minst vroeg zij zich af, of het niet zuiver berekening bij hem was, maar zelfs in deze laatste veronderstelling zou zij zulks volkomen normaal gevonden hebben. Zij was heel en al overgave, en voor één momentje van intiem plezier, duldde zij zijn onbeteugelde hartenjacht. Het kittelde haar opgewarmde perversie, als een vreemd parfum haar uit zijn smoking tegengeurde.

Stepan verkeerde nu dag aan dag in interlope middens, waar mecs en rastas het hooge woord

voerden. Hij verlaatte zich aan speeltafels, pokerde halve nachten en mocht zich in de goede luim van vrouwe fortuin verheugen. Rond het groene tapijt ging het er doorgaans levendig toe. Het was een bont mengelwerk van de meest diverse pluimage. De verwende burgerzoon naast den soeteneur, de mintenee naast de trottoirhoer, zeelui aan wal en doorgetobde handelaars aan lager wal. Er werd voor grof geld gespeeld.

Stepan, ervaren in de pokerpsychologie, ging in den regel met het leeuwenaandeel loopen. Hij droeg schuldbrieven op zich, bekleed met handteekeningen uit de meest verschillende sociale middens, naar gelang de bedragen wisselden, daarmee evenredig in verhouding. Zoo had hij een net van draden naar zich toegetrokken, en zich invloeden aangeschaft die hij naar goeddunken kon gebruiken. Zijn deposito op de lokale bank verhoogde maandelijks. In het voorgeborchte had hij een discreet hotelletje afgehuurd, waarvan hij de uitbating aan een strooman toevertrouwde. Het bleek een goede belegging, want het rendement der kamertjeszonde maakte het hem mogelijk na korten tijd een torpedo aan te koopen. Op den troebelen vloed der prostitutie spoelde hij uit vergetelheid omhoog. Hij sloeg de vangarmen van zijn ondernemingsgeest dieper in het bedrijfsleven, en kwam door lediggang tot spoedige fortuin. Hij schepte

verder zijn rijkdom uit beursschuim, zwendelde er dapper op los en liet Gods water over Gods akker loopen. Een van zijn schuldenaren stelde hem weldra voor zich in de politiek te lanceeren. Hij gaf hem een uitbrander. Hij betoogde dat hij voor iedere karwei te vinden was, maar de politiek was hem heusch te vies.

De bejaarde bijzit kreeg, eenmaal Stepan's finantieele toestand gezond zooals men dat heet, onmiddellijk den bons. Zonder wrok en zonder jaloerschheid liet zij hem vertrekken. Zij vond heul en troost in de serenade van Tosselli en werd eerelid van een paar filantropische vereenigingen.

Stepan had er zich koen doorheen geslagen. Bij zijn morgenwandeling over de leien, werd hij eerbiedig begroet. Hij kocht een villa buiten de stad en liet ze schaamteloos wansmakelijk stoffeeren. Weldra kon hij zijn hotelletje ontdubbelen, want de klienteel vloeide toe en spijts de overheerschende vraag had hij zijn tarieven verlaagd. Hij was nu in onderhandeling om een dancing uit de middenstad aan te koopen. De zaak was verloopen en de eigenaar bleek matig in zijn eischen. Stepan zou het etablissement opknappen en het omscheppen tot een centrum van mondaniteit. Wekenlang werkten er stucadoors en decoratieschilders. Het werd een juweel van geslepen spiegelglas en klatergoud. Eindelijk opende de dancing ‘Magic City’

zijn poorten. De luksus werd in de kranten dithyrambisch bezongen, en iederen nacht krioelde het lokaal van galant gezelschap. De onderneming omvatte een hotel, een dancing, een spijszaal en een speelclub. In haar had zoodus Stepan met machtigen greep de diverse takken van bedrijvigheid van zijn vernuft gesynthetiseerd. Het werd een goudmijn. Bij valavond reeds stroomde de gemitigeerde menigte het Babylonische palace binnen. Al de standen der samenleving vonden hier hun gading: Voor den verfijnden high-life was er een jazz met authentieke senegaalnegers, voor de demokraten bestond een onderaardsche kegelbaan. Hoeft het betoog, dat Stepan zich in aller sympathie mocht verheugen? Hij werd een volksgeliefd man en de gelijkvloersche burgerij, graag tot hooge vlucht bereid, waardeerde in hem den opkomeling, die erin geslaagd was de maan uit den hemel te haken. Hij kreeg de statige zelfgenoegzaamheid van den self made man. Gladgeschoren, met de havana tusschen de lippen, terwijl zijn stierennek zwol boven het dunne boord, doorliep hij rond middernacht de helverlichte zalen, had een achteloos woord voor den kapelmeester, reikte handdrukken links en rechts. Het gewemel had zijn hoogtepunt bereikt. Er hing een weëe geur van slechte sigaretten en vrouwenzweet. Het orkest galoppeerde: Walkurenrit met blinde paarden. Snolletjes zeurden

binnensmonds de versleten woorden van het liedje mee, en slurpten profijtig aan hun beker ijskoffie. Dans legde bedwelmende kontakten. Idylles van één avond bloeiden open en verstierven even vluchtig op de kamertjes van het belendende hotel. Stepan kliefde den kakelbonten kolk van summaire vrouwenkleeren en vlijde zich in een club van den vestibule om den laatsten beurskoerier te raadplegen.

Een palm ritselde. Gedempte stappen naderden. Ongezien bespiedde Stepan den man die in de verre hal verscheen. Zijn wezen spiegelde wanhoop radeloos. Hij stond een wijl met de handen voor het gelaat, een een vreemde ontroering ten prooi. Toen plots met een supreem besluit tastte hij in zijn zijzak en Stepan zag hoe zijn bleeke vingeren den revolver hielden omkrampt. Hij sprong toe. Een korte worsteling volgde, maar Stepan wrong hem kordaat den pols om. Verdwaasd staarde de vreemdeling hem aan en barstte daarop los in wild geween. Stepan was tevreden dat hij de schandaalscène was voorkomen. Een zelfmoord in zijn etablissement! Het ware voldoende om hem in de oogen van heel de stad te discrediteeren. Goedmoedig klopte hij den man op den schouder en veinsde wat zoetsappige woorden.

De vreemdeling kwam stilaan tot bedaren. Met doorsnikte stem vertelde hij dat hij zijn laatste baar-

geld op de speelbank had gewaagd en verloren, dat hij stond voor hooge wissels en de onmogelijkheid ze te honoreeren en dat hij daarom een laatste maal zijn toevlucht had genomen tot het rad van avontuur. Nu was alles verbeurd en stond hij voor een onherroepelijk faillissement. Meteen toonde Stephan zich gulhartig. Hij betoogde dat de toestand misschien kritisch was, maar dat de man niet moest wanhopen een uitkomst te vinden. De vreemdeling reikte hem een naamkaartje waarop Stepan las: Harry Slogan. Hij stond dus voor den beroemden Slogan, die allerwegen vermaard was als zakenbrouwer en wiens vermogen als metaalmagnaat heel het land door onschatbaar werd gewaand. Hij sloeg hem dadelijk een leening voor aan redelijk percentage, maar weigerig wimpelde Slogan zijn vriendelijk aanbod af. Immers, zoolang reeds had hij zijn toestand gerokken met het veege middel van kuilen dempen door kuilen graven. Stepans voorstel bracht toch maar een fiktieve geruststelling vermits het enkel de agonie maar zou verlengen. Want zijn zaak was de krisis niet te boven gekomen en droeg daarvan den doodelijken nasleep. Stepan monterde den man op, en zei bereid te zijn al wat mogelijk was bij te dragen om de vlotmaking van de gekelderde onderneming te bevorderen. Het was er hem natuurlijk om te doen, den nijveraar in zijn macht te krijgen en zich aan het hoofd te stellen van

een bedrijf dat bergaf ging weliswaar, maar dat hij dank zijn organisatorisch talent in luttel tijds weer tot bloei zou opvoeren. Hij vroeg inzage van de boeken, bepaalde het deficitaire bedrag. Slogan stond te rillen voor dezen Jacobsladder van vervaldagen.

Met een kwinkslag stelde Stepan hem gerust. Hij zou de tekorten dekken maar eischte onbeperkte volmacht betreffende de bedrijfsorienteering. Gereedelijk teekende Slogan de onderhandsche akte waarbij algeheele volmacht aan Stepan Gospodar werd overgedragen. Stepan deed zijn intrede in de metaalwarenfabriek. Een oogslag van hem volstond om de defekten in de uitbating op het spoor te komen. Een berekening waar het departement kostprijs met voltallig personeel een heelen dag op zwoegde, had hij in een handomdraai pasklaar. Na poolshoogte te hebben genomen trok hij zich met Slogan in konsult terug.

- 'Niks waard heel die blikrommel, mijn waarde. Trouwens wat wil je met een bedrijfs-kapitaaltje als het jouwe tegen concerns en trusts opkonkurreeren? Roeit men tegen een waterval op? Nee, de mogelijkheden hier zijn te ongewis. Je zit trouwens met een onverkochten stok blik.'

- 'Weet ik maar al te best' zuchtte Slogan. Dat was een falikante berekening. De afname heeft met mijn inkoopen geen gelijken tred ge-

houden. En geraak dien boel nou maar kwijt. Zelfs met 75% minderwaarde vindt je geen kooper!'

- 'Verkoopen?' viel Stepan uit, 'geen haar op mijn hoofd dat eraan denkt. We moeten vooreerst onze keus vaststellen op een artikel waarvoor bestendig konsumenten opdagen. Wat zou je denken van een konservenfabriek? Pickels, komkommers, sardijnen, ingelegd vleesch, zalm, etc.? De blikboel zal onze redding zijn Slogan. Het neusje van den zalm blijft voor ons.'

De noodige veranderingswerken gingen aan gang. Ketels die vroeger voor export naar Buenos Ayres bestemd waren, dampten nu vol leverpastei. De straathonden in Babelsburg werden met den dag zeldzamer. Stepan verwerkte ze tot pork en beans, delikatessen en smakelijk blikjesvleesch. De krengen werden in een onverkochten autoclave geworpen en verschenen brijvormig als Lucullusgerechten. Tamtam in de kranten lanceerde het nieuwe artikel. In zijn restauratie richtte Stepan een gratis reklaamweek in. Op al de reklaamzuilen prijkte zijn fabrieksmerk in koeien van letters. Overal stond uitdrukkelijk vermeld dat geen chemicaliën bij de inlegging werden gebezigd. Stepan was een vaardig pigmentmenger een geboren surrogaatvirtuoos.

Zijn waar sloeg in. Op alle toonaarden roffelde

hij tamtam. Hij overrompelde de markt door gelijkaardige produkten als de buitenlandsche aan betrekkelijk gunstiger prijs te verschaffen. De liga tot verdediging en aanmoediging van de nationale produktie bood hem het voorzitterschap aan. Kortom de firma Slogan was na een half jaar volkomen gesaneerd door den afzet van insaan goed, en Stepan als iedere beroemdheid koos zich een lijfspreuk. Zij luidde: van kommer tot komkommer! Zij belichaamde zijn heelen levensloop in die paar pregnante woorden. Uit de zwartste mizerie had hij zich opgewerkt naar stoffelijke welvaart. Hij, die uit zijn dorp was aangeland op een klomp en een schoen, was nu lid van de handelskamer en stelde zijn veto bij de bespreking van 's lands ekonomischen toestand. Slogan was natuurlijk in petto zeer vergenoegd dat Stepan hem uit de pinarie had geholpen. In den grond verachtte hij echter dien ongelikten plebeëer, die er niet tegen opzag de menschen rotten hond te laten verduwen. Toen het passief van zijn zaak door het nieuwe winstcijfer werd gelijkgeschommeld, vroeg hij Stepan hem de verleende volmacht terug te geven. Stepan lachte hem vierkant uit. Nu deze boel weer terug op zijn pooten stond zou die mislukkeling hem na bewezen dienst weer op de keien zetten. Stepan presenteerde hem een betrekking als opzichter bij den inpakdienst. Slogan schuimbekte. Hij beproefde het met af-

dreiging, en zwoer dat hij het fabrieksgeheim van de straathonden aan de kattebel zou hangen. Stepan gaf hem den stillen raad zich niet op dit hobbelpaardje te wagen. Immers het was mosterd na den maaltijd. Had hij niet een paar teringachtige krantjes rechtgeholpen door kapitaalinschrijving? De bladen liefhebberden vroeger aan litteratuur en sociaalhervorming en gingen natuurlijk steenplomp naar den kelder. Nu publiceerden ze naast een degelijke informatierubriek galante vertellingen en jingonieuws en de oplaag was vertiendubbeld. De geldschieter koh toch onvoorwaardelijk op de hulp van zijn geletterde tienstuiversgasten rekenen, vermits ze uit zijn hand aten. Wat zou Slogan tegen hem uitrichten? De man verbeet zijn woede en nam met de geboden betrekking genoegen.

In meetkundige reeks breidde zich Stepans aandeel in het bedrijfsleven uit. De straathoeken getuigden van zijn alomtegenwoordigheid. Hij werd de zuignap die de levenssappen van een gansche kollektiviteit naar zich toetrok. Waar hij met eerlijke middelen niet slaagde, won hij het door corruptie of chantage.

Verschillende personen van aanzien keken voor hem door de vingeren en hielden hem waar zulks vereischt werd, de hand boven het hoofd. Immers alle zonder uitzondering waren habitué van ‘Magic City’, waar ze na middernacht in verholen om-

helzingen onder tafel rolden. De hoofdkommissaris meed dit bordeel opzettelijk op zijn nachtronde mits royaal drinkgeld en later mogelijk winstaandeel. Verder bezat Stepan een zeer kompromitteerende briefwisseling met betrek op ongedelgde speelschulden. Hij hield de blaadjes zorgvuldig in een geheimlade van zijn schrijftafel, kronologisch en alphabetisch gerangschikt in onberispelijk fichenstelsel.

Stepan had tot dusver een zeer seigneurialen levenswandel geleid. Hij was door zijn plotse triomfen zoozeer verblind, dat hij de praal van dit op snee vergulde leven mateloos uitvierde. Hij stond verbijsterd in dien regen uit den overvloedshoorn. Zijn onderhoorigen vonden het een dot van een patroon. Hij bejegende ze met brutaal-vulgaire jovialiteit, was mild met fooien en duurtetoeslagen. Waar hij ook ging werd hij omzwermd door een klad tafelschuimers, die steeds bereid werden gevonden op zijn heil te drinken als het gratis was.

Naarmate zijn bezit groeide, kreeg hij evenwel het besef van de representatieve waarde die het inhield. Hij werd minder goedgeefsch, reduceerde het drinkgeld tot het strikte minimum, telde steeds de eindsom van het gelag stipt na. De goudkoorts kreeg hem te pakken.

In de middens waar hij frequenteerde ontstond natuurlijk als terugwerking op zijn scherpe karig-

heid, de legende dat zijn zaken op het doodpunt stonden, vermits hij zijn uitgaven zichtbaar inkromp. Trouwens de luchthartige scherts waarmee hij vroeger een heel gezelschap kon opvroolijken, was hem, men wist niet hoe ontvallen. Rond zijn mond groef zich een torve plooi en wild vuur gensterde door zijn oogen. Als een galeiwachter begon hij de werkroosters van zijn ondernemingen af te punten, met de bekommernis voor een minimum salaris het maximum rendement te oogsten. Overtollig personeel kreeg aanzegging den dienst te verlaten.

In evenredige verhouding met zijn toenemenden rijkdom steeg zijn grijpgier. Hij werd de hoogepriester van de geldafgoderij. Meteen begon hij ook de luksus te besnoeien waarin hij tot dusver had gebaad. Was het geld hem vroeger een middel tot genot, nu werd het zelf genot. Het vervulde hem met onuitsprekelijk zelfbehagen, den hoop banknoten steeds hooger te kunnen stapelen. En hij ontzegde zich alle uitgaven die zijn vermogen nutteloos zouden verbruiken. Eerst stelde hij zijn buitengoed in openbaren verkoop. De opbrengst borg hij in zijn koffer. Het werd dra de beurt van de torpedo. Hij ruilde zijn heerewoning voor een klein burgershuisje, verhuurde weldra het eerste en kort daarna ook het tweede verdiep. Hij verkocht zijn garderobe en hield een paar kostuums over die hij

tot op den draad versleet. Hij nam grooter stappen om zijn zolen te sparen, en de vervolgingswaanzin van het geld bracht hem ertoe zijn vrienden en bekenden botweg voorbij te loopen, uit vrees voor de slijtage aan zijn hoedrand bij het groeten. De vreemdsoortigste geruchten deden in de stad den ronde. De kostelijke lichtreklamen van den komkommerkoning verdwenen één na één. Stepan meende zich die verspilling niet meer te moeten veroorloven, want nooit was de afname van zijn ingelegd vleesch zoo loonend. Uit zijn dancing liet hij de tapijten weghalen en verving ze door simililinoleum. Het zilverwerk verdween uit de restauratie. Vulgair tin kwam in de plaats. De a giornobelichting werd tot één enkelen kroonluchter teruggebracht. De zalen werden er intiemer door, want het halfduister bevorderde de discrete stemming die in zulk etablissement een hoofdvereischte was, meende Stepan. Ieder werkeloos gebaar van kellners en piccolo's voelde Stepan als een gemeenen diefstal aan. Stilaan trok hij het geinvesteerd kapitaal uit zijn ondernemingen terug. Hij kocht op afbetaling en verkocht kassa. Overal waar een stuiver viel te bezuinigen schuimde Stepan hem af. Hij begon zijn eigen maaltijden uit te dunnen, at voortaan slechts tweemaal daags inplaats van driemaal, gebruikte geen roomboter meer, maar margarine en ten langen laatste reuzel. En, wonder,

de groote zelfvoldoening dat hij alles offerde aan zijn idool, maakte hem de karige tafel even smakelijk als de vroegere banketten. Het was een vorm van askeze waaruit voor hem de hoogste verrukking openbloeide. Alles zou hij plengen op het altaar van den gouden Mammon. Hij keerde zijn manchetten en zijn halsboorden om, ten einde geen dubbelen wasch te moeten betalen. Zoo liep hij die ondertusschen multimiljonair was geworden, arm als Job over de straat. Op de tram ontdook hij regelmatig het tarief op vertoon van een oud ticket. Hoe grooter zijn fortuin, hoe feller, onverzadigbaar werd zijn gierigheid. Hij werd bezeten door de hypertrophie der bezuiniging. Vroeger was het geld voor hem een ruilmiddel, waartegen men al de genoegens die het leven bieden kan, kon uitwisselen. Men kon er enkel van genieten door het weg te werpen, precies hetzelfde dat men doet met de principes. Nu had hij het geld vergoddelijkt en hij zonk in extaze bij het overschouwen van zijn eigendom. De ontbering die hij zelfwillig doorstond werd hem een zoete pijn, door het volzalig Cresusgevoel zacht geheeld. Ook aan den goeden uitslag en de productiviteit van de geldbeleggingen begon hij te twijfelen. Hij martelde zich ziekelijk af met de dwaze vrees dat krachs hem zijn hebben onverhoeds zouden ontrooven, en dat zijn penningen in avontuurlijke speculaties werden ver-

zwolgen. Met waakzaam oog doorliep hij regelmatig de kranten om de nummers van de ongangbaar geworden banknoten op te nemen. Hij sloot zich dan dagenlang op, om zijn biljetten met den banklijst te vergelijken, tot hij doodmoe en uitgeput neerzonk in een duizeldans van cijfers. Een eerste kontrool stelde hem niet gerust. Hij mocht zich eens hebben vergist of een banknoot hebben overgeslagen. In aldoor stijgende hoogspanning begon hij opnieuw. Toen hij zekerheid had lachte hij verdwaasd en betastte den hoop kleurig bankpapier met sidderhanden als een heilig pand. Weldra verhuisde hij naar een morsig opkamertje in de voorstad. Onder de lamp zat hij in zoete vervoering bij de kontemplatie van zijn schat. Hij verkoos dit liever dood in de kast te houden dan het toe te vertrouwen aan een bank die van de tien gevallen negen, toch maar een zandbank is. Het percentcijfer lachte hem anders wel toe. Maar dadelijk fluisterde zijn arglist hem in, dat er stellig occulte redenen waren, waarom debank haar rentevoet zoo hoog had gesteld. Daar was zeker oogverblinding mee gemoeid. Hij zou niet toehappen op het lokaas. Eenmaal het geld langs het winket doorgegeven had hij geen de minste zekerheid dat hij het ooit nog zou terugzien. Hij fantaseerde alle mogelijke beurspanieken. Hij dacht zich in in de veronderstelling dat alles hem was ontnomen en

kromp van pijn en radeloosheid bij het idee alleen. Zoo groeide zijn kultus van dag tot dag in het waanzinnige toe. Hij droeg er zorg voor dat de voorbijgangers aan zijn verrafelde plunje toch maar geen spoor van voorbije weelde zouden ontdekken. Hij liet zijn baard staan. Zijn haar hing in franjes. Kortom hij hulde zich in al de attributen der haveloosheid om door de veinzing van ellende de aandacht van zijn vermogen weg te leiden. 's Zondags ketste hij de landelijke banen af en stond in regen en wind bij het kerkportaal in een afgelegen dorp. De stuivers rinkelden in zijn bedelbakje en het was voor hem een goddelijke wellust bij zijn thuiskomst de opbrengst van zijn schooierij na te tellen. Kwam hij niet tot het bedrag van zijn vorigen tocht, dan dwarrelde de wanhoop als een zwarte vogel over hem neer en hij snikte luid. De generaalkontrool van zijn bordeelbedrijf legde hij volgens strengere richtlijnen vast. Prostituées die door het avondtoeval in gezelschap geraakten, kregen als voorheen 50% aandeel in de opbrengst van hun minnehandel en gratis onderdak. Kwamen zij zonder klant weer dan ontzegde de portier hem gewoonweg den toegang tot het etablissement en zij konden in het park vernachten. Stepan kanaliseerde zijn bronnen van inkomsten met al de bezetenheid van zijn verdwaasde goudkoorts. Hij werd menschenschuw, teruggetrokken, en lag stiekem, op de loer om door

alle denkbare middelen geld te kloppen. Hij analyseerde al zijn daden van oorzaak tot gevolg en toetste ze aan den maatstaf van zijn oordjesklieverij. Voor de buitentochten die hij ondernam, was hij ontzet tot de ontdekking gekomen, dat de vrijgevigheid van de dorpelingen finaal niet volstond om de daarbij aanhangige kosten bij den schoenmaker te delgen. Met luid gejammer sloeg hij zich voor de borst, omdat hij dit niet eerder had voorzien. Voortaan liep hij op pantoffels en stootte zijn voeten tot bloedens toe aan de puntige keien van den heirweg. De doorstane pijn was hem een balsem na het vergrijp. Iedere inbreuk op zijn kultus, die hij aan zichzelf betrapte, tuchtigde hij meedoogenloos door harde zelfkastijding. Soms ging hij aan het schatten, wat hij zich met zulk vermogen al niet zou kunnen veroorloven, maar het bleef bij zuivere platoniek. Zijn waan volstond om hem de illuzie als een voldongen feit te doen aanvoelen.

Op zijn kamertje had hij met de noodige voorzorgsmaatregelen een blinde kast aangelegd. Met een simpelen duimduw op de verborgen veer sloeg de draaideur open. Hij voelde zich kinderlijk blij als een toovenaar, verrukt om het alleenbezit van dit magisch ‘Sesam open U’. Hij bracht vaak gansche avonden door met de functie van zijn geheimkast te doen spelen. De knop lag onder het verkleurde linoleum vlakbij de kreupele kast. Hij

plonsde met geheiligde handen in den berg bankpapier, glimlachte om de zijige aanvoeling en hield de biljetten opvolgenlijk naar het licht om zich omtrent de aanwezigheid van het watermerk te overtuigen.

Met de allegorische afbeeldingen voerde hij vizioenaire tweegesprekken, knikte welgevallig naar de gelauwerkranste kolosmaagd, die het vaderland verzinnebeeldde, en het scheen hem toe dat het strakke papier opklaarde onder haar driekleurigen glimlach. Ook nog vermeide hij er zich in, na te gaan hoeveel banknoten van éénzelfde serie hij in zijn bezit had en hij legde ze akkuraat op rangorde. Hij ging als een maniak de krachtproef aan de ontbrekende nummers aan den omloop te onttrekken, om zich in de voltalligheid van de gansche reeks te kunnen verheugen. Lukte dit, dan zinderde hij van intens genot. Wist hij niet meer hoe zijn verstrooiden zin te onderhouden, dan wierp hij den stapel om en begon doodbedaard te puzzlen tot diep in den nacht. Als de vaak hem besloop sloot hij alles koortsig weg, uit vrees door den slaap overmand te worden. Zijn voldoening om het ondoorgrond geheim van zijn bergplaats was zelfheerlijk. Zoozeer ankerde zich de zelfgenoegzaamheid in hem vast, dat hij verzuimde aan den meest elementairen voorzorgsmaatregel als bijv. brandgevaar ook maar even te denken. Voor roof bestond geen vrees.

Wie zou ooit op de gedachte komen in deze vervallen wijk een schat te willen ontgraven?

Zijn kluis was het onaantasbare arcanum dat nooit door vreemden handslag zou worden ontheiligd. De aanblik van het halfdonkere kamertje met zijn morsig mengelmoes van schrale victualien en verhakkelde kleederen en het onfrissche rustbed, zou den indringer reeds op den drempel hebben weerhouden.

De medebewoners van het huis beschouwden hem als een zonderling, een halve gare, en waren trouwens met hun eigen loensch verheelersbedrijf te veel in de weer om aandacht aan hem te verspillen. Dus in volle gerustheid kon hij op zijn bergplaats betrouwen.

De gansche stad meende dat Stepan aan lager wal was geraakt. Hij overwelfde zijn hemel met banknotenblauw.

Hoofdstuk VI.
Outlaws.

Na het noodlottige voorval met Feodor was Tamara lager en lager gezonken. Zij had de tijding in de kranten gelezen. De reactionnaire kranten vermeldden zijn afsterven met een lapidair kortbericht, waarin het leedvermaak schemerde om den geslagen tegenstander. De socialistische voorwacht, die aan hem een geestelijk opgetuigd leider verloor, deed hem koninklijk uitgeleide. De zelfmoord werd als het wanhopig gebaar van een desperado geinterpreteerd. Liever dan het onrecht van een verworden samenleving langer te ervaren, had Feodor Wiliashenko, vertwijfeld om de ongekomen redding, met de worgkoord het heimwee naar het heilsrijk afgesnoerd. Trouwens, leerde men uit de lijkrede, Wiliashenko was altijd een mystieker geweest, die meer uit nihilism dan uit koel wetenschappelijk sociaal inzicht tegen de gevestigde orde was opgestaan.

Tamara besefte dat zij, gedreven door een onbepaalbaar impuls in haar, nameloos kwaad had gesticht. Zij had de strijdbare gelederen van het pro-

letariaat hun hoofdman ontroofd. Maar deze schuldbewustheid ruimde dadelijk baan voor de herinnering aan het leed dat zij doorstaan had. Waar was het mededoogen voor haar? Als een gore hoer had de geliefde haar van zich weggeschopt, doorwond van bitse pijn. Het moest de beschikking zijn van een boos gesternte, dat Feodor zich om het leven had gebracht. Trouwens het was geen kwaadaardigheid die haar het schilderdoek aan flarden deed rijten. Zij wou enkel het drogbeeld neerhalen, dat Feodor zich over haar had gevormd. Het was haar tabula rasa over zichzelf. Niet in het minst voorzag zij, dat hij zijn kunstenaarsleed om het verloren model, hij de passielooze, zoo tragisch ging dramatiseeren. Hoe zij het fatale gevolg trachtte goed te praten, toch hing nog in haar oor de zoetweemoedige aanklank van Feodors stem, die ver luidde als uit een rijk boven alle aardschheid. Meer en meer werd het daar duidelijk dat de hoon van Boris zich dóor haar op een willekeurig slachtoffer had gewroken. En zij berustte met heimelijk leedvermaak in haar eigen ondergang. Zij zou de vestale woorden van den boozen brand dien de zonde in haar had geslagen. Aan allen die haar weg kruisten stortte zich de vale schroeivlam over. Immers was zij voor Boris niet een zuiver willekeurig slachtoffer? Het eens gestichte leed schreit klagensluid om vergelding en voltrekt zijn bestemming blind zonder

deernis. Het kwaad is een aangestoken vrucht die het heele oogstland verdelgt. Wien de striem der vernedering het aanschijn heeft gezengd, zijn hand zal slaan met woest gebaar door geen genade ooit verteederd.

Tamara grinnikte om de vermeende herrijzenis die zij over haar leven zag opgaan. Zij had gejubeld, te vroeg gejuicht om een hosannah dat bleef onaangeheven. Bij den nachtelijken optocht door de verstilde stad ruischte over haar de zang van het serafenkoor der loutering. En nauwelijks had zij zich weer in het menschelijk verkeer begeven, of de lucht betrok, de hemelstemmen vielen stil, en haar eerste daad luidde de doodsklok over een menschenleven. Zij stond ontzet over de noodwending van die daad. Zij was de nietige stofkorrel die van den hoogsten rotstop neerrolt en die tot een zandhoos opwervelt, bergblokken loswoelt en alles meesleept in haar vaart om zich met lawienengeweld te storten op de leliën in de vallei. Doffe gelatenheid verstroefde haar gemoed. Het moest zoo zijn. Door haar ontredderd wezen heen nam een fatale beschikking ongestoord haar loop. Er woog over haar een onmacht doemzwaar en zij werd het willig werktuig van een ongekende schikgodin, wier sluiers hingen als asschige nevel over haar bewustzijn. Wie kon dien nevel weven tot een smetteloos kleed van verreining? Het is al logen en

waan, het is een ontkleurde begoocheling te meenen dat leed adelt tot grooter goedheid. Het doorreten smartenland is de teelbodem van schijnschoon giftgewas en satanskruid, waaronder de bronnen der loutering liggen bekroosd. Tamara's gesmade schoonheid vorderde vergelding. Zij zou het ongebluschte vuur harer afgestooten liefde aan anderen meedeelen en de gestichte treurnis harteloos voorbijgaan.

Zij maakte haar kleeding opzichtig dat haar vormen in volbloei heftiger noodden, onverhuld. Haar borsten zouden het hoogaltaar worden voor het offer der driftverwoeste levens en haar schoot vol weelden een belofte die zij in het aanschijn der aanbidding breken zou. Uit de larve van geloken licht ontpopte zich de nachtvlinder. Tamara werd de vrouw-vampier in Babelsburg. Zij verscheen hoog en rank in dansgelegenheden, waar ze eenzaam in sfinxgepeinzen onder de batiklamp zat. Het liep niet lang aan of zij bemerkte dat een nog jonge man steeds toevallig ook aanwezig was waar zij verscheen. Achteloos gleed haar blik langs zijn gelaat, waar zijn oogen koortsheet gloeiden van begeeren. Een paar maal verstoutte hij zich haar ten dans te vragen. Zij drong haar drieste vormen naar hem toe door het losse kleed en vlijde haar arm week van bekoring langs zijn schouder. Toen zij haar mantille omsloeg en traag berekend naar den uit-

gang stapte, zag zij tersluiks hoe hij ijlings het gelag regelde en haar nastormde. In de nachtstraat klonk zijn vlugge stap. Beschroomd sprak hij haar aan. Zij antwoordde langoureus en wierp wat schaarsche woorden als enterhaken in zijn ongeduldig vleesch.. Bij hem kwam de ingehouden furie van den liefdewaanzin onstuimig los. Hij vertelde haar, dat hij haar zoolang reeds verholen had gevolgd, dat zij op hem een vreemde betoovering had uitgeoefend en dat zijn leven voortaan in haar handen berustte. Die dweeperij, die charmante nonsens was haar welgevallig. Zij ving aan het subtiele net der beheksing rond hem uit te weven. Hij zwoer romantisch dat dit zijn waarachtig-eerste liefde was. Tamara aanhoorde met voorgewende verstrooidheid zijn ontboezeming. Hij deed haar het middeleeuwsch aanbod voortaan haar trouwe dienstridder te zijn. De verdoling in de grootstad was hem onhoudbaar geworden. Hij schuwde klatergoud en kontante liefde, waaraan hij zich vol spleen had vergooid. Toen zij kwam bloeide het wonder der zaligheid over hem open. Zij weerstiet zijn speelsche handen niet en pletterde haar kerselippen op zijn bevenden mond.

Waldemar, zoo heette haar aanbidder huurde voor haar in de middenstad een weelderig belétage. Hij voerde haar triomfantelijk mee naar wedrennen en galavertooningen. Zij zette grof geld op

verkeerde paarden, kocht juweelen. Waldemar liet om de veertien dagen zijn checkboek hernieuwen. Zijn limousine voerde haar na het ontbijt in het morgenpark. Zij verspilde noodeloos geld met handvollen. Waldemar opgezweept in een crescendo van vervoeringen, was buiten zichzelf van onverhoopte teederheid. Zij bereisden badsteden, zaten aan het groene tapijt en tuurden gebroken na verrukkelijk lustenspel naar de duinendeining op het blonde strand.

Tamara zette hem aan tot beursspeculatie. De geringste gril werd ingevolgd. Dit gulden leven duurde vier maanden. Toen kwam de terugslag. Waldemar werd bezorgd. Hij dorst aanvankelijk zijn beslommeringen niet kenbaar te maken. Zij vermoedde evenwel zijn zorg onder zijn gelaatsplooi. Eindelijk werd de toestand hem zoo hachelijk dat hij toch het netelige onderwerp aanraakte. Met afgewenden blik en angststem vertrouwde hij haar toe dat de toekomst hem afschrikte als zij zulk levenstempo aanhielden. Zij haalde koket de schouders op en legde het kontakt met Daventry op den radiopost. Doelloos doorkeek zij het prentboek van den laatsten modeshow. Hij beluisterde wezenloos den doorgeseinden jazz, verborg het hoofd in de handen.

Tamara voorvoelde de katastrofe. De stond naderde waarop zij hem zonder genade den nekslag

zou geven. Toen hij haar vroeg van een graaggewild diadeem af te zien werd zij weigerig met haar streelingen.

Als ultiem noodmiddel had Waldemar zich op het waagspel der beurstendensen geworpen. De gedachte dat Tamara hem ontvallen zou bracht hem buiten zich zelf van radeloosheid. Bij de firma waar hij als ingenieur werkzaam was had hij reeds geld gepreleveerd buiten zijn winstaandeel, om de tekorten eener onfortuinlijke termijnspeculatie te delgen. De rubberwaarden waren na een momentane opflakkering pijlsnel gevallen. Waldemar's hoop ging naar de meer en meer hypothetische haussetendens. Tamara stapte over zijn getob luchtig heen, en loste de kwestie met een frivolen kwinkslag op. Rubber is een zonderling goedje, zei zij. Rekt uit, krimpt in. Maakt een Hispano-Suizarijder misbaar om een platten pneu? Hij pompt hem op.

Waldemar voelde de ironie. Oppompen? Deze fatale vrouw had hem totaal leeggepompt. Hij die vroeger steen voor steen bouwde aan zijn vermogen, zat nu als een geteisterde ruïne, die dreigt op zich zelf in te storten. Tamara was als een cycloon door zijn leven gedwarreld. Met het gracielijk beweeg harer vlindervlerken had zij den hechten bouw aan het wankelen gebracht tot de bodem begaf. Zij die hem verschenen was als de loute-

rende kracht voor zijn monotoon leven, had alles tot in den wortel verwoest. En toch was de zeldzamere wellust, waartoe zij zich achteloos leende, hem een vertroosting, die hij in ruil voor zijn bloed zelfs zou hebben afgebedeld.

Het kon niet zijn, dat deze vrouw waarmee hij overmoedig als een kind den blos op nieuwe horizonnen was tegemoetgeloopen, een vulgaire echel was. Zij had voorzeker ondoordacht gehandeld, als een die bij de openbaring van een plots geluksleven, de schalen ledigt tot de laatste dronk droesem aan de lippen brengt. Hij vleide zich met de chimerische hoop met haar naar overzee af te varen en in een land met onontgonnen mogelijkheden zijn verloren leven te heroveren. Hij zou haar meenemen naar het land van de tweede kans.

Dfe beurskoerier bracht de noodlottige tijding, dat de rubberwaarden, zijn laatste uitkomst, volkomen down lagen, en dat de stijging gezien de minderwaarde van een overmatig geproduceerde grondstof vooralsnog niet was te voorzien.

Toen Waldemar zich bij Tamara aanmeldde om haar met het oog op de onafwendbare katastrofe te bewegen, onverwijld te vertrekken, ontzegde het dienstmeisje hem den toegang. Uit een ver vertrek neuzelde grammofoonmuziek. Met een ruk drong Waldemar door tot schril gelach hem plots weerhield. Hij schoof den zwaren voorhang open

en betrapte Tamara in uitbundig gesprek met een vagen vriend. Er hing de dreigende stilte van één oogenblik. Ter dood gewond wankelde Waldemar terug. De grammofoon hernam zijn burleske ganzendans.

Nog dien nacht scheepte Waldemar in. Op den voorsteven van den transatlantieker klotste het grillig spel der golven.

Tamara wierp zich van het eene avontuur in het andere. Zij werd opvolgenlijk de mintenee van een officier, een gloeikousenfabrikant en een groothandelaar in kolen. Overal sloeg de nefaste invloed van haar uit. Den officier bedroog zij met zijn ordonnans. Toen het overspel ontdekt werd, joeg de sabelsleeper zich een kogel door het hoofd wegens dit gebrek aan tucht in de ontucht, en de ordonnans werd door die tragische ontknooping zoozeer getroffen, dat hij zich na zijn diensttijd terugtrok bij de broeders trappisten. De gloeikousenfabrikant, dien zij in een dompige bierhal voor een portie zuurkool had ontdekt, rantsoeneerde zijn minnespel a rato van twee bezoeken per week. Hij behandelde haar met vaderlijke bonhomie en keek door de vingeren wanneer het haar behaagde uit te vliegen.

Zij gaf hem den bons als een oninteressanten horendrager. Hij verzoende zich in kinderlijk geween met zijn gade (kategorie zwaargewichten).

Met haar ging het nu in dalende lijn. De soupers in a giorno verlichte palaces behoorden tot het verleden. Het juweelenschrijn geraakte ledig. Oudekleerkoopers plunderden haar garderobe. Zonder morren aanvaardde zij haar lot. Waar zou het haar voeren? Naar de gasthuisberrie of op het ontuchtregister? Om het even. Zij werd de lokster van anonyme wandelaren. Doorliep bij valavond de middenstad tuk op eendagsklanten. De meest heterogene vertegenwoordigers van de samenleving bezochten haar alkoof. Nu eens een hoogere burgerschool-student die de plaag der puberteit goedkoop wou bezweren, dan weer een schipper die stonk naar pruimtabak en gezouten huiden. Zij onttrok zich aan geen enkele sadieke neiging, neuriede schunnigheden en behing haar kamer met plastische photos van verdacht allooi. Zij zag haar leven reddeloos vermodderen en grinnikte cynisch over haar eigen ondergang.

Eens op haar nachtwandelingen, zij leunde tegen een lantaarnpaal die haar omkranste met een flets halo, bemerkte zij dat zij van een diskrete bewaking het voorwerp was. Lichtmeisjes waarmee zij in gespiegelde bordeelen omgang had, waarschuwden haar voor de geheimagenten van den zedendienst. Zij maakte zich vroolijk en tartte hen uit. Maar nauwer en nauwer werd het snoer van waakzaamheid waarmee de speurhonden haar

omkringden. Als een schuwe vleermuis scheerde zij nu door de nachtstraten en fluisterde haar weeken aanroep nauw hoorbaar. De late voorbijgangers doken dieper in hun kraag en in iedere stap die aan den hoek verstierf hoorde zij den uittocht van alle hoop.

Ellende sloeg als een grauwe gier op haar neer. Haar gelaat verrimpelde. Haar lichaam hing verlept. De katijvige hospita - zij was kaartlegster - zat als een grimmige bulldog op den loer om haar aan het achterstallige huurgeld te herinneren. Troosteloos slingerde de rondgang der dagen. Tamara onderging de neerstorting van haar leven met lijdzaamheid. Een troebele stroom had haar op zijn golfslag meegesleurd en zij liet zich als een wrak voortstuwen met morbied behagen in het lichtloos einde.

De honger sloeg zijn spechtsnavel in haar flank. Te vergeefs vroeg zij zich af, waarom ze na den meineed van Boris er niet dadelijk een einde aan had gemaakt, instede dit ter dood gedoemde leven nog langer te rekken. Immers, dit onverbiddelijk wegkwijnen, van haar schoonheid, de stoffelijke nood waarin haar afgeteerd lichaam zich sloeg, waren een torment wreeder dan een plotsen dood. Maar bovenal trof haar de troostelooze verlatenheid waarmee ze thans de uitvaart van al haar doode droomen zag omringd. Het was een dwaze

rebellie geweest, tegen den voorbestemden vloek waarme het lot haar had geschandmerkt, te willen opworstelen. Zij had gemeend uit de barre batalje te herrijzen met den zegen der overwinning en nu lag zij neergemokerd, ontzind zonder hoop op verreining of genade, als een hondsvod op den puinhoop van haar leven. En toch zij had in de dwaling volhard, haar vernedering te willen wreken met rechtmatigen trots, om de schennis aan haar voltrokken. Voor den nood van anderen, die tot haar kwamen als havelooze bedelaars om teederheid, had ze de ontferming als zwakke weekhartigheid van zich weggeworpen en zoovelen die aan haar leed geen schuld droegen, ten gronde gericht, zonder deernis, zonder mededoogen.

Een schimmige obsessiestoet ontrolde voor haar zijn star diorama. Zij herkende de lijdenstrekken van Feodor den vertwijfelde, dien zij in de verwerkelijking van zijn hoogsten droom zoo diepwreed ontgoochelde, dat hij den duistere doodsdrang niet verwinnen kon. Zijn gestalte richtte zich als een stomme aanklacht onder de doodswade harer heugenis. En Waldemar: zijn jong gedacht had ze dermate verdwaasd, dat hij zijn koene toekomstbeelden voor haar met de voeten trad om zich in droeve drift te verlagen en in genotkoorts zijn gansche loopbaan te breken. Zij hoorde den jammer der verwoeste gezinnen waarvan zij met

schaamtelooze perversie den opbloei had ontbladerd. En bij deze confrontatie met haar belast geweten zag ze de schaal der schuld zwaar doorhellen. Werd haar lijden niet een banale grief ten overstaan van het onheil waarvan zij de verderfkiemen allerwegen had rondgezaaid? Zij sloeg zich voor de borst en begroette alle beproeving die haar nog zou treffen, als het glorierijke lichtteeken van het naderend boetgetij. Zij zou den hobbelweg verder bewandelen, want geen offer, hoe grootsch ook, kon den tol afdragen ter uitwissching van haar zonden.

Zij zou den kwijlzoen der verslijking op haar wang dulden en de schending van dit onrein lichaam, waarvan de zinsverdwaasde roes haar laatste zielewelzijn had versmeuld. Misschien rozenkranste eenmaal om haar heen, het bidsnoer van ontschaduwde dagen.

Tamara was gekomen tot de kracht van het gebed. Zij geloofde onwrikbaar den centenaarslast tot het einde te moeten dragen. Nog was de schuld niet uitgedelgd. Zij zou haar genade afkoopen met de dagelijksche offering van haar besmeurd lichaam. Nog was haar val niet grondeloos genoeg opdat over haar de benedijding kon vaardig worden.

Zij belandde in Magic City. De waardin maakte haar met de gebruiken van het huis vertrouwd. Zij

onderwierp zich aan het lijfonderzoek bij een geheimen dokter, en liet zich bij het prostitutiebureau opschrijven. Haar naam werd uit het bevolkingsregister afgevoerd. Zij was voortaan dood voor de wet. Een gele kaart vereenzelvigde haar als kontrooldeerne. Met geheiligden wellust voelde zij den beet der vriesnachten in haar vleesch als zij van de hoteldeur zonder klant werd weggewezen. Velen kwamen tot haar als tot de priesteres der deernis. Zij bette hun douloureuze slapen en met een vermilderd woord ontkrachtte zij den greep der losbandigheid.

***

Door den druilerigen vroegmorgen zakten de daglooners uit de buitenbuurten naar de doordaverde haven af. Van vóór dageraad zaten ze in aamborstige tremmetjes, waarvan de beduimelde ruiten rinkelden en de raderen krijschten om den nameloozen weedom der saamgeperste menschenvracht. Allen maakten de suffe reis dag aan dag in de hoop ditmaal door den werver te worden aangenomen. Hoevelen bleven niet op keien achter, als de werkploegen voltallig waren? Zij konden keeren met leegen knapzak, na het luttele geld aan versneden brandewijn of ersatzporto te hebben verbrast. De ploegbaas was voor hun kinderlijke verbeelding de almacht zelf. Als een slavendrijver

ging hij langs de werkmarkt, riep het aantal aan te werven sjouwers en deed midden het gedrang dat daarop ontstond als een veekeurder zijn selektie. Op zijn doortocht zetten de arbeiders een athletisch torso op en lieten hun spieren werken. De begunstigden trokken in marschtempo over de dokbruggen. Als ver trommelvuur roffelde het gedokker der dokken. Fraai netwerk van ra's borduurde de lucht. Sirenen gilden somberstemmig.

Boris bleef bij de geweigerde mannen. Er werd gevloekt en gemord. Ook hij was diep terneer geslagen. Een maand lang bleef hij reeds tot lediggang gedoemd. Zijn plunje was onoogelijk, zijn haar streuvelde verwilderd en zijn ongeschoren gelaat stond grauw bestoppeld. Een paar avonden had hij in dronkenschap vertroosting gezocht. Hij had weldra geen geld meer. Roggemik en koude koffie braken hem zuur op. De doelloze rondgang in den tredmolen der doode dagen legde pijnkussens op zijn vereelte voeten.

Hij was naar de stad gekomen om het mizeriemiserere van de uitgestootenen te doorleven, en hoopte voor hen de wegbereider te zijn naar een hooger Nieuwland. Hij doorliep de muffe werkmanswijken, kronkelstraten waar de misselijke geur hing van gestoofden kost en wapperend waschgoed. In melaatsche binnenplaatsen waar het zilt van de muren weende zag hij de huurkazernen

waar tallooze gezinnen op elkander hokten. Hij hoorde het rauw gezang van dronken vrouwen en het gemelijk gebler der mormels, den nood van duizenden die over de bouwvallige buurt zijn weeklacht uitschreide. De massa lag verstompt in onbesef en fatalism. Als hij in laaggewelfde herbergen poogde het woord te nemen om de bewustwording van deze blinde kudde te beproeven onthaalde men hem op schimpscheuten en hoongelach. Liet men hem praten dan loste een toehoorder plots een prijt, doorgaans te midden van den plechtigen passus van zijn betoog.

Zijn vertwijfeling groeide aan. Enkel een wonder zou vermogen die logge menigte tot het inzicht van haar bestemming te voeren, en hij achtte zich voor de titanische taak niet opgewassen. Zij zag den neerslag, de moreele verrotting die door de kapitalistische zijnsorde wordt verwekt. Zij gunt den geringen juist genoeg, om hun bestaan animalisch te bestendigen, ontzegt hen alle geestelijke ontwikkeling en houdt door den aankweek van hun dierlijkheid den domper op de ontzaggelijke latente kracht die onontbolsterd in hen woelt. Boris zag dat enkel een mirakelstaf de harde schors zou splijten, waar onder verruwd menschenwee algoedheid liefde en broederschap lagen bedolven.

Hij voelde zijn blijde belijdenis stilaan afstom-

pen op den blinden muur der realiteiten. Ha, de machthebbers, de bezitters, zij hadden het er laag berekend en sluw op aangelegd! Zij hielden het volk onmondig en zorgden er tijdig voor, door lock out het gevoelige wapen van den honger in zijn flank te stooten, om door den wedloop om den broode zijn organisatie te verbrokkelen en de mogelijkheid te verijdelen voor de bewusten, om saam te schouderen.

En toch, Boris voelde het imperatief, als een hoofdgebod. Individueele anarchie zou niets uithalen. Wat baatte het, dat door een paar geisoleerde aanslagen de gevestigde macht werd verontrust? De bewustwording van het proletariaat moest zich doorzetten, langs den ontwikkelingsloop van het kapitalism zelf. De heele arbeidersgemeenschap moest in het geweer vliegen. Tegenover de machtburcht der bewindvoerders moest zij een eenheidsfront opstellen, met den onbeperkten inzet van al haar weerbaarheden en vanuit een gebolwerkte aanvalslijn verwoed den strijd aanbinden. Daarom, geen bommensmijterij, geen dynamietaanslagen, maar de taaie volharding van constructieve propaganda. De geesel van het kapitalism kon niet hard genoeg slaan, de kanker niet diep genoeg invreten. Des te vroeger zou de groote vooravond over het land aanbreken.

Boris begon gisting te zaaien in het hoopje

werkeloozen, dat iederen morgen onverrichterzake naar huis ging. Hij hoorde vertellen dat een paar maats scheepschuimers waren geworden. Aan wanhoop ten prooi besloten zij door diefstal te nemen, wat hun voor arbeid werd ontzegd. Boris doolde 's avonds door de havenwijken, bracht den nacht door in leege goederenwagens op klam stroo. 's Morgens was hij tijdig op post om zijn hitswerk te hervatten. Het woord viel op geen rots ditmaal. De nooddruft was zoo algemeen, dat alle gezellen zich bij de grieven van Boris aansloten. Als eerste uiting van verzet moest de ploegbaas het ontgelden. Toen hij als naar gewoonte de manschappen monsteren kwam, werd hij letterlijk murw geslagen. Het voorval had weerklank in de kranten. Een paar heethoofden werden gearresteerd. De steen was aan 't rollen. Boris' hoop herleefde.

Hij vatte nu aan de straathoeken post met vlugschriften in pompierstijl. Met ongekunstelde zinswendingen, sterk met folklore gekruid, werd er de vinger op de wonde gelegd. Een eerste bijeenkomst werd belegd in een vuns kroegje, waar een vijftigtal ambachtslui van alle bedrijven bijeenkwamen. Het was een chaotische vergadering. De meest tegenstrijdige kampwijzen stonden er kruiseling. Sommigen waren van oordeel dat met het patronaat zonder smoessies op zijn smoel moest

timmeren, anderen dat men het moest verdommen nog een mik te doen. Eindelijk toch werd een motie voor algemeene loonsverhooging gestemd. De beweging won geleidelijk veld. Maar toch werd de looneisch afgewezen. Die weigering, dit hooghartig non possumus was natuurlijk koren op den demagogischen molen. De havenwerkers, die zich voor laag loon letterlijk afsloofden stopten als één man. De bestaande arbeidersligas moesten het spoor volgen, uit vrees voor diskrediet. Boris had zijn slag op het psychologische oogenblik geslagen. Meteen werd hij volksgeliefd. Hij publiceerde in het proletariërsblad een reeks artikelen, waarin hij een nieuwe aera voor de socialistische strijdbaarheid verkondigde. Te lang hadden de gezellen parasieten aan de leiding geduld, die meer de vervulling van persoonlijke ijverzucht beoogden dan den daadvaardigen opmarsch naar het doel. Nu werd de beweging door hem gesitueerd in het teeken van oproer en klassenstrijd. De vroegere leiders zagen Boris populariteit met leede oogen aangroeien. Zij, die berustten in een vaag reformism waarvan de sociale terugwerking schier nihil was, kwamen tot de bevinding dat deze nieuwbakken tribuun hen het gras onder de voeten ging wegscheren. Als sluwe opportunisten, nattevingerlingen en kat uit den boom kijkers konden zij evenwel de nieuwe tendens niet afdammen. Zij lieten daarom Boris

de handen vrij om er met den groven borstel aan te gaan. Zoo waren alle eventualiteiten voorzien. Mislukte de staking, dan konden zij wijzen op de ondoordachte heethoofderij van dezen geimproviseerden leider. Slaagde het opzet, dan zouden zij er te elfder ure wel voor zorgen het sukses te hunnen voordeele af te schuimen.

Boris hield openluchtmeetings onder het waakzaam oog der schabletters. Hij predikte de buitenwettelijkheid over heel de lijn. Hij heette het vulgair boerenbedrog, het volk met trapsgewijze hervormingen binnen het kapitalism te paaien, zooals de promotors tot dusver hun richtsnoer hadden vastgelegd. Zijn woord vond insteming. Te lang waren de leiders de drogstelling toegedaan dat men door kompromissen de voorhanden mogelijkheden moest uitbuiten. Finaal werden zij immers toch aan den ruil bekocht. Boris noemde de gevestigde orde onvereenigbaar met zijn hervormingswil. Dus was het wachtwoord: geen plaasters op houten beenen, maar de directe bekamping van het oude regiem, onverzoenlijk voortgestuwd door de kernkracht van het almachtig credo der opstanding.

Op de kaden lagen de kranen over 't algemeen stil. Schepen lagen voor anker met gesloten luiken. Evenwel was het de bestaande transportondernemingen vrij gemakkelijk het heerschende pauperism uit te buiten, en stakingsbrekers werden

talrijk aangeworven. Dit was olie op het vuur en een welkome spoorslag voor de stakers om hardhandig op te treden. De onderkruipers werden iederen morgen op gejouw onthaald. De houding van de arbeiders werd daarbij zoo dreigend dat legerhulp moest worden ingeroepen om de volksfurie te bekoelen.

Een handgemeen kon niet uitblijven. Het begon met onbeluidende relletjes: het omverwerpen van vrachtwagens, een bombardement met kasseisteenen. De soldaten liepen in 't geweer en vormden één borstweer voor de schepen in lossing. De gelederen der malkontenten zwollen tot een geweldige massa aan, en de opkomende tij dreigde de zwakkere wachtposten te verzwelgen. Boris stond op de voorste rij. Ontbloote borst, gebalde vuisten. De Internationale sloeg duizendstemmig ten hemel. Hij wist zich begenadigd door het heerlijke teeken der verlossing. De zaak waarvoor hij zich als kampioen had opgeworpen, was rechtvaardig. Niets kon hem deren, noch de bajonetten, noch de vinnige hagelslag van het schroot. Hij gaf het aanvalssein. Puntkeien regenden op de verdrongen soldaten neer. Toen werd het een stormloop blind voorwaarts. Als het janhagel den wachtpost ging omsingelen klonk een kruitsalvo kort en droog. Aldoor sloeg de massa haar grauwe baren vooruit. Nu siste het schot. Gekerm loei-

de door de menigte. Boris voelde den vuurbeet der pijn. Het schemerduizelde hem voor de oogen. Hij stortte neer, hoorde nog het wegrollen van de menschenzee. Daarna zonk hij in den nacht der onbewustheid, afgrond diep. Heel zijn gedachte trok zich bezaligd saam rond de stille kracht van zijn offer. Lauw bloed leekte langs zijn handen.

Toen verloor hij alle bezinning.

Het oproer was gedempt. De bekogelde massa was ijlings teruggetrokken. Roodkruisberries voerden de gewonden naar het hospitaal.

Als Boris uit verdooving weer ontwaakte sloegen zijn wimpers als dwaze vogels. Even opende hij de oogen. Loodzwaar vielen zij dicht. Sekondensnel in halfbewust herdenken slingerde het doorleefd gebeuren. De machthebbers hadden het dus niet ontzien ter handhaving van hun onrecht broederbloed te doen vloeien. Het zou over hen neerkomen. Boris klemde de nagels in zijn handpalmen, zoo welde gram verzet plots in hem op. Hij voelde een koele hand zijn klamme slapen betten. Toen wilde hij zich rechten op het gasthuisbed. Een vast verband hield zijn rechterarm omzwachteld. Zijn hoofd zonk neer in het weeke kussen.

Allengs kreeg hij zijn kracht weer en klaarde het besef der dingen in hem op. Gedempt fluisterde de stem der verpleegster hem toe zich nu rustig te

houden. Door de smalle lichtstreep der halfgeloken oogen zag hij hoe zij zich bewoog van bed tot bed, zorgzaam en liefderijk. Hij herkende een paar kameraden in de verre zaal, hun wezen witter dan het sneeuwen laken. Er was een zucht van verbeten pijn. Telkens en telkens weer neigde de zuster over de koortsmaskers. Toen verscheen een tweede verpleegster die met zoet vermaan zuster Angelica praamde wat rust te nemen. Zij weigerde beslist en lachte de vermoeienis weg van haar gelaat. Zij bleef haar plaatsvervangster bijstaan, even teeder, engelenzoet. Nog jong was zij, maar nachtwaak had vroege groeven geslagen in haar voorhoofd.

De avond zette zijn zwarten stolp over de stad. Langgerekt klonk door de gasthuisgangen de klagelijke echo van het geherbergde leed.

Somber en nekkig bleef Boris voor zich uitstaren. Verteedering en zwakmoed was van hem geweken. Het witte zusterken zat naast hem. Was zij niet een belachelijke ledepop in deze parodie der menschlievendheid? Troosteres der verdrukten? Jawel, zij gedoogde toch immers de plenging van het bloedoffer, om zich daarna ziekelijk te verlustigen met koortsmeters en wondenwassching? Het was al logen en nuttelooze zelfverloochening. Zij maakte zich dienstbaar om smarten te heelen, maar tornde niet aan de schuld, waardoor al dit

leed werd verwekt. Trouwens zij vond in de aanstichting van dit leed een welkomen bondgenoot. Viel deze bondgenoot weg, waar bleven dan haar zalven en haar pleisters? Haar abnegatie was een wanstaltige uitgroei van haar graaggestreelde ijdelheid.

Angelica schudde zijn kussen op en zegde zoetelijk dat zij het verband ging hernieuwen. Hij zag het delikate beweeg harer leliehanden. Hoe zij den windel behoedzaam ontwond, beangst hem pijn te doen. De kogelwonde lag rozig in zijn vleesch.

Hij verzekerde haar dat hij heusch weer heelemaal in orde was en trok onbeholpen zijn kleeren aan. Angelica poogde hem zacht te overreden, beknorde moederlijk zijn onvoorzichtigheid.

Reeds had zij de wond ontsmet. Hij liet haar betijen. Zij legde de versche watprop aan, omtrok ze met het transparante bindlinnen en lachte vergenoegd. Toen zij de veiligheidsspeld wou toespeten weerhield Boris haar bits:

- ‘Stop! Vort met je spullen!’ en hij rukte het verband van zich weg. ‘Mijn duifje toch, ben je dan een gier geworden, dat je lacht van behagen bij het zicht van bloed? Ik kan kompresleggers missen. Smeek den hemel, kindlief dat hij de wereld met meer rampspoed zegent. Dan eerst kun je op en top menschlievend worden. Salut!’

Schonkig wijdbeende hij door de vale zaal. Zuster Angelica schrok bij de grievende beleediging. Haar ontstelde droomoogen welden vol tranen.

Boris trok de deur dicht en stond met een kwaden grijns in de avondstraat.

Hoofdstuk VII.
Lava.

Over het kontinent spon de geheime diplomatie haar weefnet van intrigues uit. De ekonomische wedijver voor afzetgebieden, de bevolkingsaangroei binnen enggeworden staatskaders, de onverzoenlijke kampstrijd der zwaarindustrie scherpten de malaise acuter aan. De politieke dampkring zat vol hoogspanning. Nabuurstaten beloerden elkander om de zwakke plek in het harnas van hun wederzijdsche grenslanden te ontdekken en stonden tot de tanden gewapend, sprongbereid.

De satellietstaat Satrapië graviteerde verloren in de internationale constellatie. Zijn bufferligging tusschen twee mogendheden die elkaar te lijf wilden, betrok hem onafwendbaar binnen den straalkreits van mogelijke vijandelijkheden. Er was wel een bestand gesloten destijds, waarbij de territoriale onschendbaarheid van Satrapië werd erkend en gewaarborgd, maar het was overduidelijk dat de moderne staatkunde deze gelofte met de voeten zou treden. Het ondergrondsch gerommel

van den vulkaan was reeds hoorbaar, de uitbarsting was nakend.

Een politieke sluipmoord stak het vuur aan de lont. De dans rond Mars werd ingezet. Een ver schiereiland stond reeds in lichte laaie. In Satrapië vleide men zich met de begoocheling de hecatombe te kunnen ontsnappen. De mobielmaking van alle weerbare manschappen werd niettemin uitgeroepen, om de grenzen tegen overval te beschermen. Tot plots Spreeburg het recht opvorderde zijn opmarsch door Satrapië te leiden, om Gallencië, den rivaalstaat naar de strot te vliegen. De Internationale der sociaalpatriotten borg de vredestortel in haar obscuren duivenkijker, en de ontwapeningsapostelen met hun ritornel voor eeuwigen vrede brachten een eeresaluut aan de sabelsleepers. Satrapië werd het troetelkindje van zijn bedreigde naburen. Trouwens het werd gebolwerkt door fortengordels die oninneembaar heetten. Deze forten hielden hun faam hoog, spijts hun uitmodische klakkebuizen en hun kartonkoepels. Geen enkel fort viel in de handen van den vijand. De Spreeburgers schoten ze doodgewoon overhoop en wandelden over de puinen het land in. De stoomwals rolde aan, overweldigend, ontzettend. Het Satrapische leger zwichtte voor de overmacht. De vorst kreeg een aureool van bordpapier rond zijn gelauwerde slapen. Hij verbond zijn lot met

dat van Gallencië en heel de satrapische bevolking juichte dit bondgenootschap toe. De Spreeburgsche rechtervleugel had het land overwaaierd en het liliputtersleger van Satrapië vocht op enkele vierkante meters vrijen grond als Kleinduimpje tegen den reus. De satrapische sociaalpatriotten vonden een gereedelijk argument in de baanrooverspolitiek van Spreeburg om het proletariaat van de heiligheid der vaderlandsche zending te overtuigen. Een paar ‘consciencious objectors’ werden, beticht van hoogverraad, door het executiepeloton koudgemaakt.

Boris' eerste ingeving was, hun glorierijk voorbeeld te volgen. Maar toen hij vernam dat in Spreeburg zijn geestverwanten als één man de oorlogscredieten hadden meegestemd aarzelde hij geen oogenblik meer. De jingopers riep de proletariërs te wapen, om de bij uitstek imperialistische drijverijen van Spreeburg te helpen uitrotten, en om de woordbreuk ten overstaan van Satrapië te wreken.

De schichtsnelle gebeurtenissen deden Boris uit Utopia neertuimelen. Zijn geloof in broederliefde was teenemaal geschokt. Hij volgde nu de krijgslessen in de voorbereidingschool en zijn hevigste verlangen was op den vijand te kunnen losgaan, en mee te wrochten aan de bevrijding van zijn verminkt land.

Trouwens het uniform had alle sociale schak-

keeringen uitgewischt. Allen waren bezield met het heroische streven, den machtmoloch van zijn voetstuk te kantelen, en de basis te leggen van een samenleving waar militarism een dood woord zijn zou. In de rangen stond de bootjesroeier naast den aristo. Gulle kamaraadschap omspande de harten en reeds in dit kazerneleven zag men het ontstaan van een wapenbroederschap totterdood.

Eerst had hij van het uitgevreten gebouw gegruwd. Het rees melaatsch en lichtloos aan den zelfkant van de stad. In de muffe kamers hing een geur van molm en rotternij.

De rekruten, totaal uit koers geslagen door dit overijlde samenroepen, gingen eenzelvig en vervreemd. Hun denken hing nog vast in de teedere heugenis van het scheiden. Zij meden elkaar angstvallig als wilden zij den kostbaren schat van herinneringen in hun ransel gespen. Maar het kontakt met overheden, de naleving van consignes en de regelmaat in het gemechaniseerde bestaan legde alras de bindstof van open lotsgemeenschap. De kazerne functionneerde als een ontzaggelijke smeltoven. De kohort van nieuwelingen, die, in heterocliete kleederdracht met versleten stap langs de zijdeuren binnenschuifelde, verscheen na enkelen tijd netjes ingedeeld groepsgewijs op den maatgang van een martiale fijfer. Het stort, dat de maatschappij op de kazerneflank afwierp werd er

tot seriewerk omgeschapen fijngestampt onder den plethamer der tucht en duizenderlei gezichten, die van de meest tegenstrijdige expressies de spiegel waren, werden gladgeschaafd en kregen het neutrale fabrieksmerk ingestempeld. Niet enkel was de kazerne een zorgzame sorteerster van physische geschiktheden, die uniformenvleesch voortbracht naar de werkmethodes van het blikjesvleesch. Er was ook een moreel laboratorium aan gehecht, waar men de tooverformule had gevonden, om de verscheidenste gedachtewerelden met een knelsnoer van utilitarism te omprangen. De drilmeesters, late naneven van de stoïcynen, predikten er onversaagdheid en doodsverachting.

De dienst voor het vaderland verbizonderde zich in twee kategorieën, waarbij men alnaar de voorbeschiktheid werd ingelijfd. De overgroote meerderheid kreeg de sublieme zending voor het vaderland te sterven. Dfe drilmeesters, 'the happy few' situeerden hun roeping op een hooger plan. Immers sneuvelen op het veld van eer is een volkomen eerbiedwaardig en soms heroisch ideaal. Maar hoeveel grootscher en verhevener is niet hij, wiens bestreving daarnaar gaat, met den inzet van zijn onbluschbare liefde, boven het kruisvuur der toevallige kogels, voor het vaderland te blijven leven?

Boris had zich gaandeweg met den nieuwen ge-

zichtskring vertrouwd. Hij stapte welgemoed naar het oefenplein, roskamde paarden, zong op den stapmarsch. Het perijkel dat over de menschheid was neergekomen, beschouwde hij als een ultieme beproeving voor de wording van het heilsrijk.

Slagwoorden en machtspreuken hadden hem heelemaal gewonnen. Ontvankelijk en licht ontvlambaar als hij was, volstond de tamtam rond een schijnleuze om hem daarvoor te winnen. Met een lach doorstond hij de zware oefeningen, als velen, reeds ontzenuwd door de koperen stem van den korporaal met een verbeten vloek hun zweet afwischten.

Zoo liep de proeftijd ten einde. Het werd Boris een wellust te beseffen dat de gigantische krachtproef ook voor hem ging aanbreken, en hij liep de gebeurtenissen in zijn verbeelding ongeduldig vooruit.

Spreeburg dat door roofbouw zijn vangarmen over heel het kontinent wilde uitslaan en reeds de veroverde bruggehoofden in het teeken van het brutale vuistpandrecht aan een hatelijk dwangregiem onderwierp, belichaamde naar de overtuiging van Boris het groot-kapitalism en den ijzer en staalkultus waaraan de arbeidersgemeenschap zich moest ontjukken om de tastbare grondlaag voor haar ideologie te kunnen vestigen.

Aan de frontoverzij huldigde het proletariaat de-

zelfde drogstellingen over de wezensaard van dit gewapend konflikt. Menigten weerszijden de trechtervelden werden met dezelfde schijnschoone leuzen naar het abattoir van hun illuzies gedreven. Boris en zijn maats hadden als scherpschutters hun sporen verdiend. Ook in schijnkampen en manoeuvers bewezen zij dat de vijand aan hen geen gemakkelijk eitje zou te pellen hebben. Allengs naderde de vertrekdatum. De oorlog, waarvan zij nog geen zichtbare teekenen hadden waargenomen, behoudens voedselschaarschte en verstrengden paskontrole, lokte van ver als een grandloos sportfeest, waarvan de triomfator met bazuingeschetter en gelauwerd werd ingehaald. Na de zege zou uit de vervoerde haag der bevrijden een rozenregen midden gejubel en hurrahgeroep op de bevrijders neerdalen.

In een blind stationnetje stond het konvooi dat hen naar de gevechtslinies zou vervoeren, onder stoom. Zij hurkten heldhaftig in het bezeken stroo der veewagens, zetten hun bebloemde geweren aan rotten en zongen het vaderlandsch lied. Op het perron klonk vivat. De locomotief gilde om den infernotocht dien zij moest afleggen.

Toen wentelde de bewoonde wereld weg en bommelde het treintje naar Niemandsland. Er was een schrikwekkend klimaks van verwoesting. Eerst doken op den landweg de amper doorschoten

huizen op. In hun verweerde gevels hadden de kartetsen gapende lidteekens geslagen. Maar de desolatie groeide naarmate men de vuurlijn naderde. De boomen waren op manshoogte afgeknot. Geblaakte dorpen lagen vol schervel en eenzame muren stonden op instorten.

Een verloren schrapnell sloeg naast de spoorbaan in den grond. Knal zaaide mitralje in den ronde. Toen de opgejaagde stofwolk was verwenteld, zag men dat de oorlog zijn handteekening op het treintje had gegriffeld. Een kameraad, de spuiter uit den hoop kwam het eerst de emotie te boven. Zijn pink was door een granaatscherf weggerukt.

- 'Dat heet ik nou Pinkpillen!' sprak de oolijkaard terwijl hij zich beijverde het bloed te stelpen. Hij liet de wond in de Roodkruisafdeeling vermaken.

Eindelijk hield het konvooi stil. Verder lagen de rails als verwrongen ijzer na een aardbeving. Het duivelskoncert was nu in zijn volle furie hoorbaar. Geweerschoten van de voorposten, de mitraljeuzen met hun rikketikketakkend snoer van paternosterkralen, maar bovenal de sombere buikspraak van de zware artillerie. In de verstorven streek kreeg iedere klank zijn scherpte en dit kabaalkoor van duizenderlei losbrandingen ontrolde zijn knalmotief tot in de geringste bijzonderheden.

De manschappen werden in een bouwvallige schuur gehuisvest.

Nieuwsgierig ondervroegen zij den luitenant, die norsch en zwijgzaam langs de geimproviseerde stroobedden liep. Hij behield hermetisch stilzwijgen, en liet zich geen silbe ontvallen, die het opzet van de krijgsverrichtingen zou hebben verraden. Alleen wist hij te zeggen, dat dit bataljon voorloopig als dekkingstroepen zou worden gebezigd, om een eventueelen doorbraak van den vijand te stuiten.

Spijt manifesteerde zich al dadelijk. Zij hadden gehoopt op een genadeloos lijf aan lijf en daar duwde men ze op de achterstelling waar zij als verre getuigen de bombardementen en de geheimzinnige schriftuur der veelkleurige nachtfuseeën konden bijwonen.

Zoo smolt de hoogzomer over het land weg. In de kantonementen groeide de verveling. 's Avonds speelde een klein sproetig mannetje op zijn mondharmonika en rok de stemming tot klagelijk spleen. Dag na dag verzwaarde de keten met een schakel. Blijkbaar vervoerde men de gewonden langs binnenwegen en bij nacht om de moraal van de versche troepen die nog buiten den vuurdoop bleven niet te schokken.

Stilaan sleet de hooggespannen verwachting af en loome berusting vermande hen. Zij wieschen

hun lijnwaad in de kreek die naast de keiweg lag, hingen het te drogen en keken lusteloos naar het gek gespelemei van den wind in de gezwollen hemden. Het tijdsbegrip viel weg. Niemand kon den juisten datum bepalen, wat aanleiding gaf tot byzantijnsche betwistingen. De kalmte van den luitenant bleef onverstoorbaar. Hij wandelde vertikaal, pluisde aan zijn dandysnorretje, of peilde soms gewichtig den horizon met zijn veldkijker, zooals hij dat deed op de première van het Staatsopera. Voor de soldaten was het telkens een heel probleem den dag dood te krijgen. De moppentappers vervielen in herhaling. Leuke kwinkslagen, waarom men vroeger had gegierd, troffen dra nog slechts een glimlach en men vond ze finaal ondragelijk zouteloos. Het samenzijn werd stilaan langwijlig en vroegere boezemvrienden liepen nu sikkeneurig te ijsberen tegen elkaar op. Het werd hen haast een verlangen, de eerste linie stormenderhand te zien oprollen, om hen van aanschijn tot aanschijn met de Spreeburgers te stellen. Hooglanders blikten troosteloos naar de verlaten vlakte. Nostalgie legde haar dooddruk op de saaie sliert der dagen. Kwam de beschieting naderbij, dan klopte elk hart een tikje sneller. Later deed zij geeuwen. De vroegere onstuimigheid lag onder den domper. Het heroism kreeg de slaapziekte. Soms poogde een drachenballon van ver hun

stelling te ontnestelen. De luitenant brulde dat zij zich zouden schuilhouden achter gecamoufleerde muren. De soldaten gaven den brui van zijn vermaan en liepen in volle veld om het artillerievuur aan te lokken.

Op een regendag snorde een ijlbode langs de kasseide aan, overhandigde den luitenant een spoedbericht van de legerleiding en verdween met zijn motor. Een klaroen stak het verzamelsignaal. Volledig opgetuigd verschenen de manschappen in het gelid. Het kommando klonk - 'Stormhelmen!'

Toen ging het voorwaarts, twee uren lang stapmarsch. Het onverhoedsche bevel had de wapenbroederschap hersmeed.

Rij aan rij in dichte kolommen zette het vendel aan, gedragen op de unisono van den snelpas.

Plots spinnewielde door de lucht een vreemd gesnor. Dichter omsloten zich de gelederen, instinctief voor het naderend gevaar. De luitenant brulde als een bezetene: 'Scheidt de rijen!' maar reeds was de vijandelijke vliegenier ijlings geduikeld en bestookte den groep met mitraljeuzen en handgranaten. Een moment later koos hij hooge vlucht. De dwarse schrootlaag had de rangen deerlijk gedund. Pijnkreten doorspiesden het rauwe motorronken. Zij die den overval ontsnapten ijlden naar de gevallen makkers om ze bij

te staan. Maar nu steeg de drift van den luitenant naar het paroxysm:

- ‘Stommelingen!’ kreet hij schel, ‘bij vliegeraanvallen heeft men jullie geleerd uiteen te stuiven. Zijn dat soldaten!’ en toen de gelederen zich niet hervormden: - ‘Voorwaarts Marsch!’

Hier en daar werd gemord. Konden de getroffenen zoomaar aan hun lot worden overgelaten?

- ‘'t Zal onze zorg zijn!’ riep de luitenant kreeftrood. ‘Zij kunnen gerust zijn de uilskuikens! De ambulancie komt wel later. Het kommando is: Voorwaarts!’

De tocht werd voortgezet. In het hart van zijn manschappen had de luitenant een wond geslagen feller dan het schroot. Het terrein glooide opwaarts. Daar begon het ondergrondsch labyrinth der loopgraven. Tegen den cementwand aan hurkten lijken hulpeloos. Aan den heuvelkam, in de voorste stelling wachtten de troepen die moesten worden afgelost. Als de frissche manschappen verschenen, ging een langgerekt Hoerrah! op als een eindelijk verlossingswoord. De oversten waakten er streng op dat tusschen beide groepen geen woord viel. Drie weken hadden de stoottroepen dit bolwerk bezet. In hun oogholten glom de krankzinnige vreugd den doodendans te zijn ontsprongen. Midden exkrementen, vergeven van

ongediert en aangeknaagd door de ratten, hadden zij den godsklop afgewacht. De gesneuvelden lagen vaal in pestilens. Voor den retourmarsch trok men hun schoeisels uit, om ze aan de overlevenden uit te deelen. De afgeloste luitenant kwam blij als een zondagskind uit zijn betonbouw. Met een stom gebaar reikte hij de plans over, wees naar den telefoon en stoof als een rukwind heen. Zijn plaatsvervanger strekte zich behaaglijk op het rustbed uit. De soldaten ontlastten zich van hun ransel, ontplooiden hun deken en dabten door geronnen bloedslijk naar de kijkgaten.

Boris was na den vliegeraanval behouden in de loopgraaf aangeland. Het hartelooze woord van den overste. als de kameraden neerstuikten, had bitse verbittering in hem gewekt. Al dadelijk was het hem opgevallen, dat het sterretje op den uniformkraag den luitenant onschatbare voordeelen bijbracht. Hij rustte nu confortabel op zijn veldbrits en zijn onderhoorigen voelden het slijk hun gekneusde voeten aanzuigen. Boris leunde tegen den zakkenwal. Hij lichtte zijn vizierklep even boven de uitgekartelde grondlijn. Een doornenkroon van prikkeldraad lag bereid voor het kalvaren van de volken. In Niemandsland was het Golgotha gesteld waar ditmaal een gansche menschheid aan een verborgen God geofferd werd. Zijn altaar werd gericht op iedere ruine, en de

hoogepriester van dien heidenschen ritus celebreerde zijn dienst met het gasmasker voor, wijl in de diepe kim het orgel donderde der kanonnade, sabbathmuziek op kasarollenkadans.

Aldoor rafelde de regen goor en vuns. De manslag werd tot heldendaad verheven. Maar allen die uitgezet werden op den uitersten voorpost, blootgesteld aan het trommelvuur en binnen het schotbereik van den vijand, voelden den drang naar zelfbehoud hun stap verloomen, als de zamelroep uit een verbeten mond door de loopgraaf klonk, en hen opvorderde om den kolk van verschrikking dier Apocalyps in te gaan. Aan weerszijden van het gevechtsfront rees de angstvraag naar het waarom der hecatombe. En beide legerleidingen gaven in hun strategische terminologie het antwoord waar zij gewaagden over menschenmateriaal. De vaandelvluchtigen die hun eenheid ontliepen, vonden op hun terugtocht bereden rijkswachten aan het kruispunt van elken weg en werden gewapenderhand in den helschen vuurkroes teruggeworpen.

Boris hoorde het relaas van een frontmakker, die naar de voorlinie werd verplaatst, omdat hij een dag verzuimd had het paard van den majoor te roskammen. Anderen werden geringeloord om het geringste vergrijp.

De kranten bij het uitbreken van het konflikt hadden grootsprakerig en rethorisch geschreven

over de krachtheffing van de gansche natie. Alras bleek, dat de deelachtigheid aan het onmiddellijke gevaar precies in omgekeerde evenredigheid stond met het aantal sterretjes. Door een vreemd paradoks werden de heusche virtuozen in krijgsmanskunst. de sabelsleepers en de souteneurs van het Vaderland ver van het operatieterrein gehouden, de dienstplichtigen en de vrijwilligers die in zake militair vertoon leeken waren, stonden op de voorlijn.

Boris maakte deze bedenking toen hij verkleumd door mist en modder doelloos in den wind staarde. Hij wist aan de overzij hetzelfde miserere, denzelfden nood, hetzelfde bloedoffer en hetzelfde doodskommando. Ook daar voltrok zich onder de afgoderij voor het vaderland de verdierlijking van alle menschzijn. Zoo ondragelijk werd ten lange laatste de eenbaarlijke rondgang der dagen, dat een vurig verlangen naar welk einde dan ook, bij Boris opwelde. Eerst had zijn fantazij gepoogd de zijnsverworden dingen rond hem illusionistisch kleuren. Maar zóó lag de dynamiek van zijn denken binnen denzelfden tredmolen aangeankerd, dat zijn gepeins zichzelf tot obsessie werd. Het waren aldoor dezelfde bombastische verheerlijkingen, waarmee de reptielpers het heldhaftig gedrag van de redders bejubelde. Af en toe als de kanonnade verstilde, kwam een oorlogskorrespon-

dent in kopijnood naar een onderwerp grasduinen in de loopgraaf. Hij vertelde emphatisch dat heel het land het oog op de dapperen hield gericht, maar retireerde strategisch zoodra de bommen begonnen hem uit te fluiten.

De vlakte voor hen was een beeld van algeheele desolatie. De stilte aan den overkant was de legerleiding niet ontgaan. Ook had zij het gros harer strijdkrachten in dien sector opgesteld om onverhoeds een wig te drijven in het vijandelijke front en zoo den doorbraak te verhaasten. Met de grootste geheimhouding werd het aanvalsplan beraamd. Bij dag hielden de troepen zich als mollen schuil. Maar pas na avondval rukte langs holle wegen het menschenmateriaal aan. Met quasizekerheid kon worden geloofd, dat de vijand omtrent de troepenbeweging was verschalkt en zijn aandacht toespitste op een frontvleugel waar men schijnbedrijvigheid had geinsceneerd.

Eindelijk zou het offensief loskomen.

De manschappen waren tot dusver van dezen toestand onkundig. Onverwachts, dan als zij zich in hun morsige dekens wikkelden, om in den koortsdoorgloeiden halfsluimer van alle nachten weg te soezen, klonk een abrupt bevel. De officier trok elegant zijn sabel. Ver klonk de aanvalsonnerie van klaroen tot klaroen. Fuseeën besternden de looden lucht en korrelregenden verloren.

Met gestrekte bajonet overklauterden de soldaten de borstweer. Stapvoets ging het voorwaarts, door obustrechters, over prikkeldraadversperringen. Vuurwerk boven hen schiep een dag broos en veelkleurig.

Geen schot viel, maar de stilte woog van onheil. De luitenant snauwde, dat zij in hun opmarsch voeling moesten houden. Verder rolde de baar van mannenborsten. Aan de overzij lag alles stikdonker. Tien minuten, tien eeuwen stapten zij vooruit. Toen plots stonden zij in het blindend licht van schijnwerpers, die hun rangen één seconde amper bestreken, terwijl simultaan uit mitraljeuzenesten en geweerloopen moordend salvo hun vleesch doorhagelde. Boris zag zijn makkers vallen, één na één. Alleen de stem van den luitenant bleef alomtegenwoordig obsedant door dit steeds herhaalde blafwoord: ‘Voorwaarts!’

De vloedgolf menschenmateriaal deinde aldoor. Boris stormde vol doodsdrift op de vreemde schansen aan. Hij wist dat de morgen misschien zijn doorreten lijk zou beklaren. Ook hem kon een domme blinde kogel treffen en wellicht zieltoogde hij straks midden den koortsratel der stervenden. Achter hem klonk het barsche bevel: ‘Sluit de gelederen!’

Zoo sloeg hij zich door een gordijn van vuur en schroot. Naast hem vielen menschen maskers krijt-

wit. Een granaatschervel rukte het hoofd van zijn kameraad weg. Hij zag het logge lichaam even waggelen en voelde de lauwe bloedgulp op zijn handen.

Nu begon de vijandelijke batterij een verraderlijk spervuur om het gros der troepen van de voorposten af te zonderen. Het werd een ring van kruitwalm die zich naar het midden toe verengde, om tot den laatsten aanvaller te verdelgen. Voor hen was het braaksel van scherpgerichte roeren, achter hen de zware daver der obussen.

Op een observatieheuvel zag de staf zijn taktische misgreep in. De vijand had de troepen naar een inham gelokt om ze planmatig te kunnen uitmoorden en had het opzet van den aanval doorgrond. De klaroenen schalden aftocht. Overijld maakten de soldaten rechtsomkeer en zochten heil in hun vorige stellingen. Daar eerst kon de bloedige balans worden opgemaakt. Meer dan de helft der manschappen ontbrak op het appèl. Het ver gekerm der gewonden drong tot hen door. Eindelijk werd het vijandelijk vuur gestaakt. Af en toe klonk nog een hol schot. De luitenant ging in een staat van extreme opwinding over tot de telling van geweren en patronen. Scherp hulpgeroep overhelmde het nare doodenveld. De overste telde aldoor en bracht onmiddellijk telephonisch verslag uit. Met een triomflach kwam hij terug uit zijn blockhaus

en berichtte dat nieuwe munitie in aantocht was. Dan maakte Boris hem op het verre geroep attent. Hij schokschouderde, mompelde een meewarig requiem: onder motto: Oorlog is oorlog. Trouwens wie zou zich aan het reddingswerk wagen? Het plengen van nuttelooze offers was volstrekt ontaktisch.

Boris stond een wijl in eenzelvig gepeins. Was heel dit strategisch experiment met zijn noodlottig verloop dan geen nutteloos offer? Een bloedstorting lichtvaardig uitgelokt door krijgsdilettanten, die zich nu vermeiden met steekvlaggetjes op een kaart?

Werktuigelijk ontdeed hij zich van zijn patronengordel, wierp zijn geweer weg en riep: ‘Mannen van goeden wil!’ Onthutst vroeg de luitenant hem wat hij in het schild voerde. Hij weervoer eenvoudig: ‘De maats binnenhalen!’ Zijn overste begon te stotteren, trachtte dit avontuur te ontraden, zei dat ze een zekeren dood tegemoet liepen. Boris had een vaag gebaar, weerde een bajonet af, die men hem op den gevaarvollen tocht voor lijfbehoud wou meegeven. Vier man stemden er in toe hem te volgen. Zij kropen als lenige dieren over den walmuur en gleden aalglad voort. Onder her rossige schijnsel der vuurpijlen simuleerden zij dood. Onderweg stieten zij op versteven lijken. Vijf maal kwamen zij in de loopgraaf terug telkens met

gewonden die zij moeizaam ondersteunden om ze veilig aan hun wapenmakkers toe te vertrouwen. Vijf en twintig man lagen nu op de noodberries, die men in allerijl met geweren en dekens had geimproviseerd.

De luitenant was vol theatrale vervoering, en verheerlijkte grootsprakerig het heldhaftig gedrag van de redders. Hij zou zich stellig in zijn verslag hunner gedenken. Boris aanhoorde achteloos zijn woordenvloed en glimlachte droef als hij vernam dat men hem op het legerorder zou citeeren. De luitenant zou er zorg voor dragen, dat de vijf onversaagden, die den dood zoo manmoedig hadden getrotseerd bij de eerst volgende eerekruisuitreiking van de partij zouden zijn. En de andere soldaten hoorden hem die sublieme zelfverloochening als een verheven voorbeeld aanprijzen.

Boris speurde nog steeds naar het bloedbedropen veld van eer, dat zich als een macaber cloacum voor hem uitstrekte. Het lag doodsstil en geen geluid drong tot hen door. Toen wilde hij zich na tallooze handen te hebben gedrukt, weer in het klamme deken wikkelen. Een korte kreet stremde zijn gebaar. Scherper spitste hij het oor. Hij onderscheidde duidelijk noodgeroep, eerst flauw, daarna heftiger en pijnlijker. Zonder omkijken ging hij weer de waagnis in. In de loopgraaf hing heilige stilte. Alle waren ten prooi aan een zoete ontroering.

Alleen de luitenant stoorde de wijding van het oogenblik met joviaal gepraat en overdadige lofspraak. Eindelijk verried vaag gerucht Boris' terugkomst. Weldra dook zijn inelkaar gedrongen gestalte boven den walmuur op. Hij sprong naar beneden en liet zijn kostbare vracht voorzichtig op de draagbaar neer. Met zijn zaklamp bescheen hij het verwrongen gelaat van den gewonde, ijselijk om aanzien. Een halve wang was weggerukt en de wond lilde van vormelooze vleeschbrij. De luitenant kwam toegeloopen, monsterde de kwetsuur en oordeelde verontwaardigd als een expert:

- 'Maar dat was een dumdumkogel! Ah de smeerlappen!'

De kleine lichtkring van den zaklantaarn verplaatste zich en bestraalde een vijandelijk uniform. Toen vatte de luitenant vuur. Met hatelijk misprijzen siste hij:

- 'De rotzak! Laat hem krepeeren!' En reeds hief hij zijn sabel om den gekwetste genadeloos af te maken. Boris was hem te vlug. Hij wrong hem nijdig den pols om, zóó dat het blanke wapen tegen den grond kletterde en met verbeten stem snauwde hij den laffeling toe:

- 'Handen af! Dat is MIJN oorlogsbuit! Wie hem aanraakt zal met mij afrekenen!'

De luitenant trok zijn uniformkraag recht en droop af. Boris legde een haastig noodverband.

De vreemdeling lag onbewegelijk. Het was een jonge man, even de twintig voorbij. Op de ontbloote borst hing een versleten schapulier. Tussche de besmeurde paperassen in zijn tesch vond Boris wat onbeholpen verzen en een brief aan verre verwanten. Boris weende. Met heilige handen omvatte hij het verminkte hoofd, bevochtigde de slapen en bedde het behoedzaam op zijn ransel. Hij maakte de paarse lippen nat. De vreemdeling kwam tot bezinning. Zijn lijdenstrekken bezielden zich stilaan. Toen opende hij de donkere oogen, en keek eerst in niet begrijpen, daarna met onzeggelijke liefde Boris aan, die sidderde van vroomheid onder dien broederblik. De wimpers vielen toe, maar Boris had bevroed, dat geen vredesverdrag hechter zijn kon ondanks perkament en plechtige hangzegels, dan die stille oogslag tusschen hem en zijn evennaaste.

Het gedokker der Roodkruiswagens verbrokkelde den morgen. Boris hield den gekwetste zorgvuldig inladen. In den vestzak van den Spreeburger stak hij een sigarettenkoker met zijn monogram.

Noodgedwongen kon de luitenant de moreele verplichting niet ontduiken, Boris om zijn offervaardigheid eervol te vermelden. Zijn omstandig relaas werd bij de legerleiding met het grootste welgevallen doorlezen. Tevens kwam bericht toe dat de kompanie zich op haar hoede moest stellen, want

men voorzag een tegenaanval. De vijand overmoedig na de mislukking van het offensief, zou op zijn beurt een krachtmeting aangaan. Men nam zich voor dezelfde afweermethode tegen hem uit te spelen. Bij de eerste losbranding werd het wachtwoord voortgeseind: ‘Op heel de lijn veinstaktiek! Simuleeren dat de stelling onverdedigd is.’ Stap voor stap zagen de Satrapiërs het vijandelijk leger naderen, beducht op overval. Men reageerde niet, liet de soldaten binnen schotbereik komen om dan plots met handgranaten en miltraljeuzen hun ongedekte rangen te bestoken. De Spreeburgers werden bloedig teruggeslagen. Vijf man in het Satrapische kamp hadden evenwel geweigerd ook maar één schot te lossen en staken hun bajonet in den grond. De generaal zelf drong erop aan onverwijld den naam van deze defaitisten te kennen. Hij schrapte ze dadelijk van de eerelijst en liet ze naar een boetkompanie verplaatsen.

De helden waren hoogverraders geworden.

Hoofdstuk VIII.
Thuismarsch.

Babelsburg had zich in het harlekijnspak der vaderlanderij gestoken. Langs alle lanen woei kakelbont vlaggedoek. Bij de slagers lag in de uitstalkassen nationale kalfskop tentoongesteld. Zij hadden de pregnante verzinnebeelding van massaverdwazing uit rozig bibbervleesch gekneed, en werden bevorderd tot hofleverancier.

In bevlagde bordeelen hommelgonsde het gebed een Patria-prostituée. Voor haar heidensch altaar verruischte kardinaalspurper en danseressenfroufrou. De demimonde verfde zijn lippen driekleurig. Maar niets zou de intense emotie van de blijde intrede evenaren. Bordpapieren praalbogen werden gericht, blikken wapenschilden uit de musea gehaald. Een kannibaalsch delirium sloeg over de stad. Het hoogseizoen der nationale soeteneurs was aangebroken.

Uit een haag van schoolkinderen ontbloeide een bekoorlijke tuil van madeliefjes en gordelde onschuld in den rioolreuk van het enthousiasm. Vooraan reden de gegrootlintte pronkborsten, vaderland-

sche schimmels op steigerende ditos. Op hun mouwen notenbalkten frontstrepen. De menigte balkte hun muziek. Hun snor enterhaakte tusschen het kittelig vrouwevolk en menig hart bleef eraan hangen. Oude kwenen met tanig vel, gebruikten de vaderlandsliefde als een schut om ad libitum te kunnen zoenen. Volgde de militairmuziek. Dan de kleurlooze optocht van kanonnenvleesch, dat in de moerlemeie versch gebleven was. Invalieden had men nog in de veldlazaretten achtergehouden. Waarom ook den kultus aan het ontzette vaderland verstoren door ellendevertoon van uitgekloven vleeschmoes? Later, veel later, eenmaal de legioenen ontbonden, kon men ze nog gebruiken om de eeuwige vlam aan te wakkeren. Nu sloeg de vlam vanzelf. Vuurwachters waren dus niet vandoen.

In 'Magic City' was de metamorfose algeheel. Gisteren tafelden hier nog de verslagen vijanden rond hun vroolijk doodenmaal. Nog hing op vele lippen het slijm van hun vaarwelzoen. Maar de primadonna had reeds een driekleurig sleepgewaad omgehangen en repeteerde een odieuse ode aan den vaderlandschen leeuw, waarvoor zeer ersatzmatig een opgezette Teddy-bear fungeerde. A la guerre comme à la guerre.

Bij valavond stroomde de ondergrondsche danshal vol. Ieder kwartuur ging de patriotische attrac-

tie. Kaalhoofden en kletsmeiers kletsten kinderlijk in de handen. Verhitte officiertjes struikelden over hun bazarsabel en snoefden over imaginaire wapenfeiten. De omstaanders hingen aan hun lippen, en pinkten een traan weg als zij de fotos te zien kregen van bedaagde oorlogsmeters, die manziek-heldhaftig wollen sokken breiden voor hun ver petekind.

In die atmosfeer van boertigen bluff en genationaliseerde ontucht leerde Tamara Snoezepoes kennen. Het was een rijzige efeeb, die zich om uit zijn niksnuttig leven los te komen bij oorlogsuitbreken had aangemeld. Voor hem, die steeds van den krijg had geleefd, zou ook de wereldkrijg heerlijke vergezichten openen. Iets is in den oorlog te waardeeren door de beroepssoldateska: de versnelling der promotie. Wie door stille watertjes wist te zwemmen, kon het in een minimum tijds zeer ver brengen. Voor de leepe en gewikste intriganten van allerlei pluimage afgezien van moraal en ontwikkeling lag een knus broodje gebakken. En was dan die grootsche beproeving geen eervolle gelegenheid om gerateerde en getareerde levens te louteren? Dank zij den oorlog was Snoezepoes langs de kapiteinsvrouw om tot onderofficier opgeklommen. Voor hem lag de graad van officier zeer dichtbij. Het loopgraafrapalje kan het best met een min of meer gevorderden graad van waanzin stellen. Maar nu kwam die

stupiede wapenstilstand het heerlijk Excelsior van Snoezepoes stuiten. Weg de zaligzoete vooruitzichten van eerbetoon en kommando.

Snoezepoes voorzag nu wel dat het eindpunt van zijn ambities wegnevelde in een onbestemde toekomst. Lacy, het schip was gestrand aan den havenmond. Men zal de verbetenheid van Snoezepoes op den snooden overweldiger begrijpen. Hij verwenschte den vijand omdat deze geen maand langer had standgehouden, om het loddelijk belonkt sterretje binnen zijn bereik te voeren. Snoezepoes riep al de plagen van Egypte over den overwonneling. Daarom, hij kon niet meejuichen om de snelle neerlaag der Spreeburgers. De duurtijd van den frischvroolijken krijg werd ten zijnen nadeele ingekort en hij zat nu gemelijk over het ineengestort kaartenhuis van zijn droombeelden te mokken. Opende voor het gansch volk de oorlog een kuil van jammer en ongewisse lotsbestemming, voor Snoezepoes was hij toch een firmament vol hoopvolle lichtpunten. Nu was voor de menigte de poel gedempt, maar langs hem heen waren ook de sterren weggetuimeld. Voor het volk een nieuwe dageraad, voor hem de nacht, blue black als de inktflesch van het embusquékantoortje, waar hij zijn heldenplicht volbracht van 9 tot 4.

Eenmaal de kaders ontbonden stond hij op de keien en werd aan het toeval van de grillige levens-

wederwaardigheden overgeleverd. De paradepronker moest weer op avontuur om zich een banaal en hoe minder decoratief bestaan te veroveren. Vaarwel de gemoedelijke punchavonden in den gezellig warmen officiersmess, waar het kanongebulder met rustige zekerheid de mijlpalen van Snoezepoes' leven aanheide. Eenmaal dit glorierijke uniform opgeborgen, restte hem niets anders, dan te midden der anonieme menigte voort te dobberen, ten prooi aan wisselvalligheid. Spotternij van het noodlot: het einde van den oorlog, de zegen voor het volk, werd voor hem eerst het begin van den oorlog, een vloek over zijn bestaan. Snoezepoes rookte wijsgeerig stoiek zijn sigaret.

Tamara, half dwaas geraasd door de bommelnachten der overwinning, keerde zich naar zijn verstild gelaat. Hij bekeek haar lusteloos en woog profijtig zijn schaarsche woorden. Zij was toch even verlept als de kouwelijke militairhoeren, die hij zoo vaak zag wegsluipen langs de vermolmde wachthokjes, terwijl hun versleten boa een vale lichtstreep legde door den regennacht.

Tamara had zich naast hem gezet, om aan het gepootel van een paar oude wellustelingen te ontkomen. Wijndroesem kleurde haar gekneusde keurs. Snoezepoes liet het gesprek als een lusteloos waterken verglijden.

Maar toen hij de kittige ballerine weer ontwaar-

de die hem gister een dans had geweigerd, neeg zijn hoofd nader. Het woordenspel verinnigde. Hij vertelde zijn wedervaren, sneed op met zijn sukses bij de demimonde, en streek fatterig langs zijn snorretje als hij zichzelf de hoofdrol toebedeelde in denkbeeldige wapenfeiten.

Tamara's verkropt gemoed wou zich uiten. Den ganschen oorlog had zij in deze vergulde kooi gesleten, nachten lang met vreemde soldateska in fideele drinkgelagen doorgebracht. Geen droeve lust of hij werd aan haar voltrokken. Soms zonk zij in gedroom over den verbleekten schat van jeugdherinneringen waarvan de teedere praal als een weldaad over haar openblankte, en hoe zij ging door doemdagen zondebeladen, de verre heugenis was een heilig huis waar zij vond de verstilling van het gedragen leed. Geen die haar weg kruiste, had ooit een woord van mededoogen gesproken. Hun hardheid werd door geen verteedering ontdooid. De gelegenheidsklienten legden hun banknoot op den schoorsteenmantel, lieten haar gebroken in den valen peluw, en gingen heen zonder om te kijken naar haar menschverlaten siddersnik. Zóó werd de leegte rond haar uitgehold waar de dood als een verre minnaar lokte, dat zij met bedwelmingsmiddelen poogde die ijlheid fastasmatisch te bevolken.

Zij verscheen in late opiumrookerijen, waar een

patibulair gelaat opdook achter het tralieraam bij de aangift van het geheimteeken. Op de morsige brits liet zij zich ontkracht neer en waasde weg in den illusietoover van het kabbalakruid. Hasschisvizioenen ontploken als wonderbaarlijk plantsoen. De looden last wentelde van haar schouders weg en zij rees veerlicht in azuurtuinen, langs heimnisvolle Graalgrotten, waar zonneprinsen met de herderinnetjes der schaapjeswolken aantraden tot een mild menuet over beregenboogde irisvelden. Bij de ontwaking draalde in haar oogen de vreemde praal na en zij snoof den huiveradem der feëerieflora diep. Zij dreef haar herinnering als een aaigrage hand in de duizend en één nachtkleinodieën, die haar droom hield omschrijnd, en doorwoelde speelsch de gesteenten dat zij opklaarden in aldoor glanziger facettenschitter.

In staat van wake liep zij geestafwezig langs de ontkleurde nachtzijde der dingen. Maar de grauwe optocht van gebeurtenissen, die haar overdag weedomwild omslingerde, ontsteeg op blauwige rookkrinkels naar de volheerlijke zonnezone van het fabelland.

Het smeulvuur van de bamboepijp sloeg de genster in de lamp van Alladin, die zij droeg, stofontheven, hooggerezen naar omzongen tooverbergen waarvan zij de diepste schachten doorlichtte. Daar alleen kon zij het ‘tafeltje dek-je’ uit-

spreken voor een weidsch symposion. Zij doorzweefde blauwe boomgaarden, waar het glinstermos ruischte onder het reine windlied, zat als een elf aan het gastmaal van den kabouterkoning, die troonde op een monsterpaddestoel. Of zij dook onder het gestolte vlak der bewustzijndoffe dingen naar wierdiepten peilloos waar het strakke licht herwerd tot zuilenzang. Bekoorlijk, vanop den bodem trilde de mysterieroep der ruischhoorns en wijze visschen glarieoogden naar vreemdbewogen zeevarens.

Zoo reeg Tamara zich een diadeem uit dwaallichtdroomerij. Zij bereikte na den opiumsluimer een zeldzame zintuigelijke scherpte, die, eenmaal de dosis dood, omsloeg in dwaas gedommel en haar bewustzijn doorzaaide met nevelvlekken. Maar welk eeen begenadigd sterrenkind werd zij, als weer de wondere schouwing over haar vaardig werd en een engelenhand haar omhing met zefiergewaden! Zij was de heerscheres over haar kunstmatige paradijzen en de stille stonden van vervoering, in die ontheven sfeer maakte haar den tredmolen van het daggebeuren dragelijk. Haar vriendinnetjes gekscheerden als zij zich niet meer, als voorheen, gelegen liet aan een strikkie en een hoedje. Er werd gefezeld dat zij stilaan bergaf ging en dat haar bekoorlijkheid in het laatste kwartier stond. Daarom zagen de lupanarschoonen met leede

oogen aan, dat Snoezepoes die voor menige onder hen zulk een schattige lieveling zijn kon, zich nu liet inpalmen door deze uitmodische del op scheeve hakken.

Snoezepoes schepte behagen in den naijver dezer dames, en het streelde zijn ijdelheid dat hij de spijt in zoovele kohloogen lezen kon. Meteen werd deze bordeeladonis Tamara tegenover amoreuzer. Zijn hand gleed week langs haar rillende schouder. Hij bedacht wijselijk dat het voor hem nog lang zoo 'n kwade wending niet zou nemen, als hij zijn verdere dagen met deze partnerin kon slijten. Anderen hadden hun aantrekkelijkheid voor, en zouden hem na een liaison van enkele weken weer laten loopen. Tamara, tenminste was in herfstbloei en dat was voor haar een argument tegen, dus een troef in zijn handen, die hij bij mogelijke verwikkelingen suksesvol kon uitspelen. Trouwens, zij leek hem ondanks de carrière, nog tamelijk sentimenteel en deze gaafheid des harten was wis een borg dat geen perversie haar tot hem aantrok. Hij kon het er stellig op wagen met haar te gaan kameren. Zijn dagelijksche pakje sigaretten en zijn middagbittertje stonden dus buiten gevaar. Hij berekende zijn woorden om een voor hem gunstige verklaring uit te lokken. Het duurde niet lang, of Tamara, kinderlijk verblijd iemand te hebben gevonden die wat

aandacht aan haar wou spendeeren, vroeg hem ten slotte zelf, haar hartevriend te willen worden.

Zij betrokken samen een dakkamertje in de voorstad. Snoezepoes, die bij het leger met een magere dotatie ontslag nam, werd de spadrillenlooper van voorheen. Men kon hem zien kuieren, rond den middag, in wijd pofpantalon, de pet op één oor, een haarlok als een vraagteeken op zijn voorhoofd gepommadeerd. 's Namiddags touterde hij in zijn luilekkerstoel. Hij liefhebberde aan duivensport. Bij valavond slenterde hij naar een vaag café waar bookmakers kwamen. Laat in den nacht landde hij weer thuis aan, en vroeg achteloos naar Tamara's verdiensten van den laatsten ronde. Was de opbrengst naar zijn zin, dan zoende hij haar brutaal. Viel het tegen, dan regende het scheldwoorden en meppen.

Zonder morren ging Tamara haar kalvaren. Als Snoezepoes haar op vulgair gezwets onthaalde, boog zij zwijgzaam het hoofd en liet zijn kwade bui uitrazen. Sloeg hij de hand aan haar, dan verdroeg zij verduldig zijn hardheid zonder één verwijt, zonder één klacht. Haar gelatenheid bracht hem buiten zichzelf van woede. Tumult doorwoelde zijn gebaren en slagtoorn ontvlamde regelmatig als het inkasso naar zero slonk. Hij loenschte dan naar de leege schapraai, snuffelde in haar poveren geldbeugel. Dat was voor Tamara het voorteeken dat de

barometer op storm stond. Zij ging dan bij het raam zitten, op het ergste beducht met een naaiwerkje of een verjaard modeblad en wachtte de gebeurtenissen af. Snoezepoes wijdbeende door het vertrek, soms minuten lang liep in zichzelf te mompelen, beet zijn woorden af, en nam van een onbewaakt oogenblik gretig gebruik om onverhoeds op haar toe te springen. Zij verstarde in plots ontzetten. Hij rukte haar uit den stoel weg, sleurde ze bij de geverfde haren naar zich toe en mokerde op haar lijdzaam lijf. Als het zicht van haar gezonken gelaat hem weer kalmeerde, kolkte de bronst in hem op, hij wierp haar op het maffe bed en stortte zich met een dierlijken kreet over haar neer. Tamara deed al de staties van haar lijdensgang. Geen kastijding, hoe ongenadig ook, kon haar van het boetgetij afwenden. Zij wist dat een ontzaggelijke schuld haar hield bezwaard en graag hadde zij dit lijden verhonderdvoudigd doorstaan, als het verre verschiet van de eindelijke reiniging aan haar kon klaren.

Als zij neerlag, gekwetst aan ziel en lichaam, doorjubelde haar de stille belofte van een zegenrijke loutering. Zij moest haar leven vrijkoopen, van alle smeursel zuiveren, opdat zij weer in den zonneklaren morgen staan zou, die haar voeren ging op den drempel der gelukzaligheid. Nog was de boetedoening niet volbracht. Nog hadden zich de

spijkers der pijniging niet diep genoeg in haar vleesch gekromd. Maar de stond was nakend, waarop de openbaring van den wonderen hemeling over haar zou vaardig worden. Zij verootmoedigde zich tot de geringe dienstmaagd van haar eigen opstanding en verwon den walg voor veilheid die haar naar de keel steeg. Snoezepoes, de Casanova op klein formaat, vermoedde nooit de wonderdadige kracht van haar offer. Hij liet haar verslonsen in prostitutie en inkasseerde vlijtig het produkt van haar minnehandel. Van de soeteneurs was hij de meest verachtelijke. Na zijn sadistische bevliegingen, als de losgelaten drift was uitgewoed, zette hij zich knus aan de toilettafel, pommadeerde zijn opgestreuveld haar, borstelde zijn plunje en liep den avond in naar braspartijen en passespel. Nooit had Tamara zich over zijn baldadigheid beklaagd. Zij zegende de beproeving die over haar neerkwam, en iedere lijfelijke pijn, die haar doornen dreef diep in haar, onthulde de mysterieroos waardoor zij werd bekroond.

***

Boris was lang na den wapenstilstand uit de verre boetkompanie, die lag in het hartje van een troosteloos ballingland, bevrijd geworden. Erger dan een veroordeeling tot de galeien had die verplaatsing hem getroffen. Zijn lotgenooten waren op een paar

uitzonderingen na aan het dwangregiem ten gronde gegaan. Hij had ze zien uitmergelen, ver van huis en haard, onrechtvaardig gestraft om een meestal gering vergrijp. De bewakers waren onvermurwbaar en streng. Zij hielden er als Cerberessen het oog op dat het houthakkerswerk waartoe de defaitisten werden verwezen, regelmatig en zonder verpoozing werd uitgevoerd. Bij het minste teeken van verzet viel de matrak op de gekromde ruggen der bannelingen. Zij sliepen in barakwoningen op schimmelig stroo. De voeding was tot op het uiterste minimum beperkt geworden, en het ranzige brood knarste op hun valen mond. De geloovigen hadden er op aangedrongen niet van geestelijke leiding verstoken te blijven. Het werd hen geweigerd, onder voorwendsel dat voor uitschot geen Lieveheer bestaat. In het herfstwoud moesten zij de boomen vellen en op een schommelkarretje met afgedankte frontpaarden vervoeren naar de factory. Ontzonk hen de harkbijl, dan werden zij door de garde chiourmes hatelijk afgesnauwd en voor lafaards en rapalje uitgescholden.

Meewarig blikte Boris naar de heuveldeiningen van het vreemde landschap, als hij de wagenlading naar de opslagplaats begeleidde. Het knollige paard ging moeizaam den blinden tocht. Bij den uitrij van de dreef raakten de wielen in een slijkerig karrespoor vast. Boris praatte goedig tot het af-

gejakkerde beest en trok met alle kracht aan den dessel, om het gevaarte weer in gang te krijgen, wat hem niet gelukte. Dit was den nabijen bewaker niet ontgaan. Met een ruwen vloek stormde hij op het paard los, braakte wat gutturale verwenschingen naar Boris en striemde met zijn rijzweep den ontvleeschden flank van het dampende dier. Na herhaalde krachtinspanning ging de wagen weer sukkelig aan 't bollen. Boris moest zich weerhouden om den woestaard niet naar de keel te vliegen, als deze hem zegde: ‘Daar Don Quichote!’ Een eind verder stuikte het paard in het zicht der factory neer, spartelde wat, bloed doorliep de verglaasde oogen en het dier krepeerde. Vanuit de factory kwam de bedrijfsleider ijlings toegeloopen. Door het lage raam had hij den val gezien. Als een bezetene vaarde hij tegen Boris uit en kreet dat hij zich schamen moest een weerloos beest zoo te behandelen. Boris weervoer dat de bewaker erop los geranseld had. De bedrijfsleider liet den man roepen die natuurlijk hartsgrondig loog. Boris vloog op hem toe en gaf hem een vuistslag op het bekkeneel. Dadelijk werd het alarmsein geblazen. Van overal doken de wachters op en legden Boris de handboeien aan. Hij werd naar de kelderingen weggeleid, in de ijzers geklonken en veertien dagen lang gevangen gehouden.

Over het doode paard had men zich zorgvol ont-

fermd. Over het kreng werd een wollen deken geworpen splinternieuw tot men het dier ter aarde bestelde.

Korten tijd nadien werd een houthakker doodelijk ziek. Scheurbuik luidde de diagnose van een telaatgekomen dokter. De jongen lag op een brits in een onoogelijke noodwoning, onverwarmd, met stukke ruiten en ziltmuren. Toen zij van de dagtaak weerkeerden vonden zijn maats hem dood liggen, na een laatsten krampaanval als een hond verrekt. Zij dienden een aanvraag in om na de lijkwassching het stoffelijk overschot te mogen kisten. Afgewezen. Een macabere grafdelver kwam het kadaver op een handkarretje laden. De houthakkers aan den boschrand zagen de ruwhouten kist in den mistmorgen verdwijnen, zonder dat het hen vergund werd een schepel aarde boven het lichaam van hun gevallen lotgenoot te storten, en een kruis te planten op zijn grafheuvel, dat de stille getuigenis van zijn martelie ten hemel heffen zou.

Op den dag der overwinning had een verre dorpsklok luid getampt en achter de heuvelen speelde een solopiston boerenpolka. De bewakers grijnslachten en spotten luid dat dit verradersgebroed zijn bondgenoot kwijt was. Toen de victorieroes zijn hoogtepunt bereikte toonden zij beduimelde kranten, waarin de glorieuze bevrijding in pompierstijl werd verheerlijkt. Meteen sloeg een golf van heim-

wee op de dwangkolonie aan. Het gesar der wachters werd ondragelijk. Zij lazen beschrijvingen voor van den intocht der zegevierende legers in de heroverde steden, hoe zij daar door de opgetogen bevolking in de blommetjes werden gezet en hoe overal de verachting werd uitgesproken voor de dienstweigeraars, die hun heiligsten plicht tegenover de natie hadden verzaakt. De gestraften waren ondanks den verduurden hoon te fier om naar den datum hunner invrijheidstelling te vragen. Zij droegen de laatste kampdagen gedwee en verbreiden hoopvol de vrijheid die hen ontkluisteren zou.

***

Boris, eenmaal de lange ballingschap uitgedaan, kwam ongeknakt en even rebelsch naar het ontzette land terug. Hij had aan den lijve den kollektieven oorlogswaanzin ervaren, en brak den staf over het illusionism der vermeende idealen. Met een travesti van recht en beschaving hadden de machthebbers hun slecht gemaskerden landhonger omtooid en onder dankbare voorwendsels van geschonden volksrecht, liep hun ekonomische grijpzucht bepleisterd met kultuurcamouflage. De gehechtheid aan land en zeden werd door den kapitalistisch geordenden staat als een gereede voedbodem bewerkt, om den hang naar territoriale uitbreiding door te zetten.

Uit het ragfijn spinwerk van kunstmatige vaderlandsliefde drong het ekonomisch stramien overduidelijk naar voor.

Daarom vertoonde zich heel de oorlogstragedie waaraan Boris zijn deel had, nu aan hem onder een ander aspekt. De schillen vielen hem van de oogen. Het heilig offer op de slagvelden zag hij nu geplengd, om de expansiebelangen van den vraatstaat te dienen.

Hij zou ijveren, om in de mate van zijn krachten het scheppen van een voorbehoedmiddel tegen dit barbaarsch perijkel te bevorderen, en legde de richtlijnen van zijn toekomstige actie vast.

Over de grenzen heen zou hij het teeken geven voor de stichting van een geestesliga, die het pacifism in haar banier zou schrijven, en de menschen van goeden wil aanzetten tot communiceeren in dit grootsche ideaal: Gij zult niet dooden!

Als een verre fusee schoot de heugenis aan Barine Ossip in hem omhoog. En de stormklok der schuld ging aan het luiden. Hij, die zijn doorschoten vijand op levensgevaar af, uit niemandsland van den dood gered had, had gezondigd door sluipmoord en manslag. Meteen reet jammerlijke verscheurdheid zijn wezen open. De wroeging om de bedreven moord zond haar norsch vermaan. Hij die nu voortaan als vredesapostel door het land wou schrijden, gruwde ervan den olijftak in dezelfde

hand te houden die eens door het bloed van zijn evennaaste werd gekleurd. Was hij niet het voorwerp van een afgronddiep tweespaltenspel dat hem storten zou in uitkomstlooze diepten?

Hij moest zich van de obsessie, die aldoor, aldoor aan zijn vertwijfeld brein opspookte, bevrijden, wou hij niet in waanzin ten grond gaan. In een schuine taveerne zocht hij vergetelheid bij een glas aquavit. De warme zindering van den drank doorliep hem: hij voelde den heeten klop van zijn slapen. Ontzind en wezenloos keek hij naar het cancaneeren der barmeiden. De harmonika rekte lang haar melopee.

Dwaas die hij was! Mocht ooit een aera van broederschap voor de menschheid aanbreken, dan zou hij de misdadiger, in dit jubelverbond wel de laatstgekomene zijn. En daar wou hij zich aanstellen als de promotor van verzoening, hij die niet geaarzeld had, verdwaald op Satanspaden de hand te slaan aan zijn gelijke voor den Heer. Vanuit de gebarsten spiegelruit grijnsde zijn vaal gelaat hem tegen.

Plots hield een armelijke gestalte naast hem stil. Geestafwezig bestaarde hij het vreemde hoofd, dat aanschaduwde naast de batiklamp.

Door de douloureuze trekken heen las hij een teedere bede. De late vrouw wenkte en hij volgde

haar, zonder dat hij de aantrekking van die stille verschijning verwinnen kon.

Zij gingen zij aan zij nu door de beijzelde straten. De winterboomen hingen besterreld, vol schitteringen. Vorstbloemen ontloken op de blinde ruiten. In een steegje hield de vrouw stil haalde een sleutel van onder haar mantille. Het slot knarste. Zij bestegen den versleten trap. Een gasknal onthulde een smakelooze kamer, verdwaasd onder nachtbezoek. De vrouw legde haar verregenden hoed af. Hij blikte wezenloos naar het weelderige haar dat vreemde glanzingen kreeg onder de suizing van het licht. Maar somber als koolputten lagen onder het zóó bleeke voorhoofd de oogholten. De vrouw ging over hem zitten, vouwde de lange handen in den schoot. Toen pas zegde ze traag en onbewogen:

- 'Herken je me niet Boris?'

De stemklank stootte scherp tegen Boris geheugen aan. Hij fladderde langs diepe schachten van herinneringen, doorlichtte als een vuurvogel de weggezonken nis waar het verleden lag ingemuurd. Een verre chaos van indrukken spiraalde langs Boris heen. Ontluisterde beelden wentelden binnen den koortsschijn van het oogenblik. De stem echoeerde door verre gewelven: een ijlbode naar vergetelheid die met zijn wekwoord het lichtspoor trok langs verschimde denkgestalten. Peiselijke nachtrivier waarover de maanwandeling een zilvervaart deed

openblanken. Een heimweevolle horlepijp. De boertige reidans rond de Dionysoston. En plots de onthulling flitssnel van het verbleekt gebeuren:

- 'Tamara!' hijgde hij onder den opsprong van heel zijn wezen. Zij glimlachte droef en wendde het hoofd af.

Boris zag de verwoesting die het leven in dit eens zoo teere wezen had aangericht, en het na zich liet als een troostelooze ruine. Hij riep zich de heerlijke verschijning te binnen die hem eens in den lavendelnacht had voorgelicht, hersmaakte den frisschen grasgeur die aanzette uit het winddoorspeelde haar en voelde weer den toets waarmee hij de heilige harp dier rilde heupen had bespeeld in verholen woudduister. Zijn intuitie ried den levensloop, die op deze vergeten episode was gevolgd. Aan zijn weigering was de kronkelstroom ontsprongen die haar had geslagen tegen de nachtomzoomde wrakkenkust. Hij brak met een wilden snik in de knie en zoende lang den zoom van haar kleed. Zij liet haar vingeren langs den koortsklop zijner slapen waren.

Hoofdstuk IX.
Damaskusweg.

Toen Leonid van de wereld afstand had gedaan, om zich in de zoete verrukking der kontemplaties terug te trekken, gleed een balsemende klaarheid over zijn hart. Hij was gegaan, toen de Zaligmaker aan het kruishout hem het glorierijke wonder van zijn wonden openbaarde, in het halfduister van de bidkapel aan den braamweg. Buiten jubelde volzomer en was de trilslag van leeuwerikken hoog in het azuur. Een bezige bij zoemde aan het kleurraam. Toen had een plotse zonnestraal het wezen van den Nazarener guldbeklaard en in het overstelpende vizioen van het kalvarieoffer zag Leonid het verwrongen lichaam speerdoorstooten, zich loswinden van het ruige kruis, waaraan onreinen en ketters het gespijkerd hadden, en mysterierozen ontbloeiden in de blauwe handpalmen. Leonid zag dronken de benedijding, die in dit opperst moment van extaze over zijn wezen werd uitgestort.

Lang, zoo lang, in avonden gesloten en eenzaam, had hij het aangeleerd gebed gemurmeld, met een devotie die heengleed over den dieperen

kern der woorden. Maar nu hij den stillen wenk den Heiland naar hem toeschrijden, en zijn oogen van den Meester duidelijk had gezien aan hem vooraf, sprankelde uit de versleten zinnen waarmee hij den Allerhoogste aanriep een wonder licht mild en overvloedig. Leonid zei een dankgebed omdat de mirakelman de alomaanwezige bestendigheid van zijn hoog vermogen aan hem had onthuld, en op de kruising van de vele wegen, waar zijn denken als koene verkenner werd uitgezet, spoot nu plots de sterrenbaan naar openbaring. Leonid die zijn brevier verlucht had met heilige prenten vol kinderlijke koloristiek wankelde terug toen hij bij scherper toekijken de onthulde gedaante van Kristus met de gangbare verzinnebeeldingen vergeleek. Immers op de catechisatiebeeldekens aureooleerde een vlucht van rozige engeltjes op watten wolkjes de sublieme gestalte van den Godszoon. Maar toen Jezus voor hem het kruis verliet en het geknakte, doorndoorbeten hoofd hem toewendde, zag Leonid niet zijn vlambekroonde heilig hart, noch de serafische majesteit waarmee de volksverbeelding hem omtooide. Geen hosannah orgelde. Maar er was de rauwe roep van pijniging waarmee de man van smarten het aardrijk voor zijn hemelschen vader had vrijgekocht. En Leonid besefte dat niet een doode kultus aan bondieuserie van zijn leven thans ging beheerschen, maar de overgave aan het in

leed geheiligde offer. Hij zou uitgaan als de soldaat van Kristus om allerwegen het komende rijk te verkondigen. De laffe deemoed, die zich daadloos afzondert in quietism wierp hij als een onnut wapen van zich weg. Over alle schansen heen, door bits hoongelach en doelverloren waan zou hij de kruisbanier heffen en voeren naar de triomfen van het Godswoord dat in hem werd gelegd als een bron, die zich naar horizonten vermenigvuldigt. Hem zou de aardschheid en haar onvolkomen bevrediging ontzinken, hij stootte ze met de voeten als een larve die nooit de vervulling brengen kan, hem nu door zijn maatschap met het geheiligde leed toegewezen.

Zijn eerste misoffer celebreerde hij in vervroomden ootmoed. Hij zag de geheiligde zending op hem overglijden, hem boordevol vervullen en aangroeien tot de kernkracht over zijn daden.

Naar een verwilderde buitenparochie werd hij gezonden als onderpastoor. Het melaatsche kerkje lag ten einde van het dorp. Van de ziltmuren droop traag geween. Door het gehavende houtwerk van den preekstoel vrat de molm. Het hoogaltaar zonk weg in het grisaille-licht der matruiten. Grauw lagen de vloerplaveien. Op de bidstoelen verrotten de biezen van vochtigheid. Bij valavond scheerden schuwe vleermuizen langs de naakte galmgaten van het kreupele toreken. Buiten wingerde wild plant-

soen langs de leproze wanden, en ontkleurde kerkhofkruisjes gingen onder in opgeschoten onkruid. Een overwoekerd wegeltje verbond de kerk met het dorp.

Toen Leonid zich tot zieleherder dezer gemeente zag bevorderd nam hij zich rotsvast voor het ongeloof tot in den wortel uit te roeien. De landslieden op de beemden oogden ironisch zijn schrale gestalte na, toen hij met een rosgeworden regenscherm onder den arm en armelijk geschoeid wijdbeens over de hobbelkasseide heenschreed. Aan een morsig jochie dat barrevoets door den mest dabde vroeg hij den weg naar de pastorij. De snaak weervoer: ‘Aan den koster vragen!’ en vloekte rauw. Geen der landslieden begroette hem, en hij meende in hun oogen de vijandschap te lezen. Boevers zwierden de zweep over het vreedzaam vee en gingen stug en schonkig langs. Welige meiden glimlachten gestolen op zijn doortocht. Toen zag hij over het manshoog koren plots een priesterhoed voortdobberen. Als een woesteling sprong hij door de halmen, hoorde een sonore verwensching natrillen.

Dra had hij den pastoor ingehaald, die zijn morgenronde deed door het omliggende. Het was een rijzig welgedaan man, met onverstoorbaar bonhomiegelaat. Zijn oogen voedden twee ironievlammetjes achter den gouden bril. Met een breeden

lach begroette hij Leonid. Zijn gul vertoon kreeg echter de toomen aan van een vreemde hoffelijke terughouding en tusschen deze twee verschijningsvormen van zijn persoonlijkheid hield zijn humor vrij spel:

- 'Welkom, welkom! haastte hij zich met gestrekte handen naar Leonid toe. 'Ik kreeg pas gister het briefje van het bisdom, waarin men mij uw komst berichtte. Maar ik had u niet zoo vroeg verwacht. Geloof me, de verrassing is mij een dubbele vreugd. Maar wat praat ik? U heeft een lange reis achter den rug en een stevig ontbijt zal U smaken!'

Leonid weerde, al had hij sedert zijn vertrek niets genuttigd. Maar kameraadschappelijk troonde de man hem mee.

- 'Geen komplimenten, hoor! De pastorij ligt op een boogscheut hier van daan. Wees gerust geen boereboogscheut!' voegde hij er lachend aan toe. Zij liepen door het magere landschap. In de verte sprong de onoogelijke bouw van smokige fabrieken omhoog, en de holle slag van voorhamers drong tot hen door. Rilde dennewouden negen over hun eigen verval. Aan een wegkromming verscheen de pastorij. Haar nette baksteenbouw weerspiegelde profijtige zorg. De gordijntjes, hagelwit, hingen in gelijke plooitjes

gestreken, en wit zand spreidde over den tegelvloer banale arabesken.

- ‘Werk van Zenobie!’ verduidelijkte de priester met een fiere intonatie. Toen Leonid den verwaarloosden staat van de bouwvallige kerk met deze kraakzuivere pastorij vergeleek, kon hij zich niet weerhouden hierover een aanmerking te maken, nadat hij de voorgebrachte spijzen nauwelijks had aangeroerd.

- ‘Ja’ filosofeerde de priester. ‘Meteen staan we volop aan het hoofdpunt van ons gesprek. Geloof me, zooals de zaken nu staan, is er niet veel meer toe noodig om den geloofsijver van den bestbezielde te bekoelen. Voor onze verdoolde landsbevolking hebben de fabriekschouwen den vinger Gods vervangen. Ik wil het niet ontveinzen dat de afvalligen jaarlijks in deze parochie toenemen in getal. Nochtans ik ben een vlijtig zieleherder en mijn kerk blijft steeds het toevluchtsoord van allen die verkeeren in zielenood. Waar ligt dan de hoofdoorzaak van deze desertie? Is mijn volk van God verlaten? Neen pastoor, ik zal het U zeggen. Dat mijn parochianen verzuimen de H. Tafel te naderen, vindt zijn oorzaak in den autobusdienst. Vroeger bleven de dorpelingen 's Zondags bij hun bedrijf, zij vermeiden zich in onschuldige dorpsvermaken, in één woord, zij bleven vroom en

kweten zich naar behooren van hun kerkelijke plichten. Maar, onder voorwendsel van verkeersverbetering, heeft men hier dien heidenschen autobus ingevoerd. Geloof mij, 't is een duivelstuig. Op een half uur voert hij U naar de stad en naar heidensche plezieren. Over dit gehucht is een furiewind van genotzucht losgekomen. De jeugd geraakt verwilderd, is tuk op dancings en kino en verschijnt niet meer op onze treffelijke zondagscholen. In het parochieblad heb ik tegen de gevaren van de stad gewaarschuwd. 't Mocht niet baten. Ik maakte mij maar belachelijk en er werd op geantwoord met een karikatuur, die mij voorstelde gezeten op een kruiwagen, met als onderschrift: Naar Rome! En toch ziet U, mijn goed humeur werd er niet door bedorven. Ik blijf hopen. Eens komen wis en zeker de verdwaalden weer tot inzicht en hervinden den weg naar Gods huis. Maar toch is de toestand ernstig. De vloedgolf der zonde wast aldoor. De meisjes loopen opzichtig gekleed, laten zich kort kappen en neuriën verdachte liedjes. Niet langer dan een week geleden is hier een vrouw, die vroeger getrouw haar kerkgang placht te doen aan de gevolgen van vruchtafdrijving gestorven.'

Leonid zweeg bij het opsommen van al deze grieven. Hij, die liever ten grond ging dan van één

gewonnen ziel afstand te moeten doen, keek naar de volronde gestalte van zijn overste die den hulpeloozen zetel een komisch relief gaf. Zoo oneindig kon zijn zielzorg niet zijn, als hij behoudens de strikt voorgeschreven kerkdiensten zijn uurrooster verder vulde met een middagdutje en een leesuurtje in den luierstoel, de poezele voetjes weggedoken in watten muiltjes. Leonid lachte schamper. Een bittere trek winkelhaakte aan zijn lippen. Dit ontging den priester niet:

- 'Oh, U zult mijn vlijt niet betwijfelen, noch mijn geduld' herbegon de suikerige stem aan de overzij. 'De geloovigen die mijn tempel nog niet ontliepen hebben al mijn vaderlijke toewijding. Maar proselyten, daaraan moet ik na al de opgedane ervaring wanhopen. Ik weet, U is een nieuweling en ook bij den aanvang verstoutte ik mij in den waan een wonderdoener te zijn. Maar sedertdien, ja sedertdien...'

In petto vulde Leonid dien zin aan. Sedertdien had zich de soldaat van Christus in de verdedigingslinie verschanst inplaats van lijf aan lijf te worstelen met de zonde. En nu hij de laatste volgelingen uit het belegerde heir zag overloopen, was doffe berusting zijn zwakte komen verstrooien. Hij was de overwonneling, die zijn neerlaag verzoet met den kultus van oude trofeëen. Het heilig bolwerk lag vertreden onder den stap Van vreemde ver-

overaars en de weifelstip der Godslamp werd overstraald door het schijnsel van een boozen brand van zonden. Reeds reikte de handslag der ontwijding aan den zoom van het altaarkleed en niet ver was de tijd dat de gemeente zich van het heiligste der heiligen weiger zou afwenden. Stormenderhand liet de versufte priester zijn standaard omsingelen en hij stelde den intocht van de heidensche horde een krachteloos gebed tegenover.

Leonid begreep het versagen van dezen ontgoochelden dorpspriester, hoe hij de leegte rond zijn tempel zich zag uithollen, en hoe hij de grauwe vaart der dagen met milde ironie bezilverde. Maar des te heftiger angelde hem de spoorslag, om dit godvergeten oord weer te heroveren voor den Heer. Het kon niet zijn, dat het bedrijf van den kwade zoozeer in de gemoederen was ingevreten, dat de geslotenheid voor alle geloof daarin onverbreekbaar werd. De godsonderwerping was door waan en looze lokstemmen tot dwaze rebellie tegen het kerkelijk gezag verleid geworden, maar het goede woord en open kamp met de machten der duisternis, zouden dra dit gevallen dorp opvoeren naar den lichtweg aan den hemelvoorhof.

Voet voor voet zou hij te midden van den wereldschen baaierd het genomen godsgebied vrijvechten en zijn triomfbakens planten verder en verder in

het duister domein waarvan de ban nachtzwaar op de ontwijde dingen woog.

Zijn eerste zorg ging naar het kreupele kerkje, waarvan de leembouw deerlijk onder slagregens en ontij was afgeblot. Met een goedigen lach liet de priester hem begaan, loofde zijn vlijt en zijn toewijding en boog dieper over zijn brevier.

Leonid ving aan, de bemoste vloersteenen schoon te schrobben. De schaarsche geloovigen zagen hem verwonderd na, waar hij in den vroegmorgen op de kille plaveien zat gehurkt, of als hij, de mouwen hoog opgestroopt, de uitgevreten muren beplaasterde. Hij weigerde de gelden uit den offerblok voor de delging der onkosten aan te wenden, maar kromp zijn behoeften dermate in, dat hij een voldoende surplus overhield om zich de benoodigdheden aan te schaffen. Het was hem een onzeggelijk genot van zijn schamel bezit de vereischte penningen te kunnen uitzuinigen, om ze als een stil offer de herreiniging van Gods tempel op te dragen. Dra verrafelde zijn priesterkleed groen en draadversleten, maar uit zijn stoffelijke verwaarloozing groeide de herleving van de kerk.

In de streek was Leonid een curiosum geworden. Terwijl hij met beitel en stucadoorsgereedschap de kerkwanden bewerkte, had hij onvermoede zuilheiligen van zeldzamen eenvoud en grootsche monumentaliteit blootgelegd, die ten tijde van verre

godsdienstvervolging met vulgairen baksteen werden ingemuurd, maar die nu eeuwen getrotseerd hadden en triomfantelijk herrezen, zonder dat de tijd hun overaardschen glimlach had aangeknaagd.

In verborgen nissen deed Leonid archeologische vondsten van onschatbare architectonische waarde.

De transfiguratie der kerk onder zijn houweel werd voor Leonid een hoopvol krachtsymbool. Zooals hij den beitel dreef in gewonde steenen, wier hart tot een wonderzoete mildpracht openbloedde, zoo zou hij gaan tot de gevallen schepselen, waaraan de genade door het booze toeleg van Lucifer werd onttrokken, om ze door lijden en boetedoening heen te louteren en te geleiden naar de overgave aan het H. Hart.

Geen platte devotie, die maar een dekmantel is, een slechts uitwendige idolatrie van een opgelegden eeredienst, zou hij hen als reddingswoord aanprijzen, maar allerwegen den grootschen stond van inkeer verkondigen, die den zondaar stelt van aanschijn tot aanschijn met zijn verontreinigde tweeheid, en hem er toe aandrijft het beloken spel der tegenpolen te verwinnen door de werving van een smetteloos zielekleed. Devotie is valsche pasmunt waarmee de schuld zich tegen een reinheidsillusie wil uitwisselen. Maar hij, die al de laagheid van zijn verval beseft, zal ingaan tot den louteringsberg langs distelpad en braam. Hij verwijlt niet bij

de ranke rozelaren die langs zijn offergang opklauteren, of bij den wilden wijnstok waar de verleiding haar geurenaltaar tot een roeshymne laat uitjubelen, maar hij omhelst de bittere bruid Armoede en haar zerpe mondzoen zal hem wezen de zegel van een blij verbond. Op het hoogland bereikt hij de Elyseische grenzen waar het paradijsvizioen opklaart in het lichtspoor der genade.

Leonid zag iedere ontbering, die hij zich oplei, duizendvoudig verrijkt aan de gewelven van de kleikerk herbloeien. Naarmate hij in schaduw uitmergelde, werd over het hoogaltaar een stille glans van hooger uitgespreid. Uit zijn vale versterving rees de klare majesteit van het gepuurde Godsbeeld voor het oog van allen. Midden de verdorring van zijn wezen sprong fonteinval van lafenis voor de dorstigen open.

Het zelfaanvaarde derven schiep zich om tot een beloftevol krachtgetijde en over de grens van zijn tuchtverstrakte zinnen werd uit zijn noodgeduld de volheerlijke wasdom van het hemelland, die over de verdoolden een overvloedregen van lichtkernen uitkorrelde en in de blinde gemoederen overplantte om ze te doorlaaien met het heilvuur dat verteert en loutert.

Met zijn parochianen had Leonid weinig voeling tot dusver. De vlijt voor de restaureering van de kerk slorpte al zijn tijd op. Maar naar gelang zich

onder de grauwe kalklagen der verweerde wanden wonderschoone muurschilderingen en kantfijn beeldhouwwerk onthulden, rees in hem de rustige zekerheid in de almacht van zijn zalvend gebaar. Hij geloofde dat, waar hij langs zou treden, de vloekmond zich zou verdeemoedigen tot gebed. Was het niet een onmiskenbaar voorteeken, dat hij goddelijk was uitverkoren, nu de hemel hem vergund had, dit in steen gebeiteld hymne aan den schepper weer triomfant te laten uitzingen en in eeuwige praal uit vergetelheid naarvoor te voeren? Alle vertwijfeling week voor het zonneklaar besef, dat zijn zegenzending voorbestemd was om de afgodisten, die verwentelden in stof weg te rukken van hun leemen idolen en hun geteisterde zielen weer blank te maken als de hostie zelf.

Leonids ontdekkingen joegen bij kunstliefhebbers en oudheiddillettanten een heele stofwolk op. Dadelijk stond het voorheen schier onbekende dorpje in het brandpunt der belangstelling. Hij kreeg offerten van gegoede burgers om met behulp van een graagverleend stipendium zijn navorschingen voort te zetten. De Mecaenasvrijgevigheid stiet op zijn stugheid af, die aan dit ééne oogmerk lag vastgeankerd, dat hij dit heerlijke werk voltooien zou, met middelen aan zijn eigen stoffelijk onderhoud onttrokken. Hij schreef beleefd een dankje aan de milde schenkers. Immers, benutte hij den

aangeboden steun, dan werd de drijfveer die hem tot dit benediktijnerwerk had aangezet stilgelegd, en zijn ideeele overgave zou verlagen tot een onderneming zonder meer. Lang was de ontmanteling van de verborgen fresco's en barleeven niet ten einde gebracht, maar Leonid voelde een onzeggelijke goedheid hem vervullen, bij het vooruitzicht dat zijn nooddruft den bronader dier godgewijde schoonheid leggen zou als een frissche oase in den flank van de landouw.

Grootscheepsche reisagenturen schakelden de kerk in op het rondritplan der zienswaardigheden. Iederen morgen klokke elf wierp een autocar zijn lading gehoornbrilde kijktoeristen af voor een halt van vijftien gechronometreerde minuten welgeteld. Leonid stoorde zich niet aan de maniakkerige curiositeit dier exotische menigte. Hij zonderde zich af zoodra de toethoorn aan de dorpskom echoeerde.

Ondertusschen werden zijn archeologische vondsten het voorwerp van een planmatig doorgevoerde exploitatie. Venters maakten gulden zaakjes bij het kerkportaal met aanzichtskaarten in groven veelkleurendruk. Een radde gids, goed ter tale, debiteerde goedkoope vulgarisatiewetenschap en Baedekergemeenplaatsen. De bezoekers slikten zijn betoog als klokspijs en gingen dadelijk daarna een voorraad gekonfijten nougat opdoen, vermits deze

specialiteit onmiddellijk na het kerkbezoek werd aanbevolen.

De nering in het dorp tierde welig, en hoe kon het ook anders, tegenover de geestelijkheid was weldra een kentering ten goede waar te nemen. Herbergpolitikasters beseften maar al te wel de draagwijdte van deze gemoedswisseling en duchtten de aanstaande uitspraak van het kiezerskorps. Leonid begroette men eerbiedig en de hoogmis werd drukker bezocht. Evenwel liet hij zich niet door dit gemakkelijk sukses inpalmen. Hij liep niet in de val, die voor hem werd uitgezet en waaronder het toeleg zat van den booze om zijn bekeeringsijver met een schijnoverwinning te paaien. Hij hoorde het kwezelig gebed kabbelen onder het verreinde hooggewelf en zag de gluiperige veinzerij op de tronies weerspiegeld. Ook vanwege den pastoor had hij een stormachtig betoon van geestdriftige bewondering te doorstaan. De door blind geloof onschadelijk geworden man, die tot een graad van seniele aanbidding vervallen was onder den druk der gebeurtenissen, voelde den daadmensch in zich zieltogen. Onveranderlijk waren de jaren over hem heengegleden en zijn gebalde kracht was allengs tot verschuwde gelatenheid afgesleten. Maar Leonid had door zijn wrochten in hem een bezonkener enthousiasm wakker geroepen, waar de hooggestemde blijheid om deze Godsrijkbereiding door zijn eigen

besef van onmacht spijtig werd overfloersd. Ook aan zijn betuigingen ging Leonid achteloos voorbij. De brave man, die nochtans zijn onmiddellijke overste was, zei hem dat hij bij het episcopaat zou aandringen om de zielezorg van deze parochie na zijn dood aan Leonid over te dragen.

Deze belofte trof Leonid als een wespensteek, en het wangedrocht der ambitie stak zijn drakenhoofd in hem op. Met een scherpen kreet was hij van den onthutsten priester weggerend, en wierp de ruwhouten deur van zijn kamertje dicht dat zij natrilde in haar hengsels. Dagenlang weerstond hij de aanvallen der eerzucht, die haar travesti onkennelijk onder bewustzijnsvormen binnen zijn verbeelding dreef. Hoe had hij verkozen, dat zich de heimelijke bekoring met open vizier tegenover hem opstelde, om recht op haar af te kunnen gaan en ze neer te wringen! Maar als een onvatbare smetstof sijpelde zij door, onthulde hem kathedraalgewelven en kardinaalspurper. Hij lag neer in bang gebed en aanriep den Heiland, dit praalvizioen, dat onder de attributen van het rituaal de laagste streefzucht van den opkomeling vermomde, uit zijn oogappel weg te rukken. Hij onderwierp zich aan vrijwillige vasten, bracht lange nachtwaken door voor den stroeven Kruislievenheer en huilde zijn nood klagelijk door de stilte. Als de dageraad zijn zilverzoom hechtte aan de nachtverlaten dingen, had de grove

waskaars al haar tranen uitgeschreid en viel Leonid gebroken in een korten koortsslaap. Het klokje voor de vroegmis beierde hem wakker. Toen hij onder het geribde koorhemd en kazuivel naar het altaar trad had de nederigheid als een boetgezant zijn trekken opgeklaard. De bekoorlijke aanvechting was geweken. De blijheid, een simpele werkman te zijn die wegzinkt in den schaduw van de blanke baziliek die hij hielp optrekken, was over hem weergekomen en de teniptatie werd door het oppermachtig hooglied der Godsonderdanigheid overstemd.

Toen hij zich wendde naar de kerkbeuk toe met het sakramenteele Dominus vobiscum zag hij de strakke gezichten in onbezield gemurmel.

Eens toen hij het zomerland doorliep, deed hij een vreemde ontmoeting. Hem toewaarts kwam een nog jonge vrouw, de haren in den wind, die haar losse kleederen dwong tot grillig spel. Haar oogen waren gitkernen vol diepe geschitter en er was tarting in het cancan harer heupen.

Er sloeg tusschen beiden één blik waarin twee werelden samenwentelden. Myra Passiflor, de flodderdel van het dorp, het lustgewillig kermislief van beschonken stalknechten gluurde schuin naar de grauwe gestalte die op haar weg verscheen. Zij at achteloos haar handvol woudbessen. Leonids blik doorspeerde haar. Instinctief doorpegelde hij

haar brutale kijkers waar fluorescens wierdiepten van zonden overflikkerde.

Een oogslag had volstaan om hem de zekerheid te geven dat deze vrouw de veilheid met behagen droeg. Hij hoorde haar een brutaal aria fluiten. Toen Leonid zich omwendde zag hij hoe zij de heuvelhelling doelloos beklom, en uit kortswijl bloemen afrukte om ze verstrooid te verschrompelen en hun bladeren in den wind te werpen.

Terug in de pastorij vroeg hij den priester om inlichtingen, en gaf een omstandige persoonsbeschrijving. De oude priester trilde op zijn gestoelte.

- 'Dat meisje is de pest van het dorp!' sprak hij verontwaardigd. 'Zij lokt de mans van hun akkers en vemietigt den vrede der gezinnen. Het is een prooi voor Satan!' En een verontruste plooi bleef zijn voorhoofd merkteekenen zoolang het gesprek rond Myra omliep. Priester Gospodar bleef peinzaam voor zich uitstaren. En plots, wierp de hand van God een lichtspies door zijn verinnigd denken. Meteen stond het gestelde doel vuurvast in zijn harden wil gebrand. Hij zou uitgaan tot deze zondares en voor haar de inluider zijn van het boetgetij. Hij wist: het werd een titanische worsteling met den gevallen engel, die haar onder zijn schaduwvlerken meevoerde naar het rijk waar alle hoop vliedt. Daartegenover zou hij stellen de louterende kracht van het excelsior,

de arme geslachtofferde aan den giergreep ontrukken en in triomstijging ontheffen naar genadesferen waar het serafenkoor de weergevonden ziel met een duizendstemmig feestlargo tot Allerhogen zou inleiden. Hij borg zijn voornemen diep in zich en zijn zwijgen sloeg daarrond een heilig schrijn. Hij voelde de gegeven kracht in hem gedijen, rijpen, tot haar klaartekern in het jubelend reddingswoord zou opensprankelen. De laatste wand van de kerk kermde nu onder zijn houweel. Leproosvlekken rukte hij uit den steen. Waar afstootelijke schimmelgroei den muur aanvrat en het oog der velen zich onbehagelijk naar het vergeelde missel afwendde, zou hij het wonder wekken. Hij vervuilde in brokkelkalk en mortelklonters. Bitse puntsteen drong in zijn vleesch, en reet schrammenschrift door zijn geheiligde handen. Hij zegende de pijn, die zijn vingeren ontwrichtte en zag zijn bloed de ruine tot een wonderlijk kleinood verstollen. De laatste kartelsteen brak weg. Midden de ontmantelde nis lichtte een polychroom Madonnabeeld op. En zie, met het opendwingen van den tooverwand kreeg de lichtspeling door de kleurramen van de hoogbeuk haar teere samenvloeiing. Waar de zonnestralen voorheen in kwistige plassen op den muur neerstortten, weefden zij thans met den gouden gloed, die van het nisbeeld uitstraalde, een blond rag van hemelzoet en wonderwonne. In het saamstroomen

van den lichtval uit het kerkschip en het mededoogen van de milde moedermaagd hervond de tempel de overaardsche klaarte van zijn Godoffer. Hosannah sloeg rond de stugge kapiteelen en er ontstond een hoogzang uit de eens vereenzaamde kultusdingen, die nu stofontstegen hun verhemeld smeltlied hadden hervonden.

Nu wist Leonid het groote oogenblik aangebroken. Gesloten en stug, onverzoenlijk en scherp trok hij naar de stulp waar Myra zich ophield. Vlak in de buurt hoorde hij het mallooterige gezwets van een groep leemkruiers, dat in een demper doofde op zijn doortocht.

Myra's schuilplaats vond hij ledig. Hij wierp een rondblik, langs de onoogelijke wanden, het gebarsten stuk spiegel dat hing boven een onbeschrijfelijke kommode, waarop gedeukte blikjes een stank verspreiden, die deed terugdeinzen. Een hinkstoel en een doorgerotte matras volledigden den inboedel. Flitssnel doorkliefde een voorgevoel Leonids brein. Het gedrag der leemkruiers, de verlaten hut... Met Myra moest iets aan den gang zijn, en hij wist zich op tijd gezonden. Hij versnelde den stap door de late clairière, waar verborgen vogels zoet en stil hun triller vooisden. Liep naar den boschrand. Daar opende zich het uitzicht op de ven. Hij zag Myra in den zomppoel neerstorten en hoorde de vieze aanzuiging van het slijk, dat zich vastkwalde aan

haar gebaren. Bij tijds kon hij haar bij de mouw grijpen, en na een korte worsteling, terwijl haar wanhoop ten hemel kreet, kon hij haar uit de meersch opdreggen. Hij tilde de kleine gestalte op, zij had middelerwijl alle bezinning verloren en uit haar wimpers zwaluwde onrust weg en bracht haar naar de hut. Hij wiesch zorgzaam de slijksporen van haar wezen, en omwikkelde Myra met het morsige deken. Doodelijke vaalheid had haar gelaat overtogen. Hij voelde den polsslag snel en onregelmatig, bleef tot bij nachtval aan de sponde geknield en beluisterde haar ademhaling. In hoogkoorts ontwaakte Myra, stamelde ijlwoorden, werd onrustig en wentelde haar leden als een opgejaagd dier. Leonid bleef haar voorhoofd betten tot laat in den nacht. Dan legde moeheid een looden zoen op haar oogleden, en zij viel in diepen sluimer. Stil verwijderde zich Leonid, draaide den sleutel in het roestslot en stak hem op zak.

's Anderdaags wijdde Leonid zijn eerste uur aan de zieke. Hij vond ze met verdwaasde oogen. In halfbegrijpen wendde zij het hoofd naar hem toe, murmelde wat dankwoorden om zijn zorgen. Wonderlijk mild voelde priester Gospodar zijn hart verteederen. Erbarmen lokte hem naar een gemakkelijke oplossing van het geval. Maar hij stootte de weeke Caritas, het tranerige mededoogen der vergiffenis van zich af. Het zou niet gezegd worden,

dat hij dit wezen van de zelfmoord redde, opdat het zich weer met besmeurde ziel in den verdorven zondekolk wentelen zou. Klagelijk vertelde Myra, dat de leemkruiers haar op den weg hadden vastgescharreld en grofweg wilden overgaan tot een verkrachting in serie. Zij had hun ruwe handen langs haar lichaam gevoeld maar kon in een onbewaakt oogenblik ontsnappen. Toen stond zij, boordevol walg, en de zoete fleemstem van den Dood had haar gelokt naar het ven. Leonid gebood haar te biechten. Het hoogrood der schaamte kleurde haar koon en zij verborg het gelaat in de handen.

- 'Dat niet! Dat niet!' riep zij verwilderd en ontzind. Hij dwong haar tot den knieval en herhaalde kalm: - 'Gij zult biechten!'

Toen las zij haar verdwarrelde gedachten saam en ving aan met haar beweenlijk laag verhaal. Aan al de bekoringen van den Venusdienst had zij gehoor gegeven, geen perverse vleeschdrift of zij had eraan geofferd. Ontzetting sloeg Leonid bij het aanhooren van dit zondeleven. Walg sloeg hem naar de strot. Toen zij haar belijdenis had beeindigd sprak hij traag:

- 'Voor alle bedrukten is er heul en troost. Maar dan eerst zal de hemelsche genade over U neerkomen als gij dit verworden lichaam vrijkoopt van de zonde. Het zal een boetgang zijn

van derven en kastijding. Gij zult de tuchtroe slaan aan dit rebelsche vleesch, dat U doen vieren heeft de bruiloft met den booze. Aanroep God dat hij den vloek van U ontheffen moge.'

Dagelijks bracht hij Myra zijn bezoek en hielp den heilweg voor haar afbakenen. In het dorp gingen de tongen aan 't roeren over deze bestendige samenkomsten. In de herberg werd over de voor het minst verdachte belangstelling van priester Gospodar voor deze hetaere gebazeld. De rationalisten, vertegenwoordigd door den apotheker, smaalden op de geloofsijver van dezen hoerenapostel. De onderpastoor zou het toch niet in zijn hoofd halen deze slons naar de bidbank te leiden? Deed hij het toch, dan kon geen treffelijk mensch ooit nog een voet in de kerk zetten.

De schijnvromen sidderden van Tartufferie. Leonid kwam deze agitatie ter oore. En hoog laaide zijn verachting voor deze farizeërs die hun vroomheid angstvallig afmaten aan den boni die de kerk als curiosum wekelijks in hun tooglade naliet. Hij zag de leepe geslepenheid in hun hondsblikken, toen zij zich voor de borst sloegen en de hostie tot zich namen als een inkomticket voor het hemelrijk. Voor hen was de biecht een rappe belijdenis, die ipso facto zuivert, als een geperfectionneerd soort vacuum cleaner. Hoe anders had Myra haar berouw betoond! Dagenlang weigerde

zij voedsel. Met een spanriem waarop zij hoefnagels had bevestigd, sloeg zij haar leden aan wonden. Het zielewelzijn kocht zij met de versterving van haar lichaam.

Over het land tampte het kerkklokje voor de hoogmis. De kerk liep vol en ruischte van gefezel over het onbegrijpelijk gedrag van den onderpastoor. Even vóór het Confiteor verscheen priester Gospodar in den middengang. Hij leidde Myra bij de hand. Zij rilde wasbleek. De gluipers kruisigden haar op hun booze blikken, en wendden zich in verachting van haar af.

Leonid bracht ze tot vóór het hoogaltaar en bereidde een stoel voor haar gebed. De notaris, op zijn fluweelzitje daarnaast, protesteerde luidop, en als gaf hij het sein, zoo ging een vijandig gemompel uit de rijen op. Hij schoot op den notaris toe en siste: - ‘Eruit!’ en toen de verblufte man treuzelde herhaalde hij terwijl zijn vuisten samenklemden: - ‘Eruit!’ De notaris haalde de schouders op en schoorvoette naar den uitgang.

Het rinkelbelletje van den diaken klonk. Leonid sloeg een kruis en zei aan het gebogen hoofd van Myra: - ‘Uw Magdalenatijd is aangebroken!’

De mis begon.

Enkele dagen later liep op de pastorij een herderlijk schrijven binnen. Krachtens beschikking van een grijze eminentie werd priester Gospodar naar het hooggebergte verplaatst.

Hoofdstuk X.
Marschrichting.

Op de volgende bijeenkomst van de ‘Telluristen’, zoo werd de nieuwe groepeering gedoopt naar het credo van haar aanhangers, die de Aarde als eenig vaderland erkenden, beijverde zich Boris een eenheidsfront op te trekken, dat over alle wijsgeerige schakkeeringen heen, toch in de onvoorwaardelijke ontwapeningsbeweging haar bindstof vond.

De zaal bood een zeer heteroclieten aanblik. Er waren heetgebakerde studenten, die hun Sturm und Drang met de puberteit vermengden, desperados in wier oogen een ultieme genster opflonkerde vóór de algeheele instorting, heilslegerpropagandisten, oudstrijders, zeer leelijke intellektueele monsters van blauwkousen, in den dubbelzin van het woord en dan de grauwe anonieme menigte, het janhagel.

Sleepgezang zeurde langs de klatergoudpilasters, als het bestuur zijn intrede deed. De veiligheidsdienst zat op vinkenslag en had zijn uitdagingsagenten planmatig in het gehoor opgesteld. Vanaf den aanvang der spreekbeurten verried zich de zaal-

stemming als uitermate woelig, en aangezien Boris vreesde zijn werk door herrieschoppers te zien kelderen kwam hij op den gelukkigen inval de meeting tegensprekelijk te verklaren. Alhoewel af en toe een tusschenwerping van de galerij neerketste kon de dagorde toch in de voorgenomen rangorde worden afgehandeld.

Het programma der Telluristen, aldus de woordvoerders, was, wars van de gevestigde orde en het maatschappelijk gezag dat geprostitueerd was aan klasseprivilegies en grootfinantie, de leidsels van de bewindvoering te veroveren door de herauten van den Geest. Sedert eeuwen werd aan den Geest de medezeggingschap in de menschelijke lotsbestemming ontkend en kon de kultuur zich enkel ontwikkelen in de buitenissige sfeer van het bovenzinnelijke. Het moest nu eenmaal uit zijn met de nevenzijdige verdorring van het denken, dat zich enkel buiten de verschijnselwereld kon uitstrekken, en waarmee geen enkel raakpunt werd aangelegd.

Tegenover de gelijkvloersche stofmoraal stonden nu de spiritualisten, die de imponderabilia van hooger Zijn vormvast in de ervaarbare menschenheimat wilden overplanten.

Een meerderheidssocialist, blijkbaar afgezonden door zijn reformistisch gezinden minister, prees den parlementairen weg aan. Niet omdat hij grondwettelijk is, betoogde hij, maar omdat hij de mogelijk-

heden eener mislukking tot het minimum herleidt. Op het politiek schaakbord, symboliseerde hij sportief, mag geen zet geplaatst worden, die den tegenstrever zou toelaten het spel te winnen. Door de noyauteering van het kapitalism, heette het verder, valt dit wormstekig kraam vanzelf in mekaar, en meteen hebben wij door onze bezonnen en doordachte politieke methode de nieuwe wereldorde gegrondvest.

Zijn mond stond scheef van kompromissen; Boris voelde instinctief dat hier een opportunistische kat uit den boom kijker aan het woord was, wien het erom te doen was, door het aanprijzen der ministerieele deelname van de socialisten aan de regeering, in deze vergadering een bliksemafleider op te stellen, die de instinkten zou aanzuigen en onder den grond voeren. Zijn wederwoord was afdoend. Hij beklemtoonde de valsche waarheid van deze boerenbedrogsofistiek. Het water loopt naar zee, begon hij zijn repliek. Wij zijn als het water en volgen onze bedding van de bron naar de monding. Wat is het socialistisch reformism? Ziehier. Het water dat zeewaarts afvloeit kan wel eens wild worden. Daarom redeneeren de kapitalisten: laat ons voor de sociaaldemokratie een kalm kanaalstelsel aanleggen, waar de wilde vloedgolf zich ontrimpelt. Intusschen hebben wij al den tijd om een stuwdam op te trekken. Laat het dan maar hooge

tij worden. Hoeveel jeugdrevolutionnairen die eens met hun slagvloot den stroom wilden afvaren, zijn later ingescheept op de slijkerige mosselschuiten der politiek, die nu in een vergeten baai liggen te rotten? Zij waren bij hun vertrek de Conquistadors naar zee. Bij hun aankomst zijn zij mislukte mariniers, die kinderlijk lispelen: Vaar mijn bootje, en voortschipperen. Geachte vergadering, aan U de keus. Hoe werpen wij het roer? Naar zee of naar het politiek moeras, waar zwammen woekeren in troebel water?

Naar zee! klonk het duizendstemmig en aan de toejuichingen kwam geen einde.

Bij den uitgang wachtte de sociaaldemokraat, wiens scharlaken vlag een bleekroze was geworden, den held van den avond op. Hij ving aan, Boris pluimstrijkerig om zijn oratorisch sukses geluk te te wenschen. Maar nu het hem niet gelukt was de politieke ruggegraatloosheid van zijn opdrachtgevers theoretisch te verrechtvaardigen, wou hij toch een uiterste poging inspannen, om de rechte gedragslijn van Boris Gospodar tot een zigzag af te brokkelen. Hij begon met een beroep op de gesloten solidariteit van de arbeidersmassa, waarin Boris nu de splijtzwam ging drijven. Boris aanhoorde hem verstrooid en speelde achteloos met het sierlijke bristolkaartje dat de vreemdeling hem had gereikt, om zich voor te stellen. Boris antwoordde:

- ‘U is de dagbladschrijver niet?’

- ‘Nee maar hoe U dat raadt!’

- ‘Makkelijk genoeg. Gefeliciteerd om uw kunst en vliegwerk. U is een zeldzaam ekwilibrist op de slappe koord. Maar ik loop er niet zoo maar in.’

- ‘Och kom!’ deed de tienstuiversgast joviaal. ‘Uw wantrouwen is absoluut dwaas, U permitteert? Wat meent U te kunnen bereiken met een handvol proselyten, die naar goren kost ruiken en kauwen op pruimtabak? Praats genoeg, maar als er klappen vallen verschuilen ze zich bij meneer Hazenhart!’

- ‘Ze zijn U anders toch niet sympathiek naar ik hoor’ deed Boris met een prikje.

- ‘Daar hebben we den aap uit de mouw’ probeerde de gazettier het gesprek te redden. ‘U meent dat we lafbekken zijn, en dat ons verantwoordelijkheidsgevoel er schuw van is de sociaalhervorming met één slag door te zetten. Ik zeg U ronduit: Ik die een overtuigd marxist ben, zou momentaan de integrale inlossing van ons ideaal zeer betreuren!’

- ‘Daarom remt U op tijd en stond als de vaart versnelt. Heusch uw karretje is fijn opgetuigd. Een boogscheut voorwaarts en dan weer een boogscheut machine arrière. Als de balans wordt gemaakt beteekent dat nul, maar iets kan

toch niet worden ontkend: er is beweging!'

- 'U zal toch niet beweren dat de massa die wij voor het gemeenschapsideaal in het gelid hebben gekregen, niet reusachtig aanzwelt?' vroeg de libellist krachtbewust.

- 'Welnee. Maar dat heeft heelemaal niets te beteekenen. Het pozitief gewin is nihil. U prostitueert het doel aan de middelen. En bij wat ik me voorneem te verrichten loopt het processus precies andersom. Ik richt de middelen naar het doel! Mijn opperste wensch is, dat de beweging waar ik me voorspan, door het bereiken van haar doel zichzelf zoohaast mogelijk overbodig maakt en opheft ipso facto. Bij U is het averechts. U verdaagt zoolang mogelijk de verwezenlijking van uw oogmerken om de beweging te voeden. Laat mij bekennen; een heel merkwaardig standpunt!'

- 'Ja maar iets blijft bestendig in ons werkzaam: het geloof dat onze daden adelt. Stilletjes krijgen wij in heel het bedrijfsleven vasten voet. Wij zijn geen losbollen, die er in een vlaag van hooggestemd enthousiasm op losstormen. Maar bezonnen pioniers. Rome werd niet op één dag gebouwd en U meent toch niet dat de nieuwe wereldorde de huidige kan opvolgen zooals de dag den nacht. Dat is valsche geestesdrijverij!'

De discussie ging de hoogte in.

- ‘Valsche geestesdrijverij?’ hernam Boris met een raaktreffer. ‘Nee het is beter de geestdrift op een klein vlammetje te zetten, nietwaar? Ik zal U zeggen waar de demagogen zitten. Wie schreef de leuze voor algemeene ontwapening in zijn blazoen, om ze vierkant te verraden door de stemming van oorlogscredieten, nog voor de haan had gekraaid! Wie verruilde tegen de gouvernementeele deelname en een ministersteek het heele sociaaldemocratische programma? Wie ontpopte zich tot stille vennoot van de grootindustrie door te gedoogen dat de rechtvaardige loonactie van het proletariaat door stakingbrekers in de kiem werd gestikt? Waar bleef toen de invloed van uw ministers? Zij hebben gezwegen als karpers, de mondhelden die blij zijn met de rol van gedienstigheid als huurkoetsier op de gouvernementeele huifkar. Ziehier het alpha en omega van de hedendaagsche werkliedenpartij: kiesvee ronselen en de parvenupozitie op het fluweelen zitje handhaven. Al de rest is dwaalleer. Zand in de oogen!’

Nog was de gazettier niet in zijn laatste stelling teruggedrongen. De opdracht moest kost wat kost worden vervuld. Boris moest ingepikt worden met het lokaas ergens vakbondsekretaris te worden, en hem te konfijten in een betrekking waar hij den muilkorf zou moeten aanbinden om den broode. Op

hem kad het staatssocialism zijn geduchtsten obscurantist afgezonden om hem te lijmen en zijn polemische kracht te breken.

- ‘Uw zinspelingen zijn te grievend voor onze leiders, dan dat ik niet pogen zou hun ongegrondheid te bewijzen’ zoo ondernam de pennyliner zijn laatsten aanval. ‘Staar U toch niet blind op een grootsch ideaal, maar onderzoek de pragmatische middelen om het waar te maken, om het uit het rijk der hersenschimmen te laten neerdalen in de realiteit van alle dagen. Kan onzen leiders een bondgenootschap met de bourgeoisie en een kapitulatie voor haar worden voorgeworpen? Is de soldaat die zich waagt binnen de vijandelijke stelling daarom een deserteur. Welnee, het kan een verkenner zijn!’

- ‘Top’ zei Boris, ‘Deserteur of verkenner. Maar de laatste veronderstelling is voor uw hoofdman eerder gevleid. Want nauwelijks dreigt de vijand wat loos poeder af te schieten of de verkenner roept Kameraad en wordt deserteur.’

- ‘U vergeet dat de politiek een netwerk van mogelijkheden is, waaruit men den rooden draad moet lichten, het snoer van Ariadne!’

- ‘Zeer utilitair, dit snoer van Ariadne. Tweeerlei gebruiksaanwijzing: het doet dienst als worgkoord voor de bestreving van uw medestanders, en politieke kermiskwakzalvers spannen

het uit om er een piroeet op te slaan die de galerij verbluft. Wie zijn de toeschouwers? De kinderen van de rekening. Nee, ik zal nooit streelen langs het dubbele voorhoofd der politiek' voleindede Boris.

- 'U is nog groen, mijn waarde partijmanitoe in spe. Maar het zal niet lang aanloopen of U zwenkt weer bij. Allen is het 200 vergaan. Eerst springbussen van geestdrift, daarna hardnekkig lijf aan lijf om de idee te doen zegevieren. U verkeert nog in de vulkanische periode. U lijdt aan roode koorts. Dat moet zijn tijd hebben. Onze politieke strijdwijs is onfeilbaar. Wij noyauteeren de kapitalistische zijnsorde obstinaat als mollen. Marx zelf betoogde toch, dat het kapitalism de moeder is van het socialism en het in zijn schoot draagt.'

- 'Ik geloof dat U veel van moeder houdt niet waar?' vroeg Boris oolijk.

- 'Teveel gekheid, my dear. Weest gerust, moeder zal sterven. Wij ondergraven het gansche ekonomische bedrijfsleven door onze vakbondpolitiek en cooperatieve werking. Vooral geen overijling. Wij doen stil voort en houde onze beginselen in onzen binnenzak!'

- 'Juist, veilig geborgen naast de zeer kapitalistische aandeelen van de "Arbeidersbank" Kwalijker gezelschap is moeilijker uit te denken.

Keer uw zakken binnenste buiten zeer achtbare staatssocialist. Knollen zijn geen citroenen!'

- 'Tegen balsturigbeid is niet op te redeneeren' zoo dekte de natgeregende pamfletschrijver zijn aftocht. Hij tikte even aan zijn hoedrand en sprong op de trem.

Boris had aan dit steekspel pret beleefd. Het feit alleen, dat een afgezant der oppermachtige sociaaldemokratische partij zich gewaardigde met een alleenling als hij te komen onderhandelen, bewees zonneklaar dat de partijleiders der eeuwige voltefacisten (zoo doopte Boris de democratie om haar van de fascisten te onderscheiden) zijn optreden als een veeg teeken voor de toekomst beschouwde. Hij besefte duidelijk dat zijn woord had ingeslagen bij den extremen linkervleugel van het zoo bontkleurig gemitigeerde proletenleger, waarvoor hij hoopte een keerpunt in de politieke orienteering aan te leggen. Waren zij voor zijn aktie onbekommerd, dan hadden zij hem onverlet gelaten als een machtelooze duisterling, die wat losse woorden in den wind werpt, maar toch de verebbing van het politiek getij niet naar den springvloed kan keeren. De waakhonden van het kapitalism waren met razernij geslagen, en lang zou het niet aanloopen of zij zouden hun gebit toonen.

Nog stond de verstompte massa, die zich blind staarde op uitsluitelijk vegetatieve doeleinden, aan

hun zijde. Maar weldra zouden zij de valsche herders, de leepe chirurgen van de open wonde van zich wegstooten, om hun krachten vol overgave en zelofpoffering te wijden aan de herrijzenis van een edeler menschheid waarnaast de stoffelijke, ook de geestelijke goederen toegankelijk zouden zijn voor eenieder. De volstrekte gelijkberechting van alle aardelingen in het aanschijn der almogendheid bleef nu niet langer een chimaera voor princieprijderij. Van het integrale marxism week Boris in zoover af, dat hij zijn regeneratiezending niet opvatte als een maatschappelijk experiment uit intellektueel kortswijl, maar een ethische norm had ingeschakeld, die de richtkern was voor al zijn bestrevingen. Geen cerebrale proefondervindelijkheid, maar alomvademend eudemonism. Het algevoel dat trilt in de geringste kruiden en uitwentelt langs weidsche kosmosruimten was over hem vaardig geworden. Hij voelde zich niet langer gevankelijk omsloten door het kleinlingwereldje van vluchtige sensaties, maar zijn vermilderd wezen bloeide duizendvormig open in de omwereld en zong naar het overaardsche. Hij, de stugge, verkluizenaarde twijfelaar, ervoer als een volheerlijke realiteit de interpenetratie van alle dingen onder den lichtzoen der sterren. De laatste slagboomen vielen en voor hem lag de open weg, die dorpen en steden als een lichtguirlande reeg door den nacht en aan doomhorizonnen over-

ging in den handpalm van den Heer. Hij droeg de wereld op zijn hand, en hooggestemd jubelde het credo in hem open, dat hij met het enkele liefdewoord der kerstening het aanschijn van al wat aardsch was en volkomen, een hemelheerlijke toekomst kon toewenden.

Geen grens meer was tusschen hem en den bootsmaat, die, van de lange omvaart weer, den leest van zijn stille geliefde met evangelisch gebaar omvatte en ze leidde door het mysterie van den avond. Boven hem zong het geboomte zijn wonderzoete schemerharmonie en als hun hoofden naar elkander neigden, spitsboogde daar het gewelf, dat werelden kan schragen.

Boris had zich verlaat langs de nachtelijke dreef die de verstilde stad omgordelde in dit onwezenlijk uur. Schaarsche wandelaars verschimden op het omdoomde land. Er was de hooge ernst van populieren, de ritsel van een late vlerkslag.

Nooit was Boris dien kant uitgewandeld. Maar zoo overwinbaar was de zachtheid die zijn schreden derwaarts leidde, dat hij zelfs niet overdacht hoe hij straks den thuisweg zou weervinden. Hij doorwandelde het peiselijk nachtgebeuren als een vreemdeling, ver en vriendverwant toch. Plots stond hij voor een berg vol sluimerzwaar gebloemt, waarvan de geur zwoel uitademde. Wat maanklaarte

weefde haar vool matblauw, een vale sluiersliert, fantasmasleep onvatbaar en alomaanwezig.

Op een bordje bij den weg, boven het klimophekken las hij ‘Kweekerij’. Reeds wou hij voorbijgaan toen opeens het valluikje in de deur van het schaduwzwaar gebouw openklapte en op de dunne lichtstraal een curieuse stem naar hem toegleed die riep: ‘Ho! Hello!’ Dan verscheen aan het raam een dwergig oudmannetjesgelaat onder een pinnemuts en het klonk - ‘Kom toch binnen late gast! Kom binnen!’

De verrassing om dit vreemd vertoon had Boris zoo bevangen dat hij reeds langs den deurkier was binnengeslibberd vooraleer hij zich ten volle rekenschap gaf over wat gebeurde. Op een hinnikend hihihihi onthaalde hem de glundere ouderling. Hij droeg een zijden kamerrok waarvan de kwast om de trippelmaat van zijn ommuilde voetjes meebengelde. De stem siste stilletjes.

- ‘Ja’ begon de grijsaard in kaboutergedaante. Er was een tijd dat ik stoom kon afblazen, maar de jaren hebben mijn geluid gebleekt. Ik heb nog twee tanden behouden, maar troost U mijn waarde, het zijn wijsheidstanden en ze zitten diep in mijn bekkeneel. Leg uw mantel af jongeling en wees zoo goed me te volgen!’ -

Door den lagen gang ging Boris hem achterna.

Hij kon niet zeggen vanwaar het licht kwam maar overal hing de koele schijn van een ijspaleis.

- ‘Ik krijg te zelden bezoek, dan dat ik U niet al de eer zou betuigen aan zulk een vriendelijken gast verschuldigd. Ach velen gaan langs mijn raam op den open weg en laten mijn bloembergen weigerig liggen. Er was een tijd dat ik in de stad leefde hoog op een wolkenkrabber. Maar het gelaat van velen is gekneed uit de klei van het algemeene. Daarom zet ik liever mijn opzoekingen naar de authentieken ideaalmensch voort hier in mijn ondergrond. Nog een toets en mijn homunculus van heiligheid is klaar.’

Boris had een schuw gebaar. De flikkeroogjes van het dwergje glunderden over zijn hoornbril.

- ‘O vrees niets slanke efeeb!’ deed hij pedant gemaniereerd. ‘Ik zal je niet leiden naar een sabbath op Walpurgisnacht of naar het voorgeborchte der hel. Trouwens vergeleken bij de aarde is de hel een hemel. Geloof mij, Satan is verhuisd. De hel hangt te huur. Lucifer wandelt onder de menschen en als ik zoo zeggen mag, ook in de menschen. Zijn solferstaart wordt gebruikt als kanonborstel.’

Het ijs was gebroken. Boris proestte het uit.

- ‘De voorstelling is voor het minst origineel’ waagde hij, in het midden, maar de mond van den

babbelzieken ouderling ging aan 't ratelen als een tatermolen.

- ‘Origineel?’ de pantoffelfilozoof nam het kwalifikatief op zijn kracht. ‘Al wat niet klopt met jullie bevattelijken rompslomp van alle dagen heeten jullie origineel.’ smaalde hij. Wie gelooft nog aan de intellektualiteit ad usum populi? Bleekneuzen en middelmatisten. De sociologie, die matrone met haar kleed van statistieken en in de handen het kruidje roer mij niet der ethiek, is een floddermoer voor misiukte estheten. Waar zij niet vermochten, de sublimeering van hun fijnnervigste sensaties naar de zeldzame vervoering op te drijven, vleien zij zich aan den breeden boezem van het gemeenschapsideaal dat hen meewiegt met slaapliedekens over Moeder Aarde, waaronder hun talent wegsnorkt. Zij steken de hand aan het vliegwiel der dagen en draaien mesjogge, hopeloos uit het Noorden. Het is trouwens een dankbare uitkomst: voor similikunstenaars die duizelen op den tocht naar ongerepte hoogten is de vaste grond een stevig platform. Kunst een gebruiksaanwijzing voor den modelmensch onder motto: ‘Would be’.

- ‘Toch ben ik het met U oneens’ verstoutte zich Boris. ‘Kunst als uiting van den Geest heeft voor opperste roeping; Dienen!’

- ‘Prachtig jonge man, prachtig! De muze

krijgt een boezelaar aan. Als de wereldkeuken aan gruizelmenten valt mag zij den vloer dweilen. De Akademie der onsterfelijken wordt een propagandabureau. De kunst komt in omloop als eed huishoudartikel in het bereik van alle beurzen.'

- 'Laat mij u opmerken' weervoer Boris dat het opvallend is hoe de kunstenaars van thans als op unisono de nadering van het heilsrijk over de wereld verkondigen. Vroeger lag het creatief vermogen van den artist als een onnut speeltuig aan de wilgen. Uit verveling of uit autogobism greep hij in de snaren. Nu zingt hij mee in het duizendstemmig koor der energieën die de wereld heffen naar een hooger menschelijkheid.'

- 'Hoogere menschelijkheid? Dat hangt af van den gezichtshoek. De kwestie van niveau is in se zeer betrekkelijk. Voor den man uit het dal is een heuvel, hoe gering ook de tooverberg. Voor den skilooper door eeuwige sneeuw blijft het een molshoop. De missionaris die een negerij leert lezen, zet een hooge borst om wat hij noemt zijn beschavingswerk. Geef daarom het alfabet azielrecht binnen de kulturen. Nee, de kunstenaar zal zich afzonderen uit tijd en ruimte, de fenomentaliteit en haar realistische schijngestalten laat hem koud. En wat uw opmerking betreft over de humanitaire lyriek van onze dagen, een goeden raad. Lees de tijdzangen rond de fransche revo-

lutie, om een historisch feit aan te halen dat dichtbij ligt. Immers wat is een eeuw in de wereldgeschiedenis? Laat ons breed zijn, en zeggen, één oogknip van den Heer, of zoo je wilt, één stofkorreltje in den zandlooper van Kronos. Welnu, als je dat herleest hoor je net stemmen van voor den zondvloed. Daarmee is precies de waarde van zulke epochekunst bepaald naar wezen en gehalte. Nu jij!'

- 'U is een naneef der individualisten, een zeer late naneef!' riposteerde Boris.

- 'Als dat een weerlegging is moet ik mijn hoofdkussen niet eens opschudden' hernam onverstoorbaar de zonderling. 'Als U mijn stoffelijk leven situeeren wil, ziehier: Ik ben geboren precies in het jaar nul van mijn tijdrekening. En wij schrijven 87. Maar wat raaskal ik verder? Ik zou U immers mijn instelling laten bezichtigen! Tot dusver genoot niemand het zeldzame voorrecht er een stap te zetten. Voor U wil ik een uitzondering maken, omdat U meent dat biologie en ethiek een geestelijke bruiloft kunnen aangaan, waarvan de lyriek het vruchtprodukt wordt. Hier hebt U de vergassingskamer. Daar komt, door een dispositief van mijn vinding, de bezoeker los van alle aardsche indrukken voor hij naar het arcanum van mijn kunstkultus ingaat.'

Voor Boris stond een tuig van vreemdsoortige

mechanica: ventilatoren, kamwielen, drijfriemen en hefboomen warrelig aan elkaar geklonken.

- 'De invloed van dit tuig diffuseert alle reaalbeelden en roeit ze uit, zoowel in de herinnering als in het onderbewustzijn, zoodat geen spoor den patient nog bijblijft. Mechanische aanpassing bij psychiatrische experimenten' verduidelijkte de zegsman. Met een duimduw op een toetsenbord bracht hij het gevaarte aan 't rollen. Er was de plotse slag van trommelmolens, het stage gegons van windschroeven en vliegwielen.

- 'Mogelijk werkt uw uitvinding probaat. Maar dan ben ik geen goed medium' ironiseerde Boris.

- 'Als U tien jaar in deze kamer sleet zou U anders redeneeren' wijsneusde zijn geleider.

- 'Hemelja, tien jaar. Dan is er kans dat geen indruk van buiten nog bij me zou oprispen!' opperde Boris.

De grijsaard aanvaardde den dubbelzin van dit gezegde als een kompliment aan zijn adres en besloot zelfgenoegzaam:

- 'Net wat ik zei! Hier in den zijvleugel van het gebouw hebt U de 'Diakenie der Droomen' en daarachter ligt de 'Sterfput der Idealen'.

Een potsierlijk panopticum werd zichtbaar. Onder asschig licht stonden daar de groote hervormersfiguren uit de wereldgeschiedenis in waspopre-

produktie. De trits liep over Plato, Kristus, Thomas Morus, Robespierre, St Just, Napoleon, Bebel, Karl Marx, Generaal Booth en Lenin. Boris herkende ze aan hun natuurgetrouw nagebootste wezenstrekken. Allen staken in het schalieblauwe pak van diakeniemannetjes.

- 'Over tien jaar zal ik hier andermaal groote schoonmaak houden' sprak hoogernstig de grijsaard. 'Ik voorzie dat ik Plato, Robespierre, St. Just, Napoleon, Bebel, Karl Marx en Lenin alvast zal kunnen overbrengen naar den "Sterfput der Idealen". Alle teekenen in het tijdsgebeuren duiden op hun hopeloos verval. Immers, het ideaaldenken, gelijkheid, vrijheid, broederlijkheid, imperialism, Quakerpropaganda en Sovietcellen, dat wordt uitmodische rommel. Hun kleederen kunnen dienen voor andere maatschappelijke curiosa.'

Boris' verbazing ging crescendo.

- 'Na tien jaar vergassingskamer komen wij op het sterrenterras, voor een wijl van minstens een kwart eeuw.'

De tuindeur vloog open en in de donkere holte die zich met gitglans afrondde, zag Boris de bloeseming der sterren. Het terras beheerschte de tuintinteling waar de maan wandelde.

- 'Hier heb ik mij beijverd de hemelingen te betrappen, die over oneindigheden heenzweven

en den zang te rooven uit hun eoolsharpen waarop de zomerregen snaren rijgt. Maar ach wij blijven stamelaars voor het wonderwoord.'

Het werd Boris duidelijk dat deze eremijt zeldzame kernen van wijsheid vlocht in het effen snoer van hun gesprek. Maar de schitterkralen gleden hem tusschen de vingeren en rozenkransten een onvatbaar mysterie waarvan de diepere zin Boris ontging. In de afglanzingen van dien komisch vernuftigen geest vermocht Boris niet het middenlicht te ontdekken.

- 'Langs hier alsjeblieft!' riep de verschrompelde grijsaard, die was een Mathusalem in kleinduimpjesgedaante. 'Hier hebt U het lyriek-laboratorium, de geheimstokerij waarvan geen sterveling in het dorre droogland daarbuiten het bestaan vermoedt.'

Een stofferig rommelzoo van distilleerkolven en hevels dook op. Door het blinde glas der fiolen fonkelde vreemde vloeistof. -

- 'Een zeldzaam stuk, een unicum my dear, dit kleine kookgestel. Ik ruil het voor geen schatten!'

Het tuig in kwestie geleek volkomen op soortgelijke spullen in een loodgietersuitstalling.

- 'Het is de likeurketel van Jean des Esseintes' deelde de gids geheimzinnig mee, 'Hierin brouwde J.K. Huysmans' held de roesdrank,

die hem innerlijke symphonieën opriep. Ik maak hydromol uit den honig van mijn broeikasbloemen. Ja mijn bloemen! Op het oogenblik dat de humanitaire godsdienstdillettanten het hemelsch paradijs met de blufbordjes van hun zegenzang openverklaren als een wandelpark voor het grootpubliek, mag ik U het zicht van mijn hovingen niet ontzeggen. De tuin ligt vlak bij de Hallelujastraat.'

Hij schakelde licht in, en voor Boris lagen de serres chaudes plots klaartescherp. Zij boden een wonderbaren aanblik. Veelkleurig gebloemte dat hij niet botanisch identificeeren kon werd uit zijn nachtsluimer opgeschrikt en rees freelrild in schier irreëele majesteit. Barbaarschvreemd plantsoen wild door elkaar gewingerd, ademde zijn zwoelte naar den nachthemel die door de glasdeur zijn sterrenspoor uitstippelde, aeonenoud. Er waren bloemen vol lilalilling, reuzenanemonen in droomrust, scharlaken papavers, maar overal een opgroei die tropenflora evenaarde.

- 'Goede teelaarde!' gaf Boris neutraal toe.

- 'Ach de teelaarde is niks. Kunstmest nog minder.' bedilde de oude man. 'Enkel de kultus, mijn waarde, het dagelijksche wieden en de snoeischaar om onkruid en parasietplanten uit te roeien. Daar ligt het geheim. De grond heeft niks te beteekenen. Poot aardappelen en je krijgt

monsterknobbels. Zooals ik zei, enkel de zorg voor het zeldzame, de behoedzame opkweek van paradijsplanten. Mijn serre is een scheppingsles voor Moeder Natuur.'

- 'Maar plant die bloemen aan den open straatweg in vollen wind en op een oogwenk ligt alles in agonie' zei Boris.

- 'Aan den weg? Ik zal me wel wachten. Daar is de pletzool der pachters, het grachtkroos en de stofwolk. Ook de menschen kwijnen er. In hen dragen ze allen den wondertuin dien ik U liet schouwen. Maar zetten ze eenmaal hun zielevenster open, dan waait het verderf over de heele binnengaarde. Ze zijn alras getroost en planten groenten, d.i. een konsumptieartikel dat je loonend kan uitruilen. Slabladen zijn immers groen en groen doet hopen!'

De metaforische bokkesprongen van zijn geleider lieten Boris perpleks.

- 'Nu is het tijd dit bezoek te beeindigen' sprak de zonderling. 'Voor het slot reserveer ik U mijn meest zienswaard produkt De beeldgeworden poëzie vrouwelijk veraanschouwelijkt. 't Is de fantazie van mijn ouden dag. Och niet meer dan een ledepop, een zemelkreatuur. Ze heeft evenveel van de Muze en Venus als van de Madonna en Putiphar.'

In een kijkkast lag een pralerig opgedirkt manne-

quin, de haren in korenkleur, een gelaat als tandpasta bleekrose.

- ‘Mevrouw Pomposa!’ gekscheerde Boris een gefrigorifieerde mummie?’

- ‘Ik noem ze Volubilis Adamantina en meende dat zij eens het orakel zou napraten. Maar verder dan een gebeeldhouwd sonnet gaat het niet. Zij blijft de schoone slaapster. Ik zal haar wekken!’ Hij sloeg de hand aan den hefboom. De raderen knarstandden. Met korte tikjes bewoog de mannequin het hoofd, de glasoogen ploken open en na een houterige reverentie van hoofd en buste, reciteerde de spreekmachine binnenin met koele maanwoorden een vers van Albert Samain. Het blerrige kinderstemmetje bleef hangen, haperde, zweeg.

- ‘Nog ben ik er niet in gelukt haar de ligging van de caesuur te leeren’ kloeg de ouderling. Maar dat komt in orde. Nu laat ik U uit jonge man. Ik hoop dat U zult antwoorden op het signaal uit mijn leemen toren.’

- ‘Dank U hartelijk voor de wandeling door het diorama. Maar als ik U mijn voorkeur mag bekennen’ sprak Boris ‘houd ik het liever met de “Diakenie der Droomen” Tussche Kristus en Lenin wankelt mijn keus. Ik zal er even over nadenken alvorens definitief uitspraak te doen.’

- ‘Kristus of Lenin?’ hernam de oude.

Een mooie alternatieve voorwaar. Maar let wel, in mijn kijkkast is hun voorstelling niet kompleet.'

- 'Tochwel! Ze staan er nogal natuurgetrouw!'

- 'Welnee' betweterde de grijsaard voor de buitendeur. 'Er ontbreekt het hoofdkenteeken!'

- 'Zoo, en wat dan wel?'

- 'Aan beider handen kleeft bloed, jonge man. Het bloed van den Nazarener sprong uit de nagelwonden die opgejaagd grauw en soldateska hem hebben geslagen. De handen van Lenin werden gekleurd door het bloed van anderen. Kristus werd geofferd. Lenin bekrachtigde terdoodveroordeelingen. Ach, de geschiedenis maakt zoo weing onderscheid in het gestorte bloed. Ik zal mijn wassen poppen maar onverlet laten om verwarring te vermijden. Hier mee wensch ik U zalige nachtrust!'

De deur viel dicht.

Boris slaakte een rauwen kreet en rende den nacht in.

Hoofdstuk XI.
De dwaalkogel.

De woorden van dien maniakken alchimist draalden als een stage obsessie door zijn geteisterd brein. Waarheen hij zijn denken ook wendde, overal stond het door den zelfden blinden muur omsteegd, waarop in vurige letters het inschrift stond: Kristus holokaust, Lenin moord. Deze doemwoorden namen allerlei grilvormen aan, sprongen uit den nacht der onbewustheid met de rustige regelmaat van een lichtreklaam, aldoor ontgloeid met het eendere teeken van zijn tekst. Dan stortten de letters weer samen, vielen in een vale lichtstreep als fosforessens op zee of avondlijk vuurwerk in zomerparken. Maar als op een signaal herbegon de doemdans der folterwoorden.

Boris voelde zijn slapen heet. Welke verre daemon schiep er toch behagen in, hem zoo dwaasweg obstinaat hetzelfde motto voor te spellen? dat uit den nevel der onbewustheid naarvoor priemde en alle andere impressies verdrong. Zijn oogen en zijn denken stonden er op vastgeschroefd en het deed hem zeer van verdwazing.

Was het een opsprong van zijn verleden, dat plots onder den stoot van het voorval met den oude, weer zijn erts ontgensterde uit de diepste schachten? Zou de grauwvuurslag volgen, die misschien zijn heele denkwereld vernietigen zou opdat na die neervaart hem een hoopvoller herrijzenis kon voorlichten?

En plots smakte als een lompe zak de angst op Boris neer. Niet de vrees voor een waarneembaar gevaar, dat pijlsnel voor je oprijst en waarbij men zich terugtrekt op snel verweer. Zijn angst was mateloos, onberedeneerd: een bodemlooze put. En vreemd genoeg de aanvoeling van schrillen schrik, was meer zintuigelijk ervaarbaar dan het gevolg van een zedelijke malaise zoo dacht hem.

Zijn pols daverde en binnen zijn gezichtskegel sprongen de huizen lenig uit de rij. De buitenwereld werd een warrelkolk van snelbeelden en geluiden, maar dominant stond overal boven den chaos van indrukken, die tegen hem instormde, het vloekthema van zijn leven. De tweesprong stak hem wigspits in de borst en hij wondde zich ten bloede aan dit tweesnijdig vlijm. Ach hoe verafschuwde hij die seniele zwakheid in hem die hem deed versagen op den heirweg van het tijdsgebeuren. In zich droeg hij het ideaalbeeld van een grootsch Nieuwland dat de wereld zou omvormen na de instorting der oude orde. Zijn dadendrang was geroepen,

om op het puin een uitgebloeide samenleving de bazis te hermetsen voor het toekomsthuis. Daarom, vanuit zijn ideologie naar het hart van de dingen was er slechts één weg: springstof onder de oude orde, het vuur aan de lont en: Vooruit de vendels der verdrukten! Uit achterbuurten en nachtazielen, uit opkamertjes en bordeelen, werkmanswijken en gore sloppen, uit rachitische tuinsteden en huurkazernen, allen op kameraden! De wereld wacht dat gij haar betreden zult als nieuwe veroveraars. Zij rust als een klomp ruwerts in uw handen. Daaruit ciseleert gij het godsjuweel.

Het valsch aksent van de fleemstem die hem deze bedenkingen als motiveering voor zijn gedragslijn influisterde, stemde hem achterdochtig tegenover de hooge vlucht van haar lyrisch elan.

Was hij niet de speelbal van subtiele hekserij, die hem onder den dekmantel der sociale regener ratie den manslag als doelgerechtigd middel deed aanvaarden? Liet hij zich niet te gemakkelijk begeesteren door de rethorica, die haar bombastische bollebloemen al te welig liet opschieten? Was in laatste instantie, zijn pionnierswerk naar hooger geen begoocheling van de voorbeschikte misdadigheid, die haar schuld door een grootscheepsch revolutiegebaar wou zien veredelen? Zou hij zulk een lafaard zijn?

Tallooze vragen omtrent den wezenskern van

zijn gedragingen bestormden zijn geteisterd brein. Enkel de verinnerlijking naar zijn diepste zielsgebeuren, zou hem in staat stellen dien hobbelweg door de verborgen mijnschachten van zijn Ik, waar hij als een doolaar op den tast omging, weer naar een klare verte te effenen.

Een gevoel van ontzenuwde verslagenheid maakte zich van hem meester. Had hij zijn kracht overschat, waar hij zonder een duimbreed uit te wijken zijn ideologie in tasbaarheid wou omzetten, en alles uit den weg ruimen dat hem weerstreefde?

De duizenden die uit zijn woord bezieling putten, vermoedden niet hoe hopeloos zijn wezen lag verscheurd en hoe zijn kracht uitstierf als een holle boom.

Het parool dat zijn medestanders als een credo huldigden, klonk zinleeg en ontzwollen in de warreling van het nietzijn.

Maar toch, beteekenden zijn individueele weekhartige zwakmoed en zijn humanitarism niet de bestendiging van de nooden die hij zich solemneel voornam te heelen? De lijdzame kontemplatie, die zich boven de verschijnselwereld ontdubbelt in een sfeer van onwezenlijkheid, in den geestesaether, was een stil bondgenootschap met de vijanden van de overzij. Er was geen andere oplossing mogelijk dan het kwaad aan te tasten aan den wortel zelf. Heilpredikanten, filantropen, propagandisten van

het lijdelijk verzet, dat waren de vaandelvluchtigen, de defaitisten, die het maatschappelijk odium bestreden in zijn gevolgen, zonder aan de initiale oorzaken te willen of te durven tornen. Wat was hun werking? Een romantisch blauwbloempje op de mestvaalt der moreele verwording, een noodverband op etter en rottenis. Daar zaten de lafaards, de zedelijk wankelmoedigen, die de uiterste konsekwens van hun ideaal niet aandurfden en liever een bestand sloten met de stoffelijke wereld in haar wangedaante.

Hoe gruwde hij van deemoeddilletanten, zeemzoete praatvaars over de onschendbaarheid der ziel, bleekneuzige spiritualisten, die hun galeileven schijnschoon omtooverden in het ireëele licht van wijsbegeerte of ethiek, tegenstanders der vivisectie die hun liefhebberij afwisselen met lectuur over de heldendaden uit den grooten oorlog! Al dezen droeg hij een onverzoenlijken haat toe. Hij was van de onaantastbaarheid van zijn ideaal overtuigd en alle wegen die voerden naar de konkreetwording werden door het doel zelf geheiligd.

Overmoedig lachte hij om den twijfel die hem zoo stiekem had beslopen, maar die nu ver lag, ontzenuwd, uit koers geslagen, verijdeld. Was het geen spitsvondigheid, wat die tandelooze kaalkop hem had pogen in te fezelen, om zijn goede trouw te verschalken en hem te voeren naar het uitzicht-

loos quietism dat berust in de gedane dingen der binnenhuisfilozofie?

Wat is de bestaansreden van den mensch in de samenleving? Zich laten onderjukken door een tyrannieke zijnsordening, die alle verzet fijnmaalt in den pletmolen der eenvormigheid? Of werd hij integendeel geroepen om zijn geest als het archimedische steunpunt aan te leggen voor de krachtheffing naar het ideaalbeeld van de wereld, waarbij de daad een machthefboom is?

Aanschouwing is onvruchtbaar en de kontemplatie verdroomt haar wijl in de najacht, om het kleurig gespeel der zeepbel te willen grijpen.

Boris werd weer kalm. Nu ten minste had hij de vertwijfeling door een logisch aan elkaar geschakelde dialektiek gemuilband. Eén nevelig punt bleef onopgehelderd: het distinguo Kristus-Lenin. Hij zou met aflegging van alle Hineininterpretierung ontleden, en zich hoeden voor de valsche lens der vooringenomenheid. Een objectief waarde-oordeel kon alleen tot zuivere normenstelling leiden.

De ouderling was stellig bekoord geworden door de legendarische figuur van den kruisman, die als een historische leugen word voorgesteld, omtooid met een gulden aureool en een serafenkrans van rozige blaaskaakengeltjes. Zoo leefde geslacht na geslacht de Godszoon in de overlevering voort. Zoo werd het initiale Kristendom door het aan den

staat verknochte kerkelijk gezag uitgedreven naar de begoochelende drogleus dat het Koninkrijk Gods niet is van deze aarde. De volstrekte waarheid omtrent Kristus hervestigen, zou als melaatsche ketterij verworpen worden door hen die spreken in Zijn naam. Was Kristus niet een volslagen socialist? Zijn predikingen, zijn geboden waren in kern verwant met het fundamentale rechtvaardigheidsideaal dat de latere socialisten eeuwen na Hem als grondlaag namen voor hun leerstellingen. Het onderscheid tusschen Kristus en Lenin lag in een factor van tijdelijken aard, had geen impondabele ideologische waarde. Het was een zuivere machtskwestie. In zijn tijd werd Kristus door de heerschers overwonnen. Lenin sloeg zijn tegenstanders. Maar hun bestrevingen waren identisch. Wat zou men dan den zoon van den schrijnwerker uitspelen tegen den volkskommissaris van het Kremlin? Een aberratie was het zonder meer. Neen er was geen zwakke plaats in het pantser, waarmee hij, Boris, zich had omgord. Heel zijn gedragslijn was moreel gerechtvaardigd.

Hij wandelde voorbij het gerechtshof, een mastodonterig-wansmakelijk gebouw in kolossaalstijl.

Hoog en hol was de dom boven dezen tempel der sofistiek, waar de spitsvondigheid op uitkijk zat om door de wetmazen heen te slibberen. Daar stond het gestoelte der interpretatievirtuozen, kwak-

zalvers in rethorica, dansers op het touw waarmee zij de waarheid wurgden daarna. Hier werd een valsche kruideniersbalans geijkt tot weegschaal voor het hooggericht. Boris kon zich niet weerhouden te grinniken. Daar immers lag ook het dossier van het geval Barine Ossip onder een stofberg paperassen. De heugenis aan den landheer zwenkte weer dichtbij. Waarom had hij er behagen in geschept het onderzoek op dood spoor te zien? Was hij niet de laffe verstekeling die ervoor terugschrok zijn daad kenbaar te maken? Waarom droeg hij dit geheim zoo vast verzegeld in zijn stilzwijgen? Tot dusver had hij zich willig tot dit verstoppertjesspel geleend. Vreesde hij de uitspraak die men vellen zou? Was hij beangst voor de verbanning naar de galeien? Hij lachte schamper en had het antwoord pasklaar. Hij betwistte de rechtgeldigheid van de wetpleging die hem zou vonnissen. Hij zou terechtstaan voor een vierschaar van bevooroordeelde standsvertegenwoordigers, die het geval nooit aan den maatstaf van het immanente Recht zouden toetsen. En toch, hij had Barine Ossip uit den weg geruimd, koelberekend met het koude gebaar van den wreker, om de gemeenschap van een schadelijk element te verlossen. Welk nut was er geweest in zijn optreden, als de gemeenschap nopens zijn zedelijke motieven onkundig bleef? Was het de nederigheid, die hem weerhield een heldpoze aan te

nemen? Lafaard! slingerde het plots als een slangsis door zijn krank brein. Wie beweert voor het heil der gemeenschap te hebben geijverd moet haar oordeel niet duchten.

Het werd hem duidelijk dat hij zijn daad gecamoufleerd had om de oordeelvelling te ontloopen. Diep in hem stond de huichelaar schaamterood. Boris besloot kordaat een rechtsgeleerde te raadplegen.

In den vroegnamiddag schelde hij bij Dr. jur. Frank Maldone aan. Hij werd in de antichambre toegelaten. De blinddoek van moeder Justitia hing er diskreet als een hotelgordijn. De opwachting duurde lang. Uit het nabije vertrek klonk de stem van een klient, waarop de togadrager emphatisch, vol gewichtigdoenerij antwoordde. Eindelijk ging de schuifdeur open en werd Boris aanzocht te gaan zitten.

De advokaat ontving Boris met de zeemzoete mildheid van een biechtvader en vroeg hoffelijk:

- ‘Waarmee kan ik U van dienst zijn?’
- ‘Het betreft het herstel van een gerechtelijke dwaling!’
- ‘Zoo. Dat kan interessant zijn’ klonk het innemend aan de overzij ‘Krimineele zaak?’
- ‘Jawel! Het gaat over de moord op Barine Ossip, nu zoowat zeven jaar terug!’

Maldone zocht zijn geheugen af, sprong plots

naar zijn documentatiekast, beduimelde enkele steekkaarten en zei ietwat ontgoocheld:

- 'De zaak is lang geklasseerd. Zelfmoord. Wat sprak U van gerechtelijke dwaling? Niemand werd verontrust, er is dus geen kwestie van een onschuldig veroordeelde!'

- 'Toch heeft het Gerecht zich vergist, Meester.'

- 'Moet het Gerecht zelf weten! Bestaat er een aanklacht die het noodig maakt de debatten te heropenen?'

- 'Nee' gaf Boris toe.

- 'Nu dan. In de jurisprudentie bestaan klagers en verweerders. Als er niet werd geklaagd is verweer overbodig. Of meent U dat we gaan schermen in het luchtledige?'

- 'Ik ken den dader!' herbegon Boris.

Nu werd Maldone lichtelijk ironisch:

- 'U bent zeker amateur-detective?'

- 'Geen denken aan!'

- 'Dan moet ik U aanraden in onderhavig geval de grootste omzichtigheid aan den dag te leggen en er niet onbedacht op los te praten! Iemand betichten is een hachelijk werkje en vergt een duchtigen aanvoer van bewijsgronden anders komt U zelf voor laster en eerroof in de kast en dat lacht U gewis niet toe. Hebt u feitenmateriaal?'

- ‘Welzeker!’

- ‘Dan hoop ik dat U alle bezwarende stukken ordelijk genummerd en gecompulseerd bij me zult indienen. Ik stel dan een aanklacht op in optima forma.’

- ‘Documenten heb ik niet in mijn bezit!’

- ‘Dan is er niets aan te vangen’ besloot de advokaat definitief. ‘Hoe willen we iemand dagen en in een moordgeschiedenis betrekken zonder den schaduw van een bewijs. Zooiets is niet te pleiten!’

Boris antwoordde met klem:

- ‘Ik ken alleen den naam van den schuldige. En wil het U onder eed bevestigen!’

- ‘Allemaal kles, mijnheer, larie! Eeden zoo veel U wil. U was misschien getuige van het misdrijf?’

- ‘En of!’ grinnikte Boris, die den advokaat zoo gloedvol een verkeerde richting zag uithollen.

- ‘Laat ik U dan zeggen. Twee getuigen zijn noodig!’

Boris richtte zich op, keek den advokaat onbeschroomd in de oogen en sprak:

- ‘Ik ben de moordenaar van Barine Ossip?’

De bekentenis viel zoo bruusk, dat Maldone zich niet weerhouden kon instinctief op te schrikken. Een korte poos volgde. Maar plots hamerde Maldone op zijn lessenaar, vloekte akademisch en ter-

wijl zijn gelaat papaverrood rood werd kapittelde hij:

- ‘Had U eerder moeten zeggen, parbleu! U kwam voor een verdedigingspleidooi. U zei er werd geen aanklacht neergelegd!’

- ‘Nee’ weervoer Boris, ‘Ik klaag mezelf aan. Ik heb zelfgericht gehouden. Trouwens het was geen roofmoord, geen manslag uit aangeboren kriminaliteit. Ik heb mijn daad lang voorbereid. Langs mijn arm heeft zich een onderdrukte kaste op haar dwingeland gewroken!’

- ‘Wat al omhaal van woorden, waarde heer!’ gewichtigde de advokaat. ‘Ziehier het geval: Indien de ware toedracht der zaken ontdekt werd, indien U van het misdrijf werd verdacht zou ik al mijn betoogtrant aanwenden om Uw belangen zoo gunstig mogelijk te bepleiten. Ik veronderstel, dat U een vrijspraak verwacht. Maar U is toch in vrijheid. Dus is mijn tusschenkomst volstrekt overbodig!’

- ‘Met uw welnemen heer advokaat’ oolijkte Boris met een monkel aan den mondhoek, maar de toedracht van het geval is niet bekend.’

- ‘Ik begrijp niet waar U heen wil’ zei Maldone. Tenzij het voor U een gewetenszaak was en dat berouw U tot de bekentenis aandreef.’

- ‘Niet in het minst. Voor mijn geweten sta ik rein, omdat ik ervan bewust ben een heilzame

daad te hebben gesteld. Maar het is mijn wensch dat de gemeenschap ten bate van wie ik heb gehandeld de edelheid mijner motieven door een vrijspraak bekrachtigt!'

Nu begon Maldone te schateren, en het schokte door zijn lachbui heen:

- 'Origineel, op mijn woord, origineel! Een goeden raad, amice' sprak hij gemoedelijk, Delf deze kwestie niet weer op. Zij zou op uw hoofd terugvallen, en U kent de straf: levenslang. U overschat mijn talent. Op mijn woord, ik heb menig misdadiger uit de klauwen van het gerecht gehaald, spijts de verdenking te hunnen opzichte een quasi-zekerheid was. Maar hier bestaat heelemaal geen verdenking. Kijk eens aan. U zou alles op de eerste zitting belijden. Wat moet ik dan nog verdedigen?'

- 'Maar U kunt toch de psychologische motieven voorlichten, die bij mij voorzaten?'

- 'Alles goed en wel, maar zij kaderen niet met het strafwetboek, een idioot boek trouwens. Heusch, ik betreur het zeer, maar ik kan uw zaak niet behartigen. Bestond er een aanklacht en werd U beticht, ja dan zou de zaak een anderen aanblik geven. Maar U slaat me de wapens meteen uit de handen. Ik herhaal: het statuquo in dit geval, is de beste oplossing!'

Boris voorzag dat het nutteloos zijn zou aan te

dringen. Hij greep zijn hoed en liet Maldone midden zijn betoog. De advokaat tikte eventjes op zijn voorhoofd, schuddebolde en verdiepte zich in een lustmoorddossier ter ontdekking van verdedigingsmiddelen om den dader van een onloochenbare schuld vrij te pleiten.

Boris liep wrokkig langs de straat.

Het paradoksale gedrag van Maldone deed hem walgen. Hij had hem voorgesteld een zuivere rechtskwestie te bepleiten en werd afgescheept, omdat hij, wars van veinzerij, de waarheid dienen wou. Was dat ‘fair play’? Boris wilde zich tot het opperst rechtlichaam wenden, met de belijdenis van zijn daad maar ook met haar verweer omdat hij de uitspraak niet vreesde, en Maldone bedankte voor de verdediging. Een vulgair sluipmoordenaar die onder toepassing viel van het gemeen recht had bij hem meer kans. Hij zou den twijfel omtrent de schuld, zelfs in het pozitieve geval doen aanzwellen, en de feitenvoorstelling zoo verscheeven, dat de bodem vallen zou uit de bewijsgronden. Boris kon zijn weerzin voor deze beroepssofistiekers niet verwinnen. Maldone blies koud en warm uit denzelfden mond, omvademde de ethica met een rubbermeter. Hij kon zijn kandidatuur stellen voor het bestuurschap van een dievenschool. Hij dobberde op het schuim der laagste instinkten en zoog daaruit de sappen, om zijn bedrijf als een wangedroch-

telijke parasietplant te doen opwoekeren. Trouwens de bestaansreden van een advokatenkabinet staat in rechtstreeksche evenredige verhouding met het statistiekcyfer der misdrijven. Slinkt dit dan smelt ook de sociale roeping van de togadragers. Het eene lid der dualiteit is ondenkbaar zonder het andere.

Bij avondval kwam Boris thuis. De dakkamer lag in schalieblauwen schemer. Als Boris de trap opstommelde, viel Tamara's onrust om zijn lang uitblijven. Dra neigden hun hoofden onder den blonden lamplichtkegel. Innigheid borduurde op het stil stramien hunner stemmen. Hun beider ontgocchelingen hadden zij versmolten naar heilrijke vertroosting. Boris voelde zich tegenover haar vervroomd en deemoedig, nu hij inzag dat door zijn schuld haar weg van smarten begon. Na den brutalen zinnenroes die hun levens saamslingerde was een rein zielsverbond bezegeld geworden, hoog boven de furie van drift en genieting. Zij overschouwden beiden den troosteloozen puinhoop van 't verleden, en de krachtadem van een nieuw getij hield hen omruischt. Iedere dag kwam tot hen als een heraut die den zonnehoorn stak ter verkondiging van de nabije herwording. Boven het kleinmenschelijk gekrioel waren zij gerezen, na de loutering in leed, als pioniers op het toekomstveld. Zij stonden slagvaardig, bereid tot het hoogste offer om de vleeschwording van hun ideaal te bestreven.

Tamara werd gesterkt door de staalharde denkkracht waarmee Boris de vechtlinie voortrok waarlangs zich de heirscharen der haveloozen zouden storten naar de verovering van een menschwaardig bestaan. Boris voelde zich door haar verreinde liefde zoetelijk omstreelen, en uit haar woord omvloeide hem algoedheid. Zoo zaten ze aan het witte ammelaken, dat de afspiegeling was van de sneeuwrvlakten hunner zielen.

Dien avond vluchtte zijn blik. Vreemd hoe een gril van het toeval hun verwaaide levens weer had saamgevoerd. Zij hadden beiden het wederzien als een hoopsignaal begroet.

Boris voelde de stilte waarmee hij het verscheiden van Barine Ossip had omdolven, als een loodlast wegen. Was het geen schaamtelooze huichelarij Tamara te raken met dezelfde hand die eens door haar vaders bloed werd gekleurd? Misschien eerde zij zijn nagedachtenis als een zuiver kleinood, omschrijnd is teedere heugenis. Misschien had zij eens den aflijvige beweend, en Boris stond voor haar, gegord in zijn geheim. Haar tenminste moest hij ootmoedig belijden hoe alles was vergaan. Bij haar berustte de eindgeldige beslissing over den samengang van beiders levens onder den sterrenzang der liefde. Woorden welden hem naar de lip, maar de matelooze angst dat zij zich met weerzin van hem zou afwenden, brak elken klank. Eens-

klaps worstelde zich zijn geweten door alle aarzeling heen.

- ‘Er is een frons in het ammelaken!’ begon hij somber. Tamara had hem gadegeslagen en het was haar niet ontgaan dat een hevig konflikt zich in hem afspeelde.

- ‘Wat deert je, Boris? Je hebt me toch niets te verbergen, wel?’ weervoer zij stil.

Zijn oogen verglaasden vaal, heftig trilden zijn neusvleugels en zijn handen zwaluwden schuw langs het tafelbiad. Wanhopig brak hij neer in een woesten vloed van tranen. Alles nevelde hem voor de oogen. Onsamenhangende woorden ontsnapten zijn verpaarste lippen. Tamara sprong op en omvatte zijn hoofd teederlijk. Zijn gelaat lag star vertrokken en het noodsein in zijn blik stond hoog. Deernisvol wilde hij zijn leed sussen, drukte het verwoeste hoofd aan haar borst en aaide lang zijn haren. Haar streeling gloeide langs zijn slapen. Een vuurmerk prentten haar vingeren in zijn vleesch. Ondragelijke pijn doorlilde zijn heele wezen.

- ‘Laat me! Laat me!’ snokte hij.

- ‘Welnee, malle jongen!’ goedigde Tamara. ‘Toe vertel me alles, en ik zal die booze rimpels van je voorhoofd wegzoenen!’

Plots kulmineerde zijn radeloosheid in de kramp van het gewetensdrama. Zijn borst zwoegde. Al de kracht zamelde zich tot een supreme bekentenis.

Een vreemde wolk trok zich saam op zijn gelaat. Toen sloot hij de oogen en fluisterde ontzind:

- ‘Ik heb je vader gedood, Tamara!’

Wezenloos zonk hij op een stoel en bleef in het ijle voor zich uitstaren.

Tamara week ontzet. Zij had niet vermoed dat deze krisis zich zoo gruwelijk zou ontknoopen. Maar nu begon Boris zijn biecht, onverstoorbaar, op de kabellijn van een eenzelvig verhaal:

- ‘Je herinnert je onze jeugd Tamara. Je hebt moeder gekend, de verhakkelde sloor, die nooit een lichtpunt in haar leven zag, en vader, aan den grond gekromd, uitgemergeld door ontbering, afgetobd in hard labeur. Daar tegenover stond je vader, de hartelooze leenheer over zijn vassalen. Wij zijn in dit verworpen leven opgegroeid. Wij waren het janhagel, het schuim, het rapalje, en ik zie nog ons dorp voor me, hoe het lag aan de heuvelhelling, als een vlek melaatschheid gevreten in het land van jouw vader. Hij rekwireerde de opbrengst van onze akkers. Hij maakte het vruchtbaar gewin van onze tarwelanden ten gelde. In zijn grootboek overtrof de post voor veevoeder het arbeidsloon. Zijn kenspreuk was: liever een werkos dan tien looie boers. Zijn rijkdom heeft hij vergaard uit onze nooddruft. Onder zijn beheer zijn velen verhongerd en in de zwartste ellende omgekomen.

Het was een weldaad voor mijn land hem uit den weg te ruimen. Ik heb gemeend Tamara, dat ik jou de waarheid niet onthouden mocht. Uit jouw mond wil ik hooren of het recht aan mijn zijde was!'

De stilte hing als een bange vogel over het vertrek. Eindeloos mededoogen welde in Tamara op. Zijzelf had aan den lijve de strenge tucht gevoeld, de stalen onverzettelijkheid van Barine Ossip, die niet velen kon, dat iets zijn balsturigheid weerstreefde. Hoe vaak had zij vader niet gebeden, zijn onderdanen een menschwaardig lot te gunnen en ze niet als redeloos vee in het werkspan voor zich uit te jagen. Zoo vaak was hun gesprek dan in twist ontaard. Niets had gebaat. De heerscher was ten grond gegaan aan het onheil dat hij zelf had gesticht.

- 'Ik heb begrepen, Boris' sprak zij toonloos. Vader was verdwaald. Zijn hart was een kassei. Het wanbeheer moest zich ten slotte tegen hem keeren. Met hem verdween de laatste vertegenwoordiger van een despotengeslacht, dat als een gier over ons arm land was neergestreken. Mijzelf wou hij een geldhuwelijk opdringen omdat meer dan wat ook het geld hem te na was. Tenslotte: welk is het bindteeken tusschen hem en mij? Het toeval der geboorte. Nooit sprak hij een minzaam woord. Ook niet in mijn

kindertijd, als ik schuldeloos speelde aan zijn voet. Door het huis droeg hij steeds zijn onvermurwbaar marmermasker. Ik kan hem niet beweenen. Maar als ik ween Boris - haar wimpers parelden - dan is 't om het blinde fatum, dat ons leven legde in den schaduw van den zwarten engel des doods.'

Zij mengden hun tranen en het leed brak in deernis. Boris ontfermde zich schuldbewust over den grondeloozen neergang van haar leven. Tamara was verteederd om de moreele folteringen, die hij onderstaan had alvorens zich vrij te worstelen naar de bevrijdende kracht van zijn belijdenis.

- 'Ik kan beseffen wat je geleden hebt Boris' zegde ze stil 'En ik weet dat je geen oogenblik rust zult kennen vooraleer het geweten van de wereld je daad heeft beoordeeld. Ga tot de scharen waar de banier der opstanding wordt hooggehouden, sta van aangezicht tot aangezicht met de ideaalbouwers, die onze medestanders zijn. Verdeemoedig je, ban uit je hart alle waan, alle trots, smoor de lokstem der zelfbegoocheling en leg de getuigenis af voor die gelederen, die je voeren wou naar het licht. Hun uitspraak zal je vonnis zijn of je verlossing.'

Boris murmelde:

- 'Geve de Heer dat mijn leven niet verloren valle als een dwaalkogel naar het doode doel!'

Hoofdstuk XII.
Een Einde.

De oorlog was voor Stepan een goudmijn geweest. Voor éénmaal was hij weer tot een geldbelegging kunnen overgaan, omdat de oorlog een goede garant was en onder zijn hoede merkwaardig gewin kon worden geoogst. Het dempen van de productiebronnen voor onafzienbaren tijd, de verschaarsching van alle stocks als gevolg van de blokkade, een algeheele stopzetting van den invoer hadden het grootscheepsch exploitatieplan van Stepan in de hand gewerkt. Zijn gansche vermogen had hij voor het inslagen van voedingsmiddelenvoorraad aangewend. Zijn opslagplaatsen lagen proppensvol. Aan den bezetter had hij met vertienvoudigde winst kunnen leveren, en de uitgehongerde bevolking deed hij woekerprijzen betalen. De stijging van den levensstandaard had de tegenwaarde van zijn goederen omhooggejaagd, zoodat men gerust zeggen kon dat hij hun gewicht in goud omzette. Met een verwensching onthaalde hij den wapenstilstand. Immers dit was het einde van den gouden tijd.

Stepan raapte zijn biljettenbundels schrokkig

saam, borg ze, na de likwidatie van zijn voorraden veilig in zijn schatwand, en ging als vroeger aan 't becijferen, hoe hij voortaan door het uitzuinigen op zijn eigen onderhoud den papierberg banknoten steeds zou kunnen ophoogen. Hij werd opnieuw de profijtige bruidegom van vrouwe fortuin. Als oordjeskliever belichtte hij zijn avonden met een oordjeskaars. Jarenlang had hij de gasmaatschappij bestolen met gratis lichtverbruik. Door middel van een vluchtslang had hij zijn povere lichtpit gealimenteerd. Tot eindelijk het bedrog was uitgelekt en hij verwezen werd tot een geldboete, die tien jaar a giorno gasverbruik kon dekken. Dit geval bracht hem den waanzin nabij. Hij verdaagde maar aldoor de betaling van het strafgeld, tot eindelijk een laatste dwangmaning met extraonkosten hem tot de werkelijkheid terugriep. Hij verscheen bevend over al zijn ledematen voor het winket, klampte zich aan de morsige biljetten vast. De kassier moest ze hem bijna ontrukken. Hij zonk in tragikomisch geween op de zitbank. Medelijdende lui die hun beurt afwachtten, werden door het zicht van zooveel ellende zoozeer geschokt dat zij stantepede een omhaling voor hem deden. Hij klauwde het pasgeld vast, stotterde wat leepe dankwoorden en ging naar huis. De extraonkosten van de maning waren gedelgd en met een woesten lach troostte hij zichzelf dat de katastrofe tijdig was ingedijkt.

Bij vroegmorgen, sjofel in zijn door slijtage tot franjes gehaakte plunje stapte hij langs de groote warenwinkels van de middenstad. Hij doorsnuffelde de afvalbakken pikte stofreepels en verborg ze als kleinodien in zijn wijden zak. Bij een lompensorteerster uit de voorstad maakte hij ze ten gelde. Aan een schrijnwerkerswerf robberde hij schaafkrullen om zijn kachel te spijzen.

Aldoor kon men hem overdag in het centrum aantreffen tuk op een filantropisch gestemde matrone, die door een aalmoes haar edelmoedigheid zou betuigen, Hebzuchtig las hij op ae aanplakborden de kennisgevingen der verloren voorwerpen. En hij ketste de stad af, met een inkwisiteursblik op kasseide en riolen om te zien of hij geen vermist voorwerp kon ontdekken. Wekenlang hield soms zulk een bericht met de omstandige beschrijving van het ding en de onvermijdelijke goede belooning voor den eerlijken vinder hem onder spanning. Hij vermeide zich in allerlei fantasias rond het geval, toetste de waarde van een verloren ring aan het uitgeloofde drinkgeld. Wat zou hij doen moest hij het juweel vinden? Het behouden of de belooning inkasseeren? Het juweel lonkte hem aan, maar hoe het dan weer zonder opzienbaren aan den man gebracht? Baargeld was nog de sekuurste oplossing.

Het noodlot zou hem evenwel niet sparen. Op een regenavond, nadat hij de stad in alle richtingen

had doorkruist, om een rashond wit en bruin gevlekt, teef, op het spoor te komen zonder gevolg eilaas, bemerkte hij plots tot zijn ontsteltenis, dat hij zijn eigen brieventesch vermiste. Van ontzetting raakte hij het Noorden kwijt. Hij stormde vierklauwens de trap af en stormde als een bolied op het politiebureau binnen. De schabletter van dienst dacht aan een vitriooldrama of een ijselijk verkeersongeval, toen hij het verschrikte hoofd door het loket zag opduiken. Toen hij echter hoorde waarom het ging, stopte hij zijn pijp en vroeg gemoedelijk met administratieve sleepstem: waar en wanneer en hoeveel. Stepan gaf een gedetailleerde beschrijving van zijn halfkartonnen portefeuille, die in zijn verbeelding tot krokodillenleder werd omgetooverd, en gaf een bedrag op, behoorlijk met een paar nullen aangedikt. Wij zullen den eerlijken vinder - hier schraapte de stem van den schabletter en hij kuchte eventjes - naar U toezenden als hij zich aanmeldt. De wetsdienaar schoof het luikje dicht en Stepan las: ‘Gesloten’.

Zijn angst nam ontzaglijke afmetingen aan. Hij eindigde, met de valsche opgaven die zijn verbeelding hem had gesuggereerd als waar te aanzien en jammerde luid om het onheil dat hem was overkomen. De nacht ging voorbij en slapeloos op zijn matras martelde Stepan zich de hersens af, om uit te vinden, hoe hij weer in het bezit van zijn eigen-

dom zou geraken. Vertwijfeling bracht hem tot een uiterste konsessie: De vinder mocht de tesch behouden, als hij het geld maar restitueerde. Dat was toch een nobel gebaar. Maar dadelijk ontnuchterde hij bij de bedenking, dat de vinder hoogstwaarschijnlijk het geld wel behouden zou en misschien zoo schaamteloos zijn zou de geledigde tesch terug te sturen.

Stepan reconstitueerde het gebeuren van den vorigen dag, onderzocht tot in het infinitesimale of hij niet van een gewikst zakkenroller het slachtoffer was geworden. Als de morgen grauwde zat hij nog steeds op den rand van zijn bed, het hoofd in de handen, de oogen dwaasgestaard. Het mag waar zijn dat de nacht raad schaft. Bij Stepan had de nacht allen raad afgeschaft.

Een juichkreet ging in hem op. Hij zou den weg van gisteren opnieuw afleggen, vooraleer de stad wakker werd. Pas draaide de lantaarnman de pitten op straat neer, of Stepan was te been. Om negen uur stond hij weer thuis zonder portefeuille. Zijn opwinding liep naar het hoogtepunt. Hij was de wanhoop nabij. Hij liep een drukkerij binnen, bestelde bij hoogdringendheid plakkaten, waarvan het afdrukken tienmaal meer kostte dan portefeuille en inhoud samen, betaalde kontant en ging zelf met een stijfselemmer en een aanstrijkkwast op weg. Hij liep ten derden male dezelfde straten langs,

hing zijn plakkaten op alle beschotten, aan alle kruispunten. Tijdig kon een verkeersagent hem beletten, zijn kennisgeving op een stadshorloge aan te brengen. Stepan huurde twaalf sandwichmen af, die van 9 tot 6 tegen royaal loon de stad afkarweiden, met het bewuste bericht op recto en verso. De uitgeloofde belooning beliep circa twintigmaal het verloren bedrag. Stepan wachtte in hoogspanning het verloop der gebeurtenissen af. In alle kranten verscheen de aankondiging een heele week lang. Met den moed der vertwijfeling betaalde Stepan al de onkosten. Hij wendde zich tot een detectivenbureau en zond de fijnste speurhonden uit om de portefeuille op te sporen. Hij putte met volle handen in zijn schatkamer. Niets was hem teveel om zijn bezit te hervinden. Zoozeer had dit verlies hem aangegrepen, dat hij met een licht hart heel zijn hebben zou hebben weggeworpen om het te herstellen. De halve opsporingsbrigade was te been, overal maande zijn uithangbiljet de voorbijgangers met koeien van letters.

Acht dagen verliepen. Onderwijl stond de stad in rep en roer. Overal zag men wandelaars zoeken, tuk op de belooning. Op sommige verkeerspunten kwam het tot een gevecht in regel. Stepan was intusschen aan duizend angsten ten prooi. Het idee alleen, dat hij spijts voorzorgsmaatregelen van zijn hebben was ontlast, maakte hem haast krankzinnig

van wanhoop. Hij onderwierp zijn daden en gebaren aan een zelfgestreng kontrool. Ook dorst hij het niet meer aan, de bergplaats waar zijn fondsen lagen opgestapeld meer dan strikt noodig was te verlaten. Hij liet de vermolmde deur van zijn kamertje zwaar begrendelen, installeerde een zeer ingewikkeld systeem van veiligheidssloten. In zijn ijver om zich tegen roof te beveiligen, ontging het hem dat een schouderstoot zou volstaan hebben om de deur uit haar hengsels te lichten. 's Avonds hertelde hij zijn vermogen en sliep op een morsig karpetje voor de inmaakkast. Maar toen aan zijn monsteroplaag van kennisgevingen geen gevolg werd gegeven, werd hij ontroostbaar en zat dagen lang melankolisch voor zich uit te turen.

Weer lag hij verzonken in dien ijlstaat tusschen droom en wake, toen er werd aangescheld. Zijn hart sprong uit ziekelijke mijmerij omhoog en donker joeg zijn bloed, van gespannen verwachting. Hij voorvoelde het dat de eerlijke vinder zich had aangemeld. Wijduit puilden zijn oogen, en zijn beefhanden richtten zich in smeeking naar de deur. In de gang hoorde hij het geslof der hospita, het opengaan der voordeur, haar gemelijke stem en dan als een jubelkreet door zijn ontredderd wezen: Twee hoog! In stijgende opgewondenheid verbeidde hij de komst van den bezoeker. Hij zou hem om den hals vallen, zijn handen zoenen, al de

hemelsche zegeningen over zijn hoofd roepen. Op de trap hoorde hij den vreemdeling aantreden aldoor nader, dichtbij, met stapjes als muziek. Stepan viel in een staat van waanzinnige extaze. Zijn oogen lagen vastgeankerd aan de deur langswaar de goede zendeling hem tegemoet zou komen. Er werd geklopt, éénmaal, andermaal, maar van uitgelatenheid bestierf hem het woord op den mond. Hij slikte de krop door die hem naar de keel was gestegen. Toen zag hij het paneel draaien, de deur piepte, ging op een kier, een donkere mansverschijning trad naar voor. Daar stond Boris.

Met een woesten kreet, als ontzind zakte Stepan in elkaar. Boris liep naar hem toe, hielp hem recht, klopte hem hartelijk op den schouder en lachte om het onverwachte onthaal. Maar Stepan zat de ratel in de strot. Het schuim stond hem op de lippen. Hij raaskalde koortspraat. Zoo moest het dus vergaan. Hij begroette reeds de verlossing uit den nood waarin hij als in een obsessie rondwroelde, en de spotternij van het noodlot zond een broeder op hem af, waarvan hij zich nauwelijks de trekken herinnerde, zoo hadden de jaren het vertrouwde beeld omschemerd.

Boris trachtte hem op te beuren, overstelpte hem met jovialen kout, maar even verwrongen bleef het gelaatsmasker daar voor hem, even hortend en gejaagd de pijnkreet op die paars gebeten lippen.

Boris wist niet wat te denken. Hij bekeek het armelijk vertrek, het ziltdoorvreten behang, de gedeukte blikjes op den schoorsteenmantel, het vervuilde bed. Aan zulk een wederzien had hij zich allerminst verwacht. Stepan, de jongste van het gezin, maar de gewikste van hen drieen, lag daar als een hondsvod, vol menschelijke mizerie, geteisterd door een vreemde kwaal. Eindelijk ontspande zich de kramp op Stepan's gelaat tot een doodsche vaalheid, en daarin lagen glansloos als looden meren zijn oogen. Blijkbaar was het toeval geweken en Boris achtte het oogenblik daar om het tweegesprek in de milde richting aan te vatten. Maar nauwelijks had hij enkele woorden gesproken of schor rolde het uit Stepan's gorgel: - ‘Weg... laat me... Weg!’

Boris begon te vermoeden waar de oorzaak van die geweldige krisis lag. Ook hem was de grootscheepsche publikatie rond het verloren voorwerp niet ontgaan. Naar alle waarschijnlijkheid gold het een objekt, waaraan Stepan zeer was gehecht, gezien de belooning die hij ervoor had uitgeloofd.

Misschien een keepsake van een geliefd wezen. Boris was des te gelukkiger zijn broer te kunnen troosten, daar hij de vinder van de portefeuille was. Traag, met een voorsmaak van de vreugde om het geluk dat hij Stepan herschenken zou, haalde hij de portefeuille te voorschijn.

Een schielijke transfiguratie beklaarde Stepan's trekken. Zijn oogen, die plots satanisch aan 't schitteren gingen volgden Boris in zijn bewegingen. Naarmate hij zijn bezit herkende, sloeg de blijdschap uitzinnig in hem omhoog. Met een gierklauw bemachtigde hij de brieventasch, bracht ze vroom aan de lippen, aaide met zijn beenderige handen langs het verkleurde huls. Dan hinnikte hij van bandeloos plezier. Bij Stepan ging de vreugde om de weergevonden schat crescendo. Boris zegde:

- 'Je moet wel van dat spul houden. Ik vond het verleden week. Toen werd mijn aandacht gevestigd op den tamtam die je errond maakt. Het doet me genoegen dat ik je verlies kan herstellen!'

- 'Jaja, dankje, dankje. God zal je zegenen. Duizendmaal dank...' prevelde Stepan door elkaar.

- 'Geen erg broer' goedigde Boris 'Alleen betreur ik het, dat je het weervinden van je portefeuille meer op prijs blijkt te stellen dan het weerzien van je broer!'

- 'Een oogenblikje Boris, één momentje maar!' hikte Stepan. Zijn vingeren trilden in spitse zenuwspanning. Hij bevlijtigde zich nu de portefeuille te openen. Hoeveel zij bevatte, toen hij ze verloren had kon hij zich niet meer met zekerheid herinneren, maar het moest veel zijn, enorm

veel, vermits hij zulk een vorstelijke belooning voor den vinder had uitgeloofd. Uit de vouwzakjes kwamen een paar tremtickets, zijn eenzelvigheidskaart en twee 10 daalders bankjes. Panische schrik beving Stepan. Vertwijfeld keerde hij de portefeuille binnenst buiten, wroette in al de zijzakjes en werd ijselijk bleek. Toen ontlaadde zich zijn ontgoocheling in de monsterachtige beschuldiging die hij Boris toeslingerde:

- 'Twintig daalders! Ploert, schoft! Je hebt me bestolen!' en hij vloog zijn broer als een hyena te lijf. Boris kon zich met groote moeite uit zijn woesten greep bevrijden. Met een ruk wierp hij den krankzinnige van zich af. Stepan brulde als een aangeschoten dier. Zijn stem helmde hol door het ruim. Het onzinnig delirium hield een poos aan. Aldoor brak de verwensching van zijn lippen. Nu had Boris de zekerheid dat zijn broer bezeten werd door een daemon die hem geen respijt gunde. Hij poogde Stepan te bedaren.

- 'Kom toch tot je zelf Stepan. Ik zweer dat ik je de portefeuille terugbracht zooals ik ze gevonden heb.'

Stepan grinnikte. Zijn grammoed borst in een scharlaken lach. Traag en afgebroken articuleerde hij:

- 'Ik veracht je!'

Zijn adem hijgde. Boris bleef sprakeloos.

Toen welde al zijn deernis samen in dit ééne woord: ‘Stakkerd!’ Zijn uitroep goot olie op het vuur. Als een furie stormde Stepan los:

- ‘Ha stakkerd! Dat kom jij zeggen, die hier staat te bravehendrikken, nadat je me gemeen bestolen hebt. Bestolen, hoor je? Bestolen! Laffe schurk die je bent!’ en weer vloog hij Boris naar de keel. Nu wrerd het voor Boris een kwestie van zelfbehoud, want de vreemde gloed die in zijns broeders blik aan 't laaien ging deed hem het ergste duchten. Na het lijf aan lijf smakte Stepan als een lompe zak op een hoop oude kranten.

Met kort geknars vloog de wandkast open. De springveer had gefunctionneerd. Bundels banknoten regenden op den vloer. Nu steeg Stepans radeloosheid ten top. Het geheim dat hij jarenlang angstvallig had ingemetst, was nu ontraadseld. Als een reptiel kroop hij terug naar de kast, tilde het geld met een bezeten gebaar weer op het rekje en duwde de deur dicht. Als hij zich naar zijn broer omwendde week Boris ontzet. Stepans gelaat was onkennelijk geworden. In zijn harde trekken had zich de ultieme verdwazing vastgestremd. Zijn handen haakten in het ijle. Met heesche fluisterstem siste hij:

- ‘Ga nu Boris... Ik zou je vermoorden!’

Boris liep de trap af in geween.

***

Na den victorieroes zou men in Satrapië dra ervaren welk een noodlottigen nasleep de oorlog over dit land had uitgelengd. De bewindvoerders, gedreven door landhonger, hielden een reusachtig leger onder de wapens, om hun imperialistische hersenschimmen tot een werkelijkheid te maken. Onder den dekmantel van het nationaal belang poogde men de roofbouw ten overstaan van nabuurstaten te vergoelijken. Het was op dit gedeelte van het noordelijk halfrond gekomen tot een ekonomischen wedloop naar de wereldmeesterschap. Amper was de puinrook op de nu verstilde slagvelden verluchtigd, of men gewaagde van een nieuwe hekatombe. De staat zat met een ontzaggelijke oorlogsschuld, die hoofdzakelijk binnenlands werd ingeschreven, en waarvan de delging een merkwaardig stukje kunst en vliegwerk vertegenwoordigde, waartegen tot dusver geen enkel financier was opgewassen. De kopstukken van het grootkapitaal kwamen bij den kroonraad op konsult. Na eindeloos debat werd eindelijk besloten tot een dwangdelging van de oorlogsleeningen over te gaan. De titelhouders hadden, als het vaderland om offers riep, goudwaarden ingeschreven. Men zou deze binnenlandsche schuld door een stelselmatige ontwaarding van den daalder en een overproduktie

van de biljettenpers tot een onaanzienlijk minimum terugvoeren. Aldus kon men de nominaalwaarde van de voormalige goudbeleggingen in verduldig papier terugbetalen.

Het effekt van zulke inflatiepolitiek was trouwens tweesnijdig. Buiten de reeds gemelde ontlasting op het stuk van oorlogsschulden opende zij voor den uitvoer onbelemmerde horizonnen. Immers, door de handhaving van de loonbaremas spijts de depreciatie van het ruilmiddel, slonk de kostprijs voor inlandsche nijverheden zienderoogen, en men kon de uitheemsche konkurrentie het gras onder de voeten wegmaaien. Dit zou de handelsbalans kunstig beinvloeden, en een niet te versmaden tegenwicht scheppen voor de grondstoffen die Satrapië van elders moest betrekken. Men kwam voor den paradoksalen toestand te staan, dat Satrapië enkel nog te redden was door de keldering van zijn eigen muntwaarde. Het hoogseizoen voor valutaschuimers werd ingeluid. Zeer behoedzaam moest het offensief worden gevoerd en op twee fronten. Eenerzijds voorkomen door kunstmatigen aankweek van het openbaar vertrouwen in den daalder, dat een paniekstemming van zijn ontwaarding het gevolg zou zijn. Anderzijds deze ontwaarding zoo planmatig mogelijk door voeren, om daardoor de afzetgebieden voor de nijverheden zooniet uit te breiden, dan minstens toch gaaf te houden. De bil-

jettentrommels van het emissiemstituut roffelden hun zegemarsch, en de daalder begon rond de goud pariteit te fluctueeren. Een onvermoede bron van rijkdom werd in de ongewisse ups and downs van deze tendensen ontdekt door de agioteerders.

Pas viel de daalder, zooals de terminologie zelf uitdrukt, bestemd tot dalen, eventjes onder denevenaar van de goudpariteit, of de kapitaalvlucht nam ernstige afmetingen aan. Al wie geen gunstig oog had in de finantieele toekomst van Satrapië, zocht heil in een buitenlandsch deposito, waar hij wel zorg droeg zijn papier tegen gouddekking om te zetten. De machthebbers waren natuurlijk in die richting voorop gegaan. De chauvinistische pers evenwel liet niet af de grove trom te roeren rond de nabije heropstanding van 's lands krediet. Allerlei weermiddelen om de zinking tegen te gaan, werden den burgers langs aanplakbrieven kenbaar gemaakt.

Aanschouwelijk werd de daalder voorgesteld als een monsterbaby met een puddingkleurig volmaangezicht, die op den arm van een pootige virago, in casu natuurlijk vrouwe Patria, zorgzaam werd voortgewiegd.

De grootindustrie produceerde, nu op vertienvoudigd rendement. Handarbeiders, bedienden, kleinburgerij zagen de koopkracht van hun karig inkomen als sneeuw slinken. In de volkslagen dreef ellende haar nijptang. Het werd een uitgelezen tijd

voor de filantropen. Ook de kapitalistische kringen, waar de daalder werd ondermijnd, lieten zich niet onbetuigd. Er kwamen gratis soepbedeelingen. Deze heeren behielden dan toch deze illuzie dat zij het met de linkerhand geslagen leed weer met de rechterhand heelden.

De muntkrisis had Stepan verrast. Maar hij suste zijn vrees met officieele leugenberichten in slaap. De gedachte alleen, van zijn bezit te moeten scheiden, deed hem alle drogredenen, zelfs de meest fantastische, gereedelijk aanvaarden op voorwaarde dat zij deze scheiding verhinderden. Hij zag de toekomst optimistisch in. Maar toen de daalder stilaan afbrokkelde, zwaaide Stepans denken tusschen hoop en twijfel op den valutaschommel. De baisse stortte hem in diepe verslagenheid, maar als de markttendens weer met enkele punten het hellend vlak opklauterde, danste hij als mesjogge door zijn kamer, en kreeg gulden vizioenen, waar de revalorisatie als goede fee fungeerde. De plons waarmee de daalder eventjes daarna weer kapsijsde, sleurde Stepan in zijn vaart mee.

Het Satrapische ruilmiddel volgde nu een kurve, waarvan de opwaartslijnen zich met nietige frakties en de daling zich daarentegen met volle eenheden aanstippelden. Stepan stond volkomen verbijsterd te midden van deze kriskrasgrafiek. Hij was als de doolaar langs heuvelen en dalen, die finaal niet

meer vermag in die bestendige deining zijn zin voor horizontaliteit gaaf te houden. Vertwijfeling bracht hem er toe het invallen verduldig en gedwee te ondergaan, en de onbeduidenste reprise als een opmarsch naar den goudtop te begroeten. Het ontging hem dat door de momentane schommelingen een bestadige neerwaartstendens vervlochten lag. Het stroovuur der vermeende daalderstijging blaakte in hem telkens weer met hernieuwd enthousiasm, en hij zag er voor de zooveelste maal van af zijn papiergeld stabiel te verzilveren, omdat hij eenerzijds voor een kordate verliesneming terugschrok en anderzijds weer een lichtpunt van de herwinning zag opflikkeren. Zijn schraapzucht speelde hem langs beide zijden parten.

Het zou niet lang aanloopen of de berekeningen in daalders moesten hun toevlucht nemen tot astronomische getallen. Onder de noemwaarde van het ruilmiddel schuilde nog een infinitesimaal klein greintje goudgehalte.

Stepan, die vroeger een halve stadswijk had kunnen aankoopen, of de heel pers van zijn land voor een menschenleven lang stipendieeren maar die zijn kapitaal dood had laten liggen zonder er zich het vruchtgebruik van te gunnen zag zich nu, volgens het index number nog juist genoeg toegemeten om een half jaar te leven. Als een pletsteen viel de realiteit op hem neer. Hij was een der vele

inflatieslachtoffers. De laatste hoop was hem ontvallen. Troosteloos overschouwde hij de bundels banknoten, die hij zoo vaak in oogenblikken van adoratie tot een altaar had gericht waar hij den lofzang aanhief voor den Meester over zijn leven. Alles werd hem nu ontrukt. De godheid waarvoor hij lag geknield, was in elkaar gestort aan gruizel, en had hem den slaafschen dienaar onder haar puin bedolven. Als een gruwelijke temptatie trok nu de stoet aan hem voorbij, van al de heerlijkheden die het geld hem hadde kunnen openen. Razende spijt doorvrat hem, omdat de werkelijkheid, die eenmaal binnen zijn bereik lag, nu ongenaakbaar als schimmenspel vervluchtigde. Meteen voelde hij de plat heid van zijn afgoderij voor den zielloozen fetisch die al zijn levensenergie naar zich had toegetrokken, en hem gestort in een steeds wassend delirium van waanzin. Het geliefde goud was, hoe meer hij er zich voor prosterneerde, stilaan afgeschilferd, korrel na korrel weggerold, en als Stepan het paroxysm der aanbidding had bereikt lag voor hem een berg waardeloos papier. Deze tragiek had zich aan hem voltrokken: Zijn rijkdombouw had de gaafste krachten van zijn wezen opgeslorpt, zonder genade als een veelvraat, en nu hij stond, haveloos, uitgemergeld door den verblinden opgang in zijn weidschen kultus, viel het palladium zijner verrukkingen tot vormelooze klei. Hij was de grisser, de gierigaard, die door zijn eigen passie werd geknakt.

Want de gulden glorie van zijn weelde hoe meer hij zich bevlijtigde haar praal meer luister bij te zetten, werd door den onafwendbaren loop der dingen afgebleekt. Zijn droeve waan naar albezit mondde uit in de zwartste nooddruft.

Als een geslagene woonde Stepan weer bij, de vroegere zegepralen van zijn leven. Zijn ziel had hij den vreemden heerscher in ruil voor het inerte geld verpand. De daemon had zijn tol geheven. Stepan werd gestraft langswaar hij had gezondigd. Zijn goldrush die eens tot het Klondyke was doorgedrongen voerde hem naar de barre pleinen van de zieledorheid. Het lot sloeg onverbiddelijk. Het gouden kalf waarvoor hij zichzelf als holokaust had geslachtofferd was een kartonnen kalf geworden. Hij had gepoogd zijn rijkdom safe te houden. Nu bleek het dat hij een danaidenvat had willen vullen. De veile vrouw fortuin was hem ontvloden, omdat hij ze te dicht aan zijn hart wou drukken. Als er een kracht bestaat die het vesperbrood van de geringen mirakelzoet vermenigvuldigt, dan keert diezelfde kracht het manna weer tot steen op de weeldetafelen der zwelgerij.

Stepan hoopte zijn biljettenbundels tot een rustbed. Hij sproeide petroleum, bond zichzelf op den pijnrooster en sloeg eigenhandig de vlam in dien geimproviseerden brandstapel.

Als het bouwvallige huis was uitgebrand, vond men zijn lijk, onkennelijk en verkoold.

Hoofdstuk XIII.
De Scharlaken Kristus.

In stormtempo ontwikkelde zich het gebeuren over Satrapië. Het volk, de grauwe massa, verhongerd en gekneveld sloeg allerwegen aan 't muiten tegen de machthebbers. Sporadische pogingen tot oproer werden in de kiem gestikt. Bloed kleurde de keien in de havensteden, waar revolutionnaire benden het gezag gewapenderhand naar de keel vlogen.

De bestendiging van sociale misstanden - lange werkuren, lage loonen - waren bij het volk de eerste spoorslag tot verzet. In bloc werden de massamenners en geestdrijvers om hals gebracht. Uitzonderingsrechtbanken velden doodvonnissen om de tien minuten. Maar noch de afkondiging van den staat van beleg, noch het executiepeloton zouden vermogen het ferment dat opgistte in het volksgemoed weer te doen invallen: Al stuiptrekkingen van een bewind in agonie.

De schildheffing van de revolutionnaire heirscharen was nakend. Wie door het zwaard regeert zal door het zwaard vergaan. Gekende telluristen

werden vogelvrij verklaard en ontzaggelijke sommen werden op hun hoofd uitgeschreven.

Spijts al deze maatregelen, was de regeering de samenzweerders, de occulte krachten die haar stellingen ondermijnden niet op het spoor gekomen, ondanks huiszoekingen, ondanks verscherpte censuur. De regeeringspers wierp alles in de bres om de volkspsychologie naar een gunstiger stemming om te keeren. Scribenten en tienstuiversgasten betoogden dat de krisis voor het bewind moeilijk was om doorworstelen omdat zij een uitvloeisel was van den oorlog en al zijn verschrikkingen, en dat diegenen die den koning wilden onttronen en het heft in handen nemen, bezoldigde handlangers waren van rivaalstaten, willige werktuigen van de vreemde annexatiepolitiek, waarvoor men zich moest hoeden, wijl zij het Vaderland voor een handvol zilverlingen wilden verkwanselen.

De openbare gebouwen werden door soldatenhagen bewaakt. 's Avonds om 9 uur blies men taptoe en was het verboden zich na dien tijd nog op straat te wagen. Het treinverkeer werd beperkt om een samentrekking van de rebellen te verhinderen. Daarentegen stonden militaire konvooien in vorming om door snelle verplaatsing elk mogelijk punt te bereiken, waar de revolutie zou kunnen ontbranden. Maar trots al deze veiligheidsmaatregelen beseften de machthebbers maar al te goed dat hun

rijk ten einde liep en dat uit de segregatie van het inelkaarstortend regiem een kolk van chaoskrachten opwoelde, die het land in een baaierd van verschrikking zou neerwerpen. Het was een worsteling op leven en dood. Nauwelijks was het oproer in deze streek ingedrukt of het ontbrandde alweer verderop. De havensteden werden haarden van bestendige agitatie, hommelnesten waar het rapalje onvindbaar zijn aanslagen beraamde. De recherche had de handen vol, maar zoo spitsneuzig kon haar speurzin zich niet aanscherpen, of het netwerk der intrigues spon zich toch onverbroken om haar heen. De geduchte vijand was nergens en overal. Besluitwetten werden uitgevaardigd waarbij het den politieagenten bevolen werd op ieder verdacht individu te schieten zonder meer.

Boris, het zienlijk hoofd van het revolutionnaire comité, was sedert geruimen tijd het mikpunt van detectieven en opsporingsagenten. De sociaalpatriotten, die nog steeds het landsbeleid mee waarnamen, en die als theorie huldigden dat de schadelijke invloeden van het kapitalism op den enkeling meteen worden opgeheven als deze enkeling het tot kapitalist brengt, schuimbekten van verbeten woede omdat het spoor van Boris Gospodar hen ontging.

Tot dan toe waren zij er in gelukt, zij die omhoog geparasiteerd waren op de machtgolf van het proletariaat, tijdig een stuwdam op te werpen om

den springvloed te keeren, en de bourgeoise had dan ook de erkentelijkheid voor hun dubbelspel betuigd met goedgekwoteerde aandeelen in allerlei zeer rendeerende ondernemingen. Met hulpeloozen weemoed herdachten zij den gezegenden tijd, toen hun medestanders zich nog met een meetingfraze om den tuin lieten leiden, en goedmoeds zand in de oogen strooien. 't Was alles nu voorbij: Weg de baatgevende kompromissen, die hun toelieten akrobatisch aan volte face te doen, het proletariaat te paaien met trapsgewijze hervormingen om het in den reformistischen tredmolen te houden. Het was eenmaal politiek onfeilbaar de kapitalisten te bedreigen met den revolutieboeman, en eerst het torment te bezweren als hun een portie van den grooten koek werd toegeworpen. Maar nu hun volgelingen met heele syndicaten naar een ander kamp overliepen, bleek ook de bourgeoisie het dienstbetoon van de gewezen leiders naar waarde te schatten, en liet de herders zonder schapen hoffelijk uitleiden. Daar stonden zij nu met langhen neuse, zielsverlaten, valschspelers aan hun eigen truc beetgenomen. Zelfs geen nooduitgang werd hun geboden in deze zwarte kamer waar de vuurvonk aldoor dichter naar het kruit sloop. Het dubbele politieke voorhoofd van de socialistische partij was erg gerimpeld, en wist niet meer naar welke windstreek zich te keeren. Onder de gier-

vlagen van het tempeest draaide de orientatiewijzer van hun kansenspel verloren.

Boris Gospodar zag het historische moment naderen dat zijn land naar een keerpunt zou voeren. Op heroischen adem wiekte zijn geestdrift naar de aetherzone tusschen droom en daad. De dweepzucht van voorheen had zich hard gestaald, en als een beproefd kamper ging hij het konflikt in zijn geest omvademen om het daarna naar de richtlijnen van een nieuwen maatschappelijken status uit te bouwen. Lang had hij geaarzeld vooraleer den ultiemen stap te wagen. En met al de kracht die in hem was had hij zich tegen de bloedbegeerte als zoenoffer voor het doorstane leed gekeerd. Maar toen hij waarnam, dat de loop der maatschappelijke gebeurtenissen, met het geestelijk processus dat zich in hem gelijkwaardig ontwikkelde in harmonischen samenhang was, zwond de laatste twijfel. Hij zou dus bij de begenadigden zijn wien het gegeven wordt, één stond van hun sterfelijk leven de algeheele vervloeiing van hun omwereld met hun geest te ervaren. Zoolang hadden denkers en wijsgeeren zich verschanst, daartoe aangedreven als zij werden door een tyrannieke werkelijkheid die voor hen gesloten bleef, in een denkbeeldige sfeer waar geestelijke genietingen chimaerisch bleven. Door de omwerping van de oude orde, zou het voorportaal oplichten langswaar de

geest tot de aardsche dingen kon intreden en ze doorlichten, adelen met zijn glans.

De ‘Club der telluristen’ had bij den aanvang van de terreur, om de bloedige onderdrukking te ontwijken, aziel gevonden in een vervallen huis, diep gelegen in de verre voorstad van Babelsburg. Niets aan het aspekt van het bouwvallige krot kon verraden dat van daar uit het parool ging alover het land. Ontelbare malen was de politieraid in die richting uitgegaan, zonder op het verlaten huis acht te geven. Het net was evenwel met sterke draden aangemaasd. Op 200 meter in de ronde werd de eerste schabletter die zich op verkenning waagde vliegensvlug gesignaleerd, en geen tien minuten later stond het heele comité met zijn propagandaschriften en documentatie buiten de walmuren van de stad in vlakke veld. De politie opereerde in het luchtledige.

Boris Gospodar droeg op zich de planverdeeling van het telluristisch kernstelsel. Aanhangers en vertrouwensmannen bewerkten alle middens, vanaf de vakbonden tot de staatsdiensten.

Vooral de railwaymen hadden zich in dichte drommen bij de revolutionnairen aangemeld. De door hen verstrekte gegevens waren van onschatbare waarde. Al de troepenverplaatsingen werden door hen per ijlbode overgeseind met opgave van de bestemming der nachtkonvooien.

Om nutteloos bloedvergieten te voorkomen besloot Boris Babelsburg bij verrassing met een alzijdigen opmarsch van al de Tellurlegioenen in te nemen. De bezetting van het Parlement en de openbare gebouwen zou de omsingeling beeindigen. Daarom was hij voornemens, de Tellurcellen in grensplaatsen ver van de hoofdstad opdracht te geven ter plaats een opstand te simuleeren om Babelsburg zijn garnizoen te onttrekken. Lukte de schijnbeweging en werd de regeering verschalkt, dan zou het bevel komen in de staden die kreitsvormig Babelsburg omstippelden, het uit zijn middelpunt gedreven leger van zijn stutpunt af te zonderen en in gevecht te lokken. Onderwijl zou uit de stadsnabije sectors het proletariaat oprukken en den grooten slag slaan. Dit ontwerp bood, naar hij veronderstelde de meeste kansen. Boris besloot de hoofdmannen van het kernstelsel in geheime samenkomst te beroepen, en samen het cyfercodex voor de groote gebeurtenis aan te leggen.

Het occulte eedverbond was vereenigd. Boris ontwikkelde het aktieplan en legde het voorstel ter bespreking. De opwerpingen waren gering. Boris betoogde dat het nu zaak was het generaalkommando van de revolutie aan een hunner over te dragen. De vergadering wilde hem met die functie bekleeden. Vermits hij de ontwerper van het plan was, viel ook de uitvoering in zijn lijn. Toen acht-

te Boris het psychologische oogenblik daar om de bekentenis af te leggen, die hij jarenlang verzweeg:

- ‘Kameraden! Ik zou volgraag de leiding opnemen. Evenwel moet het mij van het hart, dat een vreemd tweespalt mij in dezen beklemt, en me voor den eindstap doet terugdeinzen! Meen niet dat ik de konsekwenties, ook de uiterste, van mijn overtuiging niet aandurf, maar het dilemma raakt dieper dan een uwer wel vermoedt. God is mijn getuige dat mijn verzuchtingen rein zijn en dat ik niets anders beoog dan de menschheid trouwelijk te dienen. En toch: er ligt een schaduw op dit alles. Jullie vreezen net als ik, dat de revolutie geen vreedzaam verloop zal hebben. Denk aan de verwoedheid van onze tegenstanders. Het zal gaan: hard tegen hard! Er zal bloed worden gestort. Misschien is het ons bloed kameraden, en dan kunnen wij de oogen sluiten over deze wereld met het stille bewustzijn dat wij voor haar ontheffing zijn gevallen. Maar misschien vloeit ook het bloed van anderen. En daar ligt de pijnvraag die mij belegert. Ben ik niet de speelbal van een duister schiksel dat een ingeboren criminaliteit in mij bedriegelijk in schijnschoone leuzen huit en idealiseert, om mij verblind te doen tuimelen in de verdwazing van den moord, die loensch loert

aan de verste uithoeken van mijn denken?'

De stemmen van zijn medestanders sloegen kruiseling op hem in.

- 'Heel de geschiedenis is één bloedgenesis!' lispelde traag-ernstig Kerniloff de dichter.

- 'Wil je eierkoeken dat moet je schelpen breken!' beaamde een metaalbewerker.

- 'Pacifism als antwoord op een salvo schroot' grinnikte een reaalpoliticus, 'Plant jij olijftakken in een geweerloop als de vijand den haan wil overhalen? Vreemd idee!'

De vergadering verklaarde al deze gewetensbezwaren ongegrond en reeds stonden allen recht om Boris Gospodar goedheil te wenschen, toen deze met een nerveus gebaar stilte vroeg.

- 'Een oogenblik nog kameraden! Geen uitspraak nog. Het gewichtigste weet jullie niet. Denk niet dat ik lichtvaardig de lotsbestemming van mijn land zal laten verloopen om zuiver sentimenteele beweegredenen of uit moreele lafheid. Maar jullie zult de gronden van mijn twijfel gewis erkennen. Ik ben een moordenaar!'

Verslagenheid zonk over alle aanwezigen. Doodelijke bleekheid had het gelaat van hun leider overtogen. Geen woord viel. Niemand had zich aan deze openbare biecht verwacht. In aller oogen las Boris de terughouding. Als speerstooten drongen de blikken der omstaanders in zijn

lichaam. Hij stond daar gekruisigd in den tortuur van zijn belijdenis. Niet in het minst kon hij het oordeel gissen dat op zijn hoofd zou neerkomen. Hij dien zij uitverkoren hadden om het opstandsvaandel hoog vooruit te torsen, verdeemoedigde zich in hun aanschijn, viel terug in diepste verworpenheid en rukte met een snok het hulsel van de etterwonde die hem aanvrat.

- 'Hoor dan mijn zelfgericht, kameraden! Zoo vaak in nachten van nood en tranen ben ik teruggegaan tot de onderwereld van mijn gemoedsleven. In de gloeddoorblaakte smidse, waar de impulsen te vuur liggen waarvan wij de willige werktuigen zijn. Tot bloedens toe heb ik mijn vertwijfelde ziel op den scherpkant van dit tweespalt gewond: heb ik, door koelbloedig, voorbedacht en zonder genade een mensch te dooden enkel de daad gesteld van den vervloekte die onderging in daemonie, of voltrok zich langs mijn arm het bevrijdingsgebaar van ons geslacht? U is het gegeven kameraden, hierover de oordeelen, en jullie uitspraak wordt het richtsnoer voor mijn leven. Helt de balans schuldbeladen, dan zal ik dit voorhoofd waarover het leven heeft getempeest, in de assche wentelen van de boetwegen en mijn opstandig lichaam kastijden om het gestichte leed. Wordt mijn daad bekrachtigd als een voorteeken voor de heropstanding van gansch

een wereld, dan ga ik U voor, ongeslagen, naar de triomf van het recht. De man dien ik doodde heette Barine Ossip. Hij was oppermachtig en harteloos. Mijn vader verkommerde door zijn schuld in nooddruft. Hij griste de tarwe van onze akkers en betaalde met de roede. Heel een volk verhongerde voor zijn weelde. Zijn giergreep weerhaakte in ons vleesch. En zij gingen mijn genooten in lijden en verwerping: rijpe mannen, in bloei geknakt, ontijdig oud van uitputting, vrouwen met verdorde borsten en harde handen, de koonen hol uitgemergeld, kinderen die onbewust reeds den gruwel voorvoelden van de nabije martelie. Allen lijdzaam, lichteloos, vroege minnaars van de dood. Ik zou hun wreker zijn. Als een hond heb ik den landheer neergeschoten. Lang heb ik het geheim van zijn dood met stilzwijgen ingemuurd. Zijn vale gestalte werd bijgezet in mijn gedachtenis, roerloos, onbewogen, den laatste grijns door de witte stilte van den dood gestremd. Maar als het veege lichaam weer ter aarde was gekeerd, heeft zich in mij zijn beeld tot nieuwer leven bezield. Ik die vermeende op zijn nis den deksteen te hebben gewenteld, zag hem nu verschijnen aldoor aan het eindpunt van mijn denken. Hoe ik door mijn verstroefden zin van hem afwendde, overal sprong zijn gedaante naar mij op, als hadde ik

een schijndoode in mijn eigen borst begraven. Hij trad naarvoor, onverbiddelijk in zijn roerloosheid, de bitse pupil in mijn oogen gespijkerd, van aangezicht tot aangezicht, en een adem van hiernamaals joeg in mijn gelaat. Help mij, kameraden, mij van dit beeld verlossen! Geef mij het geloof weer en de sterkte in idealen, waarvan de stem de doemdominante van het De Profundis overjubelt! Hardt mijn wil dat ik de geroepene worde tot grootsche daden, en niet de gevallen lafaard die roemloos versaagt!'

Om beurten kwamen de komiteitsleden hem de hand drukken. Toen sprak Kerniloff:

- 'Ieder wapen is tweesnijdig, Boris! Het kwetst den tegenstrever en dringt ook door in den handpalm die 't hanteert. Maar de geschiedenis wordt niet met wijwater geschreven. Wel met bloed. En wij zouden toch een bladzijde teekenen in het boek der menschheid, niet? Wijsgeeren kunnen ombladen en lezen. De tekst is van ons!'

Aan het kelderraam verscheen een renbode en gaf het wachtwoord. Hij kwam met tijding uit de grenskreits. Dienzelfden nacht zouden de arbeiders tegen de fabrieken stormloopen en de openbare gebouwen belegeren, om de troepen in allerijl naar ginds te lokken. Eens het manoeuver geslaagd werd het treinverkeer door railwaymen stopgezet

en de Tellurvendels rond Babelsburg zouden naar de hoofdstad opmarscheeren, zonder dat nog militaire tusschenkomst moest worden gevreesd.

***

Naar Babelsburg rolde de grijze massa van arbeiders bij dageraad. Langs alle wegen denzelfden stapmarsch. Maatgang van een nieuwen tijd. Voorop wapperden roode vaandels door den wind speelsch gevouwd tot kollebloemen, die neerdwarrelden over de geheiligde hoofden der schare.

Hamer en sikkel, vlaggen, hamer en sikkel. Een wandelende walmuur van manneborsten en aanrollende golf van zangen ketste kartetste tegen de steenen stad op, die babylonisch lag, nog ongenomen. Nog schemerden de torens in mist verloren, maar straks zou van op de hoogste tinnen een zegeoriflam verkonden dat een nieuw stadium der geschiedenis was ingetreden.

Door morgenstraten wonderwit de spoelende springvloed van het vrije getijde. Golf die verreint en meevoert naar verten vol ruimteschemer.

De mannen gesloten en stug, saamgeschouderd, één hart. De stap op de maat van het hart. Het hart op de maat van den stap.

Het hart, de stap.

En de zijden stem van wind door banieren Pionniers! Pionniers: veroveraars van belofteland.

De straten en pleinen zij deinen en deinzen
Voor de kracht die smeedt tot daad de gepeinzen
Op kolder en boezelaar en boezeroen
legt het leven zijn zoom vol zon met een zoen
doorheen de grove draden
doorheen de naden
Harten hoog kameraden!
Wij dragen
geloof onverslagen
het wortelt in ons hart en wingert naar 't lazuurveld vol anemonen:
onze oogen aardezonen!
De kogel zal in ons vleesch ontbloeien
Voel de kracht van de dingen die groeien
de dingen die komen
Wij sterken, wij vromen
de straten, de pleinen, de wereld genomen!
Sabelgekletter, klaroengeschetter. Vuur!!!
Cavaleriescharge, haremutsen, gestrekte rit
Sabelhouwen.
Harten hoog kameraden! Het recht zit hoog in 't zadel
Ons gebaar is almacht, onze hartstocht is adel
Werp op de borsten. Zij hebben kogels. Wij hebben keien
De engel der wraak zal zich reien
aan onze zijde
en zijn slagzwaard splijt den hardsteen der tijden.

Als triomf morgen breekt het rouwzwaar aanschijn der aarde
tot gulden lach op een dageraadsgelaat
raven bestrijken
de vijandlijken
dan kroont het wonder dat zich openbaarde
de bloedbaan waar wij langsgetogen
met lauwermajesteit uit allerhogen
Broeders! Kameraden! Schrijdt allen aan!
Naar Hallelujastraat!

De omsingelingsbeweging rond Babelsburg had zich voltrokken. Naar gelang de opmarsch vorderde, zwol het leger der opstandelingen. Het was een ontzaggelijke grauwe golf die langs de stadspoorten binnensloeg. Noch hinderlagen, noch het gerikketikketak der mitraljeuzen konden het gedrang remmen. De menschenzee overklotste de heele stad. Het was één gewemel van hoofden, de dreun van één stap. De schare vervolgde haar zegeweg onweerstaanbaar met gigantisch krachtvertoon. Uitgezette wachtposten werden omsingeld, staken na een poos de soldatenmuts op hun bajonet, ten teeken van solidariteit. Rond hen werd gedanst: een snoer van bloeiende lijven met den handdruk der kameraadschap aan elkaar geklonken.

Door sperdraad, over zandzakwallen en opgeworpen barreelen ging de tocht: naar het Rijksraadgebouw. Tegen de grillies stond weldra het re-

volutionnaire heir aangedrumd. Dreigzang helmde naar het vergrijsde marmer. Op de binnentuin stond een troepengordel ringsom het doodstille paleis. Tegenover het kakelbont gewoel der opgezweepte menigte één sperlijn, onbewegelijk, de geweren schotvaardig. Oorverdoovend gekrijsch en gejouw ontsprong de wraakverhitte kelen. Aan de overzij bleef dezelfde onverstoorde roerloosheid der vuurmonden. Toen werd het stil. De duizendvormige massaziel trok zich op één centrum samen. Het machtsimpuls werd ingehouden één sekonde, die geen weifeling was maar kollektief bezinnen. Toen siste een puntkei over de verstrakte hoofden en trof een wachtman aan den slaap. Rood kleurde zich de plotse wonde.

Bliksemsalvo vloog af. Schroot hagelde in de massa neer. Boven de pijnkreten der gekwetsten gilde hoog een stem, naamloos, maar gebald als een krachtsymbool: Storm!

Het teeken was gegeven. Langs beide zijden sprong de daadveer los. Aan het hangslot van het traliehekken werd gemorreld. Dwarsbalken wrongen de stugge staven open. De poort bezweek. Losbrandingen vinnigden door het gejoel. De soldaten concentreerden hun verweer op de geslagen bres. Maar van alle zijden gingen de belegeraars tot den aanval over. Zij overklauterden bij tientallen de omheining en wierpen zich met razernij in lijf aan lijf. Daar

klonk de hoefslag der bereden rijkswacht die het ontredderde voetvolk ter hulp snelde. Sabels sikkelden door de opgestuwde rangen. Paarden steigerden en brieschten hun gehinnik door de batalje. De kortknal der mitraljeuzen beet bitsig in het wilde vleesch der kwetsuren. Bloedsporen teekenden de kasseide met de stigmata der bevrijding.

De wacht week, teruggedrongen naar het raadsgebouw, vluchtte naar de gaanderij en grendelde de massieve poorten.

Stormrammen werden aangedragen, en terwijl de belegerde troepen hun aanvallers van uit de vensters met verwoed knettervuur bestookten rameiden de rebellen den toegang open. Als het versplinterde hout begaf, brulde delirium doldriftig uit het volksgemoed op. Langs de gangen spuwden de gelederen in renpas. Muurschilderijen vlogen aan flarden. Beelden werden van hun voetstuk gebeukt en geschonden. Kristalluchters rinkelden omlaag.

In de zittingzaal wachtte de regeering haar lot af. Onbewegelijk bij de tribune. Stoiek had zij de wisselvalligheden van het gevecht bijgewoond. Nu het onweer zich vlakbij ontlaadde, berustte zij in den geschapen toestand. Toen de eerste opstandeling met bloedbedropen gelaat, opgestreuvelde haren en hijgende borst aan haar verscheen, hief de ministerpresident ten teeken van overgave de hand. Van mond tot mond vloog het snelnieuws

langs de gaanderijen: de regeering is omgeworpen. Kokardemutsen vlogen omhoog. Jubel triomfboogde in reddingroep over de stad. Door den gebroken blik der stervenden glom de stille wijsheid van het vruchtbare offer. Boris Gospodar stond met de machthebbers, wier uur verstreken was, van aangezicht tot aangezicht.

Staalkoud onthaalden hem de woorden van den premier:

- 'Wij willen den volkswil niet weerstreven heeren, en dragen het bewind aan U over!' De geschiedenis zal oordeelen. Heeren van de montagne, ons lot ligt in uw handen!'

Onder gewapend geleide, omspot met hoongeroep en schimpscheuten, werd de omgeworpen regeering gevankelijk weggevoerd.

Nu stroomde de zaal vol volk. De rebellen van gister waren de meesters van het oogenblik. Het politiek getij was omgekenterd. De verdrukten hadden den plethiel van het dwangbewind afgewenteld, en belegden hun constituante.

Boris stormachtig toegejuicht, op de schouders gedragen, wenkte stilte. Hij beklom de tribune en stak van wal met zijn maidenspeech:

- 'Satrapiers! Kameraden! Allen!

De opmarsch naar Babelsburg opent een nieuw stadium in de geschiedenis van uw land. Het wanbeheer van de vroegere machthebbers was

de spoorslag voor uw gewapend verzet. Van overal zijt gij opgerukt in dichte drommen, gestaald door lijden, tot het hoogste offer bereid. Wij groeten diep hen die gevallen zijn voor de gerechte zaak. Met gulden letters schrijven wij hun namen in het gedenkboek der geschiedenis, zij zullen het voorwerp zijn van den gestadigen kultus onzer erkentelijkheid. Hoezeer ook de aangevochten Moloch onze rangen heeft gedund, vergde hij, de onverbiddelijke tollenaar, het bloedoffer onzer metgezellen, aan onze zijde stond een bondgenoot, onverwinnelijk, het Recht. De staatsgreep waartoe wij met als eenig oogmerk het onvervreemdbare heil van ons volk zijn overgegaan werd gewijd tot een zegening voor de gansche gemeenschap. Weg nu het lijze gepraat van mondhelden en meetingmarionetten. Weg den ijdelen rechtsschijn van het parlementarism dat kleine hervormingen aanbracht over zeer lange banen. Onze daad bezegelt de onvoorwaardelijke onverminderde victorie van het socialistisch programma. Ons credo zal zich niet aanpassen bij den loop der dingen, maar het leidslicht worden voor den loop der dingen. Wij brengen U niet de beloften van politieke marskramers, den oogenschijn van beroepsgangmakers in volksverraad, maar de algeheele vervulling van het menschheidsideaal. Wat gister nog

chimaera was, een zeepbel onbereikbaar, ligt thans als een rijpe vrucht ons in den schoot. De revolutie heeft gezegevierd. Aan U ze te handhaven! Zij zal het gansche leven van de natie langs de bazis omwoelen. Zij schept U een menschelijke bestaansregeling en opent vergezichten voor den onbelemmerden uitgroei van uw ontwikkelingsmogelijkheden. Geen hersenschimmige nevelbeelden meer, geen politiek kansenspel op langen termijn. Konkrete verwezenlijkingen die over het gansche bedrijfsleven heengrijpen. Een eeresaluut aan onzen voorlooper, onzen profetischen ziener Karl Marx. Langs ons stormgebaar kreeg zijn leerstelling vasten vorm, en wij zullen ons in de tastbare verschijnselwereld zijner waardig toonen. De hoofdpunten van ons programma zijn: onteigening van alle privaatbezit, verstaatsing van het bedrijfsleven. Verdeeling van den bodem. Door deze hervormingen worden de levensaders van het kapitalism afgesnoerd. Handel, in het teeken van den grooten slokop de Financie wordt afgeschaft. Wij herstellen het ruilverkeer als standaardwaarde voor den uitbouw van ons ekonomisch leven. Wij huldigen de gelijkberechtiging van alle menschen in de lotsbestemming van de natie als onaantastbaar beginsel. Geen heeren meer! Geen knechten! Bannelingen en gekerkerden

van een afgestorven regime, legt uw handen in de onze. Proletariers de harten hoog! De Toekomst is ons rijk!'

Duizendstemmig klonk de Internationale. Rond de tribune was het één vroolijk gewapper van helroode banieren. Vrouwen weenden. Mannen stonden staalhard in het gedegen besef der eindverovering.

Feestroes sloeg over de gansche stad. Boris Gos podar was de nationale held geworden. Op openbare pleinen prijkte zijn beeltenis omhangen met guirlandes en lampions. De anonieme strijder van voorheen klom pijlsnel naar het toppunt der volksvergoding. Zijn credo werd de staatsreligie.

Hoofdstuk XIV.
Genomen Land.

Over Satrapië woei een wind van opstanding. Op het platteland was de leenheerschappij gefnuikt. De boeren die voorheen cyns moesten afdragen, en hun akkervoortbrengst in vreemde handen overlaten, en die hun hard labeur met schraal gewin vergoed zagen, vonden nu de onmetelijke landerijen van de verjaagde kasteelheeren binnen hun bereik. De agraarkwestie had door de verdeeling van den bodem volgens het krachtcoëfficient der gezinnen een voor de regeering gunstig beslag gekregen. Het Tellurism was meteen getalsterk geworden. De hebzucht van de pachters maakte van hen zienderoogen altruisten. Tot in de allerverste gehuchten waar de postman om de week slechts zijn ronde deed, prijkte Gospodar's beeltenis op den schoorsteenmantel te midden van heilige prenten en offerkaarsen.

Ook de grootindustrie kon door de stichting van arbeidersraden, die onmiddellijke medezegging erlangden in de leiding, naar haar voormalig produktiecyfer worden opgedreven. Het inkorten van

den arbeidsduur en regelmatige voedselvoorziening gaven hier den doorslag. Mijnbouw en metaalnijverheid beleefden een ongekend bloeitijdperk. Nog lag de heugenis aan de voor-revolutionnaire wantoestanden te levendig vlakbij, dan dat de werklieden niet het tastbare nut van den nieuwen status zouden beseffen.

Trouwens, als de balg gespekt is, kan Gods water over Gods akker loopen redeneerde de georganiseerde arbeider, wiens beslommeringen niet verder uitreikten dan het primum vivere. Van hoogerhand werden de noodige maatregelen getroffen voor volkshygiene en inrichting van vakscholen. De beroepsleergangen werden druk bezocht. Het woningvraagstuk had een bevredigende oplossing gekregen. Nette tuinwijken werden aangelegd, en om het verkoopsverbod van geestrijke dranken te compenseeren, werden reisbibliotheken in het leven geroepen, opdat de arbeiders hun vrijen tijd niet in lediggang zouden slijten.

De bewindvoering had door deze trits hervormingen op sociaal gebied aller sympathie veroverd. De edelen werden uitgezet en hun goederen ten bate van het staatsbezit in beslag genomen. Met één pennetrek verklaarde de raad van volkskommissarissen alle bestaande buitenlandsche leeningen ongeldig, want door een vervallen regiem aangegaan. Als antwoord weervoer de beschaafde wereld mis-

prijzend: Barbaren! Het beroep van wisselagent werd op doodstraf verboden. Tegen deze maatregel reageerde de beschaafde wereld met een synoniemwoord: Hunnen! Geldtuischers en valutaschuimers kregen den nekslag. De beurs werd omgeschapen tot een leeslokaal. Speciale zendelingen voor zielezorg werden gelast met het beheer van een tehuis voor jonge meisjes waar voormalige prosituées met ordentelijk naaiwerk hun bestaan verzekerden. De vingerhoed als domper op de vale vlam van ontucht. Misdadigers werden het voorwerp van een heilkuurexperiment. Men verstiet ze niet langer als uitschot in den vergeethoek van het celregiem. Immers zij waren toch slachtoffers van sociale wantoestanden. Niet de dief is schuldig. Wel de bezitter die door zijn welstand den misdeelde uitdaagt. Het kriminaliteitsvraagstuk werd binnen de perken van maatschappelijke determinanten teruggedrongen. Naar die maatstaf bleven de gevangenissen niet langer boetinstellingen maar werden zielsklinieken. Het geslachtsleven werd een onderdeel van het bevolkingsvraagstuk, en op dit plan sociaal evenwaardig met hoenderteelt of paardenfokkerij behandeld. Het huwelijk bleef niet langer de sociale bekrachtiging van een geenregistreerde teeltkeus. Vrije liefde werd met het huwelijk gelijkberechtigd.

Over heel de lijn bleek de regeeringspolitiek bij

den aanvang heilzaam in te werken. Geen kasteelheeren of nijverheidsmagnaten meer, geen huisjesmelkers, geen agiospekulanten, geen hoeren. Het gezag redeneerde als volgt: al de maatschappelijke tares en de ingevreten kanker van de moraalverwildering zijn inwerkingen van een zieke omgeving. De mensch is de exponent van zijn milieu. Hervorm het milieu, saneer het, en de menschelijke goedheid, de broederliefde zal herrijzen.

De sociale ladder was stukgebroken. Door de vereenzelviging der produktiekrachten die alle naar hetzelfde peil werden opgehoogd, vaagde men de standsdifferentieering uit het openbaar leven weg. De edelen waren geemigreerd, tenminste zij die het aangerichte bloedbad ontkomen konden. Hun goederen waren aangeslagen en de weelderige patricierswoningen tot slaapstee voor dakloozen omgevormd. Middenstand en kleinburgerij lagen onder den pletrol van de maatschappelijke omwoeling. Meestal lui van geringen huize, die zich tot opkomelingen hadden weten te ontwikkelen, waren zij vroeger de room van het volk. Nu de kan werd gekeerd, lagen zij als droesem, als bezinksel onderaan. Wie niet voor handenarbeid geschoold was, moest zich nu zijn bedrijfshorizont was afgesneden met nederige beroepen als straatveger tevredenstellen.

De ‘great collapse’ had zich dus in Satrapië

doorgezet, niet volgens het valsche parool der reformisten, maar wars van kompromissen, onverminderd, absoluut. De sluitsteen van het voorbije tijdvak was tevens de drempel naar wereldregeneratie.

Dit heilwerk, dat niet van de sociologie maar veeleer van de zielkunde releveerde werd nu de bekommernis van de bewindvoerders. De wereld omwoelen tot zij wordt een voorhof naar het Paradijs. Eenmaal de maatschappelijke ruggegraat weer gezond van merg, moest verhoed worden dat het zieke vleesch deze saneering zou aantasten, en zijn smetstof uitspreiden naar de bloedvaten zelf van de nieuwe orde. Daartoe was noodig een maatschappelijk ethica, die de grondwaarde van het experiment zou lichten uit het tijdverband en vereeuwigen ten aanschijn van de heele wereld. Van de sociale periferie uit, middenwaarts naar de denkwereld van het proletariaat zou het nieuwe credo insijpelen. Het stormgebaar van gister was nu machtbekleed. De revolutie zat op de kussens. Zij wilde zich bestendigen en handhaven. Recht en macht zouden den wijzer in 't midden houden op de balans der tijden.

Hoofdstuk XV.
Valsche Dageraad.

Aardgeest was over Satrapië vaardig geworden. De standregelen van het cooperatief verbond werd tot broederhymne getoonzet. Kanonnen, die eens dood en vernieling braakten, waren tot hoogtijklokken omgesmolten, doorbeierden de gedenkdagen met feestelijk gelui. Telluristische wandelknapen noemden zich de pionniers der toekomst. Stadionfeesten met turnvertoon golden als kultusdiensten aan de nieuwe schikgodin: de republiek. Exportkunst, in propaganda gekonfijt, werd over de grenzen gevoerd, met den stempel beslagen Made in Satrapië. Boris Gospodar werd de grondlegger van een kersversche staatstheodicee. Broederschap was de bindstof in de maatschappelijke leer.

Het buitenland sloot zijn grenzen, decreteerde den ekonomischen oorlog en verbood den invoer van produkten uit Satrapië. Maar Gospodar de dictator, voerde triomfantelijk den tegenaanval. Geen imperium of het zag zijn koloniaalbezit ondermijnd door zelfstandigheidsbestrevingen van

de onderworpen volken. De heele wereld door ging één kreet naar verlossing uit de tyrannie van geldmacht en geweldmoraal. Maar het ontketende torment werd ongenadig. Het imperialistische Westen wou den roofbouw van zijn aangevochten hegemonie met tentaculaire vangarmen over Satrapië uitslaan, en hanteerde krachtbewust zijn duchtigste wapen: de blokkade.

Boris Gospodar had gehoopt dat de satrapische revolutie als een vonk zou zijn overgeslagen op het gansche wereldrond en dat overal de hoogzang der bevrijding de gemoederen tot dadendrang zou hebben gestaald. Hij zag nu rond zijn land, dat de wording in zich droeg van een nieuwe beschaving, geheven op den geestelijken adem van louter menschenliefde en intellektueelen adel, de oude wereld met haar dwangkultus aan de ontzielde stof zich rechten, oppermachtig. Zijn abstracte dweepzucht liep dood op den blinden muur van het gebeuren. Eenmaal was hij erin geslaagd den feitenloop zegedronken naar een onbetreden spoor te delven, waar ongerepte horizonnen volheerlijk openblankten: een belofteland voor het havelooze heir der hongerigen. Nu werd zijn politieke hartstocht aangestooten door de realiteit. Nog kon hij zijn onrust paaien, met den troost, dat geloof bergen verzet, maar door de stelselmatige afzondering waarin he buitenland Satrapië terugstiet, was de toestand van

een zeer netelige komplexiteit geworden. Heel de nijverheid werd door deze isoleering op een doodpunt geleid. De aanmaak van metaalwaren moest worden geschorst, doordien buitenlandsche afzetgebieden verloren vielen. De krisis die daaruit voortvloeide verried zich zeer akuut. Door het stilvallen van den voornaamsten bedrijfstak in Satrapië, werd een der bronaders van de natie afgesnoerd. Meteen, als tegenmaatregel voor de ondergrondsche propaganda waarmee telluristische geheimagenten de grondlaag van hun staatsleven uitgroeven, verbrak heel het kontinent zijn handelsbetrekkingen met de jonge republiek.

Bij hoogdringendheid vergaderde de raad van volkskommissarissen in gesloten zitting. Gospodar, de eeuwige twijfelaar, oordeelde den toestand algemeen hachelijk. Zoo plots was de titanische weerstand van heel de wereld tegen zijn verworven machtspozitie hem duidelijk geworden, en hij voorzag dat deze afzonderingspolitiek Satrapië in een onontwarbaar imbroglio zou verstrikken. Hij, die vroeger het parool gaf, dweepzuchtig, als een vizioenaire verkondiging van het heilsrijk, stond nu radeloos. De toestand was hem boven het hoofd gegroeid, en alle kracht ontzonk hem om de noodige reaalpolitische besluitselen voor te leggen, die de regeering als richtsnoer voor haar optreden zou involgen. Kralin had zijn wankelmoedigheid door-

speurd. Over den ganschen raad hing verslagenheid, en geen kon de vaargeul aanduiden waar het schip van state zich zou kunnen drijvend houden. Alleen Kralin, die opportunistisch het gewin van de krisis naar zich toe wou trekken, hield het hoofd helder.

Boris Gospodar opende de zitting:

- ‘Kameraden! De gebeurtenissen van de laatste weken hebben deze vergadering noodzakelijk gemaakt. Eén na één zeggen de buitenlandsche mogendheden hun handelsverdragen met Satrapië op. Het zal U niet ontgaan dat dit voor de verderontwikkeling, en laat me zeggen zelfs voor het bestaan onzer bij uitstek op export aangewezen nijverheid een veeg teeken is. Als de afname zienderoogen slinkt zal het weldra onvermijdelijk worden de hoogovens te dooven. Duizenden arbeiders vallen werkeloos. Hoe bezweren wij de krisis. Hoe drukken we de gerezen moeilijkheden den kop in?’

Kralin nam poolshoogte en toen alleen stilte op Gospodar's betoog volgde, begon hij de schermutseling:

- ‘Zoolang we zieners en illuministen de handen vrijlaten bij den uitbouw van ons maatschappelijk organism, kameraden, zal heel onze revolutie zeepbel blijven. Ik weet het wel, we hebben de massa bewerkt met leuzen als paci-

fism, ontwapening, naastenliefde, en heel de trits loffelijke deugden, die van 'n strikt individualistisch standpunt veel eerbied afdwingen. Maar laat af toch deze tooverwoorden. Zij waren de zendboden naar ons ideaal. Eenmaal het ideaal verwezenlijkt moet het zich handhaven ook al valt het terug in de ontkenning van een tijdelijk strijdprogramma. Wij staan nu eenmaal niet meer op de Montagne om het beleid van anderen te gispen. Wij hebben het heft in handen. Dat schept verantwoordelijkheden. Zal één uwer gedoogen dat door den brutalen opmarsch der feiten onze ideologie wordt omgeloopen? De kernwaarde van ons credo werd de realiteit ingeplant. Zullen wij de teelaarde van een nieuwe beschaving laten overwoekeren door den kapitalistischen parasietzwam? Mijn overtuiging is dat wij den voedbodem onzer proletenkultuur moeten aftuinen en dat wij ons verweer tegen alle overrompeling moeten wapenen, proportionneel met de aanvalskracht van den tegenstander. Staat iemand je naar het leven met een browning, dan wordt de staf der zendelingen een ridicuul slagmiddel. Over de haag met het humanitair gezanik van stichtelijke praatvaars en heilslegerpredikanten! Wie vergeldt daar een grensgeschil met een broederzoen? In de staatkunde zendt men een ultimatum kameraden.

Het gezag berust in onze handen. Gedenkt dat de macht een frivole bruid is, en dat ze slechts hem trouw blijft die haar weet te bedwingen. Hebben wij alles in de schaal geworpen om te komen tot dit resultaat: een revolutie van een kwaartuurs? Zoolang de gansche wereld niet doordrongen is van ons geloof, zoolang de gansche menschheid niet haar streven naar den ideaalstaat door de zegebewuste daad in konkrete vormen stolt, is alle ontwapening, met het oog op den uiteindelijken triomf van onze idee, vaandelvlucht. Ik geloof aan den heiligen oorlog. Het geblaat van Paaschlammeren is niet mijn toekomstmuziek. Hier wordt de mogelijkheid ons geboden de satrapische samenleving in al haar geledingen te ordenen volgens de telluristische maatschappijleer, duurzaam en onaanvechtbaar. Wij zullen het Recht met macht harden en in de statenconstellatie een zoodanig potentiaal veroveren, dat de buitenwereld er niet alleen voor terugschrikken zal aan onze gevestigde orde te tornen, maar dat zij door de uitstraling van onze leer zal worden doordrongen en omgevormd!'

Met zijn gloedvollen speech had Kralin, anders zoo bezonnen, klaar en koel, zijn slag thuisgehaald. Gospodar's medestanders begroetten in hem den nieuwen leider en Gospodar zelf erken-

de spontaan Kralin's reaalpolitische meesterschap. Hij zou zich schikken naar het ordewoord dat in den raad mondgemeen ging worden en zich solidair verklaren met iedere beslissing die werd genomen. Kralin gaf hem daarop den handslag, met de verzekering dat de groote verwekker, de groote animator van het revolutiedenkbeeld voor het gansche nageslacht steeds Boris Gospodar zou blijven, maar dat in Kralin den organisator zou gehuldigd worden.

Met mijnbouw, ertsontginning en metaalnijverheid ging het intusschen bergaf. Hoe paradoksaal ook, door overproduktie. Het surplus dreigde den prijsstand zoo neer te drukken, dat de voortbrengselen finaal gansch zouden ontwaarden, zonder dat hun omzet nut kon afwerpen. Om het prijsniveau gelijk te houden drong een verzeldzaming van de voortbrengst zich op. Het inheemsch verbruik werd daarbij de regulator. Duizenden arbeiders sleten voortaan hun tijd in lediggang. Hen was het Paradijs welgekomen. Ze werden regelmatig met mondbehoeften bevoorraad en door een krisisfonds finantieel rechtbehouden.

Maar niet zoo was het met de agrariërs-bevolking gesteld. Zij wist zich den toestand ten nutte te maken. Tarwe en graan, vroeger met reusachtige tonneladingen van overzee ingevoerd, ondergingen, nu het import was uitgeschakeld, de

onontkoombare wet van vraag en aanbod, en stegen aldoor. Bij den aanvang vond de regeering een palliatief om de moeilijkheid te dempen. In ruil voor hun akkervoortbrengst of althans voor een aanzienlijk gedeelte daarvan, verschafte de staat de boeren landbouwmachines, in de hoop dat door het wegcijferen van den handenarbeid - Taylor indachtig - het rendement zou vermenigvuldigen. De bezaaide oppervlakte in het land werd uitgebreid, opdat de bodem in het voedsel van heel Satrapië zou kunnen voorzien. Maar het rijzen van wanverhoudingen kon niet worden belet. Satrapiërs van de moerasgebieden en op rotsige berghoogten zagen den mondvoorraad verschaarschen en duurder worden. De ontevredenheid won veld. Rantsoeneering van staatswege, in haar regelmatige bedeeling trouwens door den afstand en ontoereikende verkeersmiddelen bemoeilijkt, kon de gemoederen niet bedaren.

Ditmaal stond ook Kralin voor een netelig vraagstuk. Hij wist echter de gehechtheid aan de veroveringen der revolutie zoo diep ingeworteld, - had zij het land niet uit de feodaliteit verlost, heerschers en tolheffers verdreven - dat een beroep op de telluristische solidariteit kon gewaagd, om den drakonischen maatregel te verzoeten waartoe moest worden overgegaan.

Propagandisten overzwermden het platte land,

om den Agrariërs voor te houden wat zij aan de revolutie te danken hadden: de onteigening van den bodem. De apatische bevolking leende verstrooid het oor aan deze regeeringsambtenaren, die op heel de lijn gunstig verslag uitbrachten over hun bevindingen. Toen kwam het gouvernementeele wetsbesluit: gezien den uitzonderlijken toestand werd de oogst van dit jaar van staatswege in beslag genomen. Het latente verzet-instinctief, hadden de pachters voorvoeld dat de wandelvoordrachten van die heeren functionnarissen bestoken spel waren, nam in sommige streken plots scherpen vorm aan. De opeisching liep niet zoomaar van een leien dakje. Doorgaans konden de vrachtwagens slechts vandaanrijden onder militair geleide en achtervolgd door den bijbelschen vloek van heel de dorpsbevolking.

Het volgende jaar deed de terugslag zich gevoelen. De landbouwers wonnen op hun akkers slechts het strikt noodige voor hun eigen onderhoud en lieten meer land braak liggen dan bezaaid.

Trossen havelooze kinderen doorkuierden de straten op zoek naar afval. Zij zamelden hun maal uit stortbakken. In verre overwinterde gebieden blies de regeeringszaakgelastigde alarm. Hongerhorden doorliepen de steden, voorafgegaan door de zwarte vlag. Enkele gevallen van kannibalism

werden overgeseind. Men struikelde in volle straat over ontvleeschte rompen die te rotten lagen, krengverrekt. Typhus woedde.

Andermaal werd in het Staathuis beraadslaagd wat te doen. De meest gematigden waaronder Boris Gospodar, wezen op den ernst van den toestand en achtten het aanknoopen van onderhandelingen met de kapitalisten van het Westen geraden, wilde de vloedgolf der verbolgen menigte niet andermaal de regeering wegvagen. Kralin had alle moeite om het doctrinaire standpunt te handhaven. Zijn geloofsgenooten voerden nochtans een saamgedrongen tegenargumentatie aan: het pauperism was in schrikwekkend mate toegenomen, de volksnood was ruim zoo groot als onder het vorige kapitalistische bewind. Op heel de lijn liepen de hervormingen die zij hadden ingevoerd op een jammerlijk fiasco uit. Naar hun meening had de revolutie de geleidelijke overgangsstadia naar lotsverbetering gebruskeerd. De groote vooravond had zich ontijdig voorgedaan. Voor onmiddellijke regeneratie was de menschheid niet rijp.

Kralin liet zich evenwel niet zoo willig uit het zadel lichten. Hij betoogde met klem, dat iedere sociale hervorming met slachtoffering saamgaat. Dat al deze opwerpingen tot de gemoedwereld behoorden en niet tot de zone der zuivere idee. Hij zou zijn dictoriale macht staande houden op het

onverwinbare beginsel, en moest de nood dwingen, alles te vuur en te zwaard zetten om de revolutie overeind te houden. De revolutionnair van vroeger was verstokt conservatief geworden.

Uit de verte klonk het verwarde tohu bohu der betoogers. De volkskommissarissn ontstelden over de plotse verebbing van het politiek getij. Zij hoorden den heeschen dreigzang ophelmen die eens op hun lippen lag. Het strijdlied, dat eens hun optochten overdaverde, klonk nu als een aanklacht tegen hun beleid.

Het kriskrasgejoel van het hongerheir zwol dichtbij. Boris bezwoer Kralin de nooden van het oogenblik niet te onderschatten en er de politieke richtlijn uit af te leiden, die voor het bewind weer uitkomstbanen zou aanleggen. Hij stelde voor zijn magischen invloed op de menigte andermaal aan te wenden, om het dreigend perijkel van een staatsgreep te verhoeden. Kralin lachte sarcastisch om het kinderlijk voorstel.

- 'Verging de wereld' riep hij 'ik sta pal! Het kompromis waar jullie wilt toe overgaan bevat in kem de kapitulatie. Een balkonrede voor het opgezweepte volk? Opgepast Boris Gospodar want dan pas ging je roem aan 't verwelken. Zij beschouwen je als een apostel en nu wil je stilte vragen. Vraagt een leider wat? Wel nee, hij beveelt. Hij geeft opdracht. Wat beseffen de ver-

hongerde slungels daar op de keien van de grootsche ideeënworsteling die wij hebben aangebonden? Werp met proviand en ze zullen je toejuichen, al gaf je geestelijk duivelsbrood.'

De telefoon rinkelde. Met één ruk haakte Kralin den horen af. Allen beschroomden voor de demonische kracht die van hun medestander uitging.

- 'Allo, de wacht? Een tellurist gelyncht? Heb je dan geen mitraljeuzen stommeling! Eén salvo in de lucht proforma. Helpt dat niet, dan de heele voorraad scherp! Begrepen?'

Stilte woog over de vergadering. Daar buiten kolkte de volksfurie toomeloos. Dan plots door het geroezemoes plofte een korte knal. Minutenlang gejouw volgde. Temidden de verwarring knetterden opeens de mitraljeuzen met verbeten nijd. Pijn kreten gilden rauw en hoog. Dan sloot zich weer de stilte als een looden schrijn.

- 'Ziezoo!' hernam Kralin, 'Je ziet dat je voor een handvol contrarevolutionnairen niet behoeft te rillen! Want dat was natuurlijk bestoken spel. Daar zit een hand achter kameraden, en geld. Ik groet de gevallen slachtoffers met den verschuldigden eerbied voor de dood!'

Onzeggelijke weemoed had Boris Gospodar overmand. Welke ondoorgrondelijke voorbeschikking had het zoo gewild, dat hij de hand zou slaan aan

dezelfde vuurmonden die eens op zijn borst stonden gepunt?

Hij had de revolutie ingeluid, gedreven door het heimwee naar een hooger menschelijkheid en haar verwezenlijking begroet als een groote Zoendag vol broederschap en naastenliefde. Hoe had het schiksel met zijn koenen droom gespot, door hem het aanschijn te doen geven aan een ongenadige terreur, de harde vechtmaagd, met wolvenmelk gelaafd.

Was het de onafwendbare loop der dingen, dat recht, zoodra het grijpt naar macht, fataal omkantelt in zijn tegendeel: het onrecht! Zij, die oprukten naar het regeeringsgebouw, onder het woeste schijnsel der nachtfakkels, droegen zij niet in zich om een ideaal, dat eens het zijne was? Was het niet zijn hooggestemde geestdrift, die in de gemoederen van deze opstandelingen haar weergalm had gevonden en aangespoord had tot een zegerijke daad?

Daar stond Kralin, de toepasser van de machtspreuk: Nood kent geen gebod, die de stelselmatige uitmoording van zijn medemensch bemantelde onder staatsveiligheid. Stond het geschreven, dat hij Boris, eens de outcast die het sein tot den opmarsch gaf tegen een samenleving die hem aan haar zelfkant uitstiet, op zijn beurt de onvermurwbare rechter worden zou over nieuwe wetschenders?

De gebeurtenissen van dien avond zouden diep ingrijpen op den internen politieken status van Sa-

trapië. Reeds in den regeeringsraad rezen stemmen tegen de bloeddorstige alleenheerschappij van Kralin. Een volkskommissaris betoogde dat het gevaarlijk was, het volk tot den kultus van nieuwe martelaren aan te drijven. Kralin weervoer achteloos:

- ‘Martelaren? Is de stofmensch die zijn ideaal begrenst bij een broodhomp voor alle dagen een martelaar? Meen toch vooral niet dat de herrie van vanavond ook maar een ietsje politieke beteekenis krijgt. Het blijft een relletje met bloedig verloop. 't Is jammer dat er een paar hun pels hebben gelaten. Maar wie kan het helpen, dat het Noodlot, dat blind is kameraden, ze tegen een kogel deed aanloopen?’

Hoofdstuk XVI.
Het verzonken Kontinent.

Boris Gospodar was ten prooi aan een groote neerslachtigheid. De gebeurtenissen, die zich buiten hemzelf hadden ontwikkeld, lieten in hem een ranzig bezinksel na.

Hij kon zich niet harden een wilsbesluit aan den loozen twijfel te ontwringen. Eén moment, het gelukzaligste van heel zijn leven, was hij naar extaze ontheven geworden, toen zijn innerlijk leven met de buitenwereld op een trefpunt samenwentelde, en hij het wederbeeld van zijn ideaal in de ervaringsfenomenen zag afgespiegeld. Het was een onvergetelijke dag geweest. In zijn hartslag had het unisono nagetrild van heel de schepping, en een gezegende verrukking was over hem vaardig geworden met de blijde boodschap dat hij een godgeteekende wegbereider zijn zou voor de menschelijke lotsbestemming. Nu zag hij deze sferen weer uit elkaarwijken, onvereenigbaar, nu ontvlood de realiteit zjin psychisch leven en de kracht begaf hem, tusschen beide oevers, die zich aldoor verbreedden,

om uit te monden in de doode zee van het Nietzijn, de brugbouwer te worden.

Hij had gemeend in het gebeuren den geloofskern van een elyseisch Nieuwland te kunnen overstorten, en hoopte dat deze kristalvorming heel de sociale structuur met verreinde glanzing zou omstralen.

Nu kwam hij tot de weemoedzware belevenis dat de gestalting van het Paardijs in de gemoederen niet dit ethisch sediment had neergelegd waardoor een duurzaam voorbestaan zou worden gewaarborgd. Het tweespalt tusschen den tijdgeest en het gesaneerd sociale midden, waarin hij zich moest voortbewegen, was onoverbrugbaar. Boris erkende zijn dwaling, aan de almacht van een sociaal experiment te hebben geloofd. De valschheid van het historisch determinism trad schril aan het licht. Hij besefte dat de kunstmatige aankweek van een ideaalmensch, die de resultante zijn zou van zuiver maatschappelijke komponenten, een gevaarlijk drogbeeld is omdat geen rekening wordt gehouden met de psychologische waarden die zoomaar niet in één handomdraai worden omgekneed. De milieutheorie als onfeilbaar geneesserum tegen de moreele verwording was een valsche gids voor sociaal heilwerk. Boris Gospodar was over deze fondamentale waarheid heengestapt: de wereld ontspringt in den mensch. De uitkom van een vita nuova, waarin de gemeenschap tot de onbelemmerde ontwikkeling

van al haar geestelijke mogelijkheden zou gedijen, kon enkel aanbreken, als de menschheid de hoogvlakte van den louteringsberg had bereikt.

Organisch moest de nieuwe zijnsorde voortvloeien uit het bewuste ideaalgebod van heel de schare, en de wordingsdynamiek der dingen motorisch beheerschen. Hij en zijn gezellen. Wat hadden zij bereikt? Enkel de begeestering van hun volgelingen voor animalische en vegetatieve doeleinden. Was de roep om brood de verkondiging van een hoogere menschelijkheid? De revolutie had zich in haar verwezenlijking geparodieerd, en de vermeende geestelijke adem die haar aanstreek, was een wasem van het slijkerigste massainstinkt.

Het marxistisch evangelie werd andersomgekeerd door de teugellooze omwaarding aller waarden. ‘Eigendom is diefstal’ was geworden ‘Diefstal is eigendom.’

Boris bewonderde de ontzaggelijke geloofvastheid, waarmee Kralin zijn dogma trouw bleef. Was het de verblinding van een fanatieker of de uiterste strijd om zelfbehoud van een desperado? Nooit zou Gospodar Kralin onedele drijfveeren hebben toegedicht. Kralin was de zegezekere daadmensch, die nog de betrachting koesterde de phenomenenwereld empirisch te kunnen omscheppen.

Alhoewel hij zijn ontslag in beraad hield bleef Boris Gospodar voorloopig deel uitmaken van den

oppersten raad. Onder den hoogdruk der volksmisnoegdheid had de regeering onderhandeld met vreemde grootmachten en door koncessies op het stuk der vroegere buitenlandsche schuld, verkregen, dat het handelsverkeer werd heropend. Toen iemand Kralin voorwierp, dat dit een inbreuk was op de onaantastbaarheid van zijn beginselen, zette hij een superieur gezicht. Hij weervoer dat enkel mangel aan politiek doorzicht zulk een konkluzie kon ingeven. Wat zij aanzagen voor een diepgaand grondverschil was immers enkel een wisseling van taktiek. In afzondering kon Satrapië zijn levensvatbaarheid niet gaaf houden en werd tot atrophie gedoemd. Door de heraanknooping van betrekkingen met de nabuurstaten, ja zelfs met de meest kapitalistische, kreeg Satrapië kans zijn invloedsfeer uit te breiden en zelfs het aspekt en de structuur van die staten eenmaal te wijzigen. Het werd nu een zuiver machtvraagstuk, en Kralin zou niet aarzelen de meest voordeelige oplossing te vinden. De buitenlandsche propagandadienst werd versterkt. In alle vreemde legers, in de marine zouden kernen van segregatie worden gevormd. De koncessies die men in ruil ging afstaan, waren toch infinitesimaal gering. Vreemde consortiums zouden weliswaar naar Satrapië kapitalistische nederzettingen uitzenden om de nijverheid te financieeren, maar alles gebeurde onder streng staatstoezicht. Van revolutionnair

standpunt uit was dit dubbel gewin: terplaats het handelsboni van rechtgeholpen ondernemingen, het einde der werkeloosheid, de uitroeiing van het pauperism, elders zou Satrapië den vijand in zijn eigen vesting ondergraven.

Zijn fraaie feitenvoorstelling sloeg niet zoo makkelijk in. Een paar volkskommissanssen beschuldigden hem openlijk den stillen vennoot van het kapitalism te worden. Zij dreigden met ontslag en zouden het geval ruchtbaar maken.

Kralin zei onverstoorbaar: ‘Verzint eer jullie begint, kameraden en let wel, wie niet met mij is, is tegen mij.’

Zijn tegenstanders weervoeren dat zij in den schoot der telluristische partij een oppositiegroep zouden stichten. Zij vertrokken en sioegen de deur hard dicht.

Kralin getuigde nog aldoor van ijzeren zelfbeheersching en klaar daadbesef. Pas waren de opponenten vertrokken of Kralin stelde voor een aanhoudingsmandaat tegen de afvalligen uit te vaardigen.

- ‘Maar ze stonden toch met ons zij aan zij als de groote slag werd geleverd’ opperde Boris Gospodar, ‘Een meeningverschil tusschen partijgenooten kan toch anders dan draconisch beslecht worden!’

- ‘Laat ons acht geven op den zin der dingen

en niet op den schijn, waarde Gospodar. Oppositie wordt gezegd. Jullie bent goed in God. Zij zijn verbitterd heengegaan en morgen roepen zij de malkontenten te wapen tegen ons. Gouverner c'est prévoir! Het zijn volbloed contrarevolutionnairen en de sancties tegen dit slag van hoogverraders zijn U bekend!'

Bij dageraad werden de ontslagnemende volkskommissarissen van hun bed gerukt. De dievenwagen voerde ze naar een vaal terrein. Als de zon rees lagen zij gefusiljeerd.

Boris kon zijn walg niet langer verheelen. Die tragikomische kultus van den manslag als gebruiksaanwijzing voor sociale voorzorg zat hem dwars. Hij herinnerde zich met wijdingsvolle pieteit Kerniloff den dichter, in leven volkskommissaris voor kunst en wetenschap. Hoe vaak had deze man, wien de edelgeaardheid in den fijntrek van het wezen geboetseerd lag, Kralin en hem den handslag gegeven, ter bezegeling van hun parool en onverbreekbare trouw? En hoe vaak had Kralin zelf hem niet tot voorbeeld gesteld voor hen allen, den maat in hun zegeopmarsch, dien hij nu verdwaasd den Kaïnslag had toegebracht! Werd heel de regeneratiezending dan teruggebracht tot de storting van broederbloed, en zou ontbinding haar werpen in een macaber avontuur? Moest de wedloop naar

de macht onderweg den mondzoen ontvangen van die scharlaken bruid: de moord?

Eens met Kralin samen, bond Boris het gesprek over deze motieven aan, en betuigde zijn weerstreving tegen alle terreur met ongemeene heftigheid. Kralin liet hem uitwoeden en ontspon zijn repliek onvermurwbaar:

- 'Je verwijt de revolutie, over heel de lijn te wijken Boris, en zich recht te houden door geweldpolitiek ook jegens medestanders. Wat onzen momentanen achteruitgang betreft, laat ik je geruststellen. Wij trekken terug om onze aanloop beter te kunnen nemen. Wij waren reine dwazen als wij de politieke profetie als een vrijgeleide in optima forma naar de toekomstwereld hebben aangewend. Hoogstens had ze de waarde een magisch slagwoord te zijn voor de massa. Als zoodanig heeft ze dan ook alle bruikbaar nut afgeworpen, en bij dit utilitarism ben jij van een niet te onderschatten offervaardigheid geweest, waaraan ik graag hulde breng. Maar eenmaal de kogel door de kerk, eenmaal de bewindvoering in onze handen overgedragen, begon de zwaarste opdracht: dat was de overwinning te consolideeren. En hier ligt de knoop van het vraagstuk. Ik moet toegeven dat het een gordiaansche knoop is. Het zal je dus niet langer verbazen, dat ik een zwaard grijp om hem door te hakken. Wij waren

illusionisten, die de bevrijding van ons land hebben begroet als een wereldschokkend phenomeen. Wat wilden wij verwekken: een aardbeving in het rijk van den Geest waarvan de trillingen zich zouden voortzetten naar de maatschappelijke oppervlakte. Wat werd bereikt? Een zuiver plaatselijke stoornis, die dreigt in zichzelf uit te sterven. Daarom, instee van ons te schikken in de rol van tortelduifjeskweekers voor het pacifism, moeten wij trachten onze hegemonie uit te slaan naar alle richtingen, en zorgen voor stokebrand bij onze naburen. Wij waren toch bestrevers van de wereldrevolutie, geen dorpspolitikasters, die niet verder zien dan de horizont!'

Deze welsprekendheid stiet ditmaal af op Gospodar's scherpen twijfel:

- 'Het imperialism als voertuig voor demokratie. Waarde Kralin, dat is kunst en vliegwerk, de verzoening van water en vuur, warm en koud blazen uit denzelfden mond. Je vervalt in het regeeringsdefekt dat je eens hebt aangevochten. Ik weet, je zult hiertegen aanvoeren het staatsmachiavellism dat stapvoets aanrukt naar een doel onaangezien de middelen. Maar ik voorzie het oogenblik, dat je door de muntschrooderij in je daden, finaal de middelen als doel gaat beschouwen en verstrikt geraakt in het net dat je zelf spint-'

- ‘Dan heb je geen hoogen dunk van mijn doorzicht naar ik merk’ grinnikte Kralin.

- ‘Ach laat dat er buiten! De feiten zelf spreken toch boekdeelen zonder dat je er bijbedenkingen dient aan vast te knoopen. Je zal me toch niet probeeren diets te maken, dat je nog steeds onverroerbaar staat vastgeworteld in je geesteshouding van eertijds. Tegenover de galerij kan je de gochemerd spelen, al naar verkiezen. Ik althans laat me geen rad meer voor oogen draaien. Het begon met een ode aan den vrede en de roep om brood. Pas zit je aan de leiding of je wapent den vrede tot de tanden. Als paradoks, als geestelijke piroeet kan dat er door. De integrale marxist van vroeger is teruggeëvolueerd naar behoudsgezindheid op grond van de enormiteit: Wil je vrede, bereid je dan ten oorlog. Gister revolutionnair. Vandaag liberaal progressist, wat morgen? De lijn loopt voort, en jij zult ze niet uitstippelen Kralin. Je meent de teugels te mennen en zit zelf in 't gespan. Je meent de verschijnselen rond je om te vormen op de tafelen der waarde, en een hand, je weet niet van wie of waar prent er een ander inschrift, zonder dat je merkt dat de teekenen werden omgesteld. Je scherpzinnigheid zit aldoor op den uitkijk, en achter haar rug om voltrekt zich het onafwendbare, waardoor ze wordt blindgeslagen! Je rent van stal in machtsdeli-

rium en als je weerkeert na principenrit ligt de stal vervuild. Wat wordt je heele maatschappelijk experiment zonder ethisch leidmotief? Konstateer zelf! Een hel van verschrikking! De heerschappij van bloed en ijzer. Komt allen mee: er is wat moois te zien: De meiboomplanting voor een knekelhuis!'

Boris was zijn ontroering niet langer meester. Zijn tranen vloeiden overvloedig. Toen hervatte hij zich en sprak moeizaam:

- 'Het was een satansche bekoring. En wij lieten ons verschalken door de pomperij. Wat willen wij den loop der dingen bestieren en onze menschelijke zwakheid tooien met een almachtpanacea? Het looze gespeel van den verzoeker weeft zich in ons levenslied, en voert ons naar een giftbron, die verontreinigt de klare daad. Wie vlecht de draad in het rijgsnoer der kausaliteiten? Is heel de schepping niet één waanzinronde? Is het niet de hellevloek voor den gevallen enge! dat hem slechts schimmenspel en schaduw werd gegeven voor den honger van zijn handen? Ieder draagt zijn noodlot in zich mee. Uitverkorenen zijn zij die zich eraan ontworstelen tot den gratiestaat. Ik werd geslagen. Het was de dwaze aberratie van iemand die zijn zondenregister wou aanleggen als het grootboek der geschiedenis. De debetpost bleef ongedelgd: Moord. De wereld wou

ik verzetten om mijn schuldlast af te wentelen. Het was een titankamp naar de genade. Maar de vordering is vervallen!'

Boris werd wasbleek. De wankelvlam die door zijn oogen lichtte was gebluscht, de klimming van zijn kracht geknot.

Kralin had met onbewogen masker geluisterd, en niets aan zijn stem verried één weerklank van Boris' woorden:

- 'De waarde van heel je betoog Boris, is zuiver episodisch. Wat jij voor wezen aanziet is schijn. Heel je biecht kan ik je nazeggen. Er is alleen de sterktegraad waarmee ons gemeenschappelijke lotsbestemming door ieder van ons wordt getorst. Deze individueele differentieering is echter zaak van temperament en van karaktergehalte. Zij kan den zin van het gestelde probleem niet beinvloeden. Onze geestelijke doseering is grondverscheiden, bij jou met zuivere sentimentswaarden niet onvermengd. Ieder bekijkt de wereld door zijn lens. Maar er zijn zendingen die alles primeeren: de roerselen van het hart en de geestesgaven. Alleen door uitschakeling van je persoonlijke verzuchtingen kan je het algemeengeldige benaderen!'

Een stroeve nonkel speelde langs Boris' mondhoeken.

- 'Mooizoo' repliceerde hij schamper: 'Je

eigen booze genius geef je kordaat den handslag, en zendt hem, den zwarten engel, uit als een heraut!'

- 'Ethische spitsvondigheden Boris, die afslijten op den hardsteen van de geboden die wij na te volgen hebben. Je gemoedsoverprikkeling belet je, uit zwakheid en moreele inzinking tabula rasa te maken over alle secundaire buitenissigheden. Ik zeg je meer, maar schrik niet voor de scherpte van mijn oordeel. Nu we toch den lantaarn der ethiek bij het geval hebben opgestoken. Je bent nooit revoltionnair geweest uit roeping. Als een speelbal heb je geschommeld, zonder je leven te kunnen dwingen naar de strakke richtlijn van een ideaal. Je meende met de moord op Barine Ossip de voorbode te zijn van de revolutie. Reme dwaas die je was! Pegel toch tot op den bodem. Wat dreef je tot de revolutie? Ik zal het je zeggen: een onder heroism weggeschminkt schuldbesef, dat verlangde door de maatschappelijke omwaarding der waarden uitgewischt te worden en vrijgepleit. Je krankzinnig heimwee naar een edeler vaderland was een variante op het moordinstinkt. Je zal tegenwerpen dat ik mezelf voor de borst moet slaan, om wille der terdoodveroordeelingen die ik heb bekrachtigd, en schijnbaar zet je me schaakmat. Maar let toch op het distinguo, Boris! Ik handel in

dienst van een ideaal. Jij gaf gehoor aan een blind impuls, dat je daarna uit lafheid als ideaal hebt vermomd!'

Doodelijk getroffen kromp Boris onder de onthulling. Kralin had den vinger op de wonde gelegd.

- 'Als geboren misdadiger zijn de gebeurtenissen je waarachtig meegevallen' vervolgde Kralin onverstoorbaar. 'Je manslag is als heldendaad verheerlijkt geworden en werd een sociale deugd. Maar alleen het feit dat je nu aarzelt haar verder toe te passen als lid van den executieven raad, bewijst dat haar aanloop niet zat dààr waar je meent. Je pacifism je menschelijke grootmoedigheid zijn bedriegelijke vormen van een wroeging, die je nog niet openlijk te belijden dorst, uit wankelmoedigheid. Je hebt de revolutie beschouwd als een waschhuis voor je verontreinigde ziel!'

Kralin had zijn oogmerk bereikt. Hij zag in Boris het konflikt zijn einde naderen dat hem zou terugstorten in het wargaren van een onevenwichtigde psychologie. De Moor had nu voor hem zijn rol gespeeld. De Moor kon gaan.

Boris glimlachte stroef. Nu zag hij de ware gedaante van Kralin: een alchimist in het bloedexperiment. De sportman der terreur.

Kralin zou hem den laatsten stoot toebrengen:

- ‘Jouw geval, Boris, releveert van het gemeen recht en heeft met het geschiedkundg gebeuren van deze tijd niet het geringste raakpunt. Je zal er natuurlijk de konsekwenties weten uit af te leiden. 't Is de banaliteit zelf: een geestelijke retraite om weer kontroolvastheid te verkrijgen over je ontredderde vermogens. Hierop wensch ik je goeden avond. Ik moet het staatslaboratorium nog even opschellen om te hooren hoe het staat met de nieuwe gifgasformule voor het leger.’

Hoofdstuk XVII.
Droomen in Puin.

Boris Gospodar was weer geworden de stille luisteraar naar de stemmen van zijn innerlijk leven. Zijn opstandigheid, die eens het substratum was geweest voor den uitbouw van een nieuwe samenleving, verstilde onder den dooddruk van het gebeuren tot quietisch fatalism. Zijn geloof in de daad was jammerlijk ten gronde gegaan. Nu lag zijn leven onder het prisma der bespiegelingen.

Vlijmscherp ontleedde Boris de verschillende aspekten waaronder zich het maatschappelijk experiment had veropenbaard, en kwam tot de gevolgtrekking dat reactionnaire en revolutionnaire politiek eenzelfde bedding doorloopen. Reactie was gewezen opstand, verwezenlijkte revolutie een kontinueerlijke vorm naar reactie. Waar ligt het onderscheid, als een revolutionnaire beweging slechts loskomt om zich na de overwinning met de bestreden zijnsorde te identificeeren? Ook het tegenbetoog van Kralin, die geweldpolitiek billijkte met het oog op den uitzonderingsstatus, hield geen steek. De wijze heerschappij in de ideaalbeteeke-

nis van het woord, zou niet verhoeden dat de zedelijke onvolkomenheid uitgroeide. Ook bij dwangbevel was niets te bereiken. Want bleef niet de terreur een bloedige parodie op het ontluisterde gemeenschapsideaal? Dien kringloop kon de hervormer niet ontspringen.

Middelerwijl had Kralin de diplomatische betrekkingen terug aangeknoopt. De vastelandschpolitiek verleende Satrapië burgerrecht en de erkenning van dit land bleef nu enkel een kwestie ‘de jure’ of ‘de facto’. Het ekonomisch ruilverkeer was hersteld. Hiermee loodste Kralin het Trojepaard binnen de vesting. Wat hij aanzag als een tijdelijk palliatief om de gerezen moeilijkheden te bezweren, zou dra een vreedzame vorm van overrompeling worden. Satrapië werd kolonizatiegebied.

Het platteland dat aan de infeodeering door den adel werd onttrokken, kwam nu onder de exploitatie van verrijkte boeren, die in schraapzucht en buitzoekerij wedijveren met hun voorgangers. De fatale ekonomische splitsing volgde: vermogenden en onvermogenden. Het geld werd weer het Sesam open U naar rechtspraak en privilegies. De eerste proefneming der Telluristen, die teruggreep naar het ruilverkeer in natura buiten het bestaan van een aanvaarden muntstandaard, liep reddeloos aan den grond. De opvatting, dat het bedrijfsleven kon

voortloopen over een raderwerk van uitwisselbare produktiekrachten bleek simplistisch en ontoereikend. Iedereen veronderstelde bij zijn evenmensh het vooropgezette inzicht tot fraude. Vandaar byzantijnsche geschillen die dan meestal door een vuisttornooi in regel werden beslecht. Een muntmaatstaf als waardemeter drong zich op, en het geld werd terug in omloop gebracht. Eenmaal zoover, voltrok zich het kapitalism vanzelf, ongehinderd. Staatsmonopolies konden er niets aan verhelpen. Concerns rezen uit den grond, en ofschoon aan strengen staatskontrole onderworpen, gingen zij over tot winstvorming voor aandeelhouders. Het etatism dat door de politieke machtwisseling werd opgelegd, kon den onafwendbaren loop der ekonomische wetten niet stremmen. Werkvoorwaarden werden scherper-langer werkuren, lager loon. Dit vermogelijkte de opkomst van een nieuwen parvenustand, waarvan de invloed dra zoo aanzienlijk werd, dat zijn vertegenwoordiger in den regeeringsraad moest worden opgenomen. Met zijn optreden werd het roer van State maar pas voor goed omgeworpen.

Met wilde verbittering overdacht Boris dit alles. Zat niet bij iedere bestaansordening den wil voor, het menschelijk geluk binnen het gezelschapsleven in zoo ruime mate mogelijk te verzekeren? Ook bij het kapitalism? Was niet iedere wetgeving ont-

staan uit de betrachting, het sociale lichaam gave ontwikkeling te geven? De grootste fout bij de Telluristen was geweest, dat zij de maatschappelijke hervorming als een zuiver wetenschappelijke formule hadden toegepast, zonder inachtneming van de eudemonische doelstelling waar in laatste instantie het al dan niet welslagen van de menschelijke loutering berust. Boris herdacht zijn verblindheid in de reddende daad en hoe hij eenmaal smalend had neergekeken op de heilslegerzendeling, dien hij voor parodiemessias had uitgescholden. Meteen werd het sublieme van zulke taak hem openbaar. De arme ziekenzuster in het hospitaal, door hem zoo grofweg beleedigd, zij en haar geloofsgenooten trachtten toch van den mensch te redden wat er van te redden is. Maar hij, Boris Gospodar, de pionnier, zou banen breken naar opstanding en broederliefde. Hij, de vredesbode zou den grooten Zoendag inluiden onder de menschen, en overal was doodendans. Waar werd de parodie gespeeld?

Hij had zich argeloos laten vangen in den valstrik van den booze en zijn moord keerde zich als een vloek boven zijn hoofd. Was het niet door den Kaïnslag dat de menschheid tot verdooling werd gedoemd, en was het niet de Heiland zelf, die zijn zegen sloeg over de kruisigers met de blijde boodschap dat hij voor hen en de vrijkooping van hun zonden de martelie inging? Hoe kon hij zoolang

blind blijven voor de verheven zin van het kalvarieoffer? Door den radeloozen nacht die hem omstormde, lichtte de stille glorie van het krucifix. Hij en zijn gezellen, zij usurpeerden een almacht die alleen van God is, en zagen hun vermeend alvermogen kantelen tot broze waanschepping, die instort op haar eigen puin. De aarde was hun vaderland en zij zouden het aloude aanschijn van Hekuba reinwasschen van alle smeursel. Hoe kon het hen ontgaan, dat over hun sterfelijke hoofden een sterrenomloop voortwentelde aeonenoud? Hoe kon hun kleinmenschelijke kracht den mysteriezin bevroeden, die alles uitzendt langs overaardsche banen? Wat hadden zij aan schijngestalten, waarin de omwereld zich aan hen manifesteerde in haar hulsel van doode materie, als ginder hoog de irreëele luister lag van oneindigheden weidsch en onontraadseld? En toch zij hadden zich beijverd deze schijngestalten als vaste kernwaarden voor de aardsche lotsbestemming te herscheppen. Zij hadden den schaduw verdreven en helder gemaakt. Nu lengde hij doodelijk achter hen aan, diep, aartssomber, grondeloos. Het wezen van de dingen was hen in zijn volstrekte onvatbaarheid ontzonken. De aarde, lag zij daar niet, verwenteld in de stof te midden van den kaoskolk die wemelt tusschen hel en hemel? Is zij niet het grensgebied, waar de serafenwacht uit allerhoogen den zwaardkamp der gerechtigheid

uitstrijdt met de machten der duisternis? Begenadigd waren zij, die alle aardschheid aflegden om in te schrijden tot den genadestaat naar de sublieme gelukzaligheid van het tijdelooze. Maar hij, Boris werd gerukt naar de regionen van de onderwereld, waar Satan zelf hem het leepe lokwoord influisterde. In de klaarste oogenblikken van schijnbare zelfbewustheid - hij doorzag het nu duidelijk - was hij het willig werktuig geweest van den verholen genius, die hem met een klaterbonte speeldoos van begoochelingen omsprak, prooibelust. Al de scherpe toeleg van zijn aangevlijmd vernuft, al de passiefermenten van zijn overprikkeld gemoed werden door den hellegeest verschoven als zetsteenen in zijn diabolisch spel. En nu het slachtoffer zich aan zijn overmacht gewonnen gaf, sloeg hij den leembouw stuk van de kunstmatige paradijzen die hij aan de kim had opgebouwd. Boris Gospodar had zijn zielheil verkwanseld voor een schotel linzen.

De schim van Barine Ossip, ongeslagen in den scharlaken gloed van fel berouw, rees op den doemnacht aan zijn ontstelde zinnen. Het ideaal, de temptatie waarmee Satan hem inlijfde bij zijn grauwen stoet van volgelingen, en waarin hij geloofde als in een mirakelkrachtige realiteit, zonk weg op een drogbodem van verraderlijk zand en werd vermalen in den pletkroes der godverloren dingen. De

onwezenlijke gedaante van Barine Ossip, door dood besluierd, herleefde gruwelijk reëel en trad op hem toe, stapzeker, een aanklacht op de dorre lippen. Dit was het satanisch leedvermaak van den verzoeker. Hij had Boris gevoerd langs esmeralden wegen en begoocheld met de fantasmatiek van het Edenvizioen, over een gebroken lichaam heen. Boris had zijn spoor gevolgd, maar toen hij de beloftevolle vergezichten naderkwam, stond hij voor de hellepoort waar alle hoop dient afgelegd. Zijn vreemde gids was verdwenen en nu hij zich afwendde, pijnvertwijfeld, van het troostelooze beeld vol verwoesting en ongenade dat hem aangluurde, nu hij weer wou inkeeren tot het diepst van zijn geweten, was middelerwijl de geslachtofferde medemensch opgestaan uit zijn assche en dreef hem terug naar den infernoring van verdoeming, om hem in de vlam te storten voor altoos. Op zijn schouder voelde hij den aanslag van de doode hand, en een hoonlach reet door de stilte: Satan kwam met zijn vordering.

Was geen uitkomst Boris nog geboden? Zou hij in de verschrikking van zijn zonde neergaan en berusten in het ‘Consommatum est’. Waren de banden die hem gekluisterd hielden onverbreekbaar? Of kon hij nu het hudkoor van de duisterlingen die hem opnamen in hun midden overstemmen door den opschrei naar het opperst mede-

doogen van den Heer? Den ban van doemenis breken die hem hield omgordeld?

De Nazarener was de gansche menschheid tegemoet getreden met uitgebreide armen in een opperst gebaar van alomvatting. Zijn handen zouden, gespijkerd op het kruishout, uitgebreid blijven tot het einde der tijden. Kristus, de stille wonderdoener van de vermenigvuldiging der brooden, de wekker van Lazarus en de gulle schenker op de Kanabruiloft had geen woord, geen gebaar van verweer bij zijn zelfgekozen offer. Hij ging zijn Kalvaren, verlamde niet de schennishand die hem de doornen dreef op de slapen, noch versplinterde de bitse lans die zijn flank doorstiet in de opperste stonde. De gulden wijsheid van zijn holokaust werd over Boris vaardig. Hij zou een schoon wit offer zijn, na het uitgedane boetgetijde, dat hij zich in zelfkastijding ging opleggen, hij zou zijn zieleheil herwinnen, het losrukken uit het imperium van den kwade en opdragen als een gepuurde kelk ter ontvangenis van de hemelsche genade.

Hij geleidde de uitvaart van zijn dooden droom, maar zooals de bedrukte in extremis een lichtpunt rijzen ziet in de sterrenlooze zwerk, brak over hem los de volzalige jubel van de komende heropstanding. In grooten deemoed stond hij onder het loodgewicht der schuld. Maar hij zou de zelftortuur zoo ongenadig aanschroeven, dat misschien eens

de wijding van het overaardsche op hem zou neerdalen en hem van den vloek ontheffen waarvan zijn voorhoofd nu het merkteeken droeg.

Hij wierp zijn verzoeker de uitdaging in het gelaat. Nu hij de herkomst kende van het kwaad dat hem ketende, zou in zich al de kracht saamballen om de schakels los te breken. De groote strijdvraag, waarop zijn geestelijke onrust doorheen tormenten het sleutelwoord had gezocht lag plots onder een anderen gezichtshoek. Het was verkeerde normenstelling geweest, het heilsrijk voor de menschen te betrachten in een sociaalekonomische ordening. Het ruimtelijk paradijs, empirisch, ervaarbaar, tastbaar verwezenlijkt in de driedimensie, was een dorre boom, waaraan enkel de zondevrucht welig kan voorttieren. Alle bevrijding, alle wereldhervorming komt van de religiositeit. Het messianism alleen kan de blijde voorbereider zijn, die heenwijst naar gelukzaligheid. Alle wetgeving, alle wereldsch gezag, instandgehouden door tijdelijke en vergankelijke machten, vermag niets tegenover het nietige gebed waarmee de ziel haar onderdanige belijdenis aflegt voor den Heer der Heeren, en uitreikt naar den stillen adel van het eeuwige.

Plotse klaarte doorschemerde den nietnacht. De lichten in Boris waren omgesteld. De gloed waarin hij in een oogenblik van levenswrang pessimism vreesde verteerd te worden, algeheel, vermilderde

zich en blankte als een louteringsvlam, hoogklaar en onbewogen. Een laatste druppel olie in de leemen lamp had zich onder den magierstaf der openbaring tot verschen overvloed vermenigvuldigd.

Zijn ziel zou niet langer de stortkom zijn, waarin de giftige mixtuur van den verzoeker saamvloeide, tot een illusiespiegel duizendkleurig, die hem belette te pegelen tot op den bodem van zijn wezen, maar een reinheidsbekken, waar hij alle aandriften puren zou en het ruwerts der impulsen aanzuiveren tot een tintelend godsjuweel, gebenedijd en hemelklaar.

Hij leerde het cataclysm dat op zijn land was neergekomen met den nasleep der zeven plagen, aanvaarden als een beproeving en een wijs vermaan uit het rijk der ongeschouwde dingen.

Hoe bleef het zelfverslaafd vernuft, dat omdraaft in zijn begrippenbabel van exactwetenschap en empirie om het geheime plan der schepping te ondervangen in gebreke voor het simpele wonder, dat kristallen vormt in den aardeschoot en den sterrenreidans ordent op het rithmus van 't heelal! De verste zekerheid door den zoektocht der geesten bereikt, was amper een nevelige afschijn van de scheppingsimmanentie, die onbevroed aanvang en bestemming saamstrengelt in haar zijnsmysterie.

Boris was de kathedraal genaderd. Zij rees, ver-

weerde massa, over tijd en ruimte, triomfant. De klokken mantelden majesteit in den ronde. Haar hoogbeuk schraagde den hemel. In het domraam was late zonnebrand. Onder haar gewelf vond Boris Gospodar de eerste rustplaats na geestelijke verzwerving.

***

Nepman en Kralin waren in Satrapië de meesters van het oogenblik. Van de telluristische ideologie bleef alleen de gevel recht. Heel het gebint was op de zandbazis neergekraakt. De gelijkberechtiging van alle Satrapiërs was doode letter. De sociale ladder werd weer rechtgezet en het was een wedloop van opkomelingen naar de hoogste sporten. De hoogtijklokken werden weer tot kanonnen omgesmolten. Standsverschil bakende zich af. De telluristische staatsossatuur werd aangevreten door de verderfkiemen, die zij wou uitroeien. Gerechtigheid, gehuld in de mantelplooien der macht verviel tot onrecht.

Kralin bleef blind voor de ontadeling van zijn idealen. Ziet men de bloedvlek op een rooden talaar? De oppositie tegen zijn regeering groeide zienderoogen. Vroegere telluristen ontliepen de rangen der verburgerlijkte staatspartij en gelukten erin, spijts het vereenigingsrecht voor alle groepeeringen, uitgezonderd de telluristische die was geschorst,

de nieuwe outcasts in bond te organiseeren. Een vogelvrijverklaring werd tegen de contrarevolutionnairen uitgevaardigd.

Niettemin kwamen sluikblaadjes in omloop, en karakteriseerden zich door hun heftigheid tegen de terreur. Ook spraken ze de philippica over Kralin die Satrapië roekeloos had verpand langs den politieken schuimer en ekonomischen roofbouwer om, aan het uitheemsche grootkapitaal.

In den ondergrond waar de oppositie zitting hield werd het Thermidor voor de regeeringstelluristen in samenzwering en geloofsheilig bestand voorbereid en beëedigd.

Kralin aarzelde voor het eerst, de dwangbevelen waarop zijn regime schraagde naar deze renegaten uit te breiden, omdat hij veilig inzag dat alle geweld hier olie op het vuur werpen zou, en maar eerst voor goed het teeken van zijn onmacht bekennen. Hij meende de subversieve tendens door onderhandelingen ras te kunnen bezweren.

De afgescheurden echter, kregen toen zij met den regeeringszaakgelastigde ruggespraak pleegden, buiten medekennis van de groote massa, die voorloopig het geschil van op afstand volgde, het bewijs dat hun macht werd geducht en sloegen het voorstel tot herstichting van de telluristische partij op een breedere bazis, die de meest heterogene schakkeeringen omvademen zou, van de hand. Kralin

kwam door dit ‘non possumus’ voor een zeer hachelijken toestand te staan. Als één na één de beginselzuiveren hem ontvielen, verzwond met hen ook het tegenwicht dat hij tegen de kapitalistische invasie kon uitspelen.

Hij had Nepman in het bewind opgenomen om zich zijn bruikbaarheid ter overkoming van den krisistijd ten nutte te maken. Maar Nepman had zich als een gier geworpen op den uitzonderlijken ekonomischen status, om dezen duurzaam te bestendigen en er een gestadige bron van gewin uit te voorschijn te delven. Kralin die gemeend had Nepman te kunnen gebruiken om voor zijn sociaalekonomische doelstelling bevorderlijk te zijn, zag zich gevangen in de draden door hem zelf gelegd.

Kralin overzag de dagen van verwelkte glorie. De ketting van gebeurtenissen die hij zelf vermeende te smeden en die hem onverbreekbaar omschakelde trok aan hem voorbij. Gaf de steeg waarin hij beland was dan geen uitweg? Jawel drieerlei: Een elegante oplossing van het geval met zijn zakrevolver. Het hersencomplex had slecht gefunctionneerd. Dus moest het worden opengelegd. Hij grinnikte om de ingeving. Een mea culpa ten overstaan der rebellen? Zijn onfnuikbaar voorhoofd in assche? Hoe zou het onthaal zijn voor den berouwvolle die belijden kwam een levenlooze karikatuur te zijn geweest? Een herder die de stal zoekt nadat

de kudde werd verstrooid. Jawel, uitstooten zouden zij hem niet. Boven alle differensen was er nog de geestdriftige saamhoorigheid van hun eersten stormloop. Zij zouden hem verwijzen tot de achterhoede, hem, den voorlooper die eens de bakens plantte. Hier lag zijn eerzucht dwars over den weg. De koalitie met Nepman? Och kom, ook die zou de overdracht van zijn prerogatieven opvorderen en den hoogsten losprijs bedingen.

Er was dus enkel de vuurmond van dit kleine nikkelen ding om antwoord te geven.

Satrapië stond aan den vooravond van den gedenkdag der revolutie. Morgen zou de feestjool uitslaan van het kijklustige volk rond de pompeuze insceneering. Kralin wou de beteekenis van dien dag niet vervalschen. Het was de uitvaart van de revolutie. Hij aanvaardde het verdikt. Ook hij zou morgen op de berrie worden uitgedragen.

***

Menschenhagen gordelden langs de witte straten. Op het marktplein was een verhoog gericht, vanwaar de hoogwaardigheidsbekleeders de pronkparade van het leger zouden in oogenschouw nemen. Over de hoofden klapperde de bonte wappering der banieren. Van heinde en verre waren de landslieden bij morgenrood opgetrokken, om Kralin, den raadspresident in levenden lijve toe te juichen. Om

den tijd te korten blies een jochie de ‘Internationale’ in een mondharmonica. Men riep om dansmuziek.

Eindelijk de stoet. Kralin, vaalbleek groette werktuigelijk links en rechts in zijn landau. Toen hief het muziekkorps dat zijn coupé voorafging om de feeststemming aan te prikkelen een lustig aria aan. Aan de vivats kwam geen emde.

Ver door het gejoel drong tot Kralin door, de drenzerige Internationale van de mondharmonika. Zij reet zijn hart open.

Bij de tribune waar de onthulling van het revolutiegedenkbeeld den troepenschouw zou voorafgaan, stapte Kralin uit. Rumoer vlood en wijdstil lag het plein. De raadspresident luisterde ceremonieel naar de welkomrede in kantatenstijl. Dan richtte hij zich door de duizendoogige massa als een halfgod aangeglaried naar het monument. Maar toen hij daarvan den sluier lichten wou, sprong uit de voorste volksrij een vrouw op hem toe en vuurde vijfmaal. Kralin plofte dof op de kasseide.

De vreemdelinge wierp het wapen weg. Een oogwenk later zonk zij op de steenen, zeven bajonetsen in de borst.

Het was Tamara. Haar bloed kleurde het Forum.

Hoofdstuk XVIII.
Pelgrims in Avondland.

Weer was de uitkom door de vervroren aardkorst gedrongen en fonteinde voorjaarsbloeseming over de landouw.

De wisseling der getijden wielde ongerept en door geen kracht, hoe titanisch, hoe oergeweldig ook, kon het natuurkoor en zijn duizendstemmig hosannah worden stilgelegd. De vergankelijke torenbouw door hemelstormers opgetrokken om hun koenen droom te drijven naar den omschemerden voorhof van het paradijs, was weer tot vormelooze stof verpulverd en desperados mijmerden in den schaduw van zijn ontsierde ruinen.

Babelburg wentelde verloren in den radeloozen kreitsloop der verschrikking.

Maar buiten den ringmuur, die de gevallen stad afperkte als een doemzwaar noodrijk van lichtlooze zielen, stuwde weer de scheppingsymphonie en jubelde het lentehymne.

Tegenover de ijljacht der verdwaasden, die waanstout en dadendriftig de toegepaste ekonomie en de profetiseerende statistiek in omloop stelden

als het mirakelrijke Veni Creator van het leven, stond het zelfheerlijk eeuwig groeiwonder van den geringen grashalm overal opgeschoten waar de milde zegenaar was langsgetreden. De plant weet niets van het zaad waaruit hij opsprong, noch van de bloem die hem bekronen zal. Hij heeft de stille wijsheid van het onbewuste schoon. Zijn wortels reiken tot het hart der wereld en in zijn kelk stort de hemel zijn azuur.

Ook de beek rende weer horizonnen toewaarts en haar zangkristal bleef sprankelzuiver boven bodemslijk en wier.

Dat zij aantreden de waarheidzoekers en schriftgeleerden en over den berm de teekenen lezen die de wind zaait over den waterspiegel. Als hun scherpe zin tot aan de grens drong waar de ultiemste onvatbaarheid haar kern geborgen houdt, dat zij dan het vorschensmoede aanschijn wenden naar de hooge droompopels die hun wuifkruin wiegelen met het supreme ‘neen’ van hun bezonde toppen. En de wolken, wie weet hun trek en hun bestemming? Wie kent den bouwer die hun lazuren pracht uit schemerverten oproept, den stillen werkman in fantasmagorie, den schilder van vuurvizioenen en mysteriegrotten?

Laat af, gij die den tabbaard aangordt voor het opperste gericht over de zijnsorde en die de wankele tafelen der waarde opstelt voor een oordeelsdag

te vroeg gekomen. Want aan de overzij van al het schouwbare, omjubeld van al wat is boven alle aardschheid, wordt eens gij gedaagd door de roepstem van den oppersten beschikker. Regelaars aan het vliegwiel der tijden, laat niet uw handen gaan in het ontembare beweeg. Leg ze open als offerschalen, die dit blij geschenk: het leven weer heffen naar de sfeer waaruit het op u neerkwam, deemoedvol. Weet de wijding die geschampten hardsteen vruchtbaar keert tot rulle tarwe, maar vrees den zijnsverloren twijfel die de brooden omzet weer tot steen.

Hij die zijn wankele lamp stil aanvoedt en haar glimstip voor den wervelwind weet te behoeden, wordt, als de kimbrand hel is uitgelaaid en smeult in assche, nooit omvangen door de duistere kluis.

Vian het kollektief klassebewustzijn was Boris Gospodar afgestapt en vermijmerde nu in mystiek. Hij had de ambivalens van iedere daad op den wetsteen getoetst, en berustte bij het inzicht dat niemand over zijn schaduw springen kan.

Nepman was nu de eenige roerganger op het onttakeld schip van State. Het toplicht werd er neergehaald en hij stevende met volle zeilen naar de modderhaven.

De nieuwe Jacobijnenpartij had Boris vruchteloos aanzocht de leiding in handen te nemen. Hij voorspelde precies hoe het hun vergaan zou, kre-

gen zij eenmaal in het politieke machtspel de bovenhand. Hun comingmen, die blaakten nu van revolutionnairen vormingswil, zouden getemperd worden door de leerschool der feiten en zelf worden omgevormd. De ontwikkelingsskala kon precies worden afgeteekend: het subversieve gevoelsheroïsm, den gematigden trapsgewijsbouw, het verstokte machtconservatism. Wie eenmaal binnen dezen tredmolen komt, moet hem volgen tot het einde. Boris was tijdig den galeigang ontsprongen.

Hij stond alleen nu boven de menschheidsdeemstering, met den looddruk zijner schuld en den voorgetrokken weg naar herrijzenis. Enkel door zijn gezuiverd geweten heen, kon hij aanschrijden naar de lichtlijn der verrukkingen, zelfontheven op den zoektocht naar genade. Zijn autodafe over ideaalversterving was niet alleen het vuur dat verteert ook het vuur dat loutert. De afzwering van oude idolen was tevens de omhelzing van nieuwe geloofsbelijdenis.

Incognoto was hij de stadspoort uitgetrokken den dag na Kralin's ondergang. Hij wist dat hij Babelsburg naliet te midden van politieke woelingen. Wellicht zou morgen het nieuwe geslacht den dageraad op de verweerde tinnen begroeten en dit ééne moment van samenhoorigheid bestendigen willen, tot onafwendbaar de geschiedenis weer haar blinden loop voltrok en avond neerstreek op de zielelanden.

Gelijkberechtiging van meester en knecht zou als te voren weer vervuld lijken, tot de knechtschap naar de heerschappij omhooggeklauterd was om een nieuw slavendom te vestigen. Het hartsunisono der menigten zou weer zijn maatslag uitzenden naar de wordingsdynamiek der dingen en er finaal door worden stilgelegd. Boris liet het trapgeveltje der macht aan arrivisten en verdwaasde ideaaljagers.

Nu wenkte hem het open ruim en de landwegen in zonnezindering. Waarheen zijn tocht hem voeren zou? Om het even. Het was in hem een blijde verlossing zich weg te weten van het kaotisch gekrioel der schare. Zijn openbaar leven had hij zich als een verrafeld gewaad van de lenden gerukt. Waarom de kracht weggeworpen aan kunst en vliegwerk op het sociaal plan, dat bij ontstentenis van ethiek een hellend vlek wordt, als ongewied de binnengaarde lag in onkruidwoeker?

Het onoogelijk monsterverbond van bedrijfsmechanica en ethos, de misgeboorte van den parodiemessias in het industrieele Bethleëm, de nieuwwasscherij der zielen, de grootproduktie van den modelmensch, hoe kon hij thans van op afstand nuchter oordeelen over het schromelijk manco dier experimenten, omdat zij het kwaad heelen willen in zijn gevolgen en den wortel laten voortwroeten en hetzelfde giftsap stuwen in den stam. In hun haast, van de schimmige zone der ideologie over te

stappen naar het voetvast veld der feiten, waren de telluristen met den maatschappelijken bouw begonnen langs de nok. Het wormstekige kraam moest aan duigen stuiken.

Een blonde zandweg slingerde langs de beemden. Er was een weidsche drang in Boris, de horizonnen tegen. Het grootsche spel der elementen zou zijn trots van waanhoogten wegstuiten. De rebel in hem, die eens zijn gebalde kracht hief naar daadvervulling, was tot stillen dulder verdeemoedigd.

Er was de wilde windzang in bezond gebladert, de wijsheid van het vreedzaam vee. Hij hoorde enkel het dof geroffel van zijn tred, die het prentmerk was van zijn uittocht van het verloren Eden en de inkeer naar zich zelf. Alleen met wind en wolken. Alleen in de vredeschoot der natuur. Hij was de reiziger naar het ontastbaar verre. Er was geen halt op dezen tocht, geen gasterij waar hij kon pleisteren en het stof der wegen schudden van zijn boezeroen in eindelijk licht en blijbevredigde rust. Zoolang had hij den valschen slijpschijn der instinkten als een leidslicht ingevolgd, blind voor het wonder dat den aardeling in gebed doet zinken voor de schepping. Hij zou zijn, door de bloedschuld roodgestriemde voorhoofd, wentelen in de stof, tot het vaardig zijn zou voor de blanke benedijding.

Dagenlang verzwierf hij over het land, den blik verloren in het lichtspel op de kim. Aan iedere heuvelglooiing steigerde in hem alweer het Opwaarts! naar den top. Hij was de stille getuige van het hooglied der ontluiking. Aan hem gedijde de volbloei van den goddelijken aanvang. Hij vond den binnenweg naar de klare kreek, die als een hemelspiegel klaarde onberimpeld en het eindeloos diep ontving in haar geringe kom.

Eens op een hoogen middag, zag hij den weerkeer der blauwe zwaluwen. Zij allen waren getrokken, vóór het sneeuwgetijde, naar zuiderlanden in zonneluister. De verre tocht bezwaarde hun gespreide zwingen. Allen hervonden het overwinterde nest, en hun scherpkreet werd de blijde voorjaarsboodschap. Eén zwaluw was gevallen aan zijn voet. Hij raapte den verschuwden vogel uit het doode hout en weende over zijn gebroken vlerk.

's Nachts rustte hij, het ontvleeschde hoofd tegen een harden keihoop aan, en bij ochtendgloren ging de tocht verder alweer op avontuur. Aan welige hoeven werd hij door den wachthond aangeblaft. Morsige stalmeiden sloegen een haastig kruis, en ontgrendelden eerst de deur, als de havelooze vagebond, de ongure landlooper uit zicht verdwenen was.

Maar allengs deed de uitputting zich gevoelen. Zijn ontwricht schoeisel liet de pijnpunten van de

hobbelkasseide in zijn vleesch. Zijn verregende plunje hing aan flarden. Groezelige volbaard omwingerde zijn uitgemagerd gelaat.

Zoo landde hij eindelijk in een arm gehucht. Melaatsche leemstulpen lagen tegen elkaar aangedrumd om hun bouwval voor instorting te vrijwaren. Op het neerhof was koperen gekakel van schrale hennen rond zeldene korrels. Zorgensuffe kijfkatijven leunden donker aan den uitgekankerden deurstijl. Boris mompelde toonloos goedendag. Een der harpijen voorkwam ieder hulpverzoek - 'Aalmoezen kunnen wij zelf gebruiken vriendschap. Ga naar den boer. Daar liggen nog wel kruimels onder de tafel.'

Werktuigelijk ging Boris verder. Hij herkende zijn geboortedorp, en waar de baan boog, daar stond eenmaal het Vaderhuis, rees eensklaps een modelhoeve, waarachtig naar de plannen van het landbouwvolkskommissariaat voor hem op. Laag schaliedak, versche verf, hagelwitte gordijnen, sperdraad aan den weg. Het eenzelvig getokkel der kernmachine joeg om en weer.

De pachter, zijn kop als uit tandpasta geboetseerd, glunderde bleekroze boven het stijve halfhemd, kwam met korte pasjes aangetrippeld. De verzorgde bakkebaarden gaven zijn verstompte bekkeneel relief. Zijn boogbeenen vatten het landschap tusschen haakjes. Hij deed een smak aan

zijn baardbrander, spuwde in de madeliefjes, en sprak zelfgenoegzaam:

- ‘Allo kereltje! Ben je met den honger getrouwd? Slecht huwelijk man! Wat zou je zeggen van een teil gort en een stel dikke boterhammen? Ik kan een knecht gebruiken. Je krijgt twee minuten om te watertanden!’

Boris liep den kraaknetten grintweg op. De kinkel huppelde met hem mee en stelde zijn beding:

- ‘Voor wat hoort wat, nietwaar broeder? Je krijgt een plaats aan de tafel en lekker logies op den hooizolder. Jij geeft je werk!’

Als Boris de lage kamer binnentrad, trof hem als een vuistslag in volle gelaat zijn beeltenis op den schoorsteenmantel. Een kiekje uit de gloriedagen der revolutie, dat met monsteroplagen in gemeenen kleurendruk alover het platteland verspreid was geworden. Hij stond er vereeuwigd, de bezieling van den eersten stormdag gegrift in de wezenstrekken.

- ‘Nu, wat sta je van de hand Gods geslagen man. Ken je den grooten Boris Gospodar niet onzen redder?’ Een vette lach kaatste tegen de houtbalken. ‘Ja zonder hem hingen hier geen hammen in de schouw. Dat is eens een kerel!’

Boris roerde amper het voorgezet gerecht, en bleef al maar strak voor zich uitturen. Hier zou hij aan de lijve de verwording ervaren van het regime

dat hij had gegrondvest. Hij, die als een redder werd gehuldigd, ging zich nu vernederen tot den geringsten aller knechten, anoniem en menschverlaten. Zijn schepping stond voor hem verpersoonlijkt in dien hebgierigen kleindespoot. Hij zou niet aarzelen ze in haar wangeboorte aan te zien, en al haar zedelijke ontaarding gelaten dragen, zonder morern, gedwee als vee. Hij deed met de indiensttreding bij dien schraperigen heereboer waarvan hij den socialen machtdrang had bevorderd, vrijwillig afstand van zijn laatsten trots. De bakens die hij aanplantte op maatschappelijke banen zou hij uitsnijden tot een tuchtroede voor zichzelf. In pachter Edwin, het revolutieprodukt, herleefden al de ondeugden van Barine Ossip den feodalen heer. Er was een ander leider voor den roofbouw. Het windgewest bleef.

Boris zou boeten langswaar hij had gezondigd. De zwaarste karweien volbracht hij met verlicht gemoed. Bij dageraad reeds stond hij op het land. Het zweet zijns aanschijns vermengde zich met den dauw en pas als de zon ter kim ging, vervoegde hij den avonddisch, waar pachter Edwin hem en zijn metgezellen onthaalde op grootsprakerige loftuitingen aan het adres van Boris Gospodar den weldoener van Satrapië. Op Boris kwam de striem neer van het onrecht, in zijn naam bedreven en hij zong onder den blijden geesel.

Hem werd geen verwijl gegeven vooraleer het beeld tusschen de kandelaars was gebleekt. Dan eerst zou de roode pijnkamer rond hem wegvallen en hij naar het hoogland overgaan.

Zijn kameraden in het Miserere haalden de idolatrie van pachter Edwin schamper over den hekel en vernoemden Boris Gospodar met een vloekwoord in één adem. Dit deed hun zwijgzamen lotgenoot weldaaig aan, en telkens gleed een glans van verre hoop dan over zijn verstroefde wezen, in de onzegbare vervoering dat eens de dag lichten ging, waarop de Prometheusketen rond hem breken zou en hij zich van de barre rots waanbevrijd en los van boeien ontheffen kon. Hij lag nu aan den grond gekromd, en verbeidde den zendeling van hooger die de hand zou slaan aan zijn gespalkten schouder met den wenk naar de regionen der genade.

Eens op een regenavond, als allen weer gezeten waren rond de spijstafel, karakteriseerde zich Edwin bizonder door de hooge vlucht van zijn bewondering voor den nationalen held. De hoofden hingen gebogen en ontmoedigd.

Plots rees Boris te midden van het bombastisch betoog, kalm en afgemeten. In aller oogen lag de angstvraag wat gebeuren ging, en Edwins woord verstierf. Boris trad op de schouw toe, tilde het omraamde beeld hoog in de sidderhanden, en sloeg het op de tegels. Verloren rinkel van glasscherven

schampte door 't vertrek. Een wijl zat Edwin verbluft om het onverwachte voorval, maar alras toornde zijn amechtige blaatstem, getikt in woede:

- ‘Dat zal je me betaald zetten, kreng, niks nut, barrevoeter! Je gore pooten slaan aan den grooten Gospodar! Die heiligschennis zal je duur te staan komen, vuil rapalje! Dat raap je van de mestvaalt op en het spuwt op het voorwerp van je vereering! Ik zal het slijm terug in je smoelwerk slaan, kwijlreptiel dat je bent!’

De knechts lieten het tempeest uitbulderen. Edwin braakte de platste godslasteringen en was kwistig met dreigementen. Zijn vuist hamerde het tafelblad, dat de logge glazen en het grof gerei opsprongen uit hun droef gedroom. Maar Edwin was te laf om zelf de hand aan den vermetele te slaan.

- ‘Als ik je zeggen zal wie ik ben’ articuleerde Boris traag ‘zal je al die woorden van je mond wegvagen als een kwaden wasem!’

- ‘Wie je bent?’ ontplofte Edwin overmoedig. Nee maar. Wie hij is! Een armoedzaaier, een landlooper, een tafelschuimer, Dat ben je!’

- ‘Voor jou staat Boris Gospodar!’

Nu kende de gramschap van den boer geen perken meer: Hij vloekte schamper:

- ‘Te deksel! Nou wil je gekscheren, 't Is om te gieren zoo'n aanstellerij! Maar misschien is het waar, mooie profeet. We konden je baard

eens afsleuren om te zien of je erop gelijkt. Hahahahah! Wat talmen jelui kinkels. Bindt dat heerschap aan het hekken en dorscht de dwaasheid uit zijn pens. Priegelmunt kontant, dat zal hij hebben!'

Edwin droeg de flambouw en ging vooraan. Hij mompelde gramstorig:

- 'We zullen dien vlegel van den vlegel geven.'

Boris liet zich mak door de gezellen wegleiden, bood zijn handen in de norsche bindstreng en liet zijn rug ontblooten. De eerste striem van de kastijding lilde langs zijn lenden. Dan vielen de slagen op zijn bloedgeweekte vleesch neer, tot hem het bewustzijn schier begaf.

Edwin, als de eerst roodgeronnen bloedparel uit de flankwond opsprong werd uitzinnig van verhitte drift. Het zicht van bloed wierp hem in een koortsdelirium, den waanzin nabij.

Aldoor siste het langs zijn verpaarste lippen: Sla door! Sla dood! en het verzegelde zwijgen van zijn slachtoffer deed zijn bloeddorst naar het toppunt stijgen. De duistere knechten gehoorzaamden in laf ontzag voor een miniatuur-Nero. Hun korte adem joeg. Weldra lag Boris daar voor dood. Een lauwe bloedgulp overbiggelde traag zijn krampvertrokken lichaam. Een demonische schater van Edwin meldde zijn verzadiging. Hij ontwond in grin-

nikend nagenieten het ruige touw aan de verblauwde polsen en stiet het inerte lijf in een greppel. Daama liep hij afwezig een lied te fluiten en verdween met de knechts, die droegen hun gelaat in fellen gruwel afgewend.

Boris dwarrelde in neervaart naar het bodemlooze. Hij hoorde den rooden aanslag van zijn bloed onder den bitsen beet der wonden. Bezinning week koortskrank, een vale schijnsliert in scharlaken gloeding. Jammer brak op den pijnspits zijner lippen.

Was niet ginds het zoet geflonker van de doodsontferming? Wenkte niet de witte wade van den goeden toeverlaat, die blanke effenheid zou spreiden over zijn krampdoorwoelde trekken en wegnemen het vlijmend prentmerk van het doorstane leed? Maar weiger weer stiet hij de laffe lafenis van het doodenmeer. Oh, kon in ieder bloedgroef de mysterieroos opranken en klimmen naar het opperlicht. Boris sloeg de blinde vingeren aan zijn hart, en bad dat God hem de beproeving ankeren zou in het derve vleesch tot zijn oogslag breken zou in de volvoerde boete. Hij sloeg voorover in de nevelzone tusschen waak en sluimer, de armen gespreid, wijdopen, gekruisigd op den dwarsweg.

***

Als hij bijkwam rozevingerde de dageraad aan

het nachtfluweel. Met halfgebroken blikken, chep gekuild, zag hij de wording van het morgenrood na regenreiniging. Hij zag een gloor van stralen de schemerdingen guldrond afmilderen en het gering gebloemt zich rechten naar den zonnezoen. Het hoofd gereikt verbeidde hij de storting van één korrel licht, daar waar zijn oogen lagen, als gespleten vangbekers, den moerbodem giftig overdruild. Hing niet de dauwdrop weldaadzwaar aan de heffing zijner handen?

Het woudorgel sloeg een hymnisch preludium aan. Door zilverig bladerruischen het gewijde windlied. Maar een verre stemmenwereld mengde zich in het klankhoog koor: één zoete zwelling van geluiden, die kwam over de kim gerold dichtbij. De helming van een lofkantiek sloeg aan de mijmerstille heuvelhelling en tegelijk werd de stappendaver van de boetgangers in de vallei.

Voorop woei de geheven kruisbanier en de vergrauwde schare kwam nader, woelige mengeling van gebroken gelederen tochtvermoeid: bedelmonnikken in verkleurde pij, wetschenders met asschig haar, kreupelen op kromme krukken, blinde doolaars naar het wonder. Over de hoofden wentelde gezang. Zij droegen in zich den teleurgang der Chimaera zwaar in menschenwee. Er was de vertwijfelde dichter die den schrilklank van zijn gesneden riet brak in godsverlangen, de stroeve wij-

ze wiens denkkracht was versaagd aan het uiteindelijk mysterie, boetelingen die weeke zalve zochten voor hun zonde, na een leven meepsch en lustverloren. Zij allen wendden zich ontgoocheld af van Babelsburg, het ontluisterde palladium der Avondlanders, de veile veste van een neergegane beschaving, die eenmaal de macht gemengd had in den uitbloei van haar kernwaarden en nu stond als een doorloeide pijnboom in het noorden, waaraan geen kerstlicht ooit zal opgaan. Zij lieten na, de leege hulzen der ideeënwereld, waar zij de godverlaten balling waren, die het heimwee naar verrukking in zich wroeten voelt, den honger naar genade, nood verteerd. De grootheid van het stil gebed sloeg eindelijk een wilde wig in het looze schijnspel der verzoekingstemmen en brak hun veeg verluiden.

Zij traden aan over alle horizonnen langs berg en dal, uit vlekken en paleizen weg van het ingestorte Forum. En over hun boetgang beierde godslof uit de klokken der doortrokken dorpen.

Zij vonden Boris aan den weg, verbloedend op de braamstruiken. Hun handen vervroomden bij de wassching van zijn wonden. Dan kraalde weer de rozenkrans in dankzang om den weergevonden broeder. Boris Gospodar werd de volgeling van dit late heir.

Hoofdstuk XIX.
De Kapel aan het Meer.

Het besluit waarbij Leonid Gospodar aan zijn geliefde parochie werd onttrokken, en verplaatst naar dit speeloord op besneeuwden bergkant, had aanvankelijk in hem een groote bitterheid gewekt. Zij wierp schaduwval, doodelijk over den jubel die hem had doorzinderd, toen Myra Passiflor als een boetvaardige zondares door hem weer naar het altaar werd gevoerd.

Als een titan had hij met den booze geworsteld om haar zielsbevrijding en nu zijn speer den monsterdraak der zonde had geveld nu hij de verlepte lustmeid had gelouterd naar de ongerepte hoogte van het sakrificie, kwam het barsch gebod, dit heilwerk na te laten en als een vreemdeling te gaan. Hij moest Myra, die pas tot het geloof was ingewijd weer overleveren aan de machten der duisternis, die dra rond haar weer tot boos beleg zouden samenvloeien. Dan juist, als hij den zege ging verwerven en de godsklaarte storten over haar verreind gemoed, moest hij haar opgeven. Dagenlang had hij gevorscht naar het waarom van het episko-

paal besluit, want, hoe overtuigd ook dat de femellaars en schijnvromen in het dorp een bestoken spelletje tegen hem hadden opgezet, kon hij toch niet gelooven dat aan hoogerhand zijn abnegatie met een tuchtmaatregel werd vergolden. Had hij dan met de stem uit zijn diepste innerlijk ingevolgd? Stond met voor hem het glorierijke zinnebeeld van den zaligmaker, die de overspelige van den steenworp had gered?

Nu werd hij verwezen naar die kleine kapel aan het meer, te midden van een kosmopolitische villegiatuurstad, de wijdingstempel van geindustrialiseerd genot voor loslevers.

Wat zou zijn voeling zijn met de geloovigen? Een stille mis op een haastigen Zondagnoen, waar devotie saamhokt met toilettenshow. Een verstrooid gebed in rekordtempo met het snelle slotkruis van het 'Ita est'? en de schuifelgang der lusteloozen, aan de H. Tafel vlug voorbij. Of was het de wil van God zelf, die hem plantte hier, slagvaardig voor nieuwe kampen? Werd hem de taak beschoren, als een hemelsch militant door het gelach te gaan en over de besmette zielen de wijding vaardig te roepen?

Het meer. In de bergenglooiïng lag het, doode binnenzee, elken golfslag gestremd in stagnatie, den looden spiegel overtokkeld door avondlijke gondelserenade. Zou hij de barken takelen ter mi-

rakuleuze vangst? Over het meer floersten zich de sterren voor de heidensche nachtextaze, die op de bemodderde boorden roesvervuld ontsprong aan het lustenspel der toevallige paren. En over de stad week de wachtengel voor een zonderood vuur van vreemde Vestalen. De minnaars van de nacht, die blinde vorstm met het valsch diadeem der dwaze kralen, wierpen den gulden kern van hun zielewelzijn weiger in een wan vol kaf. En wijndroesem kleurde hun verloomde handen.

Toch, iederen Zaterdag avond zag Leonid in de purperschemering der verstilde kapel tal van gesluierde dames en stroeve mannen zich tot hem wenden, om zich na de belijdenis van hun zonden ootmoedig voor de borst te slaan. De biecht was voor hen de weldadige zalving na veil bedrijf. Leonid, als een argeloos kind dat niets van zonden weet, opende zijn barmhartigheid voor hen die schuldbeladen waren. Door het diskrete tralieraam fluisterde hij woorden van vermaan en opbeuring. De zondebekentenis der anderen stortte zich echter op hem als een giftreptiel. Iedere zonde waaruit hij anderen onthief doorwroette nu zijn leden. Hij, de zuivere, de passielooze, tot wien zij kwamen, noodverteerd en in de knie braken voor ontferming, voelde het beleden kwaad als een verzoeking in hem neerglijden, leep en loensch. En toen de bedrukte

zich rechtte, zondenvrij, enterde het bedrijf van den kwade Leonid aan zijn bitse weerhaken.

Hij, de schenker van vertroosting, de lichtbedeeler, voelde den melaatschen mondzoen van den daemon in ieder lispelwoord dat naar hem opsloeg. Door den zondaar die hem sereen verliet werd hij geworpen in verschrikking en bekoren. Al de verwoede aanvechtingen van zijn getemd vleesch werden wakker geprikkeld door het schuw belijden aan de overzij. En als het beproefde voorhoofd van den boeteling zich effende tot blankheid, joeg feller de bloedklop aan Leonids slapen, en de drang die hem doorhuiverde bleef niet langer onbestemd als een verre temptatie die den latentstaat half ontsluipt, maar rende tastbaar in het voorstellingsbeeld en veraanschouwelijkte zich aan zijn ontstelde zinnen, uitgespitst brutaal. Hij zag naar Myra: haar mondrood als geplette bessen, het goudhaar hooggehelmd, de drieste borsten rozig beheuvelden haar lillend lijf. Zij trad op hem toe met den loozen lonk der perversie, hief haar buik als een beukelaar over de blonde weelde van het schaduwdiepe bekken.

Leonid stortte neer in jammer. Hij bemokerde met gebalde vuisten zijn aangezicht klemde zijn vuurroode nagels in de oogholten om er het doembeeld uit te roeien. Maar als op een teeken verveelvuldigde zich de zinlijke gestalte aan zijn oogen.

Uit haar werd een reidans van lubrieken wellust, zij gaf haar gelaat aan duizenderlei gedaanten, die uit den nevel traden, hun seks naarvoorgeworpen in fantastische slingering. Uit haar werd een legioen van lusten. Daar te midden zat hij weerloos neergeknield, het stil gebed op den mond bestorven, de handen gespalkt in woest verweer. Rond zijn tormentfiguur was een martelring van bandelooze hallucinaties. De droesem steeg naar het oppervlak. Hij had zijn ziel gemeend het effen middenmeer voor de zilvervaart van het gebeuren. Nu borrelde moer en modder over de wateren. Hij voelde de zinnelijkheid als een giftige klimplant aan zijn lichaam opranken en hem de polsen binden. Oh, hij doorzag het subtiele spel van den schaduwmensch in hem, die hem omslingerde met den stoet der verzoekingen om hem mee te troonen op de dwaalbaan naar doode tuinen, ver van het paradijs. En die den wilden geur van nachtdoorhuiverd haar en het heesche hijgen van de drift op hem afzond, die alle zuiverheid aan zijn scherp lachkristal zou splijten. Hij ried zijn onzichtbaren vijand in het vage doomland van het onbewuste, en wist dat hij den nooduitgang naar God versperren zou met spiegelspel en woeste vizioenen.

Leonid had het klaar besef dat geen dier hallucinaties uit hemzelf was opgestaan. Want zoolang en zoo vaak had hij bij Myra alleenig gewaakt, toen

zij gebroken lag op de sponde, en nooit had de slijkwasem van begeeren zijn blanke sterkte aangedaan. Zoo vaak legde hij zijn hand op haar gebleekte voorhoofd zonder dat zij omsloeg tot een onrein gebaar. Het verlangen naar Myra dat hij steeds in zich had aangevoed, was smettenvrij. Hij trotseerde alles om haar in te wijden tot het boetgetijde en haar te winnen voor den Heer. En nu, plots, zonder dat haar tastbare aanwezigheid daartoe aanleiding geven kon, zag hij het voorwerp van zijn vrome zorg ontmantelen in kranke huivering. Was het een lokvorm van zijn verontreinigd verlangen, of de ommegang van den booze over zijn bewustzijn?

De eerste hypothese was volmaakt uitgesloten, want zoo de hang naar geneucht in hem ontstaan was als een monsterwezen dat bevrucht en baart dan hadde hij zich zintuigelijk scherp manifest gemaakt toch, als Myra voor hem lag, en de nacht zoo lang en zoo zoet was rond hen beiden. Het kon niet zijn, dat al de toewijding van den behoeder plots zich onthullen zou als wat camouflage rond bronst en dierlijkheid.

Ha, er was de vreemde Meester wiens groene gluuroog lenkte over den rand van Leonids bewustzijn, de touwtjesvierder, de boosaardige dradentwijner, die de instinkten van zijn slachtoffers tot klossen samenstrengt en vertwijfeling oproept

waar de hand weifelt bij 't ontwarren. Er was de zendeling uit het schaduwrijk, die hem wou aanzetten de gelofte der zuiveren te breken en zijn ziel te ontadelen na den roof van haar opperste siersel.

Leonid mat zijn wil en met een opsprong van hooggestormde energie, grendelde hij zijn binnenwereld voor den indringer, waarvan de gele hoonlach aansloeg langs zijn kuische kracht. Leonid zat in vreezen. Hij wist dat de booze na zijn eerste neerlaag verwoeder, heftiger zou aanrukken en niets ontzien om hem aan zijn troosteloozen stoet te klinken in onherroepelijken val naar de nederwereld, waar alle opgang wordt gestremd en alle hoop verbeurd. Het was hem, als stond hij met een vingerhoed te scheppen aan een bodemloozen put, waarvan de spiegel aldoor stijgt, hoe meer men water haalt en Leonid duchtte den stond waarop de vloed hem tot de keel zou wassen. Bij iedere biecht, als na de verdeemoediging de zondaar ging, de ziel wit gewisseld, herbegon Satan zijn omsingelingsoffensief, en Leonid bedde zijn vizioenkoortsig hoofd op den verkilden altaarsteen.

De transfiguratie die de daemon wierp over alle dingen, sloeg haar schennis aan milde zuilheiligen en vrome nisbeelden en verlaagde zelfs de hemelsche pieta tot een hitsige teef vol erotische fantasmen. Weerzin snoerde Leonid een lasso rond de strot. Hij wierp zijn gekneusde handen hulpeloos

naar allerhoogen met de bede dat God zijn oogen blinden zou en de tooverij van den geheimen heksenmeester dooven.

Als de obsedante reidans aanhield over de gloeding van zijn verbijsterde zinnen, greep Leonid naar een ruig geeseltouw, waarin hij prikkeldraad vervlochten had en striemde zijn weerbarstig lijf tot hij te midden van geronnen bloed vooroverstuikte op de grove tegels van zijn witte kamer. Dan viel de daemonie weg rond hem en loste haar zoenoffer. Als weer de kerkklok tampte, ernstig droef, had Leonid de gulden sereniteit hervonden en wikkelde zich in gebed, den zachten balsem voor zijn wonden. Vrijwillige vasten teerde zijn gemagerd lijf. Hij wist dat de derving van aardsche goederen hem voeren zou naar innerlijken rijkdom.

Hij ging den doornweg der askeze. Al zijn be strevingen vloeiden in dit trefpunt saam: hij zou worden de leeuwerik naar God. Hij kende den jubel der kastijding, de verrukkingweelde der versterving, den goddelijken bijstand als het nooduur over hem losbrak. Zoo spon hij dag aan dag het naadloos kleed van reinheid dat hem moest omhullen, wilde hij naderen, onbevlekt het hallelujakoor der hemelingen.

De aanroep van den booze was gesmoord. Bij wijlen klonk nog zijn ver verluiden, echozwak door de geheiligde hallen. Maar door het domraam stort-

te zich het hemelsch licht en lei glanzing over Leonids gepuurd gemoed. Zijn krachtgebed ging onverwonnen.

In de kleine badstad werd Leonids welsprekendheid zeer op prijs gesteld en zijn oratorisch talent geraakte ook buiten de gemeenschap der geloovigen befaamd. Bij afternoon tea werd over zijn machtige redenaarsgaven met kennersoordeel uitspraak gedaan, en de ronk daarvan werd zoo fel, dat heel de demimonde die daar vertoefde op zoek naar een impromptu om den tijd kapot te krijgen, in Leonids prediking een serum vond tegen verveling. Naast de programma's van paarderennen en nachtcafés, werd voortaan iedere kanselrede aangekondigd en het lusteloos publiek laschte ze in op het agenda der aantrekkelijkheden.

Leonid was verheugd over de kringverbreeding van zijn hoorders. Na zijn overwinning op den duisterling, dien hij zonder hoop op herrijzenis had geveld en wiens adderhoofd verpletterd werd onder zijn stapvasten opmarsch naar God, vervulde het hem met innige voldoening dat zijn herderlijke zending niet vallen zou als zaad op de rotsen.

Onder die geloovigen in hun vrije ure bevond zich Mrs. Barlow, in schoonheidsbloei te vroeg verweeuwd. Haar echtgenoot, een stafofficier, die de lompe liederlijkheid van zijn soldeniers in overeenstemming met zijn rang tot sadiek raffinement had

opgedreven, was na een slemppartij in een slecht befaamde wijnkroeg van het roodelichtdistrict tegen een dolk geloopen, en vóór alle hulp kon dagen, aan de riolen uitgebloed. Korten tijd nadien gaf zij het aanschijn aan een beweenlijk wicht, dat in zijn misvormd lichaampje het erfelijk aandenken van vader meekreeg. Mrs. Barlow had het kind zien opgroeien en met zijn wasdom ook de tare zien toenemen. De kinderoogen lagen lichtloos in hun holten. Verder bleef de stumperd ongeneeselijk lam. Hij zat onbewegelijk in den rieten rijstoel een wrak voor levenslang. Geraadpleegde artsen hadden na tallooze konsulten meewarig het hoofd geschud en onder euphemismen het onherstelbare verheeld.

Voor Mrs. Barlow werd het een levenszending de gezondheid van haar kind te schutten. Vaak zag zij in stil geween, hoe dreumessen van zijn leeftijd rondravotten en hoepel speelden, of op de bobsleigh neerzwieren van de rutschbaan.

Dan stonden haar oogen weemoedgroot en zij omarmde de schrale schouders van haar aan den pijnstoel gekluisterd zoontje. De doctor had haar om wille van den kleine een lang verblijf op de zuiderbergen voorgeschreven en zoo was zij dan naar dit kuuroord afgereisd. Nu alle hoop op genezing door specialisten was opgegeven wou zij het leven van dit stille kind in de mate van het moge-

lijke verzoeten. Hij zat nu dagen lang in den loovertuin, onder het vriendelijk gewuif der palmen.

Eens ving de knaap den naam van Leonid den prediker uit de gesprekken op, en verzocht moeder naar de kerk geleid te worden. Dadelijk werd de gril van den verkreupelde ingevolgd, en week aan week woonde hij de heilige zittingen met innigen ernst bij. Kleine Ralph, bij wie de atrophieering van het zintuigelijke leven de verstandelijke vermogens tot hoogste scherpte had aangeprikkeld, volgde wereldvergeten het zalvend gebaar van den priester. En zijn kinderlijke verbeelding ontlook wondervormig onder de wekking door het woord. Mrs. Barlow betrapte hem vaak waar hij zat, onder de ruchtige rilling der swateldennen blauw beschaduwd, verloren in de gebedenverte van een oudverguld missel, waarvan de klaarte opsloeg naar de fijnets van zijn trekken. Ralph voelde de zalving van het priesterwoord in zijn wezentje overglijden en hem vervullen met onzegbare vervoering. De grenzelooze weemoed die hem onder dooddruk neerpletterde werd veerlicht, spiraalde van hem weg verwonnen door blijheid van de godvertroosting. Het veege lichaam dat hem loodzwaar aan de berrie kluisterde bleef na als een ontzielde huls, als hij verzweven ging op de hoogvlucht der verbeeldingen, naar azuurtoppen godnabij. Hij werd een zoete seraf langs besternde hemelwegen. En of de

stofontstegen opmarsch hemelwaarts zijn vastgeschroefde zenuwen weer ontspannen kwam, voelde hij een levenwekkend ritmus door zijn leden varen. Soms mijmerde hij verdroefd in het melankolisch besef, dat zijn physische zwakte hem begoochelde met onvervulbare bespiegelingen. Maar dan weer steigerde de bruisching van een verre kracht die uit haar bolster wrong: zijn hoop. Hij voelde de naderende opstanding. Er werd een jonge zindering in zijn vingeren.

De arts van het sanatorium, in zijn vak een pozitivist van den beganen grond, had het geval sedert lang opgegeven. Bij hoogdringendheid geroepen kon hij enkel zijn diagnose handhaven. Het gold hier spasmodischen rugtabes, en de verlamming zat precies aan de volontaire werking van het spierenstelsel; de kwaal vorderde onafwendbaar en de saamtrekking van Ralph's ultieme kracht zou haar noodlottigen pathologischen loop niet keeren. De doctor had besloten met een mouwveeg over zijn hooge zijden, en was door de uitspraak verplechtigd, vertikaal weggewandeld.

Leonid Gospodar beklom den kansel. De koele kerk lag in morgenzon en langovaal, onbewogen mijmerden de altaarkaarsen. Het schril geschuifel der stoelen was verstorven en gespannen aandacht legde stilte als een plots verbond. Dan steeg zijn stem naar de gewelven en kwam in de blauwe

hoogbeuk tot volle resonans. Het predikthema was: De mirakelen van Heere Jezus.

Ralph luisterde, roerloos onder zijn veelkleurigen plaid. Hij liet zich gaan op de deining van het woord naar duizelhoogten, peilloos van mysterie. Wilde gloed stolde zijn oog tot vuurkristal. En toen de prediker het benedijdingsvol gebaar van den zaligmaker opriep, die voor den kreupele stilhield en lijzig mild gesproken had: Werp weg uw kruk en wandel! sprong de laatste schakel van de sleepketting die Ralph bezwaarde. Hij rees met een dwazen gil van de rietleuning, sloeg af het dekkleed en deed wat wankelstappen, krankzinnig blij. Hij zag den nimbus het hoofd van priester Gospodar beklaren. Een hand uit allerhoogen had hem aangeraakt, en hij zonk in snikken op de bidbank neer, gebroken door de heilige aanwezigheid die was als van den Heiland zelf.

Met een mengeling van sprakelooze ontzetting en vervroomde openbaring hadden de kerkgangers de levenswekking van den ongeneeselijken knaap aangestaard. Maar over het geroezemoes dat opdwarrelde streek de stem van op den kansel: ‘Glorie zij den Heer!’

Leonid bekruisigde zich en hernam de stille mis. Nooit klonk deemoedblijer Sanctus voor de nutting van brood en wijn.

De kapel aan het meer zong helder in den gods-

lampschijn. De Heer was aangetreden over de wateren en nam den tempel op zijn hand.

***

Rond kleinen Ralph wankelde de wereld. Hij die zoolang had neergelegen als gespijkerd aan zijn stroeven stoel, kon zich nu rechten, het leek nem reuzenhoog en wandelen en stoeien en zijn hoepel nahollen in het parklaan.

Het laatste spoor der ziekte viel van hem weg. De doctors konden deze genezing niet wetenschappelijk verrechtvaardigen, en schreven haar toe, ten einde raad, aan een bovennatuurlijke tusschenkomst. Het mirakel werd ruchtbaar en de devotie der geloovigen omprevelde het wonder als een heilboodschap van Leonid den thaumaturg. Aan hun verbeelding bleef priester Gospodar niet langer de geringe dienaar onder koorhemd en kazuivel. Op hem was het goddelijk alvermogen neergedaald en rond zijn gestalte werd een nimbus van heiligheid.

Voor priester Gospodar zelf, was de gebeurtenis een blijde voorbode van zijn begenadiging. Hij verinnerlijkte zijn kontemplaties rond het godsbeeld dat in hem gewekt werd en dat hij van allen boozen aanslag wilde bevrijden. Hij volgde den levensloop van den menschgeworden Godszoon van Bethleëm tot Golgotha in al zijn phazen, de vlucht naar Egyp-

te voor de horden van Herodes, de Canabruiloft, de Farizeeërs gezweept uit den tempel, Lazarus' wekking, de verschijning voor Pilatus, den judaszoen en den eindelijken kruisgang door grauw en soldateska naar Kalvaren. En als de Zaligmaker op Goeden Vrijdag gespijkerd werd aan het schandhout voelde priester Gospodar de nagelwonden bijten door zijn handpalmen. De opgang naar den Heiland beheerschte hem algeheel. Al de sensaties in hem werden toegespitst op de doorleving van het heilig holocaust. Hij was met Jezus als hij Maria van Magdalen hief uit haar zondeleven, en als hij de mirakeldaad voltrok aan het lichaam van den kreupele. Hij voelde den zweepslag van den soldenier bij de laatste statie van den kruisweg en de laving met edik en gal. En in zijn oogen brak de wereld als de speerstoot spitste en alles was volbracht. Het glorierijk offer Christi werd door hem intens en scherp aangevoeld en doorstraalde zijn gemoed met heimweetreurnis naar het rijk dat niet is van deze wereld. Armen gespreid lag hij voor het crucifix, met den extaze-uitroep: Heer ik kom! Ik heb Uw wenk verstaan. Ik zegen de lieve martelie, die volgen zal op mijn tocht onder de menschen. Ik zegen den ketterschen handslag die de spijker drijven zal door de heffing van mijn blinde vingeren. Dank, o God, dat ik gelouterd de beproeving

mocht ontstijgen, en dat uw almacht den hellegeest in mij verwon.

De vizioenaire schouwing ging bij Leonid in den bewustzijnsinhoud over. De vergroering was volkomen.

Dan, op een grijzen Vrijdagnoen - hij herdacht weer het stilgedragen martyrologium van den Heiland, - priemden stigmata door zijn vleesch. Op zijn voorhoofd kraalde een rooden krans van doornwonden en het bloed brak baan langs zijn verbleekt gelaat. Hij zonk in een half lethargischen, half lucieden toestand, die aanduurde tot de zondaghoogmis als de hostie werd geheven. Dan weer klaarde zijn aanschijn overaardsch en hij trad de geloovigen tegen met de gulden heiligheid van Kristus zelf, nadat de grafsteen was gewenteld.

Roerige tongen hadden de mare van priester Gospodar's zaligmaking sensationneel verbreid en het werd een gestadige stoet van vromen, die voor den heilige in de knie braken met de bede dat hij hun leven begenadigen zou. Door de volksverbeelding werd hem het hemelsch alvermogen toegedicht en over de landen vloog als een heilboodschap de tijding dat Kristus weer omging onder de menschen en zijn komst door een mirakel had veropenbaard.

De kerkgemeente en het episkopaal gezag hielden het geval in beraad, en hoorden den roep om

de pauselijke bulle uit het midden der begeesterde geloovigen, die in het stof lagen voor den ziener, hoog opslaan. De meldbode was inmiddels naar Rome vertrokken en naar de kapel aan het meer togen de bedevaarders.

Enkel om aan den druk van zijn bisdom toe te geven, had de grijze eminentie, die priester Gospodar na het aanstootelijk tooneel met Myra Passiflor verwijderd had, de gebeurtenis aan den heiligen Vader beteekend.

Hield hij dit vermoedelijk mirakel onder den domper, dan zou de vereering van den nieuwen heilige mogelijk wel tot schisma overslaan.

De kardinaal, had eindelijk priester Gospodar op den dag der stigmata vol hoogwaardig staatsie en goudgemijterd, een bezoek gebracht.

Hij vond Leonid vizioenverloren op een kille brits, buiten bewustzijn van hooge vervoering, die aan zijn lip verprevelde.

Na een kort gebed in de naakte kamer, was hij vertrokken met zijn kanunnik. Beiden zonken in diep gepeins. Op hun voorhoofd lag een frons.

Hoofdstuk XX.
De Monnik in het Westen.

De regelmatige verschijning der stigmata had de beroering in den lande ten top gevoerd. Leonids figuur werd in geleerde genootschappen fel omstreden. Naast fanatieke bewonderaars telde hij even verwoede belagers. Men liet niet na, op aanverwante verschijnselen bij het fakirism te wijzen, met de konkluzie dat priester Gospodar evenals de navelkijkers in den Levant, de algeheele meesterschap over zijn zenuwen had verworven, en dat zijn onstoffelijking in een overmatig langen vastentijd, zonder dat het leven hem begaf, enkel uit saamgebalde wilspotentie resulteerde. Anderen, de opponenten, hielden stand bij de spiritualistische interpreteering van het geval en zagen hier de openbaarwording van een bovenzinnelijke kracht, die in priester Gospodar haar aardschen middelaar had gekozen, en hem sloeg met genade.

Het rumoer rond deze thesissen gleed aan Leonid voorbij. Hij leefde in volkomen afzondering alleen met het evangelische passieverhaal van den Heer, waarvan het verloop zich aan zijn lichaam

herhaalde, telkens en telkens weer. Van Vrijdag tot Zondag viel hij in diepe lethargie en van hem werd de schijndood pas geheven als in de hoogmis de elevatie naderde. Stilaan, onmerkbaar werd weer het bewustzijn van de werelddingen over hem vaardig en de heete schroeipijn, die hem tot den driedagendood had ingeleid ontviel zijn leden. Hij trad herrezen in het blonde licht der wegen.

Op zijn doortocht zoenden geloovigen den zoom van zijn kleed en klonken lofkantieken. Voor Leonid werd het leven een gestadige extaze. De zinking van alle aardschheid verwentelde aan zijn voet. Aan hem vooraf was de onwezenlijk-witte vlerkslag van den goeden engel over smaragdlanden in doomwazing. En aan de wolken wenkte de zilverstem van God, lazuren echo op zijn bidden. Het tweegesprek met den Heer voerde hem naar den voorhof van het paradijs, den tuin der zaligheden waar alles hem ontglijden ging. Daar ombaadde hem de glorierijke klaarte en het overaardsche waaierde open als een heilig schrijn in ongerepte heerlijkheid. Diep trilde na een weergalm, die zijn begenadigd hart met zoete muziek vervulde, het hallelujakoor der gelukzaligen. Hij was de geroepene, in hem herwerd het opstandingssymbool dat de menigten losrukken zou uit waanverloren doening en uit zonde, om ze te voeren naar het weidsche zieleheil en den snik van godsverlangen, hun

trots in assche, en het voorhoofd mild beklaard na de offerplenging van hun deemoed. Zijn messianism bakende een lichtspoor dóór den monsterbouw van het tweede Babylon.

En allerwegen, uit blinde stegen en melaatsche krotwoningen, waar het licht vervaalde op de aangevreten bouwvalmuren, traden de verworpenen, die zoolang geklonken lagen in den aartssomberen tredmolen van hun levensgang, de bedelaars om wat zon hem tegemoet, blijde dankzegging als een jubelschrei geweld naar den vertorvden mond.

En door het bont gewemel ging hij, de zegenaar. Uit zijn handpalm borrelde muziek, en het kruisteeken boven de vervoerde schare hief de bedrukten recht, het aanschijn gepuurd uit de klei van het algemeene.

Zij gingen hem na, zij die gister nog hun gebroken stappen stofgestikt richtten door menschenwee en nameloozen jammer, nu gesterkt door een geloof dat werelden verzetten kan, naar de klare kapel, die lag in gonzing van gebeden als een kleine ruischhoorn vol mysteriestemmen aan het golvenhooge meer.

Priester Gospodar zag vertrapt gewas aan hem voorhij weer opwingeren, kelkopen en dauwbepereld, en hief dit zoete zinnebeeld als een schild voor de blijde kruisvaart die hij inging. Het heilig land lag ononthuld in alle menschenharten. Hij was

de brenger van het Woord, dat den vreemden heerscher uit zijn wingewest ontzetten zou en zijn broos imperium breken in liefde.

Weidsch waren Leonid's wandelingen alover de beemden. Er klonk vervaagd tumult uit de nabije stad, de gebroken beving van het hartstochtheete leven, de geluksjacht die belandt in miserere.

Hier was het windgespeel langs den bronsblos op de bladerkronen, de stille klimming van een goudkever aan een laten halm, de woudbeek en haar wijze murmeling. Dalwaarts glooide het heuvelland in godenschemering.

Leonid volgde den kronkelweg tot aan een plots ravijn. In de diepte groenden mosdaken in zonnewriemeling. Aan dennen droop het gescheiden hars. Hij daalde langs het wentelpad. Rond hem danste het woudenamphitheater. Eindelijk lag de vlakte. Daar smoorde de bergbeek waarvan hij de blauwe wellen op zijn wandeling had gevolgd in mistmeerschen vol giftgisting. Wat schraal plantsoen lag saploos, omgeknakt. De wind werd heftiger en koud. Een schuwe nachtvogel spreidde zijn zwing in lage vlucht langs schrompeltakken. Deemstering aschregende over de vallei. De effen weg liep dood op slijksporen. Er hing een stilte angstenzwoel en dof, waardoor bij wijlen sloeg de pijnloeiing van winddoorzweept geboomt.

Ver licht weifelde achter een betralied raam. Kwade huivering sloop door het geringe gras.

Daar moest het huis van vader Nikolai liggen die laatst een toeval kreeg, dat hem hield te bed geklemd. De kwaal was sedertdien gekeerd maar toch viel het Leonid op, dat hij den vroeden man niet meer ter kerk zag, waar hij regelmatig placht de vroegmis bij te wonen. Leonid versnelde den stap. Steeds was hij met het lot van den ouderling begaan en hij zou hem nu ook zijn steun niet onthouden.

Voor de deur schrok hij: een strookruis lag gevlochten. Nikolai was niet meer. Leonid liet den klopper gaan. Na vaag gestommel piepte de deur in haar hengsels. In de rouwkapel stonden de waskaarsen hoog gesteld. Diep te midden lag het laatste bed en de vaalheid van het doodenlaken. Gestalten daarrond bleven onbewogen maar wankelschijn van vlammen vergrilligde hun schaduw langs den wand.

Nikolai's verwanten vielen den priester klagelijk te voet. Zoo onverhoeds was de man met de zeis langs hun stulp gekomen, dan als de hoop op ras herstel zich levendigst had kond gedaan.

Nu lag het geliefde wezen ontzield op den bleeken peluw, met de sereniteit van de laatste worsteling.

Er was het klateren van paternosterskralen. Rond

om zaten de bidvrouwen diep gedoken in hun kapmantels, voor de nachtwaak. Er speelde wat weifelende schaduwschijn langs de blauwholle wangen van den aflijvige. De priester nam den gewijden palmtak en sloeg een kruis over het gebroken lichaam. Dan zonk hij in gebed, geknield op den ruwsteenen vloer.

De nabestaanden kromden in geween. Maar op hun overvloedig leed balsemde de priesterlijke aanwezigheid. Er was een stond verstilling en wilde stemmen vloden, gelaten. IJloogen staarden, vagelijk verloren.

Priester Gospodar gaf den stillen wenk hem met den doode alleen te laten, om zijn uitgevaren ziel met een lang gebed indachtig te zijn. Allen verlieten de kamer. Leonid stond nu van aangezicht tot aangezicht met het strenge doodenmasker. Hij zag de zwaargeloken oogen, de ingevallen wangen, de scherpe spitskin, den witten heuvel van het roerloos lijf.

Hij bad gloedvol, den blik genageld in de oogholten donkerdiep daar voor hem, waar langs de hand gevaren was, die alle leven wegstrijkt en de wezens effent, lichtverlaten.

Toen sprong in hem het krankzinnig verlangen op, zich te meten met den dood en hem de weerlooze prooi te ontrukken uit de knekelhanden. Hij voelde een kracht in hem stijgen en steigeren, on-

verwinbaar aanrennend op den duisteren zieleroover die naar het lichaam drong en die de blikken brak. Hij wou den schaduwmantel wegwentelen, die over deze sponde werd gesmeten, en waarvan de donkerte gestold lag in den dubbel gedolven zwartkuil van dit onbewegelijk gelaat. Het scheen Leonid dat hij uitgetogen was naar de grens tusschen dood en leven, waar hij den geest der vernieling had achterhaald, even nog voor hij den geslachtofferde wou neerwerpen in het geenzijds der zielen. Hij klom naar God, met de vurige bede dat Zijn heilige handen den sluier lichten zouden van de baar, en dit smartelijk uitgeleide keeren tot een opstandingssymbool.

En het scheen hem dat de goddelijke almacht in zijn wezen overgleed, zijn handen bezielde met heilige wekkingsdrift, en haar wonderadem langs het doodenmasker varen liet.

De priester smoorde een gil van waanzinnige verrukking. Daar voor hem zag hij de looden oogleden openpluiken over den blauwen weerlicht der pupil. Hij hield zijn hart vast als voorvoelde hij dat de volzalige stormklop van zijn bloed het breken zou.

Weer loken de wimpers dicht, weer onthulden zij de fluorescens van het oogendiep. En, o gelukzalige extaze, in de pupil ging een helle vuurkern zich harden en vonken slaan vol schittering. De

priester tastte onder het effen baarkleed naar de holle doodenhand. Hij voelde kloppende polsen, als was de trilling zijner vingeren in de gebroken stofhuls overgegaan. Hij zag de ingedrukte borst weer aanzwellen onder de inblazing van leven, en ademgolven uitdeinen als een zee die hoog wordt van bewogenheid. En zie, de grijsaard rechtte zich, de mondhoeken gesikkeld tot een gulden mildlach onder de dubbelster van oogen, wondergroot. Een kaars knetterde. Verre beiaarden klingelden kristal. De priester sprong toe. Een aanstuwing dreef hem naar het tastbare beeld dat hij gewekt had uit ontzielde klei. Zijn vingeren roerden schaduw. Alnaargelang hij naderde zag hij het opgerichte bovenlijf weer wijken, achterover, omgeknakt in onbereikbaarheid. Het wenkbeeld was bezwijmd.

Toen brak in Leonid's keel een korte jammer vizioenverloren. IJlings verschenen de verwanten, Zij vonden den priester hondvodveeg de kramphanden gekromd aan het omgeworpen doodenhoofd, in ontzinden transtoestand. Gemompel dommelde rond. De priester lag half bewusteloos. Men bracht hem van de sponde weg. Als hij zijn zinnen herkreeg stond voor hem de flonkering van een kelkje cordial. De doctor sprak van hoogkoorts, toetste den polsslag aan zijn chronometer, krabbelde haastig een artsenijrecept. Leonid bleef zwijgen. Zijn oogenverte kwam

den rondedans der dingen niet dichtbij. Dan zwond het hoogrood op zijn koon voor aschvaalheid. Zijn wezenstrekken vloeiden weg, kalmstrak, als had de dood die hij verwinnen wou hem barsch geslagen. Hij rees, weerde allen steun, weigerde kort iedere begeleiding en vertrok in huivering krank doorsidderd.

Hij warrelde door den wind als een dood blad. Allerwegen knakten takken. Giergolf van tempeest woei hem tegen. Dwarse regenrafeling schramde zijn gelaat.

Over de vallei hing smook. Hij kon geen handbreed voor zich uitzien. Het nevelwaas vloog hem als een watprop in de strot. Zijn hartbons was onstuimig. Hij ging in het blinde. De helderziendheid was van hem geheven en zijn eenige bewust zijnsklaarte was die van zijn vloekeenzame verlorenheid.

De nacht hief haar zwarte flambouw, en legde rouwgit op de kimmen. Aan het zwerk geen ster.

De priester wist niet welken weg te gaan. Overdag was de rilde spitstoren der kapel een richtpunt voor zijn stap. Nu streek het heimnisvool over alle dingen. Boven de meersch bleekte elfenschijn: een vale poel.

Plots verluidde geroep aan zijn zijde. Een dwergje, hij reikte den priester amper tot de lenden, stond voor hem, zwaarbeladen met een takkebos dood-

hout. Door de duisternis heen kon de priester het toegewend gelaat niet onderscheiden. Enkel de stem sloeg tot hem op, pieperig, hulpeloos, arm aan adem.

- 'Help mij, mijnheer pastoor, mijn mutsaard tot ginds boven dragen! Mijn huisje is niet ver vandaan. Zal ik vergeefs een beroep doen op uw barmhartigheid?

De gnoom werd door een heftige hoestbui overvallen. Het kleine hansworsttorso ging jagend op en neer.

- 'Jij moet bicepsen hebben als een athleet en forsche kuiten' herbegon de dunne stem. Zie daarentegen mijn spillebeentjes! Je breekt ze met één vingerknip. Toe verlicht de last van mijn bultkarkas. Ontferm U mijner! Ik ben toch dubbel beladen. Primo: mijn bochel, secundo dat rijshout! Help mij Heer of ik zit zonder vuur! En het is vinnig koud.'

Hij klappertandde. Op den tast naderde Leonid. Hij zag de vage verschijning voor hem uitnevelen. Het gelaat lag donker, ononthuld.

- 'Hier vadertje, dezen kant uit! Kijk uit je doppen. Struikel niet over dien stronk!' riep de lilliputter.

Eindelijk was de priester hem genaderd.

- 'Geef op je mutsaard!' zoo poogde hij

zijn onrust goedmoeds glad te praten. ‘Je bent vermoeid ik zal je helpen.’

‘Heel de vracht?’ deed de stem bibberig Nee hoor. Je kan flinke schouders hebben, maar ik wil ze niet ontwrichten! Neenee, hier heb je twee takken! ‘Ruim genoeg voor jou!’

De priester achtte het geraden niet langer in te gaan op het geklets van dien zonderling. Hij tilde de takken op zijn schouder.

- ‘Vooruit dan maar!’ schertste hij ‘Maar wijs den weg, want ik zie geen sikkepit.’

Het bezige mannetje taterde gewonnen verloren.

- ‘Je mot er aan wennen, eerwaarde! De paden zijn steil en de kloven vervaarlijk. Maar je bent zeker met van de streek? Kon ik wel merken. Jaja. Je doet een wonderlijke wandeling, vogelijns, gekwinkeleer, boomgaarden in kleurenorgie, het onverbeterlijk gebabbel van de beekjes, een flirt met de waterjuffers en pats daar sta je meteen in volle duisternis en raakt je eigen spoor bijster!’

De priester zag het dwergje aldoor naast hem aantrippelen. Hij wist niet wat te denken over deze ontmoeting. Konden die twee spichtige houtstoppels, waarvan de kwant zich had ontlast den takkebos verlichten? Hij moest stellig niet bij zijn verstand zijn, de brave metgezel. Een tikje van den molen. Kon het anders?

De priester wilde den weg met gekout korten:

- ‘Ik kom van vader Nikolai!’ stak hij van wal.

- ‘Ja de vent heeft er het hakje bij ingeschoten! Stokoud was ie. Bah wat kan het geven. Een dwaalllicht min of meer op de moeras!’ moraliseerde zijn zegsman.

Leonid's verbazing groeide.

- ‘God hebbe zijn ziel!’ sprak hij ingetogen.

- ‘Hihihi!... Hihi!... Hihihihihihihi’ hinnikte zijn weggenoot, en zoo uitbundig werd zijn lachbui dat hij dreigde erin te stikken.

- ‘Bedaar wat man! Kom effen op adem’ goedigde de priester. Het werd hem angstig te moede. Hij wist niet welke vlaag van heimelijk voorvoelen op hem neersloeg.

Zij hadden reeds een flink eind weegs achter den rug. De kleinling had zijn stap versneld en rende als kleinduimpje met de zevenmijlslaarzen door 't ruim. De priester had alle moeite om gelijken tred te houden. Maar hoe hij ook wijdbeende, steeds was de pygmeegestalte hem ettelijke vadem vooruit. Ten slotte moest de priester halt houden. Zijn hoofd gloeide zweetbeloopen.

- ‘Na ik dacht dat je zoo'n gladjanus was, mislukte kilometervreter’ werd aan de overzijde gespot ‘Allo grijp je moed in je twee han-

den. Nog een boogscheut en we komen terecht. Of ben je bek-af?'

Leonid rechtte zich van den hoop doode bladeren waar hij zich had laten neervallen. Maar een heftige pijn aan den linkerschouder ontlokte hem een rauwen kreet. IJlings sloeg hij de hand naar de kwetsuur. Zij trof twee ruwhoutbalken, daar waar eens de takken lagen. Ontzetting spalkte zijn oogen. Hij poogde te zien of hij niet den speelbal was van zinsbegoocheling maar alles bleef zwart en zijn blik kon de duisterdik niet doorbooren. En toch zijn tastzin bedroog hem niet. Hij vergewiste zich een tweede maal en het zijn hand over het hout glijden. Een splinter schimpte in zijn duim en gaf hem zekerheid. Hij poogde over zijn radeloosheid heen te redeneeren en interpelleerde zijn geleider:

- 'Zeg eens heerschap. Zijn dat dennetakken of hanebalken?'

- 'Al naar je 't noemen wilt, vadertje! Als je vertrekt zijn het dennetakken, veerlicht en makkelijk om dragen. Na een rondeken op de wijzerplaat worden het panlatten en ze wegen door. En heb je twintig mijl doorgemarscheerd dan zijn het hanebalken en kon je ze amper nog heffen! Maak je geen zorg vadertje. Ik snoer er een touw omheen. Dat zal je de karwei vergemakkelijken!'

De hennepstreng striemde langs Leonid's gelaat.

- ‘We hebben nog een kwartuurtje klimmens. Weiger me niet dien laatsten dienst. Je bent nu toch zoo ver!’

De aanhalerigheid van den potsenmaker begon den priester voor de borst te stuiten. Hij verviel in een doolnet van onbegrijpelijkheden, en begon de betrouwbaarheid van zijn zintuigen te betwijfelen.

En toch, hij was bij zijn volle bewustzijn, al kon hij de verre kracht die hem tot handelen dwong niet buiten hemzelf terugdringen. Hij wilde den last weer optillen, maar kon amper de monstrueuze dwarshouten omvatten. Uit alle macht trok hij aan één der balken en hij voelde dan anderen nasleepen over heel zijn lichaam.

Dan sloeg verbijstering tot hem in, doormengd met een scherp angstgevoel om de onvatbaarheid van dit gebeuren, dat zich allengs temperen ging in de voorvoeling van snelle klaarte.

Was dit niet de opperste extazestond, waarnaar hij uitschreed door dit beangstigend Hieronymus Bosch landschap heen? Was dit niet het mild vermaan uit allerhoogen, dat hij Leonid, de geringe dienaar, op zijn beurt het kruis van den Heiland torsen moest en naar den bergtop voeren, waar hij verbloeden zou als een subliem hefoffer over de verworden wereld? Moeizaam trad de priester aan:

gepletterd onder het hoekige hout, dat wigspits zijn schouder reet. En meteen doorjubelde hem het blij besef dat dit de lijdensweg zijn moest, uiteindelijk langs het Veronica-doek naar martelend Kalvaren. Hij ging, met de bovenmenschelijke heffing van zijn kleine kracht.

De gids maande hem aldoor spoed te maken, en vreemd, de leep geslepen smeektoon waarmee hij den priester bij de ontmoeting had aangeroepen verrauwde tot gekrijsch en heesch verwenschen. Als de priester neerzeeg, uitgeput en doodelijken val nabij, prikkelde hij hem met een vurig wapen bits de zijde en zond giftpijlen van schimping over hem neer.

De tijd verging eindeloos. Steil was de heuvelhelling en hobbelig de wentelweg opwaarts. Leonid struikelde over plotse keien. Kille nachtzoen ijzelde aan zijn doorwonde voeten.

Daar kartelde de dezolate toplijn van het hooggebergte aan de leege lucht. Een scheeve hut danste duizelig door asscheschemering.

De onbekende maakte open en ontstak den kandelaar. Als de priester in den valen lichtschijn kwam steeg zijn verbazing boven maten. Hij omklemde twee dennentakken! Beangst streek hij langs zijn voorhoofd in vertwijfeld onbegrijpen. De stem van zijn begeleider klonk ver:

- ‘Werp het hout maar in den hoek!’

De priester gehoorzaamde werktuigelijk. ‘Maar permitteer, dat ik vuur maak.’

De dwerg kantelde den takkebos in den haard en bracht het knetterhout aan 't vlammen. Welbehagelijk wreef zij zich de handen en grinnikte gemoedelijk. Nu eerst kon de priester hem nader gadeslaan. Het gezicht was pokdalig, afstootelijk. Een hazelip ontblootte het nijdig gebit en bij wijlen likte de tong als een vuurlel langs de geschonden mondklove. Nadat de warmte zijn huiveng lichaam wat had doorzinderd, ging de gnoom gichelend aan 't lachen. Eerst bedekt, dan luidkeels.

- ‘Na, wat had ik je voorzeid, tengere Bethleëmiet’ klonk het schril met nauw verholen leedvermaak, ‘Was dat je centenaarsgewicht? Hèhè! Kijk nou zelf.’

- ‘Vergeef me’ antwoordde de priester Maar ik vrees dat mijn zintuigen wat in de war zijn geraakt. Daarbuiten had ik de illusie een ontzaggelijken last na te sleepen en nu... nu...’ Zijn stem stokte. Plots zag hij den rooden naad door den houtschilfer getrokken in zijn vleesch. Hij schrok. Het was dus geen hersenschim van een krank brein.

- ‘Daarbuiten’ vulde de zonderling aan had je immers de illuzie de heiland zelf te zijn. Troost je vadertje. Zoover wou ik je hebben.

Maar wat denk je nou over je imitatio Christi. Een fijne poze, wat?'

Ontzetting spalkte Leonid's oogen.

- 'Wie ben je?' blafte hij kortschor.

- 'Geen visitekaartje bij de hand Sinjeur, maar oefen wat geduld. Mijn identiteit verneem je wel op tijd en stond. Vooreerst wil ik den beker driemaal met je heffen en aanstooten op het splinternieuw tractaat, dat we straks zullen beklinken. Oude Tokajer is goed voor mijn podagra. Een glaasje wijn is de centrale verwarming van mijn kapotte knoken.'

- 'Ik heb je geholpen' zei de priester toonloos. 'Ik ga!'

- 'Niet zoo gehaast, wijwaterpredikantje, wonderwichelaar, specialist in levitatie! Hoe je wilt of niet, je zal mijn gast zijn vanavond. Wat was je mooi met de wonderzalf van je mirakelen, als kleine Ralph weer terug ging loopen, ontkluisterd van zijn berrie. Wat was je nederig als je slapen omtooid werden met de stigmata van den passiegang! Maar wat was je verwaten bij de lijkschennis van den ouden Nikolai en wat was je grotesk als karikatuurkristus onder twee armzalige dennetakken!'

De priester sprong op als bij een adderbeet.

- 'Je lastert God en bespuwt zijn heiligen

naam’ deed hij heftig ‘ik zal niet naar je luisteren.’

- ‘Ik laster God? Zoozoo, ik laster God. Ben jij God? Waarachtig, je bent nederig genoeg om je zoo verheven te wanen. Wat is je ootmoed anders dan je zucht naar gloriole? Wil je carrière maken in de liturgie? Een mijter? Of een tiaar? Top, we kunnen dat netjes bedingen.’

- ‘Wie ben je?’ raasde de priester.

- ‘Wie ik ben? Maar je moet me kennen, hoog eerwaarde. Ik heb je weten grootkomen in het vaderhuis. Ik stond bij jullie wieg. Een nette drievuldigheid: mijn kompliment. Stepan was mij de meest getrouwe. Hij zal mijn lijfwacht worden. Boris wou meer dan Fortunatus' beurze. Hij zou de menschheid voorgaan als een heraut. Waar kwam hij terecht? In een bedelingscentrale voor intellektueele krachtsoep. Daar heeft ie pozitief een moord voor bedreven. Zeg wat je wilt. Dat heet ik tol afdragen. Jaja, voor wat hoort wat. Het zal niet lang aanloopen of ik heb hem bij de lurven, den lieven rebel! En jij Leonid. Jij kwam door deemoed tot volslagen grootheidswaanzin, een aberratie zoo verwaten, dat je wat alpinism met twee takjes rijshout op je zoo rijzige schouders beschouwt als een uitstap naar Golgotha. Heb je gemerkt waartoe je

offer goed was? Ik maak er mijn vuur mee aan! Weet je nog niet wie ik ben?'

De priester was heftig bewogen. Als van ongenaakbaar ver maar pijnduidelijk zweepten de woorden op hem in. Hij hervatte zich voor een doodelijken tegenstoot, waarmee hij het vaal gebroed van zich zou wegslingeren:

- 'Je wilt mijn geloof aan 't wankelen brengen. Dat zal je niet gelukken!'
- 'Kom nou, geen smoessies. Ik speel open kaart. Die similimirakelen hebben nou waarachtig lang genoeg geduurd'
- 'Zij kwamen van God en waren een glorierijk teeken van zijn alvermogen!'

De joviaal gemeenzame kout van den laten gastheer had zich vertrouwelijk verinnigd:

- 'Kom pastoor. Ben ik God? Je moet leeren onderscheiden man. Eerst was jij het, nou ik. Hoe wil je nou ernstig aan catechisatie liefhebberen met zulk een beweenlijk gebrek aan inzicht.'

De priester meende veld te winnen:

- 'Hij klein, onoogelijk monster. Je zou beweren een mirakelman te zijn. Loop heen van waar je kwaamt!'
- 'Hèhè, dat heb ik gedaan devotiedroomer, gebedenknabbelaar. Ik ben thuis, en wie is me gevolgd? Kom, geen gekheid, geef den keizer

wat des keizers! Ik heb kleinen Ralph door autosuggestie de meesterschap op zijn zenuwen herschonken. Ik heb je door autosuggestie doen gelooven aan begenadiging! Want zie je ik ben een prima specialist in schijnwonderen. Eerst heb ik je wat laten spelemeien in den tuin der openbaringen. Een kinderhand is gauw vervuld. Maar nu ik zonder vuur zat, moest ik me perse aan je ersatzkruis warmen.'

- 'Satan!' riep de priester jammerlijk ontzind.

- 'Om je te dienen parochieherder!' Hij boog in zijn onnoemelijke plunje. 'Nog genoemd Lucifer of met een pejoratief predicaat: gevallen engel. Allo, allo, je moet niet ontstellen. Ik wil je niets dan goeds! Ik neem aan dat mijn gedaante niet heelemaal beantwoordt aan de gangbare voorstellingen waarmee ik word afgebeeld. Wat had je gewild? Een vizioen van zwavel en smook, bokspooten, horens, een puntbaardje en een staart? Kom wat zou ik uitrichten met een staart? Stel je voor dat ook die rheumatiekerig werd. Neenee, ik ben een eerzaam man, sta hoog in aanzien, kom eerlijk aan mijn brood. Ik maak deel uit van het hoogwaardig studiekorps der theologanten, en om mij stoffelijk in leven te houden lever ik hosties aan de kerk. Jij hebt ze gewijd, pastoor. Ik neem aan een kouwelijke duivel

is zoowat een contradictio in terminis. Maar ik ben zoo kwistig geweest met mijn vuur dat mijn eigen haard is uitgebrand. Daarom zal je begrijpen dat ik je schoone baziliek uitbouw tot een crematorium waar je droomen roosteren en waar ik mijn stramheid kan koesteren na mijn tochtjes. Ten slotte ben je diep beklagenswaardig, Leonid Gospodar! Je meent dat je zal opgenomen worden in het hoogkoor der serafen en je ware plaats is voor de rechtbank van den grootinkwiteur. Je meent dat je volharding in mirakelmanie den staat van heiligmaking voor je ziel zal veroveren, en wat je toekomt is noch min noch meer de excommunicatie. Maar kom, we kunnen een vergelijk treffen. Ik heb een voorstel. De hel wil succursalen stichten. Vóór den hemel heb je 't vagevuur. De superlatief van het vagevuur is de hel. Nu wil ik mijn domein ook met de stichting van aardsche instellingen bolwerken. Bestaat voor den hemel niet de H. Kerk? Maar wees gerust, ook ik heb ontelbare filialen. Aan het hoofd zet ik doorgaans een vizioenair priester. En nu gaan mijn gedachten naar de Kapel aan het Meer. Zij is heusch wel schilderachtig gelegen. Ik zal je dus niet het koopje van dien sikkeneurigen Doctor Faust voorslagen. Ik geef je alle denkbare promotie binnen het lichaam van de heilige kerk. Mirakels bij dozijnen, van aller-

hande soort, al naar believen! De Paus zal zijn onfeilbaarheid wel naar de evidentie van je stigmata moeten plooien, en je wordt afdeelingoverste in het consultaat der hemelen, een venerabel kerkvader waarvoor de aureool besteld ligt. Niet zoo te versmaden mijn voorstel, wat? Let wel, ik vraag je geen schisma, geen herrie. Als je de kerk openlijk aanvalt, kan zij van zich afslaan en zich verweren. Zij doet dat met talent. Exempel: de inkwizitie. Het is beter de giftkiem te storten in haar wijdopen moederschoot. Kom ik zie je watertanden. We kunnen het bestand dadelijk onderschrijven. Daar staat nog de inktkoker, die Martin Luther mij op den Warburg in een onbesuisd moment naar het hoofd wierp. Het is mijn relikwie. Daar, mijn haneklauw staat zwart op wit. Je kan tegenteekenen!'

- 'En in ruil?' siste Leonid.

- 'Kom, iemand die met den duivel onderhandelt kent toch de eindklauzule van zijn kontrakt. Een zeer geringe tegenprestatie, amice, den koop overwaard. Een onnut artikel dat quasi van geen tel meer is: je ziel!'

- 'Mijn ziel heeft verwonnen den aanslag van alle ketterij. Mijn ziel is hooggerezen boven de verzoeking van de zwarte mis, gezuiverd van alle melaatsche aanvreting, en over haar roep ik den Heer, dat hij haar voor het valsche siersel van

verwatenheid en hoogmoed hoede voor nu en voor altijd. Weg, verborgen duisterling, die mij in dit bovenal gezegend oogenblik van waanontheffing tegentrad met de lokstem van zijn boos beraad. Uw rijk is niet gekomen en van uw kluister ben ik vrij!'

- 'Wil je mijn net ontvlinderen, vadertje. Ben je bang voor de helsche verdoemenis van de plutonisten? Ach het is een juk zeer zacht om dragen. Zeker niet zoo zwaar als het schandhout van Thabor. De hel wordt afgeschilderd als een oord vol verschrikking, maar geloof me, op mijn woord van salpeterkoning, een aardeling is er tienmaal erger aan toe. Wie twee jaar loopgraaf heeft doorgemaakt, je was toch aalmoezenier bij de ambulantie, vindt de hel een lustwarande. Ja, in tortuurmiddelen zijn de aardelingen mij den dag van heden de baas! Denk na eer het te laat is. Je zal een heilige worden, diep aanbeden, een wonderapostel tot twee seconden voor je dood. Dan ga je met me mee, arm aan arm, zeer knusjes en je wordt mijn schildknaap gunstbeladen. Dan mag je elken morgen mijn kachel oppoken. Voor de rest heb je vrijaf. Wat wil je meer? Trouwens in mijn onderwereld vindt je stellig bekenden. Alvast je broers. Ben je zoo harteloos je broers niet te willen terugzien? Ook prelaten zijn talrijk vertegenwoordigd. Ze loeren alleen wat te

veel naar het vagevuur. Maar ook dat kan ik verdragen. Toe nou, kom tegenteekenen!’
-

- ‘Vade retro Satanas!’ schreeuwde de priester wild en sloeg een kruis. Hij blikte op en was alleen. De deur woei open.

***

Het kerkconcilie was beroepen en van overal waren de prelaten saamgekomen om het geval van priester Gospodar te onderzoeken en uit te maken of hij tot de orde der begenadigden zou worden verheven.

Het stadsbeeld rond de kapel vertoonde ongewone drukte. Venters leurden met de photo van den nieuwen heilige en menig bedevaarder speldde de naieve prent op zijn hoed. Lokale bladen zagen in de hooge vergadering een voorteeken van het pauselijk consistorium, dat stellig niet zou uitblijven.

Bij de geestelijkheid zelve werd het geval divers en druk gecommenteerd. De kloosterlingen zonderden zich af in koele skepsis ten overstaan van wat genoemd werd: het mirakel van den ootmoedigen dienaar Christi. Het hooge kerkelijk gezag was echter vrijweg gewonnen voor den gestigmatiseerde en ging zich nu bevlijtigen de scholastische dogmatiek met Gospodar's wondenwonder te verzoenen,

wat een heiltijdperk zou inluiden voor heel de Kristenheid.

Met gansche karavanen waren de pelgrims opgedaagd: na lange dagreizen bestoven en bemodderd langs eindelooze wegen, bereikten zij de kleine bergstad, gesterkt door de blijde verschijning van den geringen priester aan wie zich de hemelsche genade had geopenbaard.

De gansche stad was thoope gestroomd om den solemneelen stoet van geestelijke hoogwaardigheid te schouwen. Van de kleine kapel, wier kristalklok in heugelijk getinkel het stemmenbrons van den kathedraalbeiaard overklaterde ging het in tragen optocht naar het episcopaal paleis waar zou gezeteld worden. Kardinaalspurper kleurde het blonde zonnegoud. Allerwegen was de helming van gewijde zangen. Koorknapen torsten kleurige banieren, waar gesteenten wierpen in de zon één schittering.

Op den doortocht lag de menigte geknield. De heilige schare verdween onder het booggewelf van het paleis. Buiten bleef de menigte ingetogen het verloop afwachten.

Priester Gospodar was bij dageraad de behekste hut ontvlucht, en uitgeput na langen stapmarsch, het gruwelvizioen als een obsessies gebrandmerkt in zijn denken, in den vroegmorgen in de verstilde pastorij beland. Het bronsveil en wilde wijngaard klauterde naar zijn lichtloos venster op. Totaal af-

gemat wierp hij zich op de kille brits en viel in een gejaagden slaap. In dwarreldroom herzag hij den wonderwitten morgen waarop hij, sterk in sacrificie, van de wereld afstand had gedaan en de gelofte afgelegd. Nu zou hij voor dezelfde overheid verschijnen als een suppoost van Satan, verdwaasd door het begoochelingspel van helschen toover, dat hij in zijn grootheidswaanzinnige eigendunkelijkheid aanvaard had als een godsgeschenk. Zoo lag aan de bron zelf, die zijn daden voedde en de milde lafenis was over zijn denken, het kwaad giftzoet. Nu was op zijn gansche wezen de verderfelijke smetstof ingeënt, en aan iederen uithoek van zijn geteisterd gemoed loerde de looze schijn van Satan's hondsblik. Met al de gevoelnerven die in hem vertakten, trok de booze hem binnen zijn lichteloos domein, en er was geen zekerheid, dat het reddingswoord, waarmee hij den duivel tot momentanen aftocht had gedwongen, de gesteigerde kracht behouden zou, om nieuwen aanval verwoeder het hoofd te bieden. Al zijn aandriften, al zijn impulsen, allereerst die, welke hem ingegeven werden door ootmoed en pieteit, moesten tot in den wortel worden omgedolven en van alle kwade kiemen reingemaakt. Alleen de bestendige aanzuivering onverbroken van zijn koortsdoorjaagde denken door boetedoening en versterving, weg van de wereld, kon de laatste smetten van zijn zielskleed wegwisschen

en het optooien voor de ontvangenis van den gratiestaat. Eenmaal was hij reeds dien weg gegaan. Ha het sluwe toeleg van den geest der duisternis had zijn deemoed opgeschroefd als een onbewuste drang naar apotheose. Het offerlicht was valsche schijn en via den Heiland had de priester zichzelf aanbeden. Zijn Godsbeeld was een leege fictie, waarin zijn eigen beeltenis weerspiegeld stond.

Het moest verblinding zijn, dat hij den hellegeest argeloos had ingevolgd, in vermeend godsverlangen. En toch, hij had na de verzoeking van den vleeze, door hem triomfantelijk verwonnen, moeten doorzien dat Satan het niet opgaf, maar zijn beraamd opzet subtieler zou uitweven in het onbewuste zieleleven van zijn prooi. Hij kwam door den knieval voor het hoogaltaar tot paranoia. Zijn ijdelheid werd innig vermaagschapt met den booze, in onbewuste zelfverheerlijking. Groteske nederigheid was een zotskap voor zijn trots. En in het gerinkel der narrebel begroette hij met koddige solemniteit het Angelus. Zijn zege over de temptatie langs den zinnenroes was hem toch een wijs vermaan van hooger. Daarom had Satan hem bewerkt langs zijn zwakste zijde, daar waar het defekt in het harnas zat. En hij had toegegeven, met de burleske hoogvlucht van zijn op hol geslagen verbeelding aan den waan dat hij het kettersch wonder realiseeren kon van Kristus redivivus.

De zon liep naar de middaghoogte als de priester opsprong van zijn sponde. Verwilderd stond zijn oog. Het moest schier tijd zijn voor de conciliezitting. Langs een binnenweg bereikte hij het paleis, Reeds was de vergadering voltallig. Onwezenlijk dommelden de gesprekken, toen eindelijk de hand van Monseigneur Carducci zich hief om stilte. Na een kruisteeken ving het concilie aan. Mgr. Carducci leidde de kwestie in:

- 'Naar Gods gebod hier in concilie vereenigd werden wij geroepen om te oordeelen over de natuur der teekenen, die zich aan priester Gospodar hebben voltrokken, en het is onze zending uit te vorschen, na een scherpen oogslag op zijn levenswandel, of priester Gospodar door onzen Heer werd gestigmatiseerd. Den aard der stigmata zal ik U niet nader toelichten. Iederen Vrijdag, op het oogenblik zelf dat onze heer opschreed naar Kalvaren vertoonen zich aan het voorhoofd van priester Gospodar de scherpe wonden van de doornenkroon, en hij vervalt in schijndood die aanduurt tot de herrijzenis op Zondag. Naar de betrouwbare getuigenis van zijn onmiddellijke geestelijke overheid valt op den godsdienstijver van priester Gospodar niet de geringste aanmerking in te brengen. Hij kwijt zich naar behooren van den ritus en neemt het herderschap over zijn gemeente plichtgetrouw waar.

De gestelde vraag is dus of hij door zijn gedrag de disciplinaire richtlijnen van het kerkelijk dogma overschreden heeft, of dit dogma veeleer daardoor zou hebben gediend.'

- 'Als ik mijn meening hier betuigen mag' zoo nam Monseigneur Taretti het woord over, 'is de laatste stelling de geloofwaardige. Immers de driedagendood van priester Gospodar is een onmiskenbare bevestiging van de nieuw testamentarische schriftuur die leert dat onze Heer Jezus de zonden der wereld vrijkocht op Golgotha en ik ben geneigd te aanvaarden, als ik den onbevlekten levenswandel van dezen priester naga, dat God zelf, door hem heen, de onaanvechtbare waarheid en den vroeden zin van zijn Kalvarieoffer met een tastbaar teeken heeft geboodschapt ten tweede male!'

- 'Met uw verlof, eminenties' onderbrak Monseigneur Miranda, 'de uiterlijke teekenen zijn heel gemakkelijk als bovennatuurlijk uit te roepen. Vooralsnog hebben zij echter slechts een zeer bijkomstige waarde. Hun koincidentie met de glorierijke wonden van den Zaligmaker levert daarom nog niet het bewijs dat zij denzelfden goddelijken oorsprong ontspringen. Priester Gospodar zelf zal ons te getuigen hebben in welken zielstatus hij verkeerde, als zich wat zoo ge-

reedelijk als een mirakel wordt geproclameerd, aan hem voltrok.'

- 'En het kerkelijk gezag dan Mgr.' herbegon Mgr. Taretti, 'Zal het zich door priester Gospodar laten voorschrijven, welke geboden voor het heil der Kristenheid dienen uitgevaardigd? Ik blijf erbij dat aan de bisschoppelijke prerogatieven niet worde getornd.'

- 'U permitteert?' weervoer Mgr. Miranda, dat dunkt me een te lichtvaardige oplossing van het geval, en jacht op formules die pasklaar liggen. Als we de invloedssfeer van onze H. Moeder de Kerk zoo breedkringig willen doen uitwelven, wordt ons een welkome gelegenheid daartoe geboden. Maar tegenover die massa-aanwinst van zielen die we aldus oogsten kunnen, staat deze verschrikkelijke mogelijkheid, dat één ziel aan deze militante propaganda ten gronde gaat: de ziel nl. van priester Gospodar, als voor den rechterstoel van God wordt uitgemaakt, dat zijn stigmata valsch waren en den Heer niet welgevallig. Daarom, geen overhaasting Heeren, maar naarstig en diepgaand onderzoek.'

Daarmee gaf Mgr. Taretti zich niet gewonnen.

- 'Voor U die twijfelt aan het kerkelijk inzicht in zaken des geloofs kan toch dit diepgaand onderzoek geen borg zijn Monseigneur

riposteerde hij vinnig. ‘En wat wordt er van die arme ziel als U de mirakuleuze beteekenis der stigmata erkent, maar als blijkt voor God, dat U zich menschelijk hebt vergist? Een heilige die uit den hemel wordt verwezen. Dat ware het summum!’

- ‘Mijnheeren, mijnheeren!’ kwam Mgr. Carducci tusschenbeide. ‘Wij draven rond in een kringloop en dit debat zal ontaarden in muggenzifterij als wij op dien toon doorgaan. Ik vraag U wie oppert aanmerkingen tegen priester Gospodar?’

- ‘Als het mij vergund is wil ik mijn standpunt duidelijker belichten’ hernam Mgr. Miranda, Theologisch staan we voor deze alternatieve: werd zijn geestelijke unie met God geopenbaard in een extazeraptus, een ontheffing uit zichzelf, wier aanvang gedragen wordt door en die uitmondt in de gratie, of was zij het gevolg van een vroom verlangen naar de Imitatio Christi, dat zich ontwikkelde langs bewustzijnsbanen? Vergeten wij niet dat het ware Kristendom veel minder bestaat in de navolging van Kristus dan in de naleving van zijn geboden. Heel de middeleeuwsche mystiek teert op de drogstelling, dat de mensch in den grond, in zijn diepste wezenheid, onder het oppervlak der bewustzijnsverschijnse-

len, voorbeschikt is tot de zaligheid en identisch met God.'

- 'Schiep God den mensch niet naar zijn aanschijn?' onderbrak Mgr. Taretti.

- 'Welzeker Monseigneur!' was het antwoord. 'Maar al te dikwerf kwam het voor dat de mensch God schiep naar zijn aanschijn. Elk messianism wordt door deze dwaalleer aangekweekt. Zie meester Ekkehardt, zie Suso, zie Luther Monseigneur. En meteen zal het dan wel klaar zijn voor U, dat niemand zoozeer bekommerd is als ik om het mandaat van onze H. Kerk hier op aarde toevertrouwd, mandaat dat zij ontving uit de handen van God langs den eersten kerkvader om. Daarom stel ik priester Gospodar voor den tweepunt van deze dubbelvraag: is het Godsmysterie over hem vaardig geworden in hooge extaze, of heeft hij zich beijverd door beredeneerde gedragingen dit Godsmysterie in zijn uitwendige verzinnebeelding nabij te komen? Al te vaak wordt het bij den klerus waargenomen, dat ootmoedige dienaars zich inspannen met heel hun hart en al hun zinnen, de gelijkenis aan Kristus op hun wezen te boetseeren niet alleen 'secundum similitudinem' maar ziek verliefd 'secundum oequiparentiam' of ijdel verdwaasd 'secundum identitatem'. Zij schrijven de lokstem van de temptatie toe aan hemelsche influis-

teringen, en verwarren de nederigheid voor het kruis met de afgoderij van hun eigen ijdel verbeeldingsspel. Priester Gospodar, wij wachten uw verklaring.'

Roerloos had de priester het stekelig debat gevolgd. Het vizioen der nachtontmoeting ankerde nog in zijn heugenis, obsessiesomber. Toen hij rechtstreeksch de maning kreeg zich te betuigen, welde al het verzet tegen Satan saam tot een machtige afzwering van den helschen bondgenoot. Hij schreeuwde zijn weedom uit in klagelijk misbaar en voelde dat ieder jammerwoord hem verder losreet van den dubbelganger in hem, die zijn duister tractaat op Walpurgisnacht beëedigd had:

- 'Ik ben een zondaar diep gevallen en doemwaardig. Tot niet langer dan vannacht, meende ik, in algeheele overgave en liefderijk van zin, dat mijn openbaringen kwamen van God en dat Hij me geboodschapt had, door het wonderteeken der stigmata, een heilig sacrificie, het Zijne evenwaardig.'

'Versplinter het kruis dat ik gedragen heb; hoop de balken op het marktplein saam en breng hout aan, veel hout van t' allenkant. Sla de vlam in den mutsaard en spreek den banvloek uit over mijn gebrandmerkt hoofd, dat door een trots luciferiaansch van machtwaanzin, zich heffen dorst in ontwijding van het heiligste der heiligen. Ik

kende den verholen wellust van de zelfgepleegde geeseling, waardoor zich mijn onderwerping aan zichzelf verblindde, en zoo den hoogmoed vrijliet naar het usurpeeren van Gods naam. Ik gaf mijn zelfverheerlijking een vrijgeleide, haar adelbrief van valsche majesteit, en zag niet de geneuchte woekeren zwamruig en bemodderd, om het groteske spel van schijn, dat zich aan zijn verdoemden blik voltrok. Diep, zeer diep in mij, werd ik behuizigd door den vloekgezant, die mij wou inhalen naar zijn lichtloos wingewest. En zijn heksige toover insceneerde op een vale schouwplaats van vizioenen den passiegang van God, waar ik, de verwaten zwakkeling, de marteliedilletant, het kruis zou overnemen. Waarom heeft het me niet aan den grond geplet en mijn geschonden ziel uitgejaagd naar het rijk der doemenis, waar de vreemde tollenaar haar op zijn voorpost grijpen zou als een gereede prooi voor zijn heidensch festijn. De opgang naar genade werd voor mij een heillooze neervaart uit het licht. Nooit was verval zoo grondeloos en godverlaten!'

'Ik sta lager dan de verwoedste godsvijand, want hij strijdt met open vizier, dan als ik geronseld werd: een huurling van den booze. Ik ben verachtelijker dan de vale lustevrouw die

zich te grabbel gooit in veil bedrijf, want zij omarmt den walg en voedt geen waan.'

'Ik ben de troostelooze nar op Asschenwoensdag na de maskarade, kakelbont, en van den roes is enkel het hoogrood nagebleven voor mijn schaamte.'

'Roep een Inkwizitie die mij rechten zal. Onthoud dit opgeruide lijf de bloedkastijding niet. Spijker mijn ontwijde handen op een rad van pijnen, want geen tortuur, hoe zij mijn leden verstijve in doodsangt en ijzing kan mij redden van den val. Wee mij wee mij! Ik ben vermaledijd!'

Mgr. Miranda had de zelfaanklacht met wijs gepeins aangehoord. Bij de slotfraze rees hij van zijn gestoelte en praamde Leonid Gospodar tot kalmer zin:

- 'Te elfder ure, priester, werd het inzicht U gegeven. Wij allen hier hebben uw vertwijfelde belijdenis gevolgd en daaruit één vergrijp tegen de Kerk en haar geboden onthouden: het is de zonde tegen den heiligen geest. In U heeft Satan zelf de middelaar gekozen om den worm te leggen aan de godsvrucht, en door zijn kettersche pomperijen een aanslag te plegen op den ritus van ons heilig Huis. Onder den dekmantel van zaligheid heeft hij in uw gemoed de rotte lading van het doolschip op de hellevaart over-

gesmokkeld en daaraan heeft zich uw hand verontreinigd als dacht zij te streelen de vruchten van het paradijs. Tijdig werd gij aan den afgrond weerhouden, de laatste wagenis zijt gij niet ingegaan en hier heeft zich de goddelijke almacht over u ontfermd. De krisis die gij zult doorworstelen, de geestelijke tweespalten die gij zult te overschrijden hebben, indien uw zieleheil u heilig is, maken het noodzakelijk dat gij u afzondert in monakale zelfverzaking en in de naakte cel door strenge levenswijs en vroede schouwing weer pogen zult de simpele godsvrucht die zich vernedert voor het driemaal zalige en alomtegenwoordige wonder der herrijzenis, te herwinnen. Gij hebt over U geroepen de excommunicatie. Zij ware op u neergestort, vernietigend, had gij den valschen aanklank van de leepe stemmen langer ingevolgd. Nu gij hebt afgezworen, wat door u in dwaalleer en zonde werd aanbeden, houdt de kerk haar armen voor u open. Maar lang zal de weg zijn, voor gij den vreemden echo uit uw hart hebt gebannen en weer verchristelijkt tot haar in kunt treden. Wij gebieden u de verduldige boetepleging, die hij uzelf zal opleggen onderdanig, offervaardig, ver van de wereld en haar kettersche bekoringen. De kloosterregel zal uw trots verdeemoedigen, heel uw wezen omlouteren tot gij bereid zult zijn het geestelijk tooi-

sel te ontvangen op een ziele, schaduwvrij en rein. Uw toevlucht is de bergabdij die rijst aan den uitersten westhoek van dit vasteland, diep in zee, op een spitse landengte, waardoor zij als 't ware reeds aan de wereld wordt onthecht. Moge eenmaal, als de ontij is geluwd, én op de golven én in uzelf, de Heer tot U komen over de wateren. Aldus is ons gebod in den naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes.'

'Amen!' ging het door de hooge zaal.

Het concilie werd geheven. De ruimte rond Leonid Gospodar werd leeg en diep. Hij brak op de bidbank neer.

***

Op het plein rumoerden de stemmen van de bedevaarders. Er was simbelslag en trage muziek. Geduldig verbeidden zij de komst van den priester en diep ootmoedig rozenkranste hun gebed.

Leonid was onbewust om het gebeuren. Hij zocht den deksteen om de steile tweespalten in hem te overwelven. Hij trachtte al wat woelde in hem te onderdrukken en bad om den nietnacht van leegte na den chaos. Dan pas als al de aandriften van voorheen in De Profundis waren uitgeleid, rouwzwaar, kon na deze worsteling in extremis weer het sein slaan van een nieuwen Aanvang. Oh mocht het geen tijd zijn van bezinking in onbewustheid,

want na een kort interregum van klaarte zou weer de vroegere wervelwind hem meedragen als een dood blad. Al zijn impulsen moesten aan den wortel reeds gesnoeid, want hoe gracielijk en vol bekoren ook hun groei, de teelaarde waaruit hun wasdom opstuwde was kiemdoorkorreld. En één grein kwaad zou in het oogstgetijde openpluiken, onkruidrild boven de lage halmen van het goede.

Onder de spitsboogpoort stond de priester van aangezicht tot aangezicht met de begeesterde schare. De stille gezanten traden naar voor.

De denker sprak: Zij, die in geesteskultus vorschen naar het ratio van alle daarzijn, slaan den brozen bouwval neer van hun systemen en knielen aan Uw voet, want verder dan hun blinde tast naar waarheid reikt Uw zienersblik. En Uw gebaar onthult het bovenaardsch mysterie wondermild. Geef ons Uw zegen en ga ons voor.

De dichter sprak: Zij die hun riet gesneden hebben aan den vloed, bij de wiegeling van lusteloos loover, knielen aan Uw voet, want uit Uw handpalm korrelt zoetelijk een lied van allen ongeweten en slaat met stilte de schalmeien. Geef ons Uw zegen en ga ons voor.

De staatsman sprak: Zij die het konsept van harmonie, orde en menschelijk geluk hebben nagejaagd in de Chimaera en treuren bij de schijngestalten van droom en daad, knielen aan Uw voet

en loven Uw leering dat Gods rijk niet is van deze aarde. Geef ons Uw zegen en ga ons voor.

De rebel sprak: Zij die hun geest als steunpunt heffen voor de wereld, leggen af hun waan en knielen voor Uw voet, want Gij hebt hun verwezen in liefde naar het diepe middelland der harten. Geef ons Uw zegen en ga ons voor.

Nu schoot hosannah uit de massa op en velen zoenden den zoom van Leonid's kleed.

Toen schorde het omhoog uit zijn verheeschte keel:

Broeders allen!

Den denker zeg ik: Ook het laatste lichtspel aan ons oog is ijdele schijn. Mijd den geslepen spiegel die uw mijmerij wordt voorgehouden door Satan!

Den dichter zeg ik: Laat de speelwijs van het holle hout u niet bekoren, vrees niet minder de stilte want daar sluipt het booze beraad van Satan!

Den staatsman zeg ik: Wees omzichtig op den tocht langs de grenslijnen der onbewustheid en begroet niet te vroeg het schijnschoon paradijs dat zich onthullen kan als een doemland van Satan!

En gij rebel, als het middelland der harten voor u opengaat, laat niet varen uw kracht, want achter de dauwklare bronnen van denken en voelen ligt het schimmenrijk van Satan!

Zie de zon staat in het Westen. Zij treurt om

een verloren hoogdag, die niet lichten mocht, hoe hoopvol ook verbeid door ons allen.

Komt ooit haar glans nog in het Oosten? Of is haar val over den horizont voor nu en voor altijd? Laat ons opgaan tot den hoogsten bergtop, dat nog haar laatste klaarte ons ombade voor zij wegwentelt van den grauwen loop der tijden!'

Hij spleet de menigte, die uitweek op zijn doortocht. Op zijn voorhoofd ontluisterde stilaan het licht. Maar als wilde hij in het oogendiep één sprankel kerngoud gaafhouden zoo versnelde hij zijn stap.

Op de heuvelkruin hield hij stil.

Een schielijke stap naast hem brak.

Hij herkende den rebel, Boris, zijn broeder.

Juni-November 1927.